JAARBOEK VAN DE KONINKLIJKE MARINE

2015

JAARBOEK

VAN DE

KONINKLIJKE MARINE

2015

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF 9

IN MEMORIAM 13

ORGANISATIEOVERZICHTEN 15
Leiding van het Ministerie van Defensie 15
Admiraliteitsraad 16
Staf Commando Zeestrijdkrachten 19
Afdeling Financiën en Control 19

DIRECTIE PERSONEEL EN BEDRIJFSVOERING 23
Personeel & Organisatie 24
Integratie 26
Bedrijfsvoering & Informatievoorziening 29
Geneeskundige en Personele Zorg 30
Opleidingen Koninklijke Marine / Scholen 37
De Koninklijke Marine in cijfers 66

DIRECTIE OPERATIES 71
Stafgroep 72
- Netherlands Maritime Force 72
- Maritime Battle Staf 72
- Marine Training Command 77
- Sea Training Command

Operationele Eenheden Vloot 80
- 1st Marine Combat Group (1MCG) 113
- 2nd Marine Combat Group (2MCG) 119
- Netherlands Maritime Special Operations Force (NLMARSOF) 121
- SeaBased Support Group 124
- Surface Assault and Training Group (SATG) 126

Groepsoudsten 129
- Mijnendienst 129
- Onderzeedienst 131
- Marineluchtvaartdienst 131

Maritime Warfare Centre 134
Dienst der Hydrografie 137

Militaire Hydrografie & Meteorologie en Oceanografie (METOC) 138
Productie Civiel 141
Geodesie en Getijden 143
Hydrografische Informatievoorziening en Beheer 144
Stafgroep / Accountmanagement operationele eenheden 145
Hydrografische opnemingsvaartuigen 146
Zr.Ms. Luymes 151
Zr.Ms. Snellius

DIRECTIE MATERIËLE INSTANDHOUDING 155
Maritieme Instandhouding 155
Maritieme Logistiek 157
Maritieme Techniek 158
Maritieme Ondersteuning 159
Stafbureau Coördinatie en Intendance Zaken 160
Stafbureau Vastgoed 160
Stafbureau Integrale Beveiliging 160
Stafbureau Veiligheid en Milieu 161
Marinebasis Den Helder 163
Marine Etablissement Amsterdam 167
Marinebasis Rotterdam 171
Marinekazerne Vlissingen 172
Van Braam Houckgeestkazerne Doorn en Mobilisabel Complex Maartensdijk 174
Korps Marinebrandweer 176
Productgroep Havenfaciliteiten 176
Productgroep Energiedistributiebedrijf 178
Marinierskapel der Koninklijke Marine 179
Marinemuseum te Den Helder 183
Mariniersmuseum te Rotterdam 185
Opleidingsvaartuigen 187
Programmering ?

COMMANDEMENT DER ZEEMACHT IN HET CARIBISCH GEBIED 191
Staf 192
Maritiem Hoofdkwartier Carib 193
Directie control 200
Ondersteuningsvaartuig en stationsschepen 201
Kazernes 207
Materiële Instandhouding 211

Personeel en Organisatie Advies 214
Veiligheid en Milieu 214
Diensten Centrum Bedrijfsmaatschappelijk Werk (DC BMW) regio CARIB 216
Diensten Centrum Internationale Ondersteuning Defensie (DCIOD) 216
Medische dienst CZMCARIB 217
Kustwacht Caribisch Gebied ?

BIJLAGEN 219
Vlagofficieren-dienstoudsten 219
Koninklijk Instituut voor de Marine 219
Kustwacht Nederland 222
Herinrichting Technisch Domein KM 224
Bestand lichte vaartuigen op 31 december 2015 226
Bestand van schepen op 31 december 2015 226
Bouwprogramma varende eenheden 244
Buitenlandse Havenbezoeken 245
Register scheepsverslagen 260
Afkortingen 261

Duikers zoeken op 2 december 2015 naar een vermist persoon in de gracht bij de Oudeschans in Amsterdam. Ze maken gebruik van de Remus-duikrobot die op de zeebodem aanwezige objecten in kaart kan brengen.

Luitenant-generaal der mariniers R. Verkerk

WOORD VOORAF

Januari 2015. Aanslag door terroristen op de redactie van het Franse tijdschrift *Charlie Hebdo*.
Februari 2015. Aanval door een terrorist op een bijeenkomst in Kopenhagen.
Maart 2015. Aanslag op Westerse toeristen bij het Bardo museum in Tunis.
Juni 2015. Aanslag op Westerse toeristen op het strand van Sousse in Tunesië.
Juni 2015. Rellen in de Schilderswijk in Den Haag.
September 2015. Explosieve groei van het aantal migranten die de Middellandse Zee over steken.
Oktober 2015. Bomaanslag op een Russisch verkeersvliegtuig in de Sinaï-woestijn.
November 2015. Aanval van terroristen op muziekcentrum Bataclan en het *Stade de France* in Parijs.
December 2015. Massale aanrandingen op Oudejaarsavond in Keulen.

Geen prettige opsomming van gebeurtenissen, maar wel zaken die 2015 een jaar maken om nooit te vergeten. En die duidelijk maken dat de Europese landen kwetsbaar zijn door open binnen- en buitengrenzen. Omdat de buitengrenzen van ons continent voornamelijk aan zee liggen is dat dus ook een maritiem probleem. Een probleem dat ook dit jaar weer de volle aandacht kreeg van de Koninklijke Marine.

De agenda's waren daarom goed gevuld dit jaar. Dat gold voor oefeningen en inzet, maar ook voor mijn eigen agenda. Ik mocht weer vele werkbezoeken brengen aan enthousiaste marinemannen en – vrouwen. Zo was ik in de Ardennen bij de voorbereidingen van de MINUSMA-inzet door onze Maritieme Special Forces (MARSOF) en bezocht ik hen later in het jaar tijdens hun inzet in Mali. Verder stapte ik aan boord van Zr.Ms. *Johan de Witt* tijdens haar inzet voor Atalanta en was ik bij de wintertraining van de mariniers (met mijn evenknie van het Commando Diensten Centra (CDC) en met de directeur van de Accountants Dienst Rijk (ADR)). We kregen ook veel bezoek. Ik mocht samen met de minister van Defensie haar Belgische ambtgenoot welkom heten bij zijn eerste bezoek aan Nederland. Zowel de Indonesische, Finse als mijn Noorse collega's maakten de reis naar Nederland. In maart reikte ik de eerste erekoorden Koninklijke Marine uit aan collega's die levensreddend hebben opgetreden. Ook was ik bij veel evenementen met een maritiem karakter zoals de première van de speelfilm over admiraal

De Ruyter, het havenbezoek van een Chinees eskader en later dat van Zuid-Koreaanse schepen aan Rotterdam, de indienststelling van Zr.Ms. *Karel Doorman*, Sail Amsterdam en de 'pitstop' van de Volvo Ocean Race in Scheveningen. Een bijzondere gebeurtenis was de uitreiking door de minister van Defensie van dapperheidsonderscheidingen aan twee mariniers vanwege hun optreden in een vuurgevecht met piraten nabij Somalië. Voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog werden die uitgereikt wegens acties op zee.

De mannen en vrouwen van de marine waren nog drukker. Het gloednieuwe Joint Support Ship *Karel Doorman* vervoerde nog voor haar indienststelling hulpgoederen naar West-Afrika, waar een Ebola-epidemie was uitgebroken. In januari keerde ze terug van die missie. Fregatten, onderzeeboten, mijnenjagers en een *Landing Platform Dock* (LPD) namen deel aan oefening *Joint Warrior* en maar liefst vier oefeningen uit de 'Archer' series, te weten *Northern*, *Hebrides*, *Eager en Atlantic Archer*. Zr.Ms. *Tromp* nam deel aan *Standing NATO Maritime Group One* (SNMG1). Marinierseenheden oefenden wereldwijd, vaak samen met de collega's van de vloot, maar ook individueel. Uiteraard werden de mariniers ook ingezet. In Mali voor de Verenigde Naties en in Irak om Koerdische strijders op te leiden. Ook naar de *Vessel Protection Detachments* was onverminderd veel vraag.

Hier kan nog een foto!

In een niet aflatend proces voerden we gesprekken met de defensiestaf over de broodnodige vervanging van onze onderzeeboten, onze Multipurpose fregatten en onze mijnenjagers. Helaas zal dat de komende jaren nog niet leiden tot nieuwe schepen in de haven, maar ik kan wel melden dat de projecten langzaam vlot komen en er vaart 'zeer langzaam vooruit' is ingesteld. En nog op de goede koers ook. Ook goed op koers ligt de verdere samenwerking met de Belgische partner. Het door de zuiderburen uitgevoerde onderhoud aan alle Nederlandse en Belgische mijnenjagers is door de komst van een binationaal *support team* nog beter georganiseerd.

Dit jaar was het eerste jaar dat ik de volledige 365 dagen Commandant Zeestrijdkrachten was. Het jaar is omgevlogen. Voor mij en voor onze mensen. Dat zal u niet verbazen als u in dit jaarboek leest waar we ons allemaal mee hebben beziggehouden. Ik hoop dat ook de komende jaren een druk activiteitenprogramma kennen, want dat is wat ik steeds hoor aan boord, in het veld en aan de wal; "Geef ons de spullen en de tijd om ons werk te doen". Volgend jaar ga ik met mijn team daar mijn best weer voor doen met als focus voorbereiding op operaties in het hoge deel van het geweldsspectrum – gelet op de veranderende wereld om ons heen – en op herstel van de materiële en personele gereedheid.

COMMANDANT ZEESTRIJDKRACHTEN

Rob Verkerk
Luitenant-generaal der mariniers

IN MEMORIAM

De Koninklijke Marine herdenkt haar medewerkers die in 2015 zijn overleden:

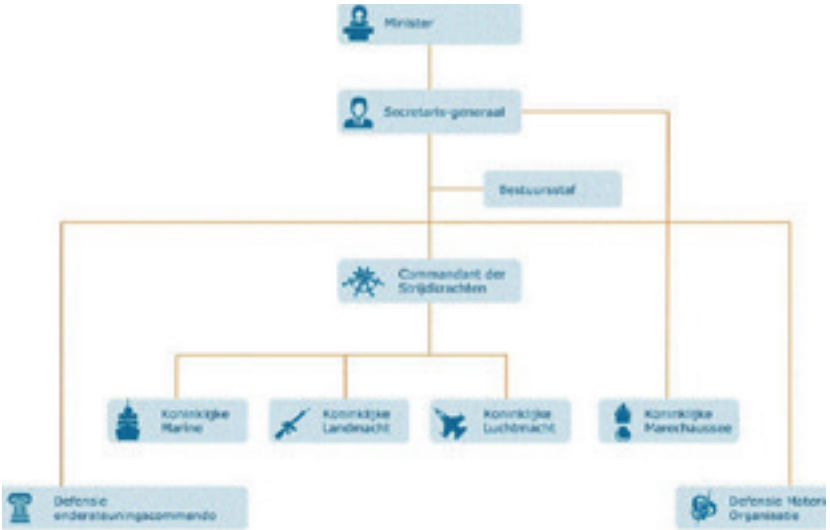
Medewerkers van het Commando Zeestrijdkrachten

Sergeant-majoor WDE J.P.A. Kamp	1 januari
Dhr. W.C. de Boer	13 januari
Dhr. J.C.M. Menning	4 februari
Mw. G.R. Schmid	12 april
Matroos der 1e klasse (TD) J. van Haperen	25 april
Dhr. H. Dijkstra	4 oktober
Matroos der 1e klasse (ODND) M. Groenewoud	23 november
Matroos der 1e klasse (TD) M.J.W.H. Neervoort	11 december
Dhr. H.A. Jasper	12 december

ORGANISATIEOVERZICHTEN

Leiding van het Ministerie van Defensie

Vereenvoudigd organigram van het Ministerie van Defensie

Defensietop

Politieke leiding

Minister	: mw. J.A. Hennis-Plasschaert

Ambtelijke leiding

Secretaris-generaal	: drs. E.S.M. Akerboom
Plaatsvervangend Secretaris-generaal	: mr. F.M. Herman de Groot

Militaire leiding

Commandant der Strijdkrachten	: gen T.A. Middendorp
Plaatsvervangend commandant der Strijdkrachten:	: ltgen drs. J.H. Wehren

Directies Bestuursstaf

Bureau Secretaris-generaal	: dhr. D.M. van Weel
Defensiestaf	: gen T.A. Middendorp
Hoofddirectie Algemene Beleidszaken	: drs. B.W. Bargerbos
Hoofddirectie Financiën en Control	: mw. drs. P.G. Lugtenburg
Hoofddirectie Informatievoorziening en Organisatie	: mw. mr. F. Diepstraaten
Hoofddirectie Personeel	: sbn H. Itzig Heine
Directie Communicatie	: drs. W.H. Kok
Directie Juridische Zaken	: mr. M. Gazenbeek
Directie Personeel en Organisatie Bestuursstaf	: mw. mr. drs. E.M. Schelkers-Breed
Directie Planning en Control	: drs. G. Gerritsen
Directie Ruimte, Milieu en Vastgoed	: drs. A.M. van der Assen

Bijzondere organisatie-eenheden

Inspecteur-generaal der Krijgsmacht	: lgenmarns A.G. van Ede, *vanaf 30 juni lgen B. Hoitink*
Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst	: sbn P.J. Bindt
Militaire Luchtvaart Autoriteit	: kol vlieger S.H.P.M. Pellemans
Militair Huis van de Koning	: genmaj H. Morsink

Overige organisatie-eenheden

Auditdienst Defensie	: wnd. bgen drs. G.J.A.M. Schellekens

Admiraliteitsraad

De Admiraliteitsraad is het hoogste bestuursorgaan in het Commando Zeestrijdkrachten. Binnen de kaders van de Commandant der Strijdkrachten bepaalt de raad het marinebeleid en stuurt deze het gereed stellen van maritieme eenheden aan.

Voorste rij van links naar rechts: sbn B.W.J. Bekkering, ltgenmarns R. Verkerk, dam G. Heeren; Middelste rij van links naar rechts: cdr R.A. Kramer, cdr J.H. Hulsker, briggenmarns mr. R.G. Oppelaar, cdr ir. C.H. Boelema Robertus; Achterste rij: Mw. L. Freen, kolmarns F.O. Boots, ktz J.C. de Bruijn, kltz (SD) drs. A.C. Loos-Gelijns, ktz (LD) drs. M.F.C.M. Spierings, aooodnd D. Harting

Leden:

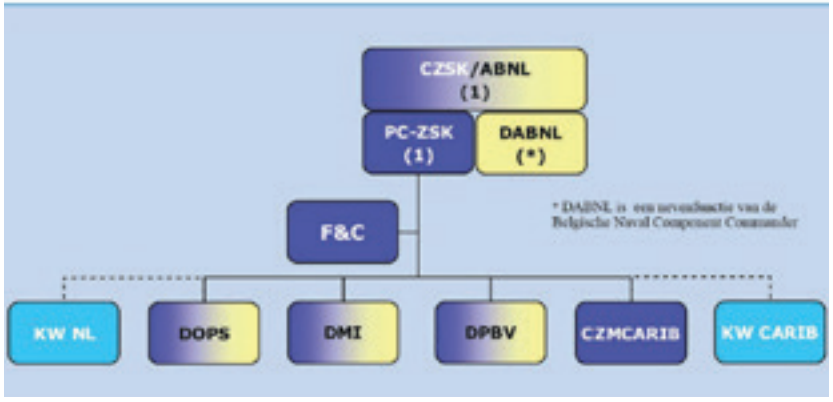
Commandant Zeestrijdkrachten	: ltgenmarns R. Verkerk, voorzitter
Plaatsvervangend C-ZSK	: sbn B.W.J. Bekkering, plv. voorzitter
Deputy Admiral Benelux	: dam G. Heeren
Directeur Materiële Instandhouding	: cdr ir. C.H. Boelema Robertus
Directeur Operaties	: briggenmarns mr. R.G. Oppelaar
Directeur Personeel & Bedrijfsvoering	: cdr J.H. Hulsker

Buitengewoon lid
Commandant der Zeemacht in het
Caribisch gebied : cdr H.R. Lodder

Commander Netherlands Maritime
Force : cdr R.A. Kramer

Secretaris : mw. L. Freen

Uit hoofde van hun functie waren bij de vergaderingen van de raad aanwezig
Hoofd Bureau Strategie & Advies : ktz A.S. Warnaar EMSD
Chef Kabinet : ktz S.P. Hofkamp EMSD,
vanaf 15 oktober ktz J.C. de Bruijn
Hoofd Financiën en Control : ktz (LD) drs. M.F.C.M. Spierings
Hoofd Communicatie CZSK : kltz (SD) drs. A.C. Loos-Gelijns
Krijgsmachtdeeladjudant KM : aooodnd D. Harting

Vereenvoudigd organigram van het Commando Zeestrijdkrachten

Staf Commando Zeestrijdkrachten

Commandant Zeestrijdkrachten : ltgenmarns R. Verkerk

Plaatsvervangend C-ZSK : sbn B.W.J. Bekkering

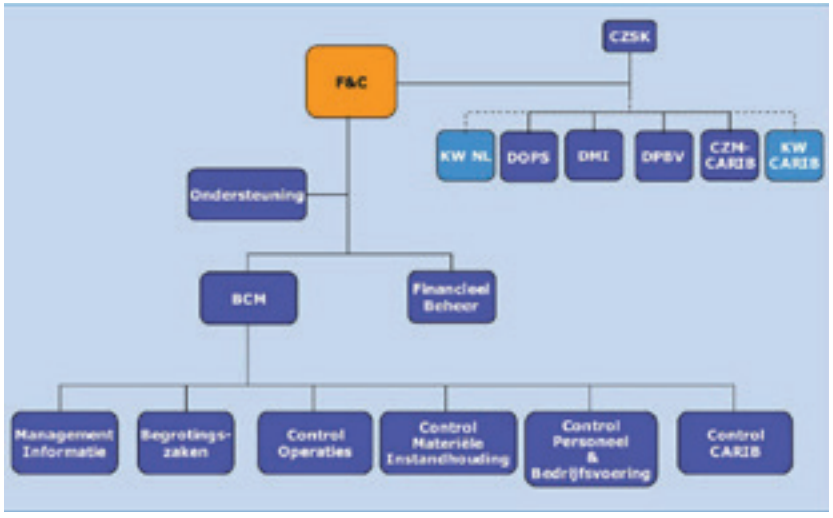
Chef Kabinet : ktz S.P. Hofkamp EMSD,
vanaf 15 oktober ktz J.C. de Bruijn

Strategie en Advies : ktz A.S. Warnaar EMSD

Juridische Zaken : cdr (LD) mr. G. Souer

Communicatie : kltz (SD) drs. A.C. Loos-Gelijns

Afdeling Financiën en Control (F&C)

Hoofd: ktz (LD) P.R.G. Stunnenberg, vanaf 1 augustus 2014 ktz (LD) M.F.C.M. Spierings

De nieuwe organisatiestructuur van F&C is in 2015 tot volle wasdom gekomen. De belangrijkste verandering is dat de afdeling F&C niet meer deel uitmaakt van een lijndirectie, maar een adviserende stafafdeling is geworden. Zij heeft in 2015 vele diensten voor de C-ZSK verricht:

- ondersteuning bij de voorbereiding, uitvoering, voortgang en kwaliteit van de financiële beleidsadvisering,
- samenstellen van de begroting en het vaststellen van het bestedingsprogramma,
- uitvoeren van het financiële beheer,
- bijdragen aan informatievoorziening door middel van management- en stuurrapportages,
- het per kwartaal opstellen van de kasprognose met hierin ook de voorgestelde maatregelen om binnen de financiële kaders te blijven.

Het budget van het CZSK is overschreden doordat de uitgaven voor instandhouding en het apparaat hoger zijn uitgevallen dan was begroot. Die hogere apparaatsuitgaven zijn voornamelijk veroorzaakt door hogere personeelsuitgaven als gevolg van wijzigingen op het gebied van regelgeving en personele voorwaarden.

De migratie naar het logistieke softwareprogramma SAP – wat staat voor 'Systems, Applications and Products for data processing' – heeft dit jaar voor grote veranderingen gezorgd: de aard en het zwaartepunt van F&C zijn hierdoor verschoven van uitvoering naar analyse en toezicht. Hiertoe moest een grote opleidingsinspanning worden geleverd en werkwijzen en rollen worden aangepast. Ook indirect had de SAP-implementatie grote gevolgen: doordat nog niet alle onderhoudscontracten op orde waren en de ketenlogistiek (bijvoorbeeld het verwerven van reserveonderdelen) nog traag functioneerde, trad er vertraging op in de financiële afhandeling.

Ten opzichte van het vorige jaar – 2014 – is de koers van de dollar en de daarmee samenhangende Antilliaanse gulden ongeveer met 15% gestegen, wat een evenredig tekort van veel uitgavebudgetten in het Caribische gebied tot gevolg had. Door deze defensiebrede budgettaire krapte werd dit tekort relatief laat en slechts gedeeltelijk gecompenseerd.

In 2015 heeft het CZSK zich aangesloten bij *het Naval Logistics Support Partnership* (NLSP) van de *NATO Support and Procurement Agency* (NSPA) voor de logistieke diensten en bevoorrading van onder meer maaltijden tijdens havenbezoeken. Het NLSP heeft contracten afgesloten met diverse scheepshandelaren, waardoor het gehele proces van contracteren en betalen van de scheepsagenten is geregeld. Daarmee is een wereldwijde dekking gecreëerd.

Dit jaar is overeengekomen met Duitsland dat bij het gebruik en de inzet van het Joint Support Ship Zr.Ms. *Karel Doorman* samengewerkt zal worden. Door deze samenwerking is een intensivering van de verrekening van wederzijdse dienstverlening in gang gezet. Naast de bestaande samenwerking met de Belgische en Britse marine en de samenwerking met civiele partners als Thales, vragen deze geldstromen – die slechts voor een deel zichtbaar zijn in de Nederlandse begroting – steeds meer om aandacht.

Tot slot stond 2015 in het teken van financiële duurzaamheid. Dit betekent dat Defensie blijft streven naar een realistisch evenwicht tussen doelstellingen, capaciteiten en middelen. Verantwoord handelen op basis van transparante informatie binnen de financiele kaders is het uitgangspunt. Om dit te bereiken, is de volgende koers uitgezet:

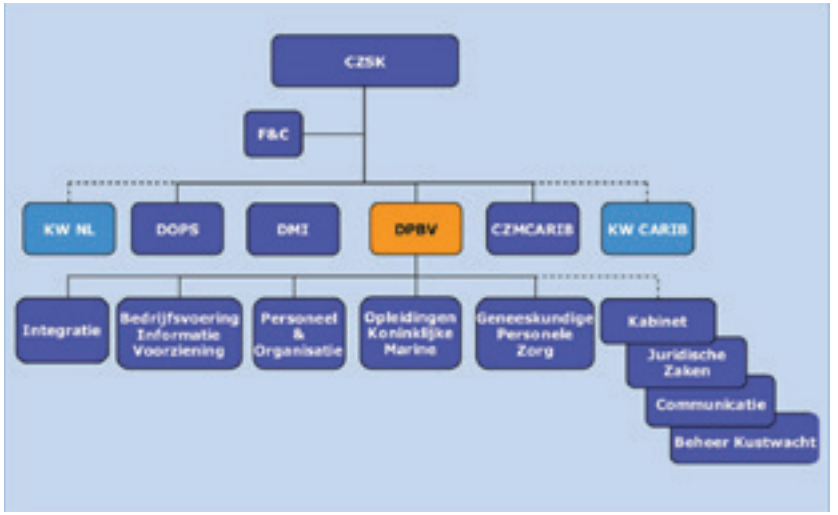
- het verbeteren van de kwaliteit van ramingen en risicomanagement, waaronder de omgang met valutaschommelingen en prijsbijstelling,
- het ontwikkelen en implementeren van een financieel besturingsmodel,
- het verankeren van de financiële informatiebehoefte in ERP (SAP) en het 'Beleid, Plannen en Begrotings' (BPB)-proces.
- Het BPB-proces is de jaarlijkse cyclus van besluitvorming waarmee defensiedoelstellingen, in termen van taken en beoogde veranderingen, worden vertaald naar activiteiten, kosten en plannen.

Een blik op Zr.Ms. *Karel Doorman* aan de wal in Den Helder.

DIRECTIE PERSONEEL EN BEDRIJFSVOERING

Vereenvoudigd organigram van de Directie Personeel en Bedrijfsvoering (DPBV)

Directeur Personeel & Bedrijfsvoering	: cdr J.H. Hulsker
Hoofd Juridische Zaken	: cdr (LD) tt G. Souer
Hoofd P&O	: ktz P.F.M. Reesink, *vanaf 17 augustus 2015 kolmarns J. Hut*
Hoofd Opleidingen KM	: kolmarns P.J. de Vin, *vanaf 1 mei 2015 ktz (TD) R. Koerse*
Hoofd Integratie	: ktz (TD) P.F. Willemse
Hoofd Geneeskundige & Personele Zorg	: ktz (AR) D.F. Verschoor
Hoofd Bedrijfsvoering en Informatievoorziening	: ktz R.J. Bloemendaal M.Sc, *vanaf 26 juni 2015 ktz R. de Korte*

De Directie Personeel en Bedrijfsvoering (DPBV) is de ondersteunende directie binnen CZSK en de Kustwacht op het gebied van personeel, opleidingen, gezondheidszorg, organisatie, bedrijfsvoering en informatievoorziening. Daarnaast fungeert de directie als een belangrijk koppelvlak richting de Defensiestaf/Bestuursstaf door middel van de afdeling Integratie. Voor 2015 waren de speerpunten voor de directie:

1) Het optimaliseren van de bedrijfsvoering in de breedste zin van het woord. Hierbij is een belangrijke stap gemaakt met het opzetten van een nieuw bedrijfsplan, dat de komende jaren verder wordt ontwikkeld.
2) Er zorg voor dragen dat de personele formatie van CZSK in 2020 volledig is gevuld, met als uitgangspunt 98% op vaste functieplaatsen en 2% flexibele inzet bestaande uit reservisten en ingehuurd personeel. Om dit te bewerkstelligen is in 2015 het project P-continuïteit gestart.
3) Het verder professionaliseren van het personeelsbeheer en zorg binnen CZSK. Hierbij ging het om zaken als beroepsgericht opleiden (BGO), *employability*, doorontwikkeling leiderschap en het waarborgen van de geïntegreerde gezondheidszorg.
4) Het intensiveren van de samenwerking tussen (intern) defensie, civiel regionaal (bij opleidingen) en internationaal.
5) Het intensiveren van de beheerdersrol van CZSK voor de Kustwacht Nederland en CARIB met bijzondere aandacht voor de duurzaamheid op lange(re) termijn.
6) Het verder ontwikkelen van het aanpassingsvermogen van de CZSK organisatie op veranderende omstandigheden, zowel van binnen defensie als in de maatschappij. Dit gold met name voor de ondersteunende en bestuurlijke processen. In de praktijk is dit een stuk lastiger te bewerkstelligen, maar de organisatie dient voldoende gereed te zijn op de toekomst dus wordt het noodzakelijk geacht dat dit proces wordt gecontinueerd.

Personeel & Organisatie

In maart 2015 is de afdeling Personeel en Organisatie (P&O), na ongeveer twaalf jaar gehuisvest te zijn geweest in gebouw *Waddenzee* aan het Nieuwe Diep in Buitenveld, verhuisd naar gebouw *Phoenix* op de Marinebasis in Den Helder. Dit gebouw wordt gedeeld met verschillende afdelingen van de directies Materiële Instandhouding en Operaties. Het bemannen van de organisatie heeft de gemoederen flink beziggehouden. De moeite om vacatures in te vullen, had vooral te maken met een tekort aan onderofficieren van de Technische Dienst en het Korps Mariniers. Wat het verder bemoeilijkte, was dat er veel individuele uitzendingen vanaf een arbeidsplaats waren, de irreguliere uitstroom toenam en de uitvalspercentages bij de initiële opleidingen vrij hoog waren.

Projecten en deelakkoorden

Om het tij te keren, is project 'P-continuïteit' van start gegaan met als doel zoveel mogelijk personele lekstromen te dichten en waar mogelijk de loopbaanbegeleiding te verbeteren. Het streven is om in 2021 tot een personele invulling van 98% te komen. De deelprojecten van P-continuïteit richten zich op instroom, doorstroom, de 'flexibele schil' en differentiatie in beloning.

Op 16 april 2015 is het eerste deelakkoord 'arbeidsvoorwaarden' ondertekend. Het voornemen is om ook burgerpersoneel loopbaanbegeleiding aan te bieden. Een nieuw opgezet bureau binnen CZSK dat burgermedewerkers begeleidt in hun loopbaan is zodoende versterkt met een arbeidsplaats, voortkomend uit de gelden die zijn toebedeeld via de motie-Van der Staaij. Een ander voornemen is om het Flexibel Personeelsysteem (FPS) voor militairen te actualiseren door de instroom en doorstroom van het personeel meer op een lijn te brengen met de huidige ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Dit streven is onderdeel van overleg tussen Defensie en de bonden van personeel dat maar niet wil resulteren in een arbeidsvoorwaardenakkoord waarin dit onder meer kan worden geregeld. Ten slotte wordt er gewerkt aan een nieuw diensteinde-stelsel, waarvan de beoogde ingangsdatum 1 januari 2017 is.

Afdelingen

In 2015 is begonnen met het opstellen van een jaarplan voor P&O, dat voltooid zal worden in 2016. Dit jaarplan is een afgeleide van het Bedrijfsplan van het CZSK en dient bij te dragen aan het realiseren van de doelstellingen van het CZSK. In een van de hoofdstukken zijn korte beschrijvingen opgenomen van de verschillende onderafdelingen van P&O:

- De reguliere werkzaamheden van de onderafdeling 'Loopbaanbegeleiding' bestaan uit het voeren van individuele gesprekken om de wensen van de werknemer te matchen met de belangen van de organisatie.
- 'Bureau Management Development', verantwoordelijk voor het identificeren, selecteren en begeleiden van MD-kandidaten, heeft weer vele commissies opgericht voor onderofficieren en officieren om dit proces vorm te geven.
- 'P&O-Advies' voorziet de lijnmanager van advies over personele aangelegenheden. Daarnaast levert deze afdeling personeel aan P&O ten behoeve van diverse individuele uitzendingen.
- 'Aansturing en Regie' heeft de eerste stappen gezet om de speciale formatiemedewerkers binnen gebouw Phoenix te integreren met de overige P&O-medewerkers.
- 'Ondersteuning' heeft de gehele P&O-organisatie op uiteenlopende gebieden ondersteund, waarbij vooral de vele beslissingslijsten in het oog springen.

Loopbaanbegeleiding

De afstemming tussen de wensen van het personeel en de mogelijkheden die de organisatie kan bieden, noemen we loopbaanbegeleiding. Deze afstemming vindt gedurende elke functie of eens per drie jaar plaats in de vorm van een loopbaangesprek waarin de persoonlijke ontwikkelingen in de nabije toekomst, op de middellange en de lange termijn worden behandeld. De organisatie vindt het van belang dat haar werknemers zich persoonlijk kunnen ontwikkelen, opdat ze van waarde blijven voor de organisatie.

Naast interne mobiliteit besteedt de loopbaanbegeleider ook aandacht aan externe mobiliteit voor werknemers die op termijn niet zullen doorstromen naar een functie binnen het CZSK, maar Defensie zullen verlaten.

De sectie loopbaanbegeleiding bestaat uit vier militaire bureaus, namelijk: drie voor de dienstgroepen Operationele Dienst, Technische en de Logistieke Dienst, één voor het Korps Mariniers en een bureau voor burgerpersoneel. Begin 2015 telde deze sectie 37 militaire arbeidsplaatsen, waarvan drie tijdelijke functies. Gedurende 2015 is bij het bureau 'Loopbaanbegeleiding Logistieke Dienst' één tijdelijke functie permanent in de formatie opgenomen.

Ook in 2015 is er een continue vraag naar meer technisch personeel bij de Marine. Een opleiding tot of omscholing tot technisch medewerker is te volgen op de KMTO op de Erfprins kazerne te Den Helder.

Integratie

De afdeling Integratie bestaat uit de bureaus *Strategie & Advies (S&A), Beleid Plannen & Begroten (BPB) en Investeringen (INV)*.

Bureau S&A

Bureau S&A ondersteunt de Commandant Zeestrijdkrachten (C-ZSK) in zijn rol van maritiem militair adviseur van de Commandant der Strijdkrachten en de Minister van Defensie. Het bureau bracht in 2015 de kennis- en innovatieketen van het CZSK in kaart. Daarnaast omvat het takenpakket van Bureau S&A internationale militaire samenwerking en in dit kader ondersteunt het de C-ZSK bij internationale contacten en werkverbanden, in samenwerking met de defensiestaf Internationale Militaire Samenwerking (IMS). In 2015 heeft Bureau S&A, na intensief overleg met de Duitse marinestaf, de basis gelegd voor samenwerking op amfibisch gebied, waaronder het medegebruik valt van het *Joint Support Ship* en de integratie van het Duitse *Seebataillon* in de Koninklijke Marine. Bureau S&A is actief betrokken bij het netwerk van Stichting Nederland Maritiem Land. Verder houdt het zich bezig met de analyse van de inspectieverslagen van de Inspecteur-generaal der Krijgsmacht over bezoeken aan CZSK-eenheden.

Bureau Beleid Plannen & Begroten (BPB)

Bureau Beleid Plannen & Begroten (BPB) is het eerste aanspreekpunt voor de defensiestaf (Directie Plannen en Directie Aansturen Operationele Gereedstelling) als het gaat over de BPB-cyclus en de Aanwijzing Gereedstelling CDS (AGCDS). Het bureau bestaat uit drie secties: 'Planintegratie' (PLINT), 'Programmeren' (PROG) en 'Materiële Ondersteuning' (MOST).

Sectie PLINT is verantwoordelijk voor het integrale planningsproces binnen het CZSK. In dit jaar heeft PLINT de bedrijfsplannen voor de jaren 2015 en 2016 geleverd. Het bedrijfsplan 2016 is daarbij voor het eerst gericht op twee achtereenvolgende jaren (zowel 2016 als 2017) met een doorkijk tot 2021. Met dit verder vooruitkijken is beoogd bestuurlijke rust te creëren en verrassingen in het uitvoeringsjaar te voorkomen. De sectie heeft daarnaast het uitwerken van de maatregelen naar aanleiding van de motie-Van der Staaij (MvdS) ter hand genomen. De extra gelden die hiervoor in de komende vijf jaar beschikbaar zijn gesteld en opgenomen zijn in de begroting voor 2016, zullen onder meer aangewend worden voor het creëren van de personele versterking van het CZSK met een aantal extra formatieplaatsen, verdeeld over de verschillende directies. Dit zal bijdragen aan een verbetering van de operationele gereedheid van het CZSK.

Als onderdeel van het bureau BPB is de sectie Programmering (PROG) o.a. verantwoordelijk voor de totstandkoming van het Gereedstellingsplan (GSP). In dit langetermijnplan van het CZSK wordt tien jaar vooruitgekeken. Het vormt de basis voor diverse deelplannen binnen het CZSK, waaronder het Instandhoudingsplan van de Directie Materiële Instandhouding (DMI), het Operatiejaarplan van de Directie Operaties (DOPS), het Vullingsplan van P&O en het Opleidingsplan van OKM. Ook dit jaar bleek de totstandkoming van het GSP een dynamisch proces te zijn waarbij van alle betrokkenen regelmatig werd verlangd om flexibel in te spelen op de snel veranderende omgevingsfactoren die daarop van invloed waren. De verlenging van het Benoemd Onder-

houd van de M-fregatten met vier maanden vormt hiervan een voorbeeld.

In 2015 is tevens voor het eerst een 'plankader gereedstellingsplan' opgeleverd. Hiermee wordt een strakkere sturing aan de voorkant van het planningsproces beoogd. Tot slot is gewerkt aan de ontwikkeling van een meetsystematiek voor de operationele gereedheid van Marinierseenheden: de zogenaamde 'HAKOG-Marns methodiek'. Deze systematiek is gebaseerd op een drietal prestatie-indicatoren: de personele gereedheid (PG), de materiële gereedheid (MG) en de geoefendheid (GO). De berekening van deze indicatoren is vervat in een score.

Sectie MOST is als onderdeel van Bureau BPB verantwoordelijk voor het plannen en volgen van de materiële exploitatie. In 2015 lag de focus hierbij op het verbeteren van de normering voor de verschillende hoofdwapensystemen van het CZSK, de zogenaamde 'normeringsheets'. Daarnaast is begonnen met het verbeteren van de organisatie van het Vraag en Aanbod Management (VAM) en de bijbehorende processen. Verder fungeert de sectie als smeerolie voor stroeve materieel-logistieke processen. Zo is in 2015 de CZSK-munitieketen doorgelicht en verbeterd.

Bureau Investeringen (INV)

Het Bureau Investeringen (INV) is binnen het CZSK verantwoordelijk voor de planning en realisatie van het bandbreedtebudget dat wordt toegewezen aan de defensieonderdelen. In het Bandbreedte Investerings Plan (BIP) dat hiervoor wordt gebruikt, staan alle bandbreedteprojecten van het CZSK benoemd die minder dan 5 miljoen euro kosten, met een prognose voor de eerstvolgende vijf jaar. Net als in 2014 is het budget ook in 2015 vrijwel volledig besteed. Medio 2015 ging het financiële beheer van het bandbreedtebudget over van DMO/F&C naar F&C bij de defensieonderdelen. Met meer vraag dan beschikbaar budget, blijft het de grootste uitdaging om de juiste prioriteiten te stellen. De validiteit en prioriteit van de ingediende verzoeken worden beoordeeld in het Afstemmingsoverleg Behoeftestellingen CZSK (ABC), waarin de verschillende Directies en Afdelingen van het CZSK zitting hebben. In de Projecten Overleggen (PO's) wordt de voortgang van de diverse projecten – in tijd, geld en product – besproken met vertegenwoordigers van de verwervende instanties. Enkele voorbeelden van omvangrijke projecten die in 2015 (deels) zijn gerealiseerd, zijn:

- de *Cougar combat*-radio voor CZMCARIB-eenheden,
- divers materieel voor de Netherlands Maritime Special Operations Force (NLMARSOF),
- radio's voor de mijnenbestrijdingsvaartuigen.

Bedrijfsvoering & Informatievoorziening

Visie

In 2015 ging Bedrijfsvoering & Informatievoorziening (BVIV) verder met de opbouw van de afdeling op grond van de in 2014 ontwikkelde missie en visie. Tevens is portfoliomanagement ingevoerd om de beschikbare capaciteit van BVIV te kunnen managen over het brede spectrum van bedrijfsvoerings- en informatievoorzieningsvraagstukken.

ERP en SAP

Eind 2015 vond een belangrijke ontwikkeling plaats: het hoofd van BVIV kreeg toen toestemming om het tijdelijke Bureau Procesmodelmanagement binnen BVIV te voorzien van vaste functies. Hiermee is de ondersteuning van de materieel-logistieke bedrijfsvoering binnen het CZSK geborgd met het ERP Competence Centre CZSK (EC3). Het EC3 zal zich, net als het tijdelijke Bureau Procesmanagement, gaan richten op het verbeteren van het gebruik van SAP en de daarbij behorende bedrijfsprocessen.

De samenwerking met het project 'Zeeketen' (verantwoordelijk voor de CZSK-migratie naar SAP) is geïntensiveerd omdat dit programma in 2016 zal worden beëindigd. De documentatie en restactiviteiten van het project werden belegd onder EC3 bij BVIV, mede omdat dit aansloot bij de regie die de afdeling heeft over het uitfaseren van die (*legacy*) IT-systemen waarvan de functionaliteiten zullen worden overgenomen door ERP M&F (het logistieke softwareprogramma gericht op Materieel en Financiën).

Ondersteuning

Ter stabilisatie van de bedrijfsvoering ondersteunt de afdeling het vastleggen van processen en draagt zij bij aan het leveren van stuurinformatie. Ook zal de afdeling zich bezighouden met de verdere invoering van informatiemanagement bij het CZSK door bedrijfsinformatie op gestructureerde wijze aan te bieden via het defensienetwerk (Intranet).

Informatievoorziening (IV) en ICT

De afdeling Informatievoorziening blijft namens het CZSK opereren op het koppelvlak met de IT-provider van Defensie, het Joint IV Commando. Het wordt steeds voelbaarder dat IT een crucialere rol gaat spelen, zowel in de bedrijfsvoering als in de commandovoering van CZSK. Niet alleen het belang maar ook de vraag ernaar wordt steeds groter, en daarmee tevens de interactie tussen de afdeling Informatievoorziening, JIVC en de Bestuursstaf waaraan de (IT-)budgetten worden toegewezen. In 2015 is vanuit BVIV veel aandacht uitgegaan naar het in kaart brengen van de behoefte aan *e-welfare* (internet) van het CZSK, de uitbreiding van het aantal mobiele smartphones en tablets, WiFi, en

de verbetering van de IT-infrastructuur aan boord van schepen – dit alles om de bedrijfsvoering overal en altijd up-to-date te houden. De afdeling zal betrokken blijven bij de verdere verbetering van de digitale weerbaarheid (*cyber defence*) van het CZSK.

De activiteiten die in 2014 zijn ingezet om het CZSK te laten voldoen aan de Archiefwet hebben haar vruchten afgeworpen. De afdeling gaat verder met het monitoren van de opslag van archiefwaardige documenten.

Afdeling Geneeskundige en Personele Zorg

Geneeskundige zorg

Operationele geneeskunde Medcell

In de eerste helft van 2015 is Zr.Ms. *Johan de Witt* ingezet in het kader van operatie *Atalanta*. Het schip was daarvoor uitgebreid met een *Medical Support Role 2* en twee Zweedse CB90-gevechtsboten met bemanning.

In de tweede helft van 2015 werd Zr.Ms. *Groningen* ingezet ten behoeve van operatie *Atalanta*. Het schip was het eerste *Oceangoing Patrol Vessel* (OPV) waarop een *Advanced Resuscitation Team* (ART) werd ingezet. Met de nodige improvisatie, zoals het gebruik van de 'gamelle' – een gemeenschappelijke tafel van de scheepsofficieren – als locatie voor de perifere bloedbank en een creatief gebruik van de ziekenzaal), lukt het een ART in te zetten op een OPV.
In de West werden achtereenvolgens Zr.Ms. *Zeeland*, Zr.Ms. *Van Amstel* en Zr.Ms. *Friesland* ingezet als Stationsschip Caribisch Gebied (SSCG). Tijdens deze Westreis bracht Zr.Ms. *Friesland* nog een ongebruikelijk havenbezoek aan Havana, Cuba.

In het najaar van 2015 vond de oefening Trident *Juncture* plaats in Spanje, Portugal en Italië, ter voorbereiding op de participatie aan de NATO Response Force (NRF) 2016. Bij deze oefening onder leiding van de *Netherlands Maritime Force* (NLMARFOR) waren meerdere Nederlandse eenheden op zee en land aanwezig. Op geneeskundig vlak werden AMA's (Algemeen Militair Artsen) en AMV's (Algemeen Militair Verpleegkundigen) geleverd ten behoeve van de staf, naast de aanwezigheid van Zr.Ms. *Johan de Witt*, Zr.Ms. *Tromp* en de marinierseenheid 2MCG in het gebied. Tevens werden een duikerarts en een duiktank ingezet op Zr.Ms. *Snellius*, ter ondersteuning van de gezamenlijke duikoefeningen met Zr.Ms. *Bruinvis*.

Een oefengewonde wordt van een voertuig gehaald en verzorgd door mariniers van MARSOF tijdens een opwerkoefening en schiettraining voor de *MINUSMA*-missie.

Ook stond gedurende het hele jaar een Nederlandse stafarts paraat voor de *Standing NATO Mine Counter Measures Group* (SNMCMG) 1 en is medische ondersteuning geboden aan de *Vessel Protection Detachments* (VPD's), door aan elk VPD-team een AMV toe te voegen.

Een verandering op personeelsgebied was dat ktlz (AR) M.G.J. van der Aa zijn functie op 1 september 2015 heeft overgedragen aan kltz (AR) G.A. Starken.

Operationele geneeskunde Role 1 Command Group

In 2015 heeft de *Role 1 Command Group* ondersteuning verleend aan een flink aantal oefeningen en opleidingen – klein en groot –, onder meer aan het *Winterdeployment*, diverse schiettrainingen van kleinere eenheden, aan MARSOF, paraspringen, en verder aan de *Jungle Warfare Course* (JWC), oefening *Black Alligator*, pre-Bergtraining en Bergtraining, *Curaçao Trackers Course*, *Maritime Special Operations Capable*-certificeringsoefening (MARSOC Certifex) en de oefening *Trident Juncture*. Verder is in het kader van 'Nationale Operaties' ondersteuning geleverd aan de organisatie van de Marinedagen in Den Helder en de Wereldhavendagen in Rotterdam. Behalve aan de bovengenoemde activiteiten is reguliere ondersteuning verleend aan diverse opleidingsbivakken en -activiteiten van het Mariniersopleidingscentrum.

Tot slot is bijstand gegeven aan de pool van AMV'ers, ter ondersteuning van de VPD's, en is geneeskundig personeel ingezet ten behoeve van de Europese anti-piraterijmissie *Atalanta* en voor *The United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali* (MINUSMA).

Duik Medisch Centrum (DMC)

Voor het Duik Medisch Centrum (DMC) was 2015 een druk jaar. Allereerst was er een 'validatiebeproeving' van een aangepaste Heliox-duiktabel. Vanwege nieuwe duiksets voor het diepduiken was de Defensie Duikgroep (DDG) genoodzaakt de duiktabellen die hiervoor gebruikt worden, aan te passen. Dit is gedaan met behulp van Defence Research and Development Canada (DRDC), de ontwikkelaar van de duiktabellen die gebruikt worden door Defensie. Omdat het aanpassen vooral een wiskundige benadering vereist, dienen deze aangepaste tabellen ook in *real life* uitgedoken te worden. In samenwerking met de DDG, DRDC en de Zweedse marine zijn van 23 februari t/m 20 maart de eerste 'trialduiken' gemaakt. In totaal hebben hieraan negentien duikers meegedaan, van wie er vijftien uit Nederland kwamen, drie uit Canada en één uit Zweden.

Behalve duikers leverde DRDC ook duikmedische technici, zodat de validatie optimaal kon verlopen. Het belang van deze internationale samenwerking werd onderstreept door het bezoek aan de trial van cdr J.H. Hulsker (Directeur Personeel & Bedrijfsvoering), briggenmarns mr. R.G. Oppelaar (Directeur Operaties) en bgen J. de Graaf (Directeur Defensie Gezondheidsorganisatie). Na deze eerste, succesvolle trialperiode zullen tussen 2016 en 2019 nog een paar vervolgtrials moeten plaatsvinden voordat Defensie een betrouwbare en bruikbare duiktabel heeft voor het diepe Heliox-duiken.

Behalve voor deze validatietrial heeft het DMC ook duikmedisch personeel geleverd ter ondersteuning van de ontsnappingsoefeningen met de Triton 12, de Escapex-oefeningen met de Onderzeedienst in Noorwegen en de *Exit- en Re-entry*-oefeningen van MARSOF. Vermeldenswaard is verder dat in 2015 een dienstverleningsovereenkomst tussen DMC en het Militair Geneeskundig Logistiek Centrum (MGLC) is getekend voor het leveren van ondersteuning bij duikmedische behandelingen. Ten slotte werd dr. P.J.A.M. van Ooij, Hoofd DMC, in het najaar van 2015 afgelost door kltz (AR) D.A.A. Koch, die daarmee als oudgediende van het DMC, na een afwezigheid van negen jaar, weer terugkeerde op het nest.

Algemene geneeskunde

De ziekenboegen blijven voorlopig deel uitmaken van de Geneeskundige en Personele Zorg (GPZ) omdat de reorganisatie van het Eerstelijns Gezondheidszorg Bedrijf (EGB) nog niet is doorgevoerd.

Sociaal Medische Dienst

In 2015 heeft de Sociaal Medische Dienst (SMD) bedrijfsgeneeskundige zorg en personele begeleiding verleend aan circa driehonderd poliklinische en zo'n zeventig à tachtig klinische patiënten in het kader van het re-integratiebeleid CZSK. In de meeste gevallen was het mogelijk de patiënten 'medisch fit' te laten terugkeren naar het arbeidsproces.

Ook is in 2015 aangevangen met de noodzakelijke voorbereidingen voor de fysieke verplaatsing van de SMD. Samenhangend met de nieuwe locatie zijn twee mogelijkheden onderzocht: ten eerste huisvesting in de Korporaal van Oudheusden Kazerne in Hilversum en ten tweede een opsplitsing van de SMD in een noordelijk en zuidelijk deel, waarbij het noordelijke deel gesitueerd zou worden in Den Helder en het zuidelijke deel in de nieuwe kazerne in Vlissingen. In de loop van 2015 heeft de Bestuursstaf uiteindelijk bepaald dat de SMD verplaatst zal worden naar terrein 'Aardenburg' in Doorn. In het najaar zijn gesprekken hierover met het Defensie Vastgoed Bedrijf gestart. Er is tijdelijk een extra arbeidsplaats voor een Algemeen Militair Arts (AMA) geschapen, om het hoofd van de SMD te ontlasten van spreekuuractiviteiten, zodat hij meer tijd overhoudt om zich bezig te houden met de verhuizing.

In de Triton 12 trainen de toekomstige MARSOF-duikers de Exit- en *Re-entry*-oefeningen uit een onderzeeboot.

De eerstelijnszorg voor personeel dat gehuisvest is op het Marine Etablissement Amsterdam (MEA) is langzaam afgebouwd in aanloop naar de komst van het Eerstelijns Gezondheidszorg Bedrijf (EGB), die is voorzien in 2016. SMD zal dan niet meer onder het EGB vallen en daarom moet de eerstelijns curatieve zorg overgedragen worden. Personeel van MEA zal zich voor het verkrijgen van medische zorg in de toekomst moeten wenden tot een locatie van het EGB. De verstrekking van medicatie is per 1 oktober 2015 gestaakt omdat de SMD vanaf dat moment geen farmaciefaciliteiten meer had.

Personele Zorg

Het jaar 2015 stond voor de afdeling Personele Zorg in het teken van een verdere bestendiging van de nieuwe organisatie. Hoofddoel was het verbeteren van de ondersteuning van de operationele eenheden op het gebied van personele zorg en dit beter te borgen binnen de organisatie. Medewerkers vormen immers nog steeds de belangrijkste factor voor een goede taakuitvoering van de Zeestrijdkrachten.

Bureau Veteranen en Ondersteuning Operationele Personele Zorg

Drie clusters van het bureau Veteranen en Ondersteuning Operationele Personele Zorg (V&O OPZ) hebben zich in 2015 ingezet voor het verbeteren van personele zorg. Het cluster 'Drugs & Verslaving' heeft zich verder gericht op het leveren van maatwerk op de diverse niveaus. Zo is voor de verschillende doelgroepen passende voorlichting ontwikkeld. De professionalisering van de voorlichting heeft centraal gestaan. Hierbij is samenwerking en certificering gezocht met externe civiele instanties. Het cluster 'Vrijetijdsbesteding' is continu bezig met het verbeteren van de dienstverlening. Er zijn tijdens een bezoek aan de eenheden in de West opmerkingen verwerkt en getracht de dienstverlening in lijn te brengen met de wens van de werkvloer. Het cluster 'Veteranen en Levensfase Bewuste Zorg' heeft in 2015 vooral in het teken gestaan van het nieuwe beleid rondom de veteraan 'in actieve/werkelijke dienst'. Er is gewerkt aan het samenvoegen en opzetten van programma's en activiteiten waaraan zowel veteranen 'in actieve dienst' als post-actieve veteranen kunnen deelnemen. Tijdens de Nationale Veteranendag zijn oude en nieuwe veteranen voor het eerst in staat gesteld ervaringen met elkaar uit te wisselen, hetgeen als zeer positief werd ervaren. Verder zijn de diverse interne overlegstructuren van het CZSK en de voorwaarden voor deelname hieraan opnieuw formeel vastgelegd, samen met de veteranen- en post-actievenverenigingen.

Aan 'levensfase bewuste zorg' is onder andere bijgedragen door het ondersteunen van de door Divisie Personeel en Organisatie Defensie (DPOD) georganiseerde LOM-dagen (voor dienstverlaters). Verder is gewerkt aan het ondersteunen van het 'levensfase

Veteranendag 2015, Den Haag.

bewust beleid'; beleid waarin rekening wordt gehouden met verschillen tussen medewerkers in diverse levensfasen binnen de P&O-organisatie, onder andere door het geven van voorlichting en het ondersteunen van personeel, en door V&O OPZ te positioneren als loket voor 'levensfase belust beleid' bij het CZSK.

Bureau Operationele Personele Zorg

Het bureau Operationele Personele Zorg hield zich, net als in de voorgaande jaren, bezig met berichtgeving bij familieomstandigheden, zorg voor het thuisfront, het geven van voorlichting, organiseren van kindermiddagen en het bieden van ondersteuning bij de herdenking van personeel van het CZSK. Daarnaast heeft het bureau zich ingezet voor het ondersteunen van de eenheden en individuen op missie. Die missie-gerelateerde ondersteuning bestond voornamelijk uit het organiseren van informatie- en familiecontactdagen, het uitwerken van de door het thuisfrontcomité verzonnen ludieke acties, het ondersteunen bij binnenkomst van de schepen, de coördinatie- en uitvoering van het adaptatieprogramma en het aanbieden van zorgplannen.

Binnen het cluster 'Mentaal Voortzettingsvermogen' is de implementatie van 'VCZSK 560, Collegiaal Netwerk Koninklijke Marine' verder uitgewerkt en is het Collegiaal

Netwerk Koninklijke Marine (CN-KM) verder geprofessionaliseerd en versterkt. Het netwerk is in 2015 verscheidene keren ingezet, met toepassing van het protocol van het Trauma Risico Management (TRiM). Het opleiden en bijscholen van medewerkers voor het netwerk is een continu proces. Het gaat om maatwerk waarbij steeds wordt gezocht naar de juiste persoon voor de juiste taak om een zo breed en toegankelijk mogelijk netwerk te creëren.

Bureau Casemanagement CZSK

Het Bureau Casemanagement CZSK behandelt individuele casuïstiek met een irregulier karakter die bijzondere aandacht en erkenning vragen van de werkgever. Doorgaans betreft het complexe zorgvragen die politiek en/of mediagevoelig zijn, een hoog afbreukrisico kennen en/of multidisciplinair van aard zijn en mede daarom coördinatie behoeven.

In 2015 nam het aantal cases en de werkdruk per casus toe. De reden hiervan kan zijn dat de functionaliteit van casemanagement zich hoe langer hoe meer bewezen heeft en/of dat steeds meer leidinggevenden en medewerkers het bureau weten te vinden. Dit jaar heeft het Bureau Casemanagement wederom diverse nieuwe (vermeende) artikel 4-re-integranten (d.w.z. met een dienstverband onder bijzondere omstandigheden) in zijn portefeuille gekregen. Het Bureau Casemanagement CZSK is nu nog gevestigd in het Marine Etablissement in Amsterdam, maar die locatie wordt in 2018 gesloten. Er zal dus naar een nieuwe behuizing moeten worden omgekeken.

Maritieme Teamtraining en Toegepast Leiderschap (MTTL)

MTTL is een klein bureau met zeven voltijdfuncties, gespecialiseerd in teamtrainingen in het maritiem-militaire domein. Het levert een drietal diensten of 'producten' aan teams van het CZSK. Sinds 2013 is de aandacht verschoven van het begeleiden van individuele leidinggevenden naar het ondersteunen van leidinggevenden én hun teams. Als eerste training werd de 'Team-APK' gegeven, waar teams aan de hand van de teamrollen van Belbin gedurende twee dagen hun teamrollen konden ontdekken en reflecteren op wat het effect van de verschillende rollen in het team is op de processen en effectiviteit. Deze trainingen werden verzorgd in een externe trainingslocatie op de Oude Rijkswerf in Den Helder.

Het tweede product is de 'Leergang Coaching voor Leidinggevenden CZSK' (LCC). In deze leergang leren leidinggevende burgers en militairen (vanaf de rang van LTZ2OC) hoe ze met behulp van coachingtechnieken, leiding kunnen geven. Ten slotte leidde twee MTTL-trainers *Crew Resource Management* (CRM)-instructeurs op voor vloot en mariniers en begeleidden zij teams op CRM. Met deze tools van CRM wordt getracht leiderschapskwaliteiten te verbeteren bij operationele teams. Het opleiden van CRM-instructeurs is de eerste stap in het integreren van CRM binnen alle opleidingen en trainingen van het CZSK. Hierbij wordt nauw samengewerkt met een *Mobile Training Team* van de marine van de Verenigde Staten. De essentie van CRM is, naast de gebruikelijke training in technische vaardigheden, dat hierbij op een andere, bredere manier naar teams wordt gekeken, en dat niet-technische vaardigheden, zoals de samenwerking tussen mensen, centraal staan.

De diensten die bureau MTTL levert, worden – in samenspraak met het Platform Leiderschap CZSK – zoveel mogelijk afgestemd op de behoefte van de 'klant'. MTTL is daarom continu bezig met de (door)ontwikkeling van nieuwe producten. Zo is de LCC sinds 2014 ook toegankelijk voor MD-onderofficieren. De LCC heeft in 2015 een tweedaagse basiscursus ontwikkeld voor mensen die operationeel zijn geplaatst, maar meer willen weten over coaching en vaardiger op dit gebied willen worden. De Admiraliteitsraad bepaalde verder dat ieder schip of opwerkende eenheid een zogenaamde 'P-week' ingeroosterd krijgt waarin het Management Team en teams die nog sterker kunnen groeien met elkaar aan de slag gaan onder leiding van MTTL.
In 2015 nam de vraag naar de producten en diensten van MTTL sterk toe. Het bureau heeft dat jaar ongeveer duizend personen getraind.

Opleidingen Koninklijke Marine / Scholen

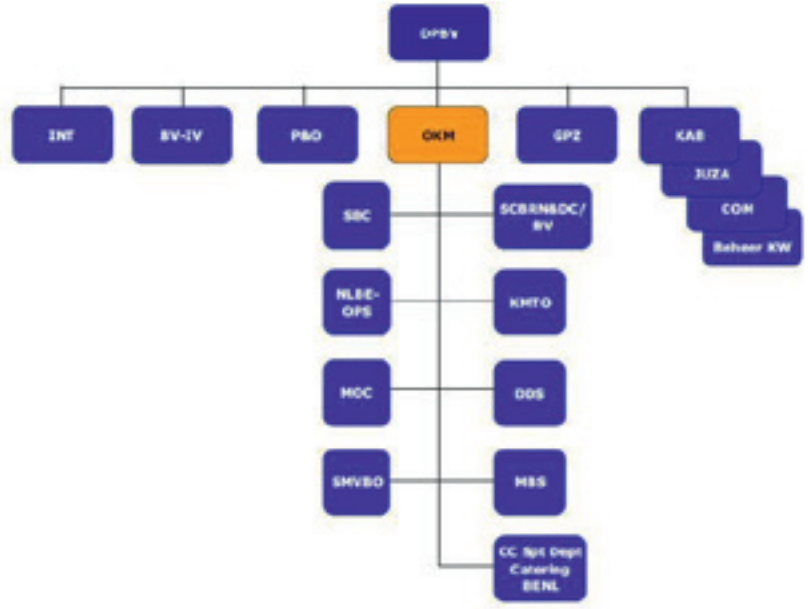
Hoofd: kolmarns P.J. de Vin, vanaf 1 mei 2015 ktz (TD) R. Koerse

Sturing, Beheersing & Coördinatie Opleidingen Koninklijke Marine (SBC-OKM)

SBC-OKM heeft het jaar 2015 voornamelijk gewijd aan het verder borgen en uitwerken van de in gang gezette veranderingen. De interne organisatie van OKM zit goed in elkaar, maar de invulling ervan is een continu punt van aandacht geweest. Een van de uitgangspunten van de reorganisatie was dat de bemanningslijst voor 100% zou worden gevuld. Daardoor heeft iedere vacature vrijwel meteen een negatief effect op de diensten die OKM kan leveren. In die gevallen dat de vacatures direct gevolgen hadden voor de aanstellingsopdracht of voor zogenaamde 'knelpuntopleidingen' zijn reservisten ingezet of is personeel van operationele eenheden tijdelijk tewerkgesteld. In een aantal gevallen heeft het tekort aan capaciteit geleid tot het annuleren van functieopleidingen, opleidingen voor Belgische collega's en opleidingen voor (operationele) eenheden.

Opleidingen

In het najaar van 2015 is het Mariniers Opleidingscentrum (MOC) gaan werken met de Marinier Selectie Test (MAST). Kandidaten die de MAST niet halen, worden niet

Er wordt gerust tijdens de eindoefening (FINEX) van de EMV van het Korps Mariniers onder de van Brienenoordbrug in Rotterdam.

aangenomen. Met deze selectietest wil het MOC een beter beeld krijgen van de geschiktheid van kandidaten voor het beroep van marinier én het uitvalpercentage tijdens de Elementaire Militaire Vorming Mariniers (EMV MARNS) verkleinen, waardoor de doelmatigheid van de opleiding wordt vergroot.

In 2015 zijn de 'Veiligheid en Vakmanschap' (VeVA)-opleidingen defensiebreed geëvalueerd. De grootste knelpunten voor het CZSK bleken te zijn:
- de benodigde instructiecapaciteit voor de begeleiding van de beroepspraktijkvorming (bpv) en de avondbegeleiding,
- het tekort aan middelen om een relevante beroepspraktijkvorming te kunnen aanbieden. Dit laatste speelt vooral bij de richting 'Mechatronica'.

Eind 2015 is een reservist aangenomen om een *goalkeeper*-opleiding in Peru te verzorgen voor de Peruviaanse bemanning van de uit dienst gestelde en aan Peru verkochte Zr.Ms. *Amsterdam*. De opleiding zal eind februari 2016 eindigen, waarmee tevens de overdracht van Zr.Ms. *Amsterdam* aan Peru is afgerond.

Op de KMTO in Den Helder wordt lesgegeven over de reparatie en de bediening van een goalkeeper.

Beroeps Gericht Opleiden (BGO)

Het project 'Werkend Leren, Lerend Werken (WLLW)' is in 2015 beëindigd. Bij de operationele eenheden was namelijk het foutieve beeld ontstaan dat dit project er de oorzaak van was dat leerlingen uit de Eerste Vakopleiding (EVO), tijdens het praktische deel aan boord, op reguliere arbeidsplaatsen werden geplaatst in plaats van boven de sterkte. Die maatregel was echter het gevolg van de bezuinigingsmaatregelen bij het CZSK. De 'niet-beschikbaarheid op functie' diende te worden teruggedrongen, en daarvan vormde deze maatregel een onderdeel. Voor het operationele domein vormt het plaatsen van leerlingen uit de EVO op reguliere arbeidsplaatsen een extra belasting, omdat daardoor nog niet volledig gekwalificeerd personeel op functie wordt geplaatst, zonder te zijn ingewerkt. Daardoor was tevens minder gekwalificeerde begeleidingscapaciteit beschikbaar voor nieuwe medewerkers.

Het doel van het project WLLW – de invoering van Beroepsgericht Opleiden (BGO) – blijft echter gehandhaafd. Hieraan zal verder vorm worden gegeven door de uitvoering van het in 2015 geschreven 'implementatieplan BGO'. Daarin staat omschreven hoe de opleidingen van OKM verder aangepast dienen te worden op basis van de principes van het BGO, d.w.z. leren middels leertaken, steeds zelfstandiger leren met afnemende begeleiding, leren in een realistische leeromgeving, leren door terug te kijken naar wat al is gedaan en beoordelen op het kunnen.

In het *Leertakenboek* (LTB) wordt uiteengezet hoe de bovenstaande principes concreet kunnen worden toegepast in een opleiding. Het boek heeft betrekking op een gehele opleiding, dus zowel op het schoolse gedeelte als op het gedeelte in de praktijk. Het LTB geeft inzicht aan leerlingen, instructeurs en leermeesters in wat een leerling moet weten en in de praktijk moet kunnen toepassen. In het LTB wordt ook aandacht geschonken aan welke houdingsaspecten daarbij relevant kunnen zijn.

Bedrijfsvoering

Een belangrijk aandachtspunt in 2015 was het optimaliseren van de bedrijfsvoering, vooral intern binnen het CZSK en in relatie met de paarse defensieonderdelen. Het vraag- en aanbodmanagement (VAM) is op sommige onderdelen nog niet goed ingericht. Op de opleidingskalender staat beschreven wanneer welke opleidingen worden gegeven, maar deze gegevens zijn nog steeds voor een groot deel gebaseerd op oude informatie. De afnemers van de opleidingen kunnen vaak niet goed aangeven wat de precieze opleidingsbehoefte is. Ook het opstellen van de juiste 'arbeidskwalificatie-lijsten', waarop de koppeling tussen arbeidsplaats en vereiste kwalificatie is aangegeven, heeft veel tijd gekost en is nog niet afgerond.

In een oefendorp te Marnehuizen beoefenen aspiranten van de EMV van het Korps Mariniers het 'Optreden in Verstedelijkt Gebied' (OVG), 9 juli 2015.

Op het gebied van aanbod kent OKM een grote afhankelijkheid van derden. Dit gaf onder meer problemen toen de behoefte aan munitie groter bleek te zijn dan was toegewezen. Dit vraagt continu aandacht en prioriteitenstelling. Diezelfde afhankelijkheid geldt voor de levering van kleding en uitrusting door het KPU. Ook de instandhouding en het onderhoud van het simulatorpark van de OKM-scholen heeft de nodige tijd gevraagd, omdat lang onduidelijk bleef wie hiervoor verantwoordelijk was. Bovendien waren de kosten voor onderhoud en instandhouding in geen enkele begroting opgenomen, wat een negatief effect had op de onderhoudsstatus van het simulatorpark. De hoogstnoodzakelijke activiteiten zijn bekostigd uit het OKM-budget, hetgeen ten koste ging van het aantal opleidingen dat OKM kon aanbieden.

Het wegwerken van de tekortkomingen aan de infrastructuur kende weinig voortgang. Dit had onder meer te maken met een centralisering naar het Rijks Vastgoed Bedrijf (RVB). Het CZSK heeft nauwelijks invloed op de prioriteitenstelling binnen het RVB.

Bij de reorganisatie van 2014 is het zogenoemde 'Assortimentsgewijs Werken' (AGW) ingevoerd, waarbij diensten en goederen die door heel Defensie worden gebruikt defensiebreed worden ingekocht en gemanaged, waardoor de kosten dalen. Dit verwervingsproces is voor OKM echter niet voordelig omdat het daardoor geen zeggenschap meer heeft over de budgetten, en tevens omdat met veel meer loketten dan voorheen contact moeten worden gelegd.

Onderwijszaken

OKM is in 2013 – in samenwerking met de HDP, een aantal ROC's (verenigd in het Comité Paars Partnerschap) en de OKM-scholen – gestart met het paarse project 'Waarderen en Valideren' (W&V). Bij dit project worden militaire opleidingen inhoudelijk vergeleken met erkende mbo-opleidingen in het Centraal Register Beroepsonderwijs (CREBO). OKM heeft ruim dertig Eerste Vakopleidingen (EVO), Voortgezette Vakopleidingen (VVO), loopbaanfase-opleidingen en functieopleidingen opgegeven om mee te doen aan dit project. Personeel zonder startkwalificatie kan via project W&V onder voorwaarden in aanmerking komen voor diplomering op mbo 2-, mbo 3- of mbo 4-niveau. Het SBC OKM Opleidingscoördinatiecentrum (OCC) levert ondersteuning bij de planning en coördinatie van de aanvullingen op de mbo-opleiding bij de ROC's in Nederland. In alle gevallen betreft dit de generieke vakken (bijvoorbeeld Nederlands en rekenen) die door het Ministerie van Onderwijs verplicht zijn gesteld in het mbo. In 2015 hebben op deze wijze ongeveer honderd medewerkers van het CZSK alsnog een startkwalificatie toegekend gekregen.

Bureau Onderwijszaken (BOZ) en het Expertisecentrum Opleidingskunde Defensie (ECOD) hebben de samenwerking bij het initieel opleiden van instructeurs versterkt.

De instructeur-begeleiders van de OKM-scholen konden hierdoor, onder auspiciën van het ECOD, intern de opleiding 'Praktijkopleider' bij OKM zelf verzorgen. In 2015 zijn 85 extra instructeurs opgeleid waardoor de opleidingsachterstand voor beginnende instructeurs volledig is ingelopen.

Enkele aspirant-mariniers worden vanaf de eerste dag in de opleiding gevolgd door een medewerker van het NIMH, die een boek schrijft over het Korps Mariniers.

School voor Chemische, Biologische, Radiologische en Nucleaire Verdediging, Damage Control en Bedrijfsveiligheid (SCBRNDCBV)

Commandant: kltz (TD) P.H.T. van Eupen, vanaf 26 augustus 2014 kltz (TD) R. Gans.

In 2015 heeft de SCBRNDCBV weer een belangrijke bijdrage geleverd aan het operationele product van het CZSK. Zo leverde de afdeling 'Opwerken en Oefenen' een bijdrage aan de opwerktrajecten van Zr.Ms. Rotterdam, Zr.Ms. *Friesland*, Zr.Ms. *De Ruyter*, BNS *Louise-Marie*.

Daarnaast hebben Zr.Ms. *Groningen*, BNS *Leopard* en Zr.Ms. *Johan de Witt* en hun bemanningen een *Pre-Deployment* Training ofwel PDT doorlopen. Een PDT is een training die een schip ondergaat voordat het op missie gaat en heeft tot doel het schip voor te bereiden op allerlei mogelijke calamiteiten en andere gebeurtenissen waar het tijdens de missie tegenaan kan lopen.

Zr.Ms. *De Zeven Provinciën*, Zr.Ms. *Tromp* en Zr.Ms. *Pelikaan* en hun bemanningen hebben *een Continuation Training* (CT) doorlopen. Dit is een tussentijdse training voor een schip dat niet op missie gaat, maar dat qua geoefendheid heeft ingeboet en een extra *boost* kan gebruiken.

Een brandoefening op zee, aan boord van Zr.Ms. *De Zeven Provinciën*, 7 oktober 2015.

De afdeling 'Opleidingen' heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de aanstellingsopdracht door het opleiden van 21 basisklassen Eerste Vakopleiding (EVO) en 19 kaderklassen Voortgezette Vakopleiding (VVO). Daarnaast zijn er vier basisklassen voor het KIM opgeleid en twee interne instructeursopleidingen met de opleidingscode UA04, om nieuw geplaatste instructeurs op te leiden op de NBCD-school.

Dit jaar heeft de SCBRNDCBV zich ook ingezet om lang openstaande vacatures in te vullen door het aantrekken en intern opleiden van nieuwe instructeurs. Deze instructeurs zullen zich verder bekwamen in het begin van 2016. Daarnaast is op zoek gegaan naar mensen op de vloot en andere instellingen van het CZSK die interesse hebben in het volgen van de interne instructeursopleiding (UA04).

Hiermee kan vervolgens de 'flexibele schil' (een tijdelijke aanvulling van de groep instructeurs met personeel van buiten de school) worden uitgebreid. Deze flexibele schil wordt nu gevormd door instructeurs van het Korps Marine Brandweer en reservisten.

Een vernieuwing op materieel gebied betrof de aanschaf van twee nieuwe simulatortrainers, die eind 2015 zijn opgeleverd. Met deze trainers kan op een realistische manier worden geoefend in de 'éénslangsblustechniek', waardoor het bluswaterverbruik zal afnemen. De *nozzletrainer*, waarin met behulp van gas een hete-gassenlaag kan worden gesimuleerd (dat is de laag hete lucht die bij een brand omhoog stijgt en op een gegeven moment ontbrandt), is ondertussen in gebruik genomen. Tevens wordt sinds kort geblust met zoet in plaats van zout water, waardoor de simulatortrainers waarschijnlijk veel minder snel zullen roesten en dus langer meegaan. Ook de brandverlooptrainer (*flash-over trainer*) wordt al gebruikt, maar de instructeurs zijn nog bezig zich te bekwamen in hoe ze er veilig mee om kunnen gaan. Naar verwachting zal het apparaat begin 2016 worden ingezet voor opleidingen. Wanneer dit gebeurt, kan de oude flash-over trainer worden afgestort. Een belangrijk voordeel van de nieuwe simulatortrainers is dat zij zijn voorzien van een naverbrandingsinstallatie, waardoor de omliggende kantoren en werkplaatsen minder last van de uitstoot zullen hebben dan in het verleden het geval was.

Dit jaar zijn ook vorderingen gemaakt met de nieuwbouw op de school. Twee oude gebouwen, Vuurvogel en Pyromaan, zijn afgebroken om plaats te maken voor nieuwbouw. De nieuwe *Vuurvogel*, waarin de ademluchtwerkplaats en de nieuwe Masker-Oefen-Ruimte zijn ondergebracht, is inmiddels in gebruik genomen. Het nieuwe *Pyromaan*-gebouw zal onderdak bieden aan omkleedruimtes en douches voor instructeurs en cursisten, een oefenparcours voor de Medische Actie Dienst (MAD) en een werkplaats. Door vertragingen bij de bouw zal dit gebouw pas medio 2016 worden opgeleverd.

C-ZSK ltgenmarns R. Verkerk knipt op 12 februari 2015 een brandslang door bij de officiële ingebruikname van twee nieuwe simulatortrainers door de School voor CBRN, DC&BV in Den Helder – in de volksmond NBCD-school genoemd. De generaal wordt rondgeleid over de oefenplaat door de commandant van de NBCD-school, kltz Van Eupen (linksachter).

Defensie Duikschool / Defensie Duikgroep

Commandant: kltz B.A. Visser

De DDG heeft de afgelopen decennia een behoorlijke gedaanteverandering ondergaan. Van een relatief kleine afdeling binnen de Mijnendienst is deze een zelfstandige eenheid geworden met een eigen opleidingsinstelling. Op duikgebied is de DDG de vaste adviseur van de Commandant der Strijdkrachten. Verder dient de school als *Single Service Manager* (SSM), Expertisecentrum en leverancier van zowel opleidingsproducten als operationele teams. De DDG is gepositioneerd onder twee afzonderlijke directies binnen het CZSK en levert defensiebrede producten, al telt zij daarnaast niet-militaire publieke en private organisaties onder haar klanten.
Realisatie in 2015

Duikcompagnie

De Defensie Duikgroep is een *joint* organisatieonderdeel, met als *Single Service Manager* het CZSK. De operationele producten die zij levert zijn (duik)teams voor maritieme *search*, havenbescherming, *very shallow* water-operaties, *deep search-operaties*, hulpverleningsduiken en salvage en constructie; het 'salvage en constructieteam' is gespecialiseerd in het bergen en redden na schipbreuk en het verrichten van reparatiewerkzaamheden aan schepen. Hiervoor zijn zes duikteams van de duikcompagnie aan boord van de mijnenbestrijdingsvaartuigen en beschikt de compagnie over vijf duikvaartuigen (inclusief duikteams) en acht duikteams aan wal. Door personele schaarste is echter slechts 50% van de duikteams volledig gevuld.

De DDG in actie tijdens een havenbeschermingsoefening bij de S.S. *Rotterdam* en de omliggende kades. Rotterdam, 2 april 2015.

De prioriteit in 2015 lag op het operationeel gereed stellen van het *very shallow water*-duikteam, omdat Nederland in 2016 het hele jaar door amfibische capaciteit beschikbaar zal stellen in het kader van de *NATO Response Force*. Naast de vele operationele taken van het team, waaronder het leveren van bijstand aan het Ministerie van Veiligheid en Justitie bij het zoeken naar vermiste personen en naar bij misdrijven gebruikte voorwerpen, nam de Duikcompagnie deel aan het Europese project Joint *Force Water Environment Disaster Relief Operation Platform* (JFWEDROP). Dit project is opgezet naar aanleiding van de ramp met het cruiseschip *Costa Concordia* in 2012, met als doel een Europese standaardprocedure op te stellen voor de inzet van duikers en *search & rescue-eenheden* bij rampen op het water. In oktober nam de Defensie Duikgroep in het kader hiervan deel aan een grote oefening in Italië, waarbij werd samengewerkt met onder andere militaire en civiele eenheden uit Groot-Brittannië, Italië en Zweden.

Tot grote verslagenheid van de DDG vond er tijdens de oefening *Western Partnership* op Curaçao in november 2015 een tragisch duikongeval plaats, waarbij een duikster haar leven verloor.

Opleidingsinstelling Defensie Duikschool (DDS)

De opleidingen van de DDS voldoen aan de private norm ISO 9001 en het personeel wordt ISO 17024-gecertificeerd op aanwijzing van de Minister van Defensie. Het opleidingsinstituut heeft, als leverancier van de duikopleidingen, structureel contact met diverse klanten van de DDS. In de restcapaciteit wordt voorzien met opleidingen voor andere dan militaire overheidsduikers en de civiele duikindustrie.

Door het grote tekort aan duikpersoneel bij de operationele vlooteenheden en de toegenomen behoefte aan duikpersoneel bij de Special Forces heeft de DDS in 2015 het aantal opleidingsactiviteiten vergroot; deze extra inspanning zal worden gecontinueerd in 2016 en zo nodig ook in 2017. Dat heeft er wel voor gezorgd dat voor de civiele sector, in de restcapaciteit, minimale ruimte was om deel te nemen aan opleidingen van de DDS. Welgeteld zijn er in 2015 twee civiele personen opgeleid.
In het kader van de Belgisch-Nederlandse samenwerking nam ook voor het eerst een Belgische Special Force-duiker deel aan de opleiding tot kikvorsman. Vanaf 2016 zal er structureel aan deze opleiding worden deelgenomen door Belgische duikers.

Vanwege de verhoogde terreurdreiging in Nederland heeft personeel van de Opleidingseenheid Speciale Operaties in 2015 ondersteuning geleverd aan de paraatheid van de Dienst Speciale Interventies.

Het vernietigen van een gevonden explosief onder water.

Certificerende instelling kennis en kwaliteit

Hoofd: kltz E.C.J. Jolink

De ‘Certificerende instelling kennis en kwaliteit’ bestaat uit het Defensie Kenniscentrum Duiken, de certificerende instelling en Bureau Kwaliteitszorg.

Defensie Kenniscentrum Duiken

Het kenniscentrum is verantwoordelijk voor *research & development*, het doen van technisch onderzoek, het geven van advies en het opstellen van doctrines op de gebieden ‘werken onder overdruk’ en ‘maritieme EOD en IED onder water’. Naast de reguliere werkzaamheden en de verschillende technische onderzoeken zijn trials ofwel testen uitgevoerd voor het valideren van nieuwe diepduiktabellen voor het duiken tot 90 meter diepte. De trials duurden vijf weken en er deden zo’n twintig duikers uit verschillende landen aan mee, onder meer uit Nederland, Zweden en Canada. Daarnaast was er medisch personeel uit het Nederlands Duikmedisch Centrum en uit Canada en Australië bij betrokken.

Certificerende instelling

De certificerende instelling is verantwoordelijk voor de (her)certificering van defensiepersoneel dat werk verricht onder overdruk. Dit doet zij namens de Minister van Defensie en de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De certificaten hebben betrekking op het verrichten van duikarbeid, het geven van leiding bij duikactiviteiten en/of op duikmedische zaken. Vanaf 3 december 2015 zal de certificerende instelling de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid ondersteunen bij de volledige certificering van personen die werkzaam zijn in de duikindustrie, omdat hiervoor tijdelijk geen civiele certificerende instelling beschikbaar is.

Bureau Kwaliteitszorg

Bureau Kwaliteitszorg levert onder andere ondersteuning aan de DDG bij het actualiseren van het *Kwaliteitshandboek*, aan de DDS bij de borging van de ISO9001-certificering en aan het Ministerie van Defensie bij het actualiseren van de Risico-Inventarisatie & Evaluaties (RI&E's) op het gebied van werken onder overdruk (duiken).

School voor Maritieme Vorming en Bedrijfsvoering Onderwijs (SMVBO)

Commandant: kltz A. van der Kraan

Veiligheid & Vakmanschap

2015 is voorlopig het laatste jaar geweest waarin het voor deelnemers aan de opleiding Veiligheid & Vakmanschap (Veva) mogelijk was hun opleiding te verkorten. De ex-Veva-leerlingen begonnen vanwege hun al opgedane ervaring drie weken later met de initiële opleiding, maar daardoor misten zij wel het introductie-bivak dat altijd sterk bijdraagt aan het groepsproces. Omdat samenwerken en teambuilding wezenlijke onderdelen van de vorming tot marineman of -vrouw zijn, is de genoemde verkorting tijdelijk opgeschort.

De onderafdeling 'Veiligheid & Vakmanschap' bij de afdeling 'Instroom' van de SMVBO heeft dit jaar 634 VeVa-leerlingen begeleid tijdens hun Beroepspraktijkvorming (BPV). De leerlingen zijn verdeeld over de uitstroomrichtingen 'Mechatronica' en 'Maritiem'. De samenvoeging van deze leerlingen met die van 'Grondoptreden Mariniers' tijdens het intro-bivak is dit jaar herhaald in de marinehaven te Den Helder. De SMVBO heeft hierbij dankbaar gebruikgemaakt van Zr.Ms. Rotterdam om de geplande programmaonderdelen te laten plaatsvinden in een aansprekende omgeving. Dit jaar was het de eerste keer dat de maritieme en mechatronica-leerlingen werden gehesen in de blauwe marinekledij. In de praktijk is gebleken dat dit bevorderend is voor de acceptatie en integratie op de werkvloer.

De integratie van de veiligheidsvakken 'Ammunition Awareness' (AAW), 'Zelfhulp Kameradenhulp' (ZHKH), 'Chemisch Biologisch Radiologisch en Nucleaire' (CBRN) en 'Search' in de BPV-weken is succesvol verlopen. Vooruitlopend op de verandering in het kwalificatiedossier voor VeVa-leerlingen in 2016 heeft de SMVBO scenario's uitgevoerd tijdens praktijkonderwijs op de KMTO (Koninklijke Marine Technische Opleidingen) en de NLBEOPS (Nederlands-Belgische Operationele School). Daarnaast is de Proeve van Bekwaamheid (pvb) 'Maritiem' volledig geïntegreerd afgenomen, met als gevolg dat er in de eerste helft van het jaar 105 kandidaten zijn geslaagd voor hun pvb. Daaronder bevonden zich 51 leerlingen van de uitstroomrichting 'Maritiem' en 54 leerlingen van de uitstroomrichting 'Mechatronica'.

Instroom

Bij de afdeling 'Instroomopleidingen' zijn dit jaar vijf opkomsten van de 'Eerste Maritiem-Militaire Vorming' (EMMV) opgeleid, in totaal bestaande uit 314 leerlingen. Daarvan hebben 284 leerlingen hun opleiding succesvol afgerond. Aan het einde van de EMMV zijn deze leerlingen beëdigd en uitgestroomd naar de betreffende vakopleidingen. De eerste opkomst van de EMMV heeft haar intro-bivak gehad op de locatie van het Horizon College (ROC) te Egmond aan Zee. Naar aanleiding van de aanslagen in Parijs in januari dit jaar heeft de SMVBO besloten een veiliger omgeving te zoeken voor het bivak. De overige intro-bivakken zijn daarom gegeven op en rond het bekende terrein van de Joost Dourleinkazerne op Texel. De initiële opleiding heeft hiermee ook een meer maritiem en beroepsgerichter karakter gekregen.

Leerlingen van de EMMV marsen over de dijk bij Huisduinen.

De EMMV-cursisten hebben op 4 mei ceremonieel deelgenomen aan de Nationale Dodenherdenking bij het Monument voor de Gevallenen van de Onderzeedienst in Den Helder. Verder heeft de EMMV-ondersteuning geleverd aan de jaarlijkse Nationale Veteranendag in Den Haag. Zoals gebruikelijk heeft de EMMV daar ook deel uitgemaakt van de erehaag langs de route van de Gouden Koets op Prinsjesdag. Het detachement werd ondersteund en aangevuld door bemanningsleden van Zr.Ms. *Rotterdam*, Zr.Ms. *Karel Doorman* en de SMVBO.

Van de eindoefening 'Volharding' door leerlingen van de EMMV (derde lichting) heeft de Evangelische Omroep opnames gemaakt. Fragmenten daarvan zijn getoond in het programma *Een Hoop Geloof en Liefde* dat op 3 november is uitgezonden. Het programma gaf een goed beeld van de zware eindoefening en eindtoets van de EMMV.

Doorstroom

Ook voor de afdeling 'Doorstroomopleidingen' was 2015 een druk jaar. Naast het geven van de vele modules van de Leergang Management Vorming (LMV) heeft de afdeling veel maatwerkopleidingen gedraaid vanwege de grote opleidingsbehoefte vanuit de operationele eenheden, zowel in Nederland als bij het Commandament der Zeemacht in het Caribisch gebied (CZMCARIB). Daarnaast is de afdeling, na een besluit van de Admiraliteitsraad, begonnen met het aanbrengen van wijzigingen aan de LMV-modules. Zo zal het aantal modules vanaf 2016 teruggebracht worden van negen naar zes en de oude basismodule voor manschappen in de korporaalopleiding vervangen worden door de nieuwe LMV1-module. De nieuwe modules bestaan uit vier doorlopende leerlijnen die betrekking hebben op persoonlijke ontwikkeling, leiderschap, ethiek & integriteit en crew *resource*-management.

Door het aantal modules terug te brengen naar zes sluiten ze beter aan op de loopbanen van het personeel in een bepaalde rang en kan de SMVBO binnen haar capaciteit ook voorzien in de behoefte om burgerpersoneel van het CZSK op te nemen in de opleiding. Verder is dit jaar het praktijkgedeelte van de praktijkleermeester (PLM) verankerd in de basismodule, waardoor de cursisten na het behalen van de opleiding civiel gecertificeerd zijn als PLM. Naast de LMV-modules heeft de afdeling 'Doorstroomopleidingen' trainingen verzorgd ten behoeve van het Collegiaal Korps Netwerk (CKN): de modules 'Voortgezet Militair Leiderschap' voor adelborsten en de 'Algemene Kader Vorming' voor VeVa-leerlingen op mbo 3-niveau. Ten slotte is de SMVBO dit jaar gestart met het aanbieden van de reguliere opleidingen voor de Personeels Beoordelingsadviseur (PBA) en de eerste en tweede beoordelaar als losse modules.

De 'palenbak' van de SMVBO. Hierbij wordt vooral getraind in het onderdeel 'samenwerken'.

Nederlands-Belgische Operationele School (NLBEOPS)

Commandant: kltz J.J. Teertstra, vanaf 27 januari kltz J.J. Oppeneer

2015 was voor de NLBEOPS een jaar vol uitdagingen. Om de voor 2015 gedefinieerde opleidingsdoelstellingen te realiseren, is hard doorgewerkt aan het zoeken van oplossingen voor de nadelige gevolgen van de reorganisatie, meer specifiek naar oplossingen voor de kwantitatieve en kwalitatieve invulling van de onderwijsafdelingen én voor de beperkingen van het planning- en roostertool binnen SPOT!. Daarbij werd voorrang verleend aan het vormgeven van de nieuwe organisatie in relatie tot de nieuwe Operationele School.

Sloop oudbouw

In 2015 begon de voorbereiding van de sloop van de oude NLBEOPS, die gepaard zou gaan met asbestsanering. De sloop zal begin 2016 een aanvang nemen en rond het zomerverlof zijn afgerond.

ISO 9001-certificering

In de maand juni heeft het Nederlands Certificatie Instituut (NCI) een certificerings-audit uitgevoerd. Daaruit is naar voren gekomen dat de NLBEOPS voldoet aan de gestelde 9001 ISO-normen en zodoende een nieuw certificaat mocht ontvangen.

Opleidingen

Dit jaar heeft de NLBEOPS 578 opleidingen verzorgd, variërend van de opleiding tot Commando Centrale Officier (CCO) tot de opleiding 'Militair Vaarbewijs'.

Leerlingen

Totaal aantal cursisten	: 3111
Buitenlandse cursisten	: 13
Eerste Vakopleiding (EVO)	: 125
Voortgezette Vakopleiding (VVO)	: 60

Op 5 januari startte de CCO-opleiding met 24 leerlingen, van wie er zestien afkomstig waren uit Nederland, vier uit België, twee uit Duitsland en eveneens twee uit Indonesië. Tijdens de basisopleiding zijn drie studenten afgevallen: twee Nederlandse en één Belgische. De aansluitende CCO-opleiding, 'Grootbovenwater' is door alle cursisten op één na met goed gevolg afgerond. In de CCO-opleiding 'Onderzeedienst Specialisatie' zaten drie cursisten, die allen geslaagd zijn. Op 18 december vond de diploma-uitreiking plaats door de Commandant van de Netherlands Maritime Force, cdr R.A. Kramer, en de commandant van de NLBEOPS, kltz J.J. Oppeneer. Tijdens deze plechtigheid werd tevens het bijbehorende CCO-insigne uitgereikt.

De commandant van de NLBEOPS kltz J.J. Oppeneer bevordert tien matrozen tot korporaal ODOPS. Den Helder, 2 februari 2015.

Netherlands Submarine Command Course (NLSMCC) 2015

In januari is wederom de *Netherlands Submarine Command Course* (NLSMCC) van start gegaan, dit keer met vier deelnemers, waarvan twee Nederlanders, één Australiër en één Amerikaan. Van deze deelnemers hebben twee de opleiding met succes afgerond. In 1995 werd de eerste NLSMCC gehouden. Het twintigjarig bestaan is aan het begin van de opleiding gevierd in de Marine-officiersclub, in aanwezigheid van de voormalige Commandanten Onderzeedienst en Teachers NLSMCC. De NLSMCC werkt nu sinds enkele jaren intensief samen met de SMCC van Groot-Brittannië en Noorwegen met als doel de beschikbare middelen efficiënter in te zetten en kennis en ervaringen te delen. Deze samenwerking heeft voor de drie landen steeds weer een grote meerwaarde.

Air Warfare Course (AWC)

Van 26 oktober t/m 4 december is de *German/Netherlands Air Warfare Course* (AWC) uitgevoerd op de NLBEOPS. Hieraan namen tien cursisten van diverse krijgsmachtdelen uit Duitsland, Nederland, Denemarken en Noorwegen deel. De AWC wordt elk jaar afwisselend in Duitsland en Nederland gehouden. In deze cursus worden de maritieme studenten opgeleid tot *Air Warfare Officer* op *Taskforce level* in een joint-omgeving. Zij houden zich tijdens de opleiding bezig met de laatste ontwikkelingen op het gebied van geïntegreerde luchtverdediging in een complexe *Air Defense* (AD)-omgeving. De cursus werd afgesloten met een door de studenten geplande joint operatie in de *Action Speed Tactical Trainer* (ASTT). Daarnaast werd aan het einde van de cursus een *Distinguished Visitor Day* georganiseerd, waarbij zo'n tien gasten uit de deelnemende landen aanwezig waren.

Information & Communication Control Manager (ICCM)

De opleiding tot ICCM voor sergeanten van de verbindingsdienst is dit jaar tweemaal verzorgd. Met deze opleiding worden de sergeanten gevormd om onder alle omstandigheden de leiding te behouden over een divisie van de verbindingsdienst. De begeleiding van de leerlingen is verder verbeterd doordat – op basis van ervaringen uit eerdere opleidingen – het beeld van de gewenste leercurve en de bijbehorende prestatie-indicatoren verder is aangescherpt. Het resultaat bleek overtuigend: er zijn weer twaalf leerlingen succesvol afgeleverd.

Informatie Management Officier (IMO)

In 2015 is de specialisatie tot 'Informatie Management Officier' voor het laatst verzorgd als specialisatie gerelateerd aan de CCO-opleiding. De drie deelnemende leerlingen hebben deze opleiding met succes afgerond. Vanaf volgend jaar zal de IMOopleiding losgekoppeld worden van de CCO-opleiding en breder toegankelijk worden. Dan kunnen behalve CCO's ook ervaren wachtofficieren en oudste officieren van de kleine eenheden hieraan deelnemen.

Defensie Vaarschool (DVS)

Dit jaar hebben, naast de reguliere (korte) opleidingen bij de afdeling 'Zeemanschap', twee EVO Operationele Dienst Nautische Dienst (ODND) en één VVO ODND gedraaid. Bij het project 'Bouw Zeemanschapstrainer' is het afgelopen jaar veel beweging geweest. Na jaren van uitstel is de gunningsprocedure om uiteenlopende redenen, nog steeds in volle gang en zal in het voorjaar van 2016 begonnen worden met de bouw op het Harssens schiereiland. Oplevering en ingebruikname van de simulatortrainer staat gepland voor maart 2017. De zeemanschapstrainer is een walinstallatie waar het CZSK en buitenlandse marines hun dekteams in een veilige en geconditioneerde omgeving kunnen trainen in diverse zeemanstaken, zoals bevoorrading op zee (BOZ), meren en ontmeren, en ankeren.

Bij de afdeling 'Navigatie' werden, naast de reguliere (korte) opleidingen, in het voor- en najaar ook de NAVO Klein Boven Water (KBW)-opleiding gegeven; zeven van de acht deelnemers slaagden hiervoor. In het najaar werd de opleiding 'Zeewachtstandaard-K' (ZWST-K) afgerond, waarvoor twee van de drie cursisten zijn geslaagd.

De NAVO Groot Boven Water (GBW)-opleiding, aan het einde van het jaar, bestond uit zeven cursisten, onder wie twee Belgen. De vaarpraktijk is uitgevoerd met Zr.Ms. De Ruyter en Zr.Ms. Zeeland in de wateren ten zuiden van Groot-Brittannië. Vijf cursisten zijn ervoor geslaagd: vier Nederlanders en één Belg. De diploma-uitreiking aan boord van Zr.Ms. *Zeeland* werd uitgevoerd door de commandant van *Seatrain Command*.

Commando-overdracht van de NLBEOPS, 27 januari 2015.

De Belgisch-Nederlandse cateringschool (CCSp Dept Catering BENL)

Commandant : maj. R. Dejaghere
Commandant NL-DET: ltz 2oc (LD) H.C.M. Feitsma MEd.

In 2015 is het Competentiecentrum Catering (CCsp Dept Catering BENL) verder geprofessionaliseerd en is koers gezet richting Beroepsgericht Opleiden (BGO). CCSp Dept Catering BENL heeft, tijdens verscheidene denksessies met verschillende bemanningsleden, een nieuwe missie en visie kunnen formuleren. Het uitgangspunt daarbij was om binationaal een en dezelfde richting te bepalen, met respect voor elkaars ambities en waarden. Op basis daarvan is gewerkt aan het *Internal Control System* (ICS) – een kwaliteitssysteem gehanteerd binnen de Belgische Defensie waarin, op basis van de geformuleerde missie en visie, strategische bepalingen zijn vastgelegd en activiteiten aan elkaar konden worden gekoppeld. Zodoende is op binationaal niveau kennis opgedaan over de taken waarvoor men zich gesteld ziet, waaruit naar voren is gekomen dat in sommige gevallen kan worden samengewerkt.

In het kader van 'Maatschappelijk Verantwoord Ondernemerschap' is ook dit jaar weer geïnvesteerd in de civiele, vakinhoudelijke erkenning van onze leerlingen. Naast reguliere kandidaten van de Eerste Vakopleiding (EVO) en Voortgezette Vakopleiding (VVO) zijn ook leerlingen van het CZSK opgeleid. Die kregen via P&O de gelegenheid een bevoegdheid op mbo 3-niveau tot 'Zelfstandig Werkend Kok' bij ons te behalen.

Daarnaast is in 2015 restcapaciteit aan opleidingsplaatsen aangeboden aan medewerkers van 240e Dienstencompagnie en Paresto, opdat ook zij een civiele kwalificatie konden behalen. Voor laatstgenoemden hebben we, in samenwerking met ROC Midden Nederland, in 2015 maatwerk geleverd voor mbo-leerlingen niveau 3.

Zowel het opleidingsprogramma als de opleidingsmethode van de EVO en VVO hebben dit jaar een make-over ondergaan. Beide opleidingen worden inmiddels gefaciliteerd aan de hand van 'leertaken' en kennen een opbouw volgens het idee van 'Oriëntatie, Prestatie en Reflectie' (OPR). Waar mogelijk wordt hierbij gebruikgemaakt van *e-learning*, om zo de beschikbare opleidingscapaciteit maximaal te benutten.

De nieuwe opzet van de opleiding is zeer goed ontvangen, zowel door de opleiders als de leerlingen van beide nationaliteiten. Hiermee is het fundament gelegd om de gehele opleidingscatalogus van CC Sp Dept catering BENL te actualiseren richting BGO. 2015 is daarmee voor CC Sp Dept Catering BENL een jaar geweest van verandering. De school

heeft zich losgemaakt van de oude methodes en een transitie doorgemaakt naar meer, op het beroep van defensiecateraar, gerichte opleidingen, met inspirerende leeractiviteiten voor haar leerlingen en opleiders.

De school heeft in 2015 250 leerlingen in opleiding gehad, van wie er 229 met een positief resultaat de werkvloer zijn opgegaan. Vijf van hen hebben de eindstreep niet gehaald en zestien leerlingen waren op 31 december 2015 nog in opleiding.

Veel MBO-3 leerlingen hebben met hulp van de Belgisch-Nederlandse cateringschool een opleidingsplaats verkregen bij Paresto. Hier is een medewerker van Paresto druk tijdens de lancering van het nieuwe 'Paresto2GO', een mini-supermarkt op de Nieuwe Haven in Den Helder. Het betreft een pilotproject van zes maanden.

Belgisch-Nederlandse mijnenbestrijdingsschool EGUERMIN Naval Mine Warfare Centre Of Excellence te Oostende (België)

Directeur: kltz N.L.D. Vasseur

2015 stond voor EGUERMIN in het teken van vijftig jaar Belgisch-Nederlandse samenwerking en de voorbereidingen ten behoeve van de splitsing van de binationale mijnenbestrijdingsschool en het Naval Mine Warfare Centre of Excellence (NMW COE). Er is dit jaar op verschillende niveaus aandacht besteed aan het jubileum. Beide ministers

van Defensie hebben op 20 mei in Oostende een plaquette onthuld ter herinnering aan de 50-jarige samenwerking. Daarnaast is op 9 juni de *Naval Mine Warfare Vision* overhandigd aan D-COM Northwood tijdens de *NATO Naval Mine Warfare Conference* te EGUERMIN. Op 28 augustus is een personeelsfeest gegeven.

Buiten deze festiviteiten was en is de mijnenbestrijdingsschool EGUERMIN nog steeds het opleidingscentrum voor bemanningsleden van zowel de Nederlandse als Belgische mijnenbestrijdingseenheden. De opleidingen en trainingen die er worden gegeven zijn steeds op maat gemaakt in samenspraak met het Hoofd Opleidingen Koninklijke Marine (HOKM), het Competentiecentrum van de Marinecomponent (CCMAR) en de NL-MARFOR Sea Training Command naar de wensen van de Commandant Zeestrijdkrachten en de Commandant van de Belgische Marinecomponent.

Hoewel EGUERMIN bekendstaat als het expertisecentrum voor maritieme mijnenbestrijding moet het NMW COE, om te voldoen aan veranderende regels, zijn opzet veranderen. Dit houdt onder meer in dat de school in de loop van 2016 afgesplitst zal worden van het Centre of Excellence. Beide entiteiten zullen echter gesitueerd blijven op EGUERMIN. EGUERMIN is en blijft daarbij de merknaam voor zowel de school als het NMW COE. De expertise op het vlak van mijnenbestrijding zal daardoor toenemen en de status van EGUERMIN als opleidingsinstituut, evenals de rol van het NMW COE, zal daardoor versterkt worden.

Binationale opleidingen en trainingen

Alle bemanningsleden van de Belgische en Nederlandse mijnenbestrijdingseenheden gaan naar EGUERMIN NMW COE om functionele opleidingen te volgen. Nagenoeg alle korpsen en dienstgroepen zijn hier vertegenwoordigd:

- Manschappen, onderofficieren en officieren van de Operationele Dienst leren diverse systemen te gebruiken om zeemijnen op te sporen en te ruimen.
- Personeel van de Technische Dienst krijgt les in de werking van de *Self Propelled Variable Depth Sonar* (SPVDS) en de SEAFOX, waarmee explosieven worden geïdentificeerd en vernietigd.
- Medewerkers van de Technische Dienst krijgen les over onder meer het D*egaussing Systeem*, waarmee de magnetische signatuur van de schepen wordt verkleind.
- De duikers krijgen les over het werk aan dek en de werking van zeemijnen.
- Personeel belast met de inzet van het *Remote Environmental Monitoring Unit System* (REMUS) *Autonomous Underwater Vehicle* (AUV) wordt bij EGUERMIN opgeleid tot *REMUS 100 AUV Operator*.

In totaal hebben in 2015 712 studenten een opleiding of training bij EGUERMIN NMW COE gevolgd, waaronder 202 uit Nederland en 224 uit België.

Mijnenbestrijding omvat een groot deel van de expertise van Eguermin. Op de foto werkzaamheden van de *Standing NATO Mine Counter Measures Group 1* (SNMCMG1) die tijdens de BALTOPS-oefening diverse mijnen onschadelijk maakte.

Onderwijsondersteuningsmiddelen

Bij de binationale opleidingen wordt gebruikgemaakt van *Computer Based Training* (CBT) waarbij de leerlingen basisvaardigheden aanleren met behulp van een softwareprogramma. De instructeurs coachen de leerlingen individueel naar het gewenste kennisniveau. Het nieuwe leren is gestoeld op het basisprincipe van Beroepsgericht Onderwijs (BGO): de combinatie van het aanleren van basisvaardigheden in theorie (met behulp van CBT) en het opdoen van vaardigheden in de praktijk met behulp van de *Team Training Facility* (TTF). Bij zo'n TTF worden de operators zowel individueel als in teamverband getraind. Verder wordt de TTF gebruikt als onderdeel van de opwerkmodule SARC-4 E/M (op aanvraag van scheepteams) en als back-up voor de Mine *countermeasures vessels Operational Sea Training* (MOST). Door het principe van 'just enough, just in time' centraal te stellen, en door de student veel lesstof zelf te laten ondervinden door middel van *trial and error*, kunnen studenten zich de benodigde kennis en vaardigheden sneller eigen maken.

NAVO Naval Mine Warfare Centre of Excellence

EGUERMIN is al tien jaar officieel geaccrediteerd als NMW COE. Het is een onafhankelijke organisatie waar specifieke expertise aanwezig is die zo veel mogelijk toegankelijk

wordt gemaakt voor NAVO-landen. De *Supreme Allied Commander Transformation* (SACT) heeft, na een positieve evaluatie, het militaire comité van de NAVO in 2010 gemeld dat de school ook de volgende jaren de titel van *NATO Centre of Excellence* op het vlak van mijnenbestrijding op zee mag dragen. Deze evaluatie door SACT vindt om de drie jaar plaats. Voor het jaar 2016 staat deze accreditatie door de NAVO weer ingepland.

EGUERMIN NMW COE levert bijdragen aan de NAVO-transformatie die jaarlijks wordt vastgelegd in een Program of Work (POW). De belangrijkste daarvan in 2015 waren:

- Het opleiden van NAVO-personeel: Operational Planning process (OPP) 7QM, *Principal Warfare Officer Naval Mine Warfare – N* (PWONMW-N), *Staff Officer Naval Mine Warfare* (SONMW-N);
- Trainen van NAVO-personeel, onder meer met behulp van *wargaming*;
- Organiseren van de *Naval Mine Warfare Conference* (NNMWC);
- Faciliteren van de *Naval Mine Warfare Group 3* (NMWG3)-meeting in Oostende;
- Deelnemen aan en voorzitten van verschillende overlegfora in de *NMW Community*;
- Bijdragen aan het herschrijven van de *NAVO NMW Doctrine*;
- Deelname aan de *International Mine Countermeasures Exercise 2016* (IMCMEX 16).

Tijdens de BALTOPS-oefening wordt een SEAFOX te water gelaten. Op de school voor mijnenbestrijding wordt onderwezen in de werking van het apparaat dat explosieven identificeert en vernietigd.

Internationale opleidingen en trainingen

Diverse binationale opleidingen staan open voor leerlingen afkomstig uit zowel NAVO- als niet-NAVO-landen. De trend dat landen die eenzelfde type wapensysteem als België en Nederland hanteren belangstelling tonen voor het gebruik van de TTF voor het oefenen van hun operators breidt zich langzaam uit. Naast de jaarlijks terugkerende SEAFOX-opleiding voor de kust van Groot-Brittannië, heeft ook de Verenigde Staten dit jaar gebruikgemaakt van de SEAFOX-training in de TTF. Uit niet-NAVO-landen namen o.a. leerlingen uit Finland, Zweden, Singapore en Indonesië deel aan de opleidingen. In totaal hebben 279 internationale leerlingen in 2015 een opleiding of training bij EGUERMINNMW COE gevolgd: 251 uit NAVO-landen en 28 uit landen daarbuiten.

Wargaming

Op het *wargame*-systeem kunnen leden van een *Naval Mine Countermeasures* (NMCM)-staf een mijnenbestrijdingsoperatie plannen en de uitvoering ervan simuleren. Deze simulator is ontwikkeld voor de ondersteuning van de opleidingen PWONMW-N en SONMW. Het *wargame*-systeem van EGUERMINNMW COE is een uniek instrument binnen de NAVO; er bestaat geen vergelijkbaar systeem. In 2015 hebben Nederland, België en Groot-Brittannië gebruikgemaakt van de *wargame*. Dit jaar is EGUERMIN NMW COE op locatie in Letland geweest.

Oefeningen

De NMW COE faciliteert regelmatig oefeningen en conferenties. Zo vond van 22 juni t/m 3 juli de oefening *Dynamic Move* plaats – een zogenaamde *paperplay* NMCM-oefening onder regie van MC Northwood en gefaciliteerd door EGUERMIN. Met deze oefening worden internationale staven, 149 deelnemers uit NAVO-, Partnership for Peace (PFP)- en NAVO-partnerlanden, in staat gesteld te oefenen op het gebied van NMCM op niveaus van *Combined Task Unit* (CTU) tot *Combined Task Force* (CTF).

Tevens vond van 8 t/m 12 juni 2015 de jaarlijkse Naval *Co-operation and Guidance for Shipping* (NCAGS)-oefening *Snow Master* plaats. Zo'n 34 deelnemers uit België, Nederland en andere NAVO-landen namen hieraan deel. De oefening had tot doel de deelnemers een bredere kijk te bieden op uiteenlopende operaties en de interactie met de koopvaardij, waarbij de nadruk lag op het internationaal recht.

ISO-certificering

Begin 2014 is het NMW COE opnieuw ISO 9001:2008 gecertificeerd. Een vervolgaudit in november 2015 bevestigde die specificatie nogmaals.

Koninklijke Marine Technische Opleidingen te Den Helder

Commandant: kltz (TD) R. Koerse, vanaf 11 mei 2015 kltz (TD) ing. D.J.M. Meijer EMSD

De Koninklijke Marine Technische Opleidingen (KMTO) verzorgt het vak- en functieonderwijs voor het personeel van de Technische Dienst (TD) en het (technische) personeel van andere diensten en defensieonderdelen. Behalve Nederlandse leerlingen leidt de KMTO ook leerlingen op van andere nationaliteiten. Daarnaast levert de school een belangrijke bijdrage aan het opwerken en trainen van bemanningen van de operationele eenheden, zowel boven als onder water. De KMTO beschikt over representatieve praktijkmiddelen en simulatoren voor opleidings- en opwerkdoeleinden.

Samenwerking

Een deel van het vakonderwijs is uitbesteed aan het Regionaal Opleidingscentrum (ROC) Kop van Noord-Holland. Hier volgen elk jaar 48 onderofficieren, die reeds operationele ervaring hebben opgedaan als matroos, hun technische MBO 3-opleiding 'Mechatronica'. Daarnaast verzorgt de KMTO, samen met ROC's verspreid over het hele land, de opleiding 'Veiligheid en Vakmanschap' (VeVa) met de specialisatie 'Mechatronica niveau 2 en 3'. Leerlingen volgen hun vakonderwijs op de ROC's en krijgen de beroepspraktijkvorming (BPV) op de KMTO. In 2015 is de BPV meer beroepsgericht ingericht, zodat de leerlingen geïnteresseerd blijven in technische functies bij de KM.

Door de afstoting van materieel aan andere landen, multinationale ontwikkeling van nieuwe schepen en langlopende samenwerkingsverbanden (zoals die met de Belgische marine) heeft de KMTO in 2015 ongeveer honderd opleidingsplaatsen binnen dertig verschillende opleidingen kunnen aanbieden aan Duitse, Belgische en Chileense leerlingen. Zij namen voor een groot deel het afgestoten materieel over en werden opgeleid om hiermee om te kunnen gaan. Dit betrof niet alleen scheepspersoneel, maar ook onderhoudspersoneel voor het tweedelijnsonderhoud. Deze opleidingen werden verzorgd in Nederland, Duitsland en Chili.

Vernieuwingen

Ook zijn in 2015 grote stappen gezet richting een toekomstbestendig technisch opleidingscurriculum. De KMTO streeft namelijk, binnen de visie van Opleidingen Koninklijke Marine (OKM), naar technische leerlijnen waarbinnen opleidingen op de KMTO en werkperioden op de schepen leiden tot een continue ontwikkeling van kennis, ervaring en competenties. Deze leerlijnen sluiten aan bij het karakter van één technische dienst, effectief en efficiënt onderwijs, zelfstandigheid binnen het leer-werktraject en civiele erkenning van technisch personeel. Hiertoe zijn door de 'Programmaleider Herinrichting Technisch Domein' kwalificatieprofielen (KP's) vastgesteld die voorschrijven aan

welke eisen technisch personeel binnen de werkomgeving moet voldoen. Met deze KP's is het opleidingsdoel van de KMTO omkaderd en het startpunt voor onderwijsontwikkeling opnieuw gedefinieerd.

Verder is in 2015 voor de eerste maal een volledig opleidingstraject voor de matroos verzorgd waarbinnen zowel platform-gerelateerd, als onderwijs in Sensor-, Wapen- en Commandosystemen (SEWACO-systemen) is opgenomen. Gedurende het onderwijstraject op de KMTO en de leer-werkperiode aan boord wordt de matroos gevormd binnen de volledige technische discipline en legt hij het fundament om op te treden als assistent-monteur voor het totale scala aan technische systemen.

Een oefening in de simulator van het KMTO.

Opleiding tot servicemonteur

In dit jaar zijn ook de eerste installatiegerichte opleidingen op het niveau van servicemonteur verzorgd. De servicemonteur is de nieuwe technische korporaal die specifiek wordt opgeleid voor zijn eerste technische functie op de schepen. Binnen zijn opleiding, maar ook later op de werkplek, wordt zijn ontwikkeling gestuurd door middel van 'leertaken'. De leerling ervaart deze leertaken als positief omdat hij hiermee meer invloed heeft op zijn eigen leerproces, zo heeft de praktijk uitgewezen.

Nieuwe opleiding tot SVO

Tot slot hebben de eerste subalterne TD-officieren de nieuwe opleiding tot Systeem Verantwoordelijk Officier (SVO) afgerond. Deze opleiding sluit aan op het opleidingstraject van de Nederlandse Defensie Academie (NLDA), waarmee de opleiding in nauwe samenwerking is ontwikkeld. Binnen deze opleiding staat tevens het totale maritieme technische domein centraal.

Beroepseisen

Verder werd een groot deel van 2015 in beslag genomen door het implementeren van en vertrouwd raken met het bedrijfsvoeringsysteem 'Defensiebrede Opleiden & Trainen (O&T) Tooling', alsmede met het onderwijsontwikkelmodel volgens de 'Leidraad ontwerpen, ontwikkelen en organiseren van O&T-producten' (LOOOP). LOOOP ondersteunt de ambitie om onderwijs goed te laten aansluiten op de eisen die de beroepsomgeving en Defensie aan onderwijs stellen. In 2015 is een groot aantal van de instructeurs en onderwijsontwikkelaars, maar ook het management, opgeleid om toekomstbestendig technisch onderwijs te kunnen verzorgen en te ontwikkelen. Als resultaat hiervan heeft de KMTO, in samenwerking met instructeur-begeleiders van andere vakscholen, ook zelf verschillende opleidingen tot praktijkopleider verzorgd.

Het zonnebootproject

In 2015 heeft het zonnebootproject een vervolg gekregen. Een nieuw team met mechatronica MBO 3-leerlingen heeft binnen de opleiding gekozen voor het zonnebootproject. Hierin leren de leerlingen verschillende technische disciplines aan te wenden en bovendien de projectmatige organisatie en beheersing te verzorgen. Dit project vormde een waardevolle en rijke leeromgeving, waarin veel verwantschap bestond met hun toekomstige werkomgeving. De leerlingen hebben zich dit jaar met name geconcentreerd op het stuurgedrag van zonneboot 'Ra'. De daadwerkelijke erkenning van hun inspanning vond plaats op 15 en 16 mei tijdens hun deelname aan de NK Zonnebootrace in Akkrum waar zij eindigden op de eerste plaats binnen hun klasse.

Events

Tot slot heeft de KMTO ook in 2015, namens het CZSK, een grote bijdrage geleverd aan verschillende evenementen. De focus lag op het werven en interesseren van jongeren voor de Technische Dienst van de marine, maar ook het presenteren van het CZSK in het algemeen vormde een belangrijk doel. De KMTO nam onder andere deel aan de events 'Carrières aan Zee', 'Techbase', de Marinedagen, SAIL en de Wereldhavendagen, en tevens aan verschillende scholieren- en techniekdagen. Op een interactieve manier konden bezoekers zowel kennismaken met techniek in het algemeen, als met specifieke techniek in het technisch-maritieme, militaire domein. Buiten het fysieke contact met

Leerlingen van het KMTO bereiden zich voor op de NK Zonnebootrace.

technisch geïnteresseerde schoolverlaters heeft de KMTO de vlogger 'Gekke Markie' ondersteund. Deze populaire videoblogger nam een kijkje achter de schermen bij de opleidingseenheid 'Wapens', interviewde een leerling in opleiding en maakte de koppeling naar de praktijk. Met zijn YouTube-kanaal wist 'Gekke Markie' een zeer grote populatie tieners te bereiken en te informeren over techniek binnen de KM.

De Koninklijke Marine in cijfers

Personeelsgegevens per 31 december 2015

De gegevens zijn ontleend aan de opgave van het stafbureau Personeelslogistiek. Dit overzicht geeft het aantal voltijdfuncties (vte's) weer. Omdat veel burgers in deeltijd werken, zijn er veel meer personen in dienst dan het aantal vte's dat in de tabel wordt gegeven.

Militair personeel

Vloot	6087
Mariniers	2846
Totaal	8933

Burgerpersoneel

Schaal 0 t/m 5	647
Schaal 6 t/m 10	1384
Schaal 11 en hoger	163
Totaal	2195

Officieren onderverdeeld naar korps

Zeeofficieren	790
Mariniers	375
Marinierskapel	2
Technische Dienst**	13
Elektrotechnische Dienst**	18
OFFICIEREN TD**	407
Speciale Diensten	87
Administratie* (Officieren logistieke dienst)	263
Officieren Arts	90
Officieren Tandarts	17
Officieren Apotheker	2
Officieren Vlieger	21
Officieren Waarnemer	5
Vlootgeestelijken	11

***Naamwijziging Categorie**
****Reorganisatie T / E & TD/WD**

Schepelingen onderverdeeld naar dienstgroep

Operationele Dienst (OD)	
OD Operationele Dienst	379

kltz (TD) Dirk Meijer (links) neemt op de Marinekazerne Erfprins het commando van de KMTO over van ktz (TD) Rob Koerse. Den Helder, 11 mei 2015.

Mariniers komen na dagen terug op Zr.Ms. *Johan de Witt* voor een dry-out tijdens de oefening Trident Juncture. Cadiz, 25 oktober 2015.

Zr.Ms. *Groningen* brengt tijdens de missie Atalanta een bezoek aan Dubai. Tijdens dit bezoek wordt onderhoud aan het schip en de NH-90 gepleegd en fungeert het schip als platform voor een receptie ter versterking van de banden met de Verenigde Arabische Emiraten. Dubai, 5 oktober 2015.

OD Nautische Dienst	218
OD Operaties	387
OD Verbindingen	382
Wapen technische Dienst (WD)	2
WD Werktuigtechniek**	11
WD Elektrotechnische Dienst**	12
WD Vliegtuigtechniek**	2
Technische Dienst (TD)	
TD Technische Dienst**	1568
TD Werktuigtechniek**	17
TD Elektrotechnische Dienst**	8
TD Vliegtuigtechniek**	5
Logistieke Dienst(LD)	
LD Administratie	310
LD Geneeskundige dienst	175
LD Goederenbeheer	235
LD Verzorging	513
Bijzondere Diensten	
Muzikant	46

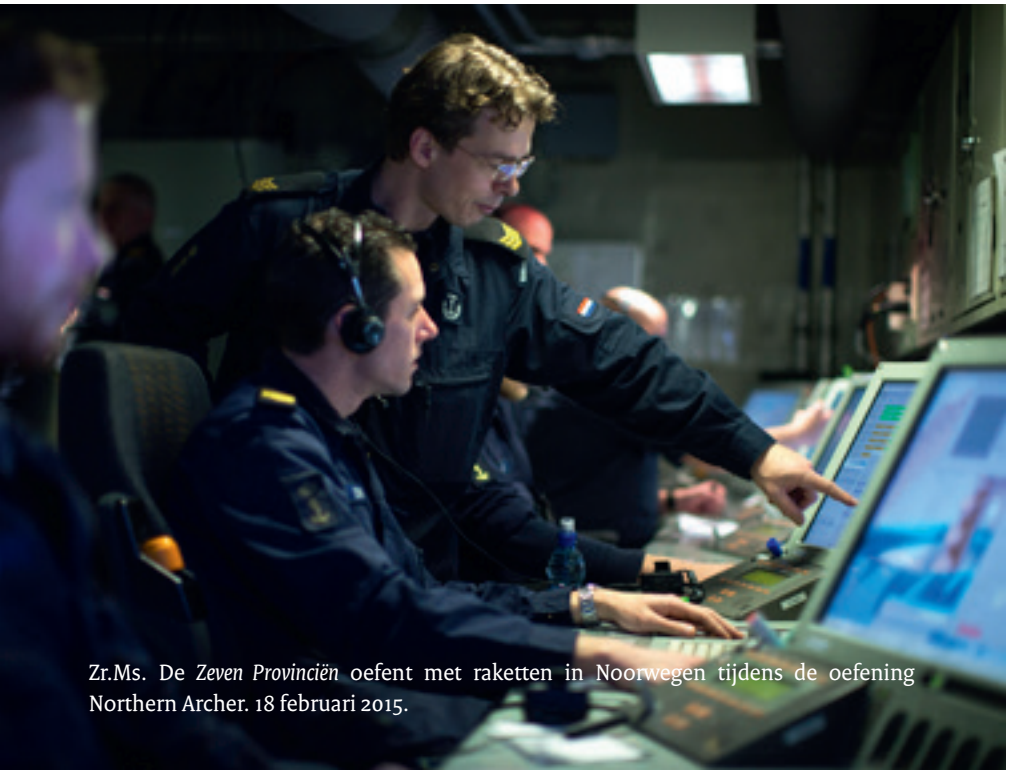

Wasser	22
Automonteur	13
Geschutskonstabel	1
Tandartsassistent	7
Vliegverkeersleider	1
Audiovisuele dienst	7
Motortransport/chauffeur	17
Speciale diensten	9
Algemeen	10
Marinier	
Marinier	49
Marinier Algemeen	2220
Marinier Monteur	21
Marinier Pijper	4
Marinier Tamboer	4
Marinier Verbindingen	171
Adelborsten	
Voor de Zeedienst	82
Mariniers	65
Technische Dienst**	33
Administratie* Adelborst voor de Logistieke Dienst	30
Elektrotechnische Dienst** (Samenvoeging TD)	0
Militair personeel onderverdeeld naar rang	
Officieren	
Vice-admiraal/Luitenant-generaal der mariniers	4
Schout-bij-nacht/Generaal-majoor der mariniers	4
Commandeur/Brigadegeneraal der mariniers	13
Kapitein ter zee/Kolonel der mariniers	102
Kapitein-luitenant ter zee/Luitenant-kolonel der mariniers	328
Luitenant ter zee der eerste klasse/ Majoor der mariniers	501
Luitenant ter zee der tweede klasse OC/ Kapitein der mariniers	643

Luitenant ter zee der tweede klasse/ Eerste luitenant der mariniers	407
Luitenant ter zee der derde klasse/ Tweede luitenant der mariniers	99

Schepelingen

Adjudant-onderofficier/Adjudant-onderofficier van de mariniers	369
Sergeant-majoor/Sergeant-majoor van de mariniers	962
Sergeant/Sergeant van de mariniers	1193
Korporaal/Korporaal van de mariniers	1464
Matroos der eerste klasse / Marinier der eerste klasse	2601
Matroos der tweede klasse / Marinier der tweede klasse	211
Matroos der derde klasse / Marinier der derde klasse	241

Zr.Ms. De *Zeven Provinciën* oefent met raketten in Noorwegen tijdens de oefening Northern Archer. 18 februari 2015.

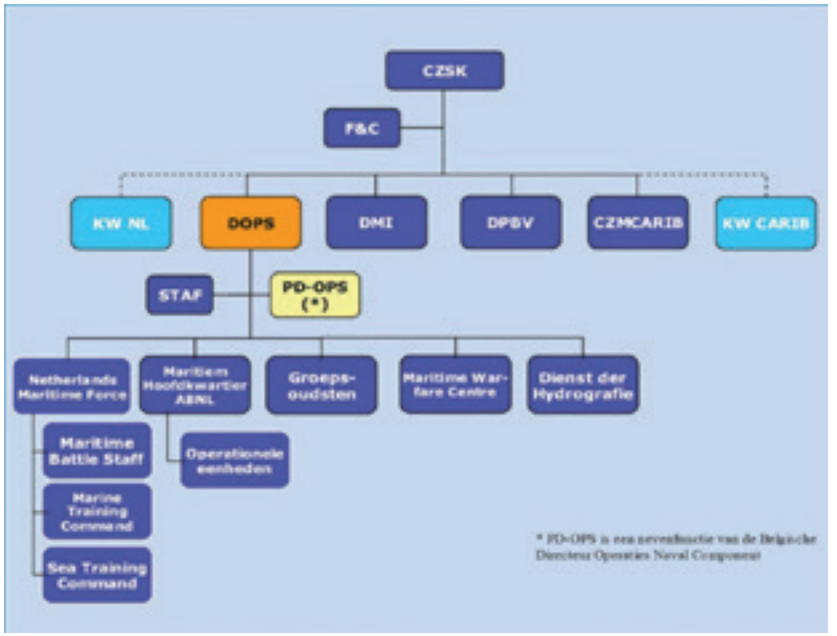
DIRECTIE OPERATIES

Directeur Operaties, tevens commandant

Korps Mariniers	: briggenmarns mr. R.G. Oppelaar
Plaatsvervangend directeur	: ktz C.L.E.F. Renard
Groepsoudste Klein Boven Water en Mijnendienst	: ktz J. van Zanten
Groepsoudste Onderzeedienst	: ktz H.L.J. Ammerlaan
Netherlands Maritime Force (NLMARFOR)	: cdr R.A. Kramer

Sea Training Command, tevens Groepsoudste

Groot Boven Water	: ktz B.G.F.M. Boots, *vanaf 26 juni 2015 ktz A.S. Warnaar*
Marine Training Command	: kolmarns F.R. Swart
Maritime Battle Staff	: kltz L.G.J. van den Berg
Maritime Warfare Centre	: ktz H.H. Janssen
Maritiem Hoofdkwartier ABNL	: ktz S.L. Schot
Chef der Hydrografie	: ktz M.C.J. van der Donck

De Directie Operaties is belast met de planning, aansturing en ondersteuning van de gereedstelling en (gemandateerde) inzet van operationele eenheden, teneinde effectief maritiem-expeditionair vermogen te kunnen garanderen.

Stafgroep

Netherlands Maritime Force (NLMARFOR)
Commandant : cdr R.A. Kramer (tevens vlagofficier Operationele Dienst)
Plaatsvervangend commandant: kolmarns E.B. Brust

De Netherlands Maritime Force (NLMARFOR) bestaat uit drie staven: de (operationeel uitzendbare) Maritime Battle Staff (MBS) en de twee opleidingsstaven Marine Training Command (MTC) en Sea Training Command (STC).

Maritime Battle Staff (MBS)

Commandant: kltz L.G.J. van den Berg

De *Maritime Battle Staff* (MBS) is het uitzendbare *command & control*-element van de NLMARFOR. De MBS kent verschillende verschijningsvormen. In volgorde van complexiteit zijn dit *Commander Amphibious Task Group* (CATG), *Commander Task Group/Commander Task Force* (CTG/CTF) en specifieke stafelementen als *Mine Counter Measures – Tasking Authority* (MCM-TA). Als CATG dient de MBS, conform 'Aanwijzing Gereedstelling van de Commandant der Strijdkrachten' (AGCDS), binnen een gereedheidstermijn van zeven tot – afhankelijk van de gekozen organisatie – twintig dagen inzetbaar te zijn. In voorkomende gevallen moet de MBS bij inzet als CATG aangevuld worden met vooraf geïdentificeerd en (deels) opgeleid personeel uit het CZSK en andere operationele commando's (OPCO's).

Hoofdtaak van de MBS is het plannen, coördineren, voorbereiden en uitvoeren van (inter)nationale *joint*-oefeningen en -operaties waarbij enkelvoudige opgewerkte eenheden (operationeel gerede vloot- en/of marinierseenheden) gezamenlijk optreden teneinde de operationele gereedheid te bestendigen.
In 2015 is de MBS actief geweest in verschillende verschijningsvormen en heeft deze daarbij de volgende oefeningen uitgevoerd:

Tijdens de oefening *Joint Warrior* werkt 2MCG aan de operationele gereedheid voor haar deelname aan de *NATO Response Force*. Schotland, 22 april 2015.

Northern Archer 15-1 (NA15-1: 2 t/m 25 februari)
Het *deployment* NA15-1 had meerdere doelen, waaronder het opwerken van de deelnemende eenheden, het deelnemen aan en ondersteunen van de *Submarine Command Course* (SMCC), het uitvoeren van internationale oefeningen onder leiding van de Noorse taakgroep COMNORTG en het uitvoeren van zowel tactische als technische lanceringen en schietoefeningen (AWWLF). Taakgroep 428.05 bestond gedurende dit *deployment* uit Zr.Ms. *De Zeven Provinciën*, Zr.Ms. *Van Speijk* en Zr.Ms. *Zierikzee* (van 2 t/m 13 februari).

Havenopwerkprogramma (HOP: 27 maart t/m 4 april)
Tijdens dit programma voerden de commandoteams van Zr.Ms. *De Zeven Provinciën*, Zr.Ms. *De Ruyter*, Zr.Ms. *Groningen* en eenheden van het Defensie Helikopter Commando (DHC) een havenopwerkprogramma uit in de *Action Speed Tactical Trainer* (ASTT) van de Nederlandse-Belgische Operationele School (NLBEOPS). Tijdens deze week werden *principal warfares* beoefend. De oefening werd gecoördineerd door de MBS.

Hebrides Archer 15-1 (HA15-1: 7 april t/m 1 mei) en Joint Warrior 15-1 (JW15-1: 12 t/m 24 april)
HA15-1 was een door de NLMARFOR geleid *deployment*, met als algemeen oogmerk het op peil houden en verbeteren van de operationele gereedheid. De inzet was gekoppeld aan de deelname van de door Groot-Brittannië georganiseerde oefening JW15-1. De Nederlands-Belgische deelname aan JW15-1 bestond uit een maritieme taakgroep, een bataljonstaakgroep, een mijnenbestrijdingstaakgroep (inclusief een duikteam) en een onderzeeboot.

De maritieme taakgroep behelsde Zr.Ms. *De Zeven Provinciën* (stafschip van de MBS), Zr. Ms. *Groningen* (met geëmbarkeerd Belgisch EBE), BNS *Leopold I* (met geëmbarkeerde Alouette III-helikopter), USS *Porter* en USNS *Medgar Evars*.

De bataljonstaakgroep bestond uit een *2 Marine Combat Group* (2MCG), die was versterkt met eenheden van de Belgische lichte brigade (3 Para 22 Compagnie, een peloton genie en een *forward air controller*-team). 2MCG opereerde tijdens JW15-1 onder bevel van de Engelse staf van *3 Commando* Brigadestaf *Royal Marines* (3CDOX), tezamen met *45 commando RM* (*lead commando bataljon*). 2MCG werd ondersteund door een detachement *Fast Raiding Interception Special Forces Craft* (FRISC)-vaartuigen van de *Surface Assault and Training Group* (SATG), een *Stinger*-peloton van het Defensie Grondgebonden Luchtverdedigingscommando (DGLC), evenals een element van het Vuursteun Commando. De 2MCG-staf is tijdens deze oefening gecertificeerd door het *Marine Training Command* (MTC).

De mijnenbestrijdingstaakgroep bestond uit SNMCMG1, waaronder Zr.Ms. *Willemstad* en BNS *Lobelia*, aangevuld met Zr.Ms. *Urk*. Het gecombineerde NL/BE VSW (*Very Shallow Water*) duikteam bevond zich gedurende JW15-1 aan boord van het SNMCMG1-stafschip FGS *Donau*. SNMCMG1 stond onder leiding van kltz P.A.J. Bergen Henegouwen.

Ook de onderzeeboot Zr.Ms. *Walrus* nam deel aan de oefening, waarop tevens in die periode de 'Onderzeeboot Commandantenopleiding' werd uitgevoerd. Na de oefening is het stafschip via een havenbezoek te Belfast op 1 mei teruggekeerd in de haven van Den Helder.

Eager Archer 15 (EA15: 26 mei t/m 3 juli)

De Adelborsten Kruisreis werd dit jaar uitgevoerd onder leiding van kltz A. van de Sande met Zr.Ms. *Luymes*, Zr.Ms. *Makkum*, Zr.Ms. *Urk* en Zr.Ms. *Zierikzee*. Dit *deployment* was, net als in de voorgaande jaren, opgezet rondom de BALTOPS-oefening, en ging gepaard met havenbezoeken aan Göteborg (Zweden), Gdynia (Polen), Kiel (Duitsland) en Arendal (Noorwegen). Het doel van de reis was om de adelborsten nautisch en navigatorisch te trainen. Er zijn vele oefeningen uitgevoerd, zoals 'Man Over Boord' (MOB), 'Bevoorraden Op Zee' (BOZ) en sleepoefeningen, alsmede navigatorisch lastige passages gemaakt, waarbij bootjes regelmatig aanvallen initieerden. Daarnaast zijn er diverse interne brandbestrijdings- en medische oefeningen gehouden.

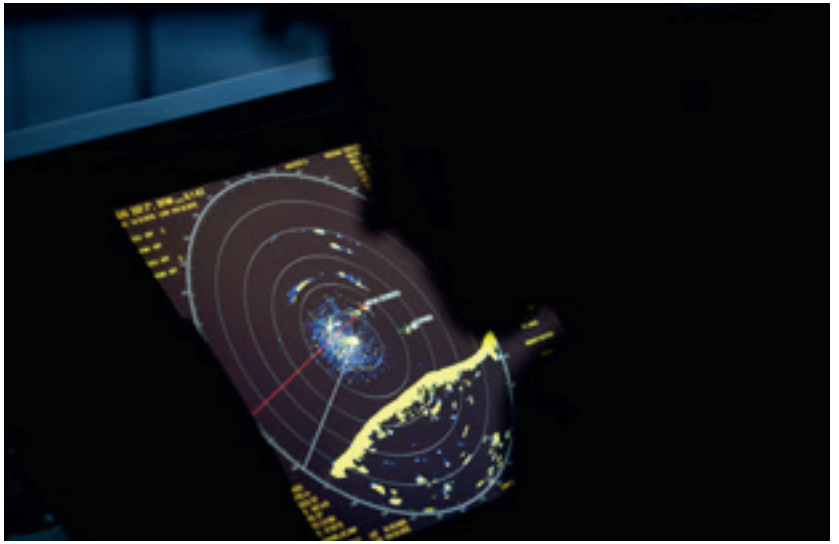
De adelborsten hebben niet alleen nautische ervaring opgedaan, maar ook kennisgemaakt met de representatieve taken van een officier tijdens buitenlandse havenbezoeken. In Laboe (Duitsland) hebben ze namens de C-ZSK een krans gelegd bij het monument ter nagedachtenis aan de gevallen zeevarenden in de twee wereldoorlogen. Op 3 juli is de reis afgesloten met een varende familiedag.

Baltops 15 (BT15: 1 t/m 21 juni)

Binnen het *deployment* EA15 vond ook de oefening BT15 plaats. Naast de deelname op zee met mijnenbestrijdingsvaartuigen, heeft NLMARFOR MBS-officieren en -onderofficieren geleverd aan de internationale staf van BT15 onder leiding van *Strike and Support Forces NATO*. De ondersteuning werd uitgevoerd vanuit Glücksburg (Duitsland) en Ustka (Polen). Hierbij vond intensief contact plaats met landeenheden uit Polen, Finland en de Verenigde Staten om maximale oefenwaarde te kunnen bewerkstelligen.

Nachtelijke navigatie op de radar tijdens de oefening BALTOPS in de Oostzee.

Joint Challenge 15 (JC15: 15 juni t/m 26 juni)

Een kleine delegatie van de MBS-staf nam deel aan de oefening *Joint Challenge* – een *Command Post Exercise* (CPE) die plaatsvond op de Koninklijke Militaire Academie (KMA) te Breda. Tijdens deze jaarlijks terugkerende oefening leren de studenten van de Hogere Defensie Vorming (HDV) de fijne kneepjes van het plannen op operationeel niveau. De MBS heeft deze oefening ondersteund.

Atlantic Archer 15 / Trident Juncture 15 (EA15 / TRJE15: 28 september t/m 14 november)

Dit *deployment* was geconstrueerd rondom de grootschalige NAVO-oefening *Trident Juncture 2015* in oefengebieden te Spanje, Portugal en Italië. Commandant NLMARFOR stuurde hierbij één van de twee amfibische taakgroepen, van de in totaal elf maritieme

Een amfibische landing tijdens oefening Trident Juncture. Cadiz, 25 oktober 2015.

taakgroepen, aan. De amfibische taakgroep bestond, naast ABNL (*Admiral Benelux*) maritieme en marinierseenheden, uit internationale eenheden en eenheden van land- en luchtmacht. Het doel van deze oefening was om de NLMARFOR MBS te certificeren voor de NATO Response Force (NRF) 2016.

De amfibische taakgroep trainde in geïntegreerde amfibische operaties, waarbij de operationele gereedheid van de deelnemende subeenheden tevens werd bestendigd. Daarnaast is de oefening gebruikt om het operationeel tactisch evaluatieprogramma van de NH90 op het gebied van onderzeebootbestrijding af te ronden. De onderzeeboot Zr.Ms. *Bruinvis* heeft ondersteuning geleverd aan de taakgroep en verder deelgenomen aan een breed scala van onderzeebootbestrijdingsoefeningen, tijdens welke het zijn *Intelligence Surveillance & Reconnaisance*-capaciteiten kon demonstreren en *Special en Advance Forces*-operaties kon ondersteunen.

De capaciteiten van de amfibische taakgroep werden gedemonstreerd in een aantal geplande en tactische evenementen, waarin de interoperabiliteit met de geëmbarkeerde *joint*-eenheden en NAVO-partners werd gedemonstreerd en ontwikkeld. Het eindresultaat was dat NLMARFOR 'mission capable' verklaard werd vanwege zijn taken als Commandant Amfibische Taakgroep voor NRF2016.

Sea Training Command (STC)

Commandant, tevens Groepsoudste Grootbovenwatereenheden: ktz B.G.F.M. Boots, vanaf 26 juni 2015 ktz A.S. Warnaar

Het Sea Training Command (STC) is belast met het enkelvoudig opwerken van Belgische en Nederlandse vlooteenheden en van de Kustwacht Cutters in het Caribische gebied. Daarnaast levert het ondersteuning aan de vloot. Het STC bestaat uit vijf afdelingen: Grote Bovenwatereenheden (GBW), Onderzeedienst (OZD), *Mine countermeasures vessels Operational Sea Training* (MOST), *Force Protection and Boarding Operations* (FPBO) en *STC-Shore*. De afdeling Shore bestaat uit drie bureaus: 'Scheepsbedrijfsvoering', 'Consolideren, Gereedstellen en Bestendigen' en 'Veiligheid en Milieu'.

Sea Training Command: Grote Bovenwatereenheden (GBW)

In 2015 heeft het STC GBW in twintig vaarweken elf schepen opgewerkt naar verschillende niveaus. Het jaar begon met de SARC-4 van Zr.Ms. *Van Amstel* (12-23 januari), waarbij Zr.Ms. *Tromp* – die de SARC-4 vorig jaar al had ondergaan – als sparringpartner optrad. Gedurende deze vaarperiode werd Liverpool aangedaan. Een succesvolle afronding leidde tot de status 'oefengereed' en maakte het *Flag Officer Sea Training* (FOST) vervolgtraject in Plymouth mogelijk. Zr.Ms. *Van Amstel* en Zr.Ms. *Tromp* doorliepen de *Netherlands Operational Sea Training* (NOST) nagenoeg gelijktijdig en werden na afloop beide organiek 'Operationeel Gereed' verklaard.

Zr.Ms. *Johan de Witt* in haar rol als vlaggenschip tijdens de EU anti-piraterijmissie *Atalanta*. Mombassa, 16 maart 2015.

Zr.Ms. *Johan de Witt* heeft, gedurende zijn uitreis naar de Indische Oceaan, van 26 januari tot 8 februari, een *Pre-Deployment Training* (PDT) doorlopen om zich te kunnen voorbereiden op haar taak als vlaggenschip voor de EU anti-piraterijmissie *Atalanta*. Ook Zr.Ms. *Groningen* heeft op haar uitreis, van 10 tot 21 augustus, een PDT ondergaan voor deze anti-piraterijmissie. Dit was de eerste keer dat het STC een OPV met een geëmbarkeerde NH90-helikopter en een *Enhanced Boarding Element* (EBE) heeft opgewerkt voor de anti-piraterijtaak.

Zr.Ms. *Friesland* onderging de eerste helft van het jaar een volledig opwerktraject. Tijdens de SARC-4 deed het, tezamen met Zr.Ms. *Van Speijk* mee was als sparringpartner, Göteborg aan. Het schip onderging vervolgens als derde Nederlandse eenheid de NOST in Plymouth en werd na afloop eveneens organiek 'Operationeel Gereed' verklaard.

Zr.Ms. *De Zeven Provinciën* heeft een *continuation training* ondergaan, aangezien dit schip als enige buiten het normale opwerktraject om overging op de nieuwe TD-structuur (integratie van Technische Dienst en Wapentechnische Dienst). Vóór het verlof is van 29 juni tot 3 juli aandacht besteed aan de technische bedrijfsvoering en de calamiteitenbestrijding in 'zeewacht'. Na het verlof, op 12 september, is het STC naar Dublin gevlogen; op de terugreis naar Nederland is in het bijzonder aandacht besteed aan de calamiteitenbestrijding en de operationele effectiviteit bij 'gevechtswacht'.

Zr.Ms. *De Ruyter* heeft van 6 tot 10 juli op succesvolle wijze een SARC-3 ondergaan. Omdat de Commandant STC niet beschikbaar was, werd deze vaarweek geleid door de commandant van de NLMARFOR, cdr R.A. Kramer. Een succesvolle afronding leidde tot de status 'vaargereed' voor Zr.Ms. *De Ruyter*.

Zr.Ms. *Rotterdam* heeft voor het verlof een SARC-3 ondergaan en tegen het einde van het jaar een SARC-4. Gedurende de SARC-4 is van tot 20 tot 23 november een havenbezoek gebracht aan Portsmouth en vervolgens – tezamen met Zr.Ms. *De Ruyter* en Zr.Ms. *Zeeland* – van 27 tot 30 december, een havenbezoek aan Rotterdam. De eerste twee weken werden voornamelijk besteed aan zelfverdediging en calamiteitenbestrijding in gevechtswacht. Na de derde week op zee, waarin met name de amfibische taak aan bod kwam, kon het schip 'oefengereed' worden verklaard.

BNS *Leopold* 1 is van 5 tot 11 augustus, op zijn uitreis naar de Middellandse Zee, missie-specifiek opgewerkt voor de periode dat het als escorteur deel zal uitmaken van de taakgroep van het Franse vliegdekschip *Charles de Gaulle*.

BNS *Louise Marie* zou in de oorspronkelijke planning van 2 tot 6 november een SARC-3 ondergaan. Aangezien de bemanning echter nog niet compleet was en er nog diverse

technische defecten waren, is besloten de bemanning aan te vullen met een zeewachtdivisie van Zr.Ms. *Van Speijk* en – na het oplossen van de laatste technische mankementen – van 10 tot 16 december een trainingsweek op zee uit te voeren. Aan deze trainingsweek kon nog niet de status van gereedheid worden gekoppeld, maar het was wel een uitstekende voorbereiding voor de SARC-3 die het komende jaar zal worden uitgevoerd. Het tussenliggende weekeinde werd binnenliggend in Den Helder doorgebracht.

Ook dit jaar zijn er weer drie schepen naar de Caribische gebiedsdelen gestuurd om daar als stationsschip te dienen. Echter, alleen Zr.Ms. Zeeland heeft daarvoor een missie-specifieke PDT ondergaan. Zowel Zr.Ms. Van Amstel, als Zr.Ms. Friesland had net een NOST-periode doorlopen, waardoor er voor deze twee schepen geen behoefte was aan een aanvullende missie-specifieke training.

Zr.Ms. *Zeeland* op terugreis uit de Caribische gebiedsdelen. Den Helder, 5 juni 2015.

Sea Training Command: Klein Bovenwatervloot (KBW) en Mine countermeasures vessels Operational Sea Training (MOST)

De mijnenjagers Zr.Ms. *Willemstad*, Zr.Ms. *Schiedam* en Zr.Ms. *Vlaardingen* hebben in 2015 het opwerktraject doorlopen, waarbij de *Willemstad* en *Schiedam* tevens de *Mine countermeasures vessels Operational Sea Training* (MOST) in Zeebrugge hebben ondergaan.

Maritiem hoofdkwartier ABNL
Operationele Eenheden Vloot
Zr.Ms. Johan de Witt

Commandant: ktz R.T. Luyckx

Zr.Ms. Johan de Witt is van 24 januari t/m 25 mei 2015 ingezet als commandoschip voor de EU-missie Atalanta waar het diende als vlaggenschip voor de Zweedse admiraal Jonas Haggren. Laatsgenoemde stuurde de EU-missie aan vanaf het Nederlandse schip. In totaal waren er 360 militairen met zestien verschillende nationaliteiten op het schip aanwezig. Zweden leverde onder meer twee Agusta A109-helikopters en twee Zweedse CB90-gevechtsboten met bemanning. Beide eenheden werkten volledig geïntegreerd met hun Nederlandse collega's. Voor deze anti-piraterijmissie nam het schip een Nederlands medisch team mee voor eventuele operaties aan boord, mariniers om boardingteams te vormen, en verder aan materieel een NH90-helikopter, een landingsvaartuig (LCU) en vier snelle FRISC-rubberboten.

Zr.Ms. *Johan de Witt* met SWE C90.

Het amfibische transportschip opereerde vier maanden lang in een internationaal vlootverband waar het zich bezighield met het beschermen en controleren van schepen die gebruikmaken van een beveiligde vaarroute in de Golf van Aden. Naast patrouilleren in het Somalisch bassin is Zr.Ms. Johan de Witt ingezet voor de opbouw van lokale maritieme capaciteiten. In dit kader gaven bemanningsleden met kleine vaartuigen les in navigatie aan de kustwacht van Somaliland en de Seychellen. In maart 2015 leverde

het schip voertuigen en materieel af op het strand van Mogadishu ter ondersteuning van de *EU Maritime Security Capacity Building Mission in Somalia* (EUCAP NESTOR). Er zijn vier buitenboordmotoren geschonken aan de *Bosaso port police* in Puntland en tevens lessen in 'overleven op zee'. Met de kustwacht van de Seychellen is een grote *search & rescue*-oefening uitgevoerd. Het marineschip heeft tijdens zijn missie ook hulpgoederen geleverd aan vluchtelingen in Berbera (Somaliland). De boordhelikopters van de *Johan de Witt* hebben bovendien inlichtingen verzameld en verkenningen uitgevoerd.

Na het zomerverlof heeft Zr.Ms. *Johan de Witt* bijgedragen aan vlagvertoon tijdens de Wereldhavendagen te Rotterdam. Aansluitend heeft een delegatie van de bemanning de 'Ceremony of the Constable Dues' uitgevoerd in de Tower of Londen. Volgens de traditie betaalt ieder groot koninklijk marineschip dat Londen bezoekt tol in de vorm van een vaatje alcoholische drank aan de 'Constable of the Tower' van Londen, net zoals (internationale) marineschepen de afgelopen eeuwen hebben gedaan in ruil voor bescherming van de Tower.

In oktober en november nam het amfibisch transportschip deel aan de grootschalige NAVO-oefening *Trident Juncture*. Met deze oefening beoogde de NAVO te laten zien dat zij in staat is complexe scenario's uit te voeren, met als doel bondgenoten vertrouwen te geven en tegenstanders af te schrikken. Tijdens deze oefening heeft de amfibische taakgroep, onder leiding van de commandant van de Netherlands Maritime Force (NLMARFOR), een landing uitgevoerd in Zuid-Spanje en is de geëmbarkeerde staf gecertificeerd voor de snelle, wereldwijd inzetbare reactiemacht NATO Response Force (NRF 2016).

Het amfibische transportschip Zr.Ms. *Johan de Witt* voor de Spaanse kust tijdens de oefening Trident Juncture.

Cougar-transporthelikopters zetten tijdens de oefening Trident Juncture militairen af op Zr.Ms. *Johan de Witt*.

Zr.Ms. Rotterdam

Commandant: kltz R.J. Scheffel, vanaf 5 maart ktz C.M. Vooijs, vanaf 12 oktober ktz H.H. Liebregs

Gedurende het eerste kwartaal van 2015 lag Zr.Ms. *Rotterdam* in de haven van Den Helder voor het Benoemd Onderhoud. Vervolgens werd op 14 april de eerste *Safety And Readiness Check* (SARC-1) uitgevoerd, waarna het platform weer mocht dienen als hotelschip voor de bemanning. Op 11 mei volgde de status 'veilig werken aan boord' (SARC-2). Nadat op 22 mei ook de status 'veilig varen' (SARC-3) was behaald, werden van 8 juni tot 26 juni de varende materieelbeproevingen uitgevoerd. Het schip deed in de periode van 12 t/m 22 juni de havens van Bergen en Stavanger (Noorwegen) aan. Tijdens de Marinedagen, die werden gehouden van 3 t/m 5 juli, was het schip opengesteld voor publiek. Van 10 tot 21 augustus heeft de *Rotterdam* adelborsten gehuisvest die net waren begonnen aan hun Maritieme Introductie Periode (MIP), waarmee hun carrière in een maritieme omgeving een aanvang nam.

Zr.Ms. *Rotterdam* langs de kade tijdens de Marinedagen.

Van 16 tot 22 november heeft de *Rotterdam* SARC-4 uitgevoerd, waarbij diverse gevechtswachtoefeningen werden gehouden. In deze periode – van 20 november tot 23 november – heeft het schip een havenbezoek gebracht aan Portsmouth (Groot-Brittannië) en daarna – van 28 november tot 30 november – aan Rotterdam. Na afloop verklaarde de commandant van SEATRAIN het schip 'oefengereed'.

Zr.Ms. Karel Doorman

Commandant: ktz P. van den Berg, vanaf 30 september 2015 ktz P.F.M. Reesink

De eerste weken van 2015 stonden in het teken van operatie *Tricolette*, de Nederlandse bijdrage aan de *United Nations Mission Ebola Emergency Response* (UNMEER). *En route* van Conakry (Guinee) naar Monrovia (Liberia) is Oud en Nieuw gevierd op zee. In Monrovia zijn vervolgens de laatste humanitaire hulpgoederen gelost. In Freetown (Sierra Leone) brachten minister van Defensie J.A. Hennis-Plasschaert en minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking E.M.J. Ploumen, vergezeld door de C-ZSK, luitenant-generaal der mariniers R. Verkerk, bovendien een werkbezoek aan het schip.

Afsluitend werd, in het kader van rust en ontspanning, de havenstad Dakar (Senegal) aangedaan. Twee dagen na haar vertrek bleek het schip echter drie verstekelingen aan boord te hebben. Bij aankomst in Den Helder zijn deze overgedragen aan de Koninklijke Marechaussee. Onder grote belangstelling van vrienden en familie liep JSS *Karel Doorman* uiteindelijk op zaterdagmorgen 24 januari de haven van Den Helder weer aan. In totaal zijn tijdens operatie *Tricolette* 211 voertuigen, 136 zeecontainers en 1857 pallets met hulpgoederen en voedsel naar het door ebola getroffen gebied getransporteerd.
Na de humanitaire missie werd het testprogramma weer opgepakt. In het kader van dit programma verbleef de *Karel Doorman* van 30 maart tot 17 april op zee voor varende materieelbeproevingen, manoeuvreerproeven en het bepalen van de operationele limieten voor het opereren met helikopters.

Minister van Defensie mevrouw Hennis-Plasschaert – en tevens doopster van het schip – stelde het op 24 april officieel in dienst, in het bijzijn van de Commandant der Strijdkrachten gen T.A. Middendorp en C-ZSK ltgenmarns R. Verkerk. Tijdens deze gelegenheid reikten de minister en verschillende leden van de Eerste en Tweede Kamer de Herinneringsmedaille voor humanitaire hulpverlening uit aan de bemanning, het detachement mariniers en het medisch personeel die voor deze missie hadden meegevaren op het schip.

Van 8 mei tot 10 juli voer de *Karel Doorman* in een negenweekse zomerreis naar Noorwegen, Canada, de Verenigde Staten en het Caribisch gebied. In Bergen (Noorwegen) werd de akoestische signatuur van het schip bepaald. Voor het ondersteunen van het staatsbezoek van koning Willem-Alexander en de herdenking van de bevrijding in 1945 door de Canadezen deed het schip Montreal (Canada) aan. In Norfolk (USA) werd de elektromagnetische signatuur van het schip bepaald. In het Caribisch gebied werden vervolgens warmwaterproeven en citadeltesten uitgevoerd en de havens van Sint-Maarten, Aruba en Curaçao aangedaan.

De indienststellingsceremonie van Zr.Ms. *Karel Doorman*. Den Helder, 24 april 2015.

De Curaçaose militie krijgt, aan boord van Zr.Ms. *Karel Doorman*, uitleg over de Cougar en het betreden ervan. De mariniers voeren daarna, met ondersteuning van de Cougar, een amfibische landing uit op het strand van Sint-Maarten.

Met het overhandigen van de scheepsbel van het eerste *Karel Doorman*-schip, droeg ktz P. van den Berg op 30 september het commando over aan ktz P.F.M. Reesink. Tussen 16 november en 18 december werden de sensoren en wapensystemen van het schip getest en de havens van Portsmouth (Groot-Brittannië) en Hamburg (Duitsland) bezocht. In deze periode faciliteerde het schip bovendien de Bootjesreis van de adelborsten (Zeedienst) van promotie 2015.

Zr.Ms. De Ruyter

Commandant: ltz1 Q.R.J. van Dijk, vanaf 10 februari kltz W.S. Vooijs EMSD

2015 stond voor Zr.Ms. *De Ruyter* in het teken van onderhoud, opwerken en opleiden. Gedurende de eerste maanden vond het laatste deel van een intensieve onderhoudsperiode plaats, zoals het Haven Opwerk Programma (HOP) in maart. Hierna is het schip begonnen aan het opwerktraject. De eerste stap hierin, de *Safety And Readiness Check* (SARC-1), vond plaats op 25 mei. Vervolgens heeft het schip op 24 juni met succes de SARC-2 afgelegd, waarna het op 5 juli voor het eerst weer naar zee voer om de SARC-3 af te leggen.

Er volgde een havenbezoek aan Antwerpen waarop de bemanning zich na het drukke oefenprogramma kon ontspannen. In de laatste week voor het zomerverlof vonden vervolgens nog een varende familiedag en een varende CZSK-relatiedag plaats. Na het

zomerverlof vertrok *De Ruyter* op maandag 27 augustus richting Amsterdam om deel te nemen aan SAIL 2015. Het schip stond vijf dagen lang in het teken van verschillende festiviteiten en recepties. Overdag was het toegankelijk voor publiek en aansluitend werden er recepties gegeven. Vanaf 31 augustus heeft het schip verschillende korte reizen gemaakt in het kader van de varende materieelbeproevingen.

Op 6 oktober vond de internationale civiel-militaire samenwerkingsoefening *Guardex* plaats, georganiseerd door de Kustwacht. *De Ruyter* en Zr.Ms. *Zeeland* participeerden hierin. De focus lag op *search and rescue* (SAR), milieu en handhaving. De Kustwacht van Nederland en die van de buitenlandse partners trainden in het redden van mensen in nood, het bestrijden van olievervuiling en het opsporen van drugssmokkel. Dit deden ze samen met de marine, politie, douane en de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij.

Zr.Ms. *De Ruyter* tijdens de Guardex oefening die werd gehouden in Den Helder op 6 oktober 2015.

Van 26 oktober t/m 21 november lag *De Ruyter* voor onderhoud en een scholenperiode in de haven van Den Helder. Hierna vertrok het schip weer naar zee, ditmaal om – samen met Zr.Ms. *Zeeland* – de vaarpraktijk voor Navigatie Officier GBW-eenheden te ondersteunen. Een havenbezoek aan Rotterdam zorgde voor een onderbreking in de twee

vaarweken. Behalve de vaarpraktijk in de Nederlandse wateren zijn ook Plymouth, de Kanaaleilanden en de Solent in Groot-Brittannië aangedaan. Daarnaast hebben beide schepen, samen met JSS *Karel Doorman*, een BOZ-oefening uitgevoerd en is onderling gesleept en bevoorraad. De drie schepen, plus landingsvaartuigen van het Korps Mariniers, ondersteunden eind november tevens de SARC-4 training van Zr.Ms. *Rotterdam*. Na nog een korte vaarperiode van 7 t/m 10 december ging de bemanning op 18 december met winterverlof.

Zr.Ms. De Zeven Provinciën

Commandant: kltz R.W.J. Schoonen, vanaf 24 juni 2015 kltz E.C.W. Jansen

Op 2 februari is Zr.Ms. *De Zeven Provinciën* naar Noorwegen vertrokken om, als stafschip van de Commandant van de *Netherlands Maritime Special Operations Force* (COMNLMARFOR), samen met Zr.Ms. *Van Speijk*, deel te nemen aan de oefening *Northern Archer 15-1*. Tijdens deze reis heeft het schip de *Submarine Command Course* (SMCC) ondersteund en onderzeeboot-bestrijdingsoefeningen uitgevoerd met een Noorse taakgroep. Het laatste gedeelte van de reis stond in het teken van de *Above Water Warfare Life Firing*-operatie *Mjölnir 15-1*, waarbij het schip diverse *Evolved Sea Sparrow Missiles* (ESSM) en *Standard Missiles* (SM) 2 heeft gelanceerd. Tussendoor zijn de Noorse havensteden Bergen en Trondheim aangedaan. Op 23 maart nam Zr.Ms. *De Zeven Provinciën* deel aan de anti-terreuroefening GATOREX. Tijdens de oefening werden grootschalige en complexe maritieme anti-terreurscenario's uitgevoerd door het M-Squadron van NLMARSOF. Het schip opereerde in de Waalhaven van Rotterdam als basis voor NLMARSOF-operators. Op 7 april vertrok het, wederom als stafschip van COMNLMARFOR, naar Schotse wateren ten behoeve van de jaarlijks terugkerende internationale oefening *Joint Warrior 15-1*. Tijdens deze reis is opnieuw ondersteuning verleend aan de SMCC en is een bezoek gebracht aan Belfast (Noord-Noord-Ierland).

Op 8 juni is het schip vertrokken om twee weken te varen op de Noordzee om het radar- en linksysteem te testen, ter voorbereiding van de *At Sea Demonstration 2015* (ASD15) die in september daarop plaatsvond. Doel van de ASD15 was om de NAVO *Integrated Air and Missile Defense*-capaciteit te testen – met andere woorden: om gezamenlijk een gebied te verdedigen tegen ballistische raketten en andere luchtdreiging – waardoor het bredere NAVO-plan, om de bescherming tegen ballistische raketten te verbeteren, vorm krijgt. Gedurende deze reis is Southampton te Groot-Brittannië bezocht.

Eind juni is Zr.Ms. *De Zeven Provinciën* vertrokken om het eerste deel van een *Continuation Training* (CT) te doorlopen. Hierbij lag de nadruk op het testen van de nieuwe organisatie

Brandoefening op Zr.Ms. *De Zeven Provinciën* tijdens de oefening *Joint Warrior*.

Als onderdeel van Joint Warrior voert de bemanning van Zr.Ms. *De Zeven Provinciën* een brandoefening uit.

van de Technische Dienst (TD) aan boord, die ontstaan is in 2014 door samenvoeging van de Wapentechnische Dienst (WD) en de TD. Ook zijn in de maand juli wederom meerdere testen gedaan ter voorbereiding op ASD15.

Na een welverdiend zomerverlof is het schip in september opnieuw naar zee vertrokken, ditmaal voor de generale repetitie van ASD15 in het bijzijn van de deelnemende eenheden en in hetzelfde gebied als de vorige ASD15. Tijdens deze generale repetitie is een ballistische raket afgevuurd. Dit gedeelte van de reis is, na een bezoek aan Dublin, besteed aan het tweede deel van de CT, waarbij de nadruk lag op operaties in het hogere geweldsspectrum.

Eind september vertrok Zr.Ms. *De Zeven Provinciën* naar Faslane, Schotland, om als *Task Group Commander* deel te nemen aan *Joint Warrior 15-2* en de daaropvolgende ASD15. Zowel tijdens *Joint Warrior* als ASD15 diende Zr.Ms. *De Zeven Provinciën* als stafschip voor een uitgebreide internationale staf onder leiding van CDR F. Sijtsma. Bovendien was de hoofdrol tijdens ASD15 weggelegd voor Zr.Ms. *De Zeven Provinciën*. Het schip had namelijk een interim-versie van de hypermoderne *SMART-L Extended Long Range*-radar aan boord die tegen het eind van dit decennium geplaatst dient te zijn op de Luchtverdedigings- en

commandofregatten (LCF's). Door deze modificatie op de huidige SMART-L kan het systeem doelen tot 1.500 kilometer opsporen.

Het LCF kon de *Terrier-Orion* ballistische raket die vanaf het Schotse eiland Benbecula werd gelanceerd tot in de ruimte volgen en via een complexe linkorganisatie doorgeven aan de Amerikaanse *destroyer* USS *Ross*. USS *Ross* schakelde de ballistische raket vervolgens uit met een SM-3-raket. Dit gebeurde voor het eerst in Europese wateren. Tevens heeft Zr.Ms. *De Zeven Provinciën* tijdens ASD15 aangetoond dat het tegelijkertijd een ballistische raket kan volgen en de diverse schepen van de taakgroep, op zo'n 10 kilometer van elkaar, kan beschermen door luchtverdediging uit te voeren tegen inkomende anti-scheepsraketten. Dit deed het schip met SM-2- en ESSM-raketten – een wereldprimeur. Na terugkomst in Den Helder zijn de maanden november en december gebruikt om het schip gereed te maken voor zijn functie van stationsschip in het Caribisch gebied in de eerste helft van 2016.

Countdown in de commandocentrale van Zr.Ms. *De Zeven Provinciën* na de lancering van de ballistische raket, de Terrier Orion, die vanaf het Schotse eiland Benbecula werd gelanceerd, 9 oktober 2015.

Zr.Ms. Evertsen

Commandant: ltz1 (TD) E. Keizer

Zr.Ms. *Evertsen* heeft het hele jaar doorgebracht in Benoemd Onderhoud (BO). Gedurende deze periode functioneerde ltz1 (TD) E. Keizer als waarnemend commandant. Op 17 januari vertrok Zr.Ms. *Evertsen* naar Vlissingen voor het externe onderhoud. Toen zijn onder andere vier dieselgeneratoren vervangen. Op 18 mei keerde het schip terug naar de haven van Den Helder waar het tot en met de eerste helft van 2016 in onderhoud zal blijven liggen.

Zr.Ms. Tromp

Commandant: kltz F.J.G. Lenssen

Januari stond voor Zr.Ms. *Tromp* in het teken van voorbereidingen op de training bij *Flag Officer Sea Training* (FOST). Het schip zou dit opwerktraject initieel eind 2014 doorlopen, maar deze planning werd vanwege problemen bij FOST vooruitgeschoven naar begin 2015. Zr.Ms. *Tromp* is in januari naar zee vertrokken voor een zogenaamd 'rondje Groot-Brittannië', als sparringpartner voor het opwerktraject van Zr.Ms. *Van Amstel*. Dit werd afgesloten met een havenbezoek aan Plymouth. Na enkele weken arriveerde het schip wederom in Plymouth voor de afronding van het opwerktraject bij FOST en kon na maanden training de kers op de taart worden gezet.

Nadat Zr.Ms. *Tromp* de zesweekse FOST succesvol had doorlopen, is het schip eind april vertrokken voor deelname aan de *Standing NATO Maritime Group* (SNMG)-2. De eerste grote oefening waaraan het schip deelnam was de onderzeebootbestrijdingsoefening *Dynamic Mongoose* in de Noorse Zee. Na een havenbezoek aan Kopenhagen is het doorgevaren richting de Oostzee alwaar een aantal oefeningen en havenbezoeken aan de Baltische staten Letland en Estland gepland stonden. In Estland werd officieel afscheid genomen van SNMG-2 en aangevangen met operaties onder de vlag van de SNMG-1.

Begin juni keerde Zr.Ms. *Tromp* terug in Den Helder om na een korte logistieke stop verder te varen richting Lissabon (Portugal) samen met het nieuwe vlaggenschip van de SNMG-1, het Portugese NRP *D. Francisco de Almeida* (het voormalige Hr.Ms. *Van Galen*). Na een tweede havenbezoek aan Lissabon werd meegedaan aan de Spaans-Portugese oefening *Contex Phibex* voor de kust van Lissabon, waaraan meerdere schepen, onderzeeboten en vliegtuigen deelnamen. *Contex Phibex* bestond uit twee fases: een oefenfase, waarin alle schepen met elkaar samenwerkten, en een tactische fase waarin de ene groep een *Multi National Task Force* vormde en de andere de rol van de oefenvijand op zich nam. Het scenario draaide om een conflict in een fictieve regio, waarbij landen in die regio alle aanspraak maakten op natuurlijke bronnen en grondstoffen. Zr.Ms. *Tromp* fungeerde binnen dit scenario als vijand.

Vervolgens zijn in het kader van de SNMG twee NAVO-oefeningen uitgevoerd in de Zwarte Zee, teneinde de verbondenheid van Nederland met de NAVO-partners in het gebied te tonen. Na twee logistieke stops in Rota (Spanje) en Souda Bay (Griekenland) werd koers gezet richting Varna te Bulgarije.

Op 4 juli passeerde het schip de Bosporus, waarna het bij de monding naar de Zwarte Zee werd opgewacht door een Russische marine-eenheid. In Varna stonden voorbereidingen gepland voor de door de Bulgaren georganiseerde oefening *Breeze 15*, die plaatsvond na het havenbezoek. Samen met Amerikaanse, Bulgaarse, Roemeense, Turkse en Griekse schepen en de SNMG-1 zijn diverse oefeningen uitgevoerd. Aansluitend volgde

opnieuw een havenbezoek aan Varna, waarna het schip voor een korte periode patrouilleerde in de Zwarte Zee. Hierna zette het koers naar Roemenië waar voorbereidingen werden getroffen voor de volgende oefening, die zich voltrok in oefengebieden voor de Roemeense kust. Ook hierbij werd geoefend in onderzeebootbestrijding, luchtverdediging en oppervlaktebestrijding in samenwerking met Portugese, Amerikaanse, Turkse, Bulgaarse, Roemeense, Griekse en zelfs Oekraïense schepen. Na deze oefening werd koers gezet richting Istanbul (Turkije),

Zr.Ms. *Tromp* heeft uiteindelijk binnen de kaders van het 'Verdrag van Montreux' 29 dagen in de Zwarte Zee gevaren – een schitterende ervaring in een gebied dat een steeds grotere rol is gaan spelen op het politieke toneel. Na een interessant havenbezoek aan Istanbul is het schip richting Nederland gevaren, waar het op 6 augustus afmeerde in Den Helder.

Na dit intensieve SNMG-*deployment* genoot de bemanning tot halverwege september van een lang verlof, om vervolgens de ogen te richten op de volgende oefening, *Trident Juncture*: een grootscheepse multinationale NAVO-oefening voor de kust van Spanje en Portugal waaraan 36.000 militairen, 70 schepen en 200 vliegtuigen uit meer dan 30 landen deelnamen. Behalve Zr.Ms. *Tromp* waren hierbij ook Zr.Ms. *Johan de Witt*, Zr.Ms. *Luymes* en Zr.Ms. *Bruinvis* present. Met deze oefening toonde NAVO in staat te zijn een

complex scenario uit te voeren, om bondgenoten vertrouwen te geven en tegenstanders af te schrikken. Voor Nederland fungeerde de oefening als voorbereiding op de deelname aan de NATO Response Force (NRF) 2016. Dit is een snelle, wereldwijd inzetbare reactiemacht gevormd door NAVO-partners.

Voorafgaand aan de oefening *Trident Juncture* is voor de derde keer dit jaar een havenbezoek gebracht aan Lissabon. Na afloop werd bovendien een havenbezoek gebracht aan Cadiz (Spanje). Op de terugweg naar Den Helder is Zr.Ms. *Tromp*, samen met Zr.Ms. *Van Amstel*, ingezet om twee Russische schepen te begeleiden door de Nederlandse Exclusieve Economische Zone (EEZ). Het betrof een 'Kilo-klasse' onderzeeboot en een 'Sliva-klasse' ondersteuningsschip. Beide schepen waren onderweg van de Baltische Zee naar het zuiden en passeerden hierbij Nederland.

De 160 bemanningsleden van Zr.Ms. *Van Amstel* worden uitgezwaaid door familie en vrienden voor het vertrek naar het Caribisch Gebied. Den Helder, 17 mei 2015.

Zr.Ms. *Van Amstel* verlaat de haven van Den Helder om koers te zetten richting het Caribisch Gebied. Het schip lost daar Zr.Ms. *Zeeland* af, 17 mei 2015.

De laatste evenementen die in 2015 in de planning stonden, waren het bieden van ondersteuning aan de viering '350 jaar Korps Mariniers', gevolgd door *degaussing trials* in Wilhemshaven (Duitsland). In het kader van de festiviteiten in Rotterdam lag Zr.Ms. *Tromp* vijf dagen in de haven aldaar. Tijdens deze dagen kwam het trieste nieuws binnen

dat een van de bemanningsleden, matroos 1e klasse M.J.W.H. Neervoort, plotseling was overleden. Uiteraard bracht dit een schokgolf onder de bemanning teweeg. Zo kwam er voor Zr.Ms. *Tromp* een treurig einde aan een verder succesvol jaar.

Een Zweeds Boardingteam voert tijdens de oefening Trident Juncture gezamenlijk met de bemanning van de *Tromp* een coöperatieve boarding uit; een boarding met medewerking van de bemanning. Het containerschip *JPO Vela* stelde zich vrijwillig beschikbaar als oefenplatform. 27 oktober 2015.

Zr.Ms. Van Amstel

Commandant: kltz D. van der Neut

Voor Zr.Ms. *Van Amstel* was 2015 een bijzonder operationeel jaar. De eerste maanden werden gebruikt om het in 2014 in gang gezette opwerkprogramma af te sluiten, waarna het schip is ingezet in 'de West'. Op 12 januari werd het jaar direct goed afgetrapt met de aanvang van SARC-4 onder leiding van SEATRAIN en Zr.Ms. *Tromp* als sparringpartner. Na een week hard werken werd genoten van een havenbezoek in Liverpool, waarna de

SARC-4 in de daaropvolgende week werd voltooid. Het schip heeft vervolgens een paar weken binnen gelegen. Daarna werd op 17 februari voor bijna zeven weken afscheid genomen van Den Helder om de nieuwe gesleepte sonar, de *Low Frequency Active Passive*

Sonar (LFAPS), te testen en het opwerktraject bij de *Flag Officer Sea Training* (FOST) te voltooien. Van 17 februari tot 21 februari werd de nieuwe sensor getest in de Golf van Biskaje, waarna – na een dag in Plymouth – de finale van het opwerktraject werd gestart: de *Netherlands Operational Sea Training* (NOST).

De eerste week werd vooral binnenliggend afgewerkt en in beslag genomen door het gereedmaken voor de daaropvolgende weken; alle diensten zijn toen tot in detail beoordeeld. Na het wegwerken van honderden *pick-up points* vertrok Zr.Ms. *Van Amstel* op 2 maart voor de eerste zeeweek van de NOST. Op 5 maart deed het schip mee aan haar eerste *weekly war*, een patroon dat zich vanaf toen zesmaal heeft herhaald. Hoewel het schip kampte met veel technische tegenslagen (dertig *operational defects* in de NOST-periode) werd de NOST op 2 april succesvol afgesloten en meerde het schip op 3 april af in de haven van Den Helder.

Na iets meer dan een maand in Den Helder te hebben gelegen, een periode die vooral in het teken stond van missiegerichte voorbereiding voor de daaropvolgende Westreis, vertrok Zr.Ms. *Van Amstel* op zondag 17 mei naar het Caribische deel van het koninkrijk om dienst te doen als Stationsschip Caribisch Gebied (SSCG).

Op 23 september meerde Zr.Ms. *Van Amstel* na 4,5 maand weer af in thuishaven Den Helder, waarna het schip met verlof ging. De dag na de beëindiging van het verlof voer Zr.Ms. *Van Amstel* alweer uit om als 'schip van de wacht' een Russische onderzeeboot te begeleiden, waardoor een varende familiedag moest worden geannuleerd. Half november voerde het schip nog een HQ (*Helicopter Qualifying*)-week uit, waarbij tevens radarcrosssectie- en infraroodmetingen werden gedaan. Half december ging de *Van Amstel* na een zeer roerig jaar met winterverlof.

Zr.Ms. Van Speijk

Commandant: kltz E.C.W. Jansen, vanaf 5 juni 2015 ltz1 (TD) S. Mallon, vanaf 1 december 2015 ltz1 (TD) Y. Ruijgrok

Na de operationele inzet tijdens de anti-piraterijmissie *Atalanta* heeft Zr.Ms. *Van Speijk* begin 2015 deelgenomen aan oefeningen als *Northern Archer*, waarbij de Noorse havensteden Bergen en Trondheim zijn bezocht. Kltz E.C.W. Jansen had het commando over het schip en beschreef Zr.Ms. *Van Speijk* en haar bemanning als 'altijd *ready*, *willing and able*'. Het schip begeleidde in april 2015 een Russisch vlootverband door de Nederlandse EEZ. Dit vlootverband bestond uit de *destroyer* RFS *Severomorsk*, de tanker RFS *Dubna* en de sleepboot RFS *Visk*. Op 5 juni 2015 is het commando overgedragen aan het HTD ltz1 S. Mallon. Kort daarna is het schip haar Benoemd Onderhoud ingegaan, waarin het meerdere malen is gedokt. Op 1 december 2015, nog tijdens het Benoemd Onderhoud, is het commando van Zr.Ms. *Van Speijk* overgedragen naar het nieuwe HTD, ltz1 (TD) Y.C. Ruijgrok. Zij zal het commando voeren gedurende de resterende periode van het Benoemd Onderhoud.

Zr.Ms. Van *Speijk* begeleidde samen met de Britse HMS *Argyll* drie Russische schepen door de Noordzee.

Zr.Ms. Friesland

Commandant: kltz W.S. Vooijs, vanaf 22 januari kltz H. Suurveld M.Sc. EMSD

Het begin van 2015 stond voor Zr.Ms. *Friesland*, na de plaatsing van de geïntegreerde mast eind 2014, in het teken van de varende materieelbeproevingen van de diverse systemen in de mast. In deze vaarperioden heeft het schip varende bezoeken ontvangen van delegaties van de Algemene Rekenkamer en de gemeente Harlingen. Ook was er op 27 maart ruimte voor een varende familiedag.

Om de nieuwe systemen ook te testen in een operationele omgeving én ter voorbereiding op de inzet in de West is daarna een compleet opwerktraject onder leiding van Commandant SEATRAIN en FOST doorlopen. De SARC-4 is uitgevoerd nabij Denemarken. Hierbij is ten behoeve van de *Disaster Exercise* (DISTEX) gebruikgemaakt van Deense faciliteiten nabij Aalborg. Op de *Multithreat Exercise* (MULTEX)-*range* ten noorden van Sjaelland (Denemarken) is met de diverse wapensystemen gevuurd op *drones* op het water en in de lucht. Na een succesvolle SARC-5 en -6 werd Zr.Ms. *Friesland* eind juni 'inzet gereed' verklaard en ging de bemanning met verlof.

Na het verlof heeft het schip deelgenomen aan SAIL 2015 in Amsterdam. Op 27 augustus droeg de directeur van de Defensie Materieel Organisatie (DMO), vadm M.J.M. Borsboom, Zr.Ms. *Friesland* – en daarmee de OPV-klasse – over aan de Commandant Zeestrijdkrachten, ltgenmarns R. Verkerk. Op 7 september is het schip vertrokken naar het Caribisch gebied, waar het tot het einde van 2015 aanwezig was (zie hierover de bijdrage van CZMCARIB in dit jaarboek).

De commandant van Zr.Ms. *Friesland*,
kltz Henk Suurveld.

Zr.Ms. Groningen

Commandant: kltz W.A. Hansen EMSD

Het jaar 2015 werd voor Zr.Ms. *Groningen* in beslag genomen door de anti-piraterijmissie *Atalanta*. Het schip is als eerste OPV ingezet voor deze missie. De noodzakelijke voorbereidingen werden uitgevoerd in de eerste helft van het jaar, waarna de daadwerkelijke inzet plaatsvond van augustus t/m half december.

De eerste helft van 2015 begon met een groot aantal personeelswisselingen. Dit had tot gevolg dat een gedegen opwerktraject ten aanzien van de anti-piraterijmissie noodzakelijk was. Schip en bemanning dienden weer vertrouwd te worden gemaakt met alle basisroutines, veiligheidsprocedures en de operationele inzet. De eerste stap hiertoe werd gezet tijdens de voorjaarsreis. Zr.Ms. *Groningen* nam toen, onder commando van Commandant NLMARFOR, deel aan de oefening *Joint Warrior* nabij Schotland. Deze grootschalige internationale oefening vergde de volledige inzet / het uiterste van de bemanning en was een goede training in het opdoen van praktische vaardigheden. Dit vormde een flinke uitdaging en had grote trainingswaarde.

Na deze voorjaarsreis kreeg Zr.Ms. *Groningen* regulier onderhoud, werden diverse modificaties uitgevoerd en vonden er individuele opleidingen en teamtrainingen plaats, alles met het oog op de inzet. Bovendien kwam er geleidelijk aan steeds meer tijdelijk personeel aan boord om de vaste bemanning te versterken gedurende de reis. Zo werd de bemanning uitgebreid met een *Enhanced Boarding Element* (EBE) van het Korps Mariniers, een inlichtingencel, een *Advanced Resuscitation Team* (chirurgisch team) en een boordvliegploeg met een NH90-gevechtshelikopter. Voor het adequaat opereren met deze helikopter is in mei een goede basis gelegd tijdens een *Helicopter Qualifying* (HQ)-week op de Noordzee. Deze week werd afgesloten in de tweede thuishaven, Delfzijl. Het schip nam daar deel aan de jaarlijkse Pinksterfeesten en trok grote aantallen bezoekers. Een publiekstrekker aan boord was de KNVB-beker, die daar tijdelijk tentoongesteld werd.

Het defensiebrede softwaresysteem SAP draait nu ook op Zr.Ms. Holland. Programmamanager ktz (TD) Peter Knipping snijdt hier samen met het projectteam ‘Vloot’ en de bemanning van het schip een taart aan om dit moment te vieren.

Daarna volgde voor Zr.Ms. *Groningen* een andere representatieve opdracht: het dienen als startschip voor de laatste etappe van de ‘Volvo Ocean Race’. Het schip lag daarvoor prominent in de haven van Scheveningen, het eindpunt van de zeilwedstrijd.

De Marinierskapel verzorgde de muzikale ondersteuning van Barry Hay en Di-rect tijdens de opening van de *Volvo Ocean Race* in Scheveningen. Zr.Ms. *Groningen* diende als startschip voor de laatste etappe van deze race. Scheveningen, 18 juni 2015.

Vóór de zomer werd een twee weken durende integratietraining uitgevoerd, waarbij alle eerder geleerde vaardigheden werden getest en de nieuwe bemanningsleden geïntegreerd werden. Op zondag 9 augustus vertrok Zr.Ms. *Groningen*, met 98 opvarenden en een geëmbarkeerde NH90-helikopter, uit Den Helder voor een *Pre Deployment Training* (PDT) onder leiding van Commandant van *Seatrain Command*. Er was weinig tijd om afscheid te nemen en te wennen aan de nieuwe situatie, want er werd direct begonnen met de PDT. Deze intensieve training had tot doel om schip en bemanning volledig klaar te stomen voor de daadwerkelijke inzet. Dit doel werd op 22 augustus bereikt met een eindoefening nabij Kreta (Griekenland). Nadat de STC-staf daar was afgezet, passeerde Zr.Ms. *Groningen* op 29 augustus als eerste OPV het Suezkanaal, waarna het operatiegebied werd bereikt. Bij aanvang van de operatie voer er weinig kleine scheepvaart langs de kust van Somalië vanwege de moessonperiode. Er werd preventief gepatrouilleerd en de helikopter maakte zijn dagelijkse verkenningsvluchten. Na verloop van tijd werd het weer gunstiger en voer er meer kleine scheepvaart langs de kust. Deze scheepjes werden bezocht in het kader van *friendly approaches*. Voor de noodzakelijke brandstof werd met enige regelmaat getankt vanuit een tanker van een bevriende natie.

Halverwege de missie was een havenbezoek gepland aan Dubai (Verenigde Arabische Emiraten). Dit havenbezoek stond in het teken van periodiek onderhoud, dat werd geleverd door de Walondersteuningsploeg (WOP), en werd tevens aangegrepen voor het vervullen van representatieve verplichtingen en ter ontspanning van de bemanning. De Nederlandse ambassade en het bedrijfsleven gebruikten het havenbezoek om de Koninklijke Marine, de Nederlandse industrie en Nederland als mogelijke handelspartner te promoten bij de Verenigde Arabische Emiraten. Diverse Nederlandse bedrijven stonden in dat kader met een stand op het helikopterdek. De dag was geïnitieerd door de Stichting Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid (NIDV).

Zr.Ms. *Groningen* brengt tijdens de missie Atalanta een bezoek aan Dubai, waar onderhoud aan het schip en de NH-90 werd uitgevoerd. Dubai, 6 oktober 2015.

Na het havenbezoek aan Dubai hervatte Zr.Ms. *Groningen* haar operaties. Vervolgens passeerde het schip eind oktober de evenaar, wederom een primeur voor een OPV. Na een havenbezoek aan de Seychellen begeleidde het patrouilleschip het motorschip *Kestrel* van de *UN Food and Agriculture Organization*, zodat deze vislokboeien kon plaatsen voor de kust van Somalië, om Somaliërs in staat te stellen beter rond te komen van de visserij. Deze boeien – meestal aan het oppervlakte drijvende constructies – worden al duizenden jaren gebruikt om vissen te lokken.

Tijdens een stop aan Dubai wordt Zr.Ms. *Groningen* ook gebruikt als platform voor een receptie (met rondleidingen over het schip) ter versterking van de banden met de Ver-

Een maritieme duiker onderweg om een ‘blockbuster’ bom uit de Tweede Wereldoorlog onschadelijk te maken. Op de achtergrond Zr.Ms. *Makkum*. 9 september 2015.

Marine- en EOD-duikers bezig om explosieven op de bom te bevestigen.

enigde Arabische Emiraten. Dubai, 6 oktober 2015.

Op 29 november werd het Suezkanaal wederom gepasseerd *en route* naar huis. De avond voor binnenkomst werd de doopster, minister van Infrastructuur en Milieu M.H. Schultz van Haegen, geëmbarkeerd. Zij mocht de laatste zeemijlen met haar schip meemaken. Op vrijdag 11 december liep Zr.Ms. *Groningen* Den Helder binnen, na een geslaagde operationele missie. Dit werd bevestigd tijdens de aansluitende medaille-uitreiking door de Commandant der Strijdkrachten gen T.A. Middendorp.

Zr.Ms. Holland

Commandant: kltz E.T.A.J.M. Ridder de van der Schueren, vanaf 30 januari ltz (TD) E. de Poorter, kltz P.C.B. Dijkhuizen heeft op 16 juli het commando over Zr.Ms. Holland overgenomen van zijn voorganger ltz1(TD) Guido Meijer.

Nog in haar laatste operationele week, eind januari 2015, kreeg Zr.Ms. *Holland* de opdracht om een Chinese taakgroep te escorteren op de Noordzee. De drie Chinese schepen voeren door de Nederlandse wateren voor een havenbezoek aan Rotterdam. Vervolgens lag het schip in 2015 in Benoemd Onderhoud (BO), waarnaast ook SAP werd geïmplementeerd en het OPV-project eindigde. Eind mei vond in Dok VI, in de lon-

groom van het schip, de *Go Live*-ceremonie plaats van de SAP-implementatie. Het projectteam 'Vloot' en de bemanning van Zr.Ms. *Holland* waren hierbij aanwezig.

Gelijktijdig met de livegang van SAP op Zr.Ms. *Holland* zijn ook alle vacatures van het Wal Ondersteuning Patrouilleschip (WOPS) ingevuld, waardoor de nieuwe bedrijfsvoering van de patrouilleschepen volledig ondersteund kan worden vanuit het WOPS.

Zr.Ms. Zeeland

Commandant: kltz H.J.F. Toebast

Zr.Ms. *Zeeland* maakte zich, net als in 2014, op voor een West-*deployment*. Op 21 januari vertrok het schip naar het Caribisch gebied. De tweede helft van het jaar waren de activiteiten meer van promotionele aard en stonden deze in het kader van de Marinedagen, SAIL Amsterdam, Marine Voorlichtingsvaardagen, Wereldhavendagen Rotterdam, Werving & Selectie-vaardagen en *Techbase* Rotterdam. Ook zijn er diverse helikopterkwalificatie (HQ)-vaarweken geweest voor het opleiden van piloten, helikopter-directieofficieren (HDO's) en vliegdekofficieren (VDO's). Buiten de reguliere vaarperiodes om is Zr.Ms. *Zeeland* drie keer ingezet als *Ready Duty Ship* en heeft het Russische en Chinese maritieme eenheden begeleid bij het varen door de Noordzee.

Het jaar werd afgesloten met twee weken Navigatie Officieren (NAVO)-vaarpraktijk aan boord, waarin uiteindelijk vijf cursisten zijn geslaagd.

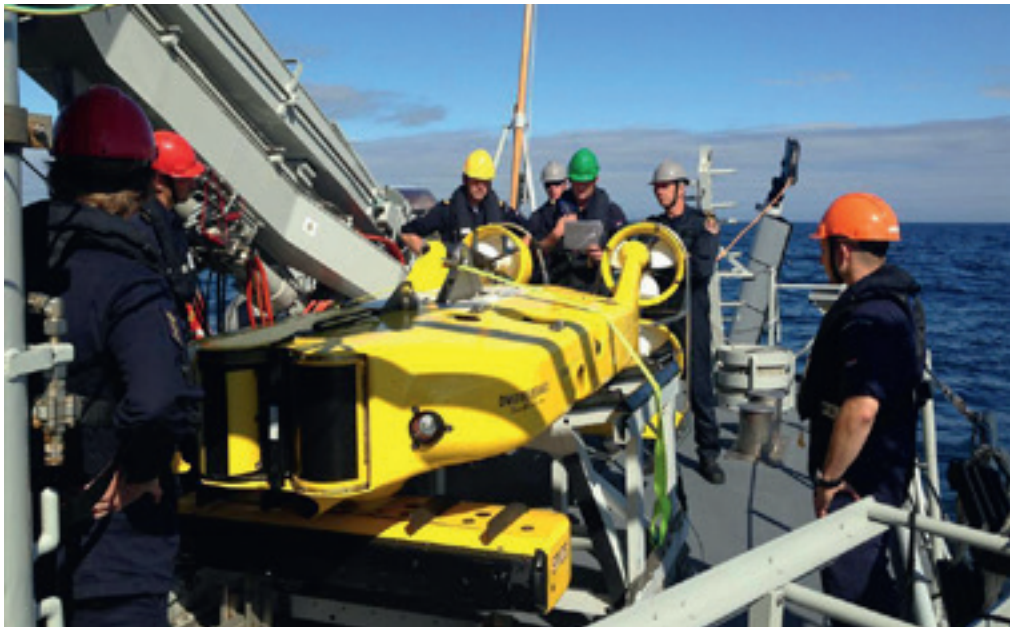
Zr.Ms. *Zeeland* vaart Amsterdam binnen tijdens Sail 2015.

Zr.Ms. Makkum

Commandant: ltz1 B.R.P. Clasen, vanaf 10 oktober 2015 ltz1 F.M. Veenstra

Zr.Ms. *Makkum* heeft dit jaar geparticipeerd in diverse oefeningen, maar lag vanaf eind september in onderhoud. Eind mei begon het NLMARFOR-*deployment Eager Archer* met drie mijnenjagers – Zr.Ms. *Makkum*, Zr.Ms. *Zierikzee* en Zr.Ms. *Urk* – en de hydrograaf Zr. Ms. *Luymes* in de Oostzee. Naast de NLMARFOR-staf voeren in totaal 21 adelborsten mee voor hun kruisreis. *Eager Archer* duurde zes weken en stond onder leiding van de *Maritime Battle Staff* (MBS). Het *deployment* stond in het teken van de deelname aan de grote internationale oefening *Baltic Operations* (BALTOPS), het opwerken van de schepen in een verband en het geruststellen van de Baltische staten die zich bedreigd voelden door Rusland.

Tijdens de BALTOPS-oefening viel het schip onder commando van de commandant van de *Standing NATO Mine Counter Measures Group 1* (SNMCMG1). Gedurende twee weken (van 5 tot 20 juni) oefende Zr.Ms. *Makkum* in een verband met 5600 militairen, 51 maritieme eenheden en 61 vliegtuigen afkomstig uit de Verenigde Staten, Canada, Polen, Zweden, Finland, Noorwegen, Litouwen, Estland, Letland, Frankrijk, Denemarken, Turkije, België, Duitsland en Groot-Brittannië. Aan het begin van de oefening veegden de mijnenjagers ten noorden van Terschelling al vrij snel vier mijnen die gevonden waren tijdens

de aanleg van een windmolenpark. Met hulp van duikers en het onbemande onderwatervaartuig *Seafox C* werden de explosieven onschadelijk gemaakt. Ook tijdens het verdere verloop van de oefening werden mijnen in het oefengebied onschadelijk gemaakt. Op 4, 5 en 6 september heeft Zr.Ms. *Makkum* deelgenomen aan de Wereldhavendagen in Rotterdam waar het schip een van de grote publiekstrekkers vormde.

Op 9 september heeft Zr.Ms. *Makkum* een zogenoemde 'blockbuster' uit de Tweede Wereldoorlog onschadelijk gemaakt. Om het zeeleven zo min mogelijk te verstoren, heeft de Koninklijke Marine het kennisinstituut TNO vooraf om advies gevraagd. De bom die een schipper onlangs 300 kilometer uit de Nederlandse kust naar boven haalde, was met zijn 4000 pond en een lengte van 2,5 meter namelijk bijzonder groot. In een adviesrapport van TNO stonden verschillende aanbevelingen om ervoor te zorgen dat zeezoogdieren, zoals bruinvissen, voortijdig zouden wegzwemmen. Een daarvan was het inzetten van een extra sonar met een hoogfrequent geluid, dat onprettig voor de dieren is. Daarnaast zijn schrikgranaten overboord gegooid. De bom is met drijfzakken van de bodem gehaald tot tien meter onder de waterlijn. Op deze manier zou de meeste druk z'n weg naar boven vinden, waardoor de schade geminimaliseerd zou worden. De inhoud van 1800 kilo springstof bleek in de loop van zeventig jaar uit de bom te zijn weggelekt, waardoor een enorme explosie uitbleef, maar de nieuwe werkwijze bleek te werken en zal in de toekomst vaker worden toegepast.

Na negentien maanden onderhoud en opwerken in Zeebrugge keerde Zr.Ms. *Vlaardingen* op 24 september 2015 weer terug in haar thuishaven Den Helder. De terugkomst werd in stijl gevierd met Belgische wafels. Links de commandant van het schip ltz Wilco Faber en rechts ktz Jan van Zanten, Groupsoudste KBW.

Eind september heeft het, kort daarvoor (per 1 september) opgerichte, 'Binationaal Support Team Mijnenbestrijdingsvaartuigen' in Zeebrugge, Zr.Ms. *Makkum* als eerste Alkmaarklasse Mijnenbestrijdingsvaartuig (AMBV) in ontvangst genomen. Het schip zal daar voor een periode van tien maanden onder handen worden genomen door het nieuw opgerichte onderhoudsteam. Het binationale team bestaat uit zowel Nederlands als Belgisch personeel en heeft als taak de Nederlandse en Belgische mijnenjagers tijdens het onderhoud te begeleiden tot en met het opwerkniveau SARC-1. De mijnenjagers worden hotelbedrijf-gereed opgeleverd, zodat een nieuwe bemanning direct kan werken, wonen en wachtlopen aan boord.

Het voordeel van dit Binationale Support Team is dat de bemanning van het schip in onderhoud niet meer voor langere tijd in België geplaatst hoeft te zijn, maar elders kan worden ingezet. Voorheen bleef gedurende het onderhoud een deel van de bemanning verbonden aan het schip en was die werkzaam in Zeebrugge. Een aansluitend oefen- en opwerktraject (MOST) vanuit Zeebrugge van gemiddeld zes maanden had tot gevolg dat de bemanningsleden anderhalf tot twee jaar in België moesten verblijven, wat voor een hoge druk op het personeel en thuisfront zorgde. De huidige opzet met het Binationale Support Team neemt deze nadelen weg en resulteert in een kwalitatief betere en efficientere onderhoudsbegeleiding.

Het Binationaal Support Team Mijnenbestrijdingsvaartuigen in Zeebrugge, neemt Zr.Ms. *Makkum* in ontvangst voor onderhoud.

Mijnenjagers aan het trainen tijdens de MOST.

Zr.Ms. Schiedam

Commandant: ltz1 R.V.E. van der Werff

Zr.Ms. *Schiedam* is in januari 2015 aangevangen met de SARC-3 onder leiding van de Mine countermeasures *vessels Operational Sea Training* (MOST) te Zeebrugge. Nadat deze met succes is afgerond, zijn achtereenvolgend de SARC-4, SARC-5 en SARC-6 behaald. Gedurende de SARC-4 is een havenbezoek gebracht aan Leith, nabij Edinburgh (Groot-Brittannië). Het gehele opwerktraject is uiteindelijk afgerond in mei, waarna het schip de status 'ready for duty' ontving.

Na het opwerken waren in juni en juli nog een aantal vaarweken gepland. Hierin is onder andere een explosief geruimd nabij Schiermonnikoog en is de opleiding tot 'Navigatie Officier Klein Boven Water' gefaciliteerd. Daarnaast heeft het schip in Scheveningen gelegen in verband met de Vlaggetjesdagen – een evenement dat al jaar in jaar uit de komst van de Hollandse nieuwe haring aankondigt.

Vanaf eind augustus tot en met de eerste week van december heeft Zr.Ms. *Schiedam* deel uitgemaakt van de *Standing NATO Mine Counter Measures Group 1* (SNMCMG1). Hoofdtaak van dit NAVO-vlootverband is om de operatiegebieden vrij te houden van mijnen en zeemijnen, en om andere explosieven uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog op te ruimen.

De reis ving aan in Zeebrugge, waarna er twee weken in internationaal verband is opgewerkt onder leiding van de MOST. Tijdens de reis is deelgenomen aan de oefening *Northern Coast* – in de Baltische zee – en aan *Trident Juncture* voor de Spaanse kust. Bij deze

oefeningen zijn, in samenwerking met de grote bovenwatereenheden, verschillende scenario's en operaties beoefend.

Zr.Ms. Urk

Commandant: ltz1 F.M. Veenstra

Na een overwintering in Zeebrugge begon Zr.Ms. *Urk* het jaar 2015 met een *Continuation Training* (CT). Aansluitend trad de mijnenjager op als begeleider van 25 zeilschepen tijdens de 'Michiel de Ruyter Memorial Race' op hun reis van Vlissingen via Scheveningen en IJmuiden naar Amsterdam. Aan boord bevond zich ook een van de nazaten van de admiraal: oud-marineofficier Frits de Ruyter de Wildt. Met windkracht 6 tot 8 waren de omstandigheden zwaar; veel bemanningsleden kampten met materiaalpech en zeeziekte.

Zr.Ms. *Urk* in het avondgloren tijdens de BALTOPS-oefening. Deze oefening in de Oostzee is met 27 eenheden en meer dan 50 vliegtuigen de grootste jaarlijkse militaire oefening in het gebied.

In april deed het schip mee aan de internationale oefening *Joint Warrior* nabij de kustwateren van Schotland, tezamen met het vlaggenschip Zr.Ms. *De Zeven Provinciën*, Zr.Ms. *Groningen* en de *2 Marine Combat Group* (2MCG). Ook de Belgische BNS *Leopold I* deed mee aan de oefening.

In mei en juni nam Zr.Ms. *Urk* deel aan de Adelborsten Kruisreis en US BALTOPS (ressorterend onder het *Eager Archer-deployment*) in de Oostzee. Het jaarlijks terugkerende NLMARFOR-*deployment* bestond uit drie mijnenjagers en een hydrograaf: Zr.Ms. *Makkum*, Zr.Ms. *Zierikzee*, Zr.Ms. *Urk* en Zr.Ms. *Luymes*. Naast de NLMARFOR-staf voeren in totaal 21 adelborsten mee. De schepen vielen tijdens de oefening onder het commando van de Standing NATO Mine Counter Measures Group 1 (SNMCMG1), waartoe ook Zr.Ms. *Willemstad* behoort.

Na het zomerverlof werd in het laatste weekend van augustus een bezoek gebracht aan het evenement 'Sail de Ruyter' in Vlissingen. Oktober en november stonden voor Zr.Ms. *Urk* in het teken van het *Atlantic Archer-deployment* waarin de NAVO-oefening *Trident Juncture* werd uitgevoerd in de wateren rondom Spanje en Portugal.

Zr.Ms. Vlaardingen

Commandant: ltz1 W. Faber

Tot eind april 2015 werd Zr.Ms. *Vlaardingen* opgewerkt in Zeebrugge; het betrof groot onderhoud waaraan al was begonnen in 2014. Gedurende dit onderhoud is onder andere de hoofdmotor volledig gereviseerd en heeft het schip een nieuw 'J dek' gekregen. Daarnaast zijn de sportfaciliteiten uitgebreid. Vanaf mei werd er aan boord gewerkt,

De bemanning van Zr.Ms. *Vlaardingen* doorloopt de procedures van de mijnenjacht en de vele facetten van mijnenbestrijding. Schotland, 2 juli 2015.

waarbij de eerste vaardag van het schip op 11 mei viel. In de periode mei tot juli zijn de *Safety and Readiness Checks* (SARC) uitgevoerd. Gedurende de SARC heeft Zr.Ms. *Vlaardingen* zijn eerste buitenlandse reis gemaakt, en wel naar Duitsland. Bij Lehmbek zijn akoestische en magnetische metingen gedaan en is het schip in een magnetische kooi – de 'kooi van Faraday' – geplaatst om de signaturen te bepalen. Tijdens de voorbereidingen daartoe is al het materiaal dat niet bij het schip hoort, de zogenaamde 'magnetische contrabande', van boord gehaald en opgeslagen op de wal. Na deze metingen is Zr.Ms. *Vlaardingen* doorgevaren naar de geruismeetbaan nabij Ashau (Duitsland), waarbij het geluid dat het schip uitstraalde werd gemeten.

De SARC-trajecten werden afgesloten met een twee weken durende teamtraining voor de mijnenjacht- en duikteams. Zr.Ms. *Vlaardingen* zocht voor de Schotse kust met sonarsystemen de zeebodem af naar door het schip zelf gedropte oefenmijnen. Onder begeleiding van personeel van de Mijnenjacht-school EGUERMIN uit Oostende trainde de bemanning de procedures van de mijnenjacht. Nadat deze beproevingen succesvol waren doorlopen, kon de bemanning genieten van een welverdiend zomerverlof.

Direct na het verlof werd het opwerken in het kader van de *Mine countermeasures vessels Operational Sea Training* (MOST) hervat. Gedurende deze vier weken is de bemanning van Zr.Ms. *Vlaardingen* stevig beproefd om ook onder zware omstandigheden veilig en secuur mijnen op te sporen en onschadelijk te maken, terwijl het schip vrijwel constant onder een gesimuleerde dreiging stond. De MOST werd uitgevoerd in de *Firth of Forth* aan de oostzijde van Schotland. De oceanografische omstandigheden zijn hier zeer wisselvallig. Na het succesvol volbrengen van de MOST en daarmee van het volledige opwerktraject, keerde Zr.Ms. *Vlaardingen* op 24 september voor het eerst dat jaar weer terug in de thuishaven Den Helder.

In het najaar lag de nadruk op het samenwerkingsverband *Beneficial Cooperation*, waarin op de Noordzee wordt gezocht naar explosieven en zeemijnen. Op 30 oktober bezocht het schip de Britse marinehaven van Portsmouth (Groot-Brittannië) om daar een Nederlands kanon uit de zeventiende eeuw

Het plaatsen van een nieuwe SATCOM met behulp van een kraan op Zr.Ms. *Willemstad*. Den Helder, 19 januari 2015.

op te halen dat de Britten op de zeebodem hadden gevonden. Het jaar werd afgesloten met bezoeken aan een *boarding*-demonstratie bij de Maasbruggen in Rotterdam en de *Jet-Net Career Days* in IJmuiden (24 en 25 november), bedoeld om jongeren enthousiast te maken voor techniek. In twee dagen tijd bezochten bijna vijfhonderd leerlingen het schip.

Zr.Ms. Willemstad

Commandant: ltz1 J.M.S. Frielink, per 13 augustus 2015 B.R.P. Clasen

De mijnenjager Zr.Ms. *Willemstad* rondde begin 2015 zijn opwerktraject af onder leiding

van de *Mine Operational Sea Training* (MOST) in Zeebrugge. Het schip maakte van 9 maart 2015 tot 24 juni 2015 deel uit van het permanente mijnenbestrijdingseskader van de NAVO: de Standing NATO Mine Counter Measures Group 1 (SNMCMG1). Het schip ruimde onder meer een oude Russische contactmijn uit de Tweede Wereldoorlog voor de kust van Estland. Tijdens het havenbezoek in Göteborg in mei organiseerde Zr.Ms. Willemstad, samen met Zr.Ms. *Friesland*, Zr.Ms. *Van Speijk* en Zr.Ms. *Willemstad*, een 'Open Huis' voor de lokale bevolking, waar zo'n zeshonderd mensen op afkwamen.ergeant

Het schip nam tevens deel aan de operatie *Historic Ordnance Disposal* nabij de Franse kust, de oefening *Joint Warrior* in de buurt van de Schotse kust, en de operatie *Historic Ordnance Disposal Open Spirit* en oefening *Baltic Operations*, beide in de Oostzee. In het najaar was Zr.Ms. *Willemstad* onderworpen aan het Jaarlijks Onderhoud (JO) te Zeebrugge in het kader van de operatie *Beneficial Cooperation*. De radiocentrale van de mijnenjager is toen gemodificeerd.

Het jaar 2015 werd helaas overschaduwd door het overlijden van twee gewaardeerde collega's. Het betrof matr1td Joost van Haperen, die overleed bij een ongeluk in zijn thuisstad Zaandam, en matr1odnd Mandy Groenewoud, die om het leven kwam bij een duikoefening op Curaçao.

Zr.Ms. Zierikzee

Commandant: ltz1 G.P. van Someren

In februari heeft de mijnenjager Zr.Ms. *Zierikzee* ondersteuning geboden bij de ontsnappingsoefening van onderzeeboten (*ESCAPEX 2015*) in Noorwegen. Dergelijke ontsnappingsoefeningen worden eens in de drie jaar gehouden. Deze keer hebben bemanningsleden van de onderzeeboot achttien opstijgingen vanaf periscoopdiepte (17 meter) naar de oppervlakte uitgevoerd. Zr.Ms. *Zierikzee* was aanwezig als veiligheidschip en voor duikmedische zaken. De afvoerroute van de ontsnappers naar Zr.Ms. *Zierikzee* moest gewaarborgd worden, aangezien de ontsnappers zo snel mogelijk medisch gecontroleerd moesten worden door een duikerarts. De oefening is zeer succesvol verlopen.

In mei en juni 2015 voer Zr.Ms. *Zierikzee* mee met het jaarlijks terugkerende NLMARFOR-*deployment Eager Archer*. Het *deployment* stond in teken van de Adelborsten Kruisreis en van deelname aan de grote internationale oefening BALTOPS. Met andere schepen nam Zr.Ms. *Zierikzee*, binnen het permanente NAVO-vlootverband SNMCMG1, in het najaar deel aan de oefening *Northern Coast* bij Denemarken. Ook heeft Zr.Ms. *Zierikzee* de cursisten navigatorisch en zeemanschappelijk op de proef gesteld ter voorbereiding van hun opleiding tot Navigatie Officier GBW-eenheden (NAVO). De cursisten hebben deze opleiding aan het eind van het jaar afgerond aan boord van Zr.Ms. *Zeeland* en Zr.Ms. *De Ruyter*.

Op 8 december voer Zr.Ms. *Zierikzee* de haven van naamstad *Zierikzee* binnen om een verloren gewaand kanon, dat afkomstig was van de zeebodem voor de kust van Groot-Brittannië, terug te brengen. Het betrof een bronzen kanon dat omstreeks 1552 in opdracht van *Zierikzee* is gegoten in Mechelen en per toeval is aangetroffen in het huis van een Britse schatduiker. Die laatste werd gearresteerd omdat hij illegaal had geprobeerd het

in zijn bezit te krijgen. De Britse douane voelde nattigheid bij de aangifte, en al snel werd duidelijk dat het om cultureel erfgoed ging dat binnen de Britse territoriale wateren was opgedoken. De Britse justitie heeft het kanon toen in beslag genomen.

Zr.Ms. *Zierikzee* vaart de haven van Zierikzee binnen waar het een verloren gewaand kanon terugbracht vanuit Engeland.

De *Maritime & Coastguard Agency* (MCA) heeft uiteindelijk besloten het geschut aan *Zierikzee* te schenken. Via de Nederlandse ambassade, douane en de marine werd vervolgens het plan geboren om het bronzen kanon vanuit een depot in Zuid-Groot-Brittannië te verschepen naar de haven van *Zierikzee*. Het werd officieel overhandigd door een Britse delegatie aan burgemeester G.C.G.M. Rabelink als geschenk van de Britse Kroon aan de gemeente Schouwen-Duiveland. Uiteindelijk kreeg het kanon zijn definitieve plaats op de binnenplaats van het Stadhuismuseum, waar het te bezichtigen is voor het publiek.

Zr.Ms. Bruinvis

Commandant: ltz1 P.J.L. Peters

Na een walperiode voor periodiek onderhoud vertrok Zr.Ms. *Bruinvis* op donderdag 12 maart naar zee met als eerste bestemming Halifax (Canada). Daar zijn verschillende activiteiten aan boord georganiseerd in verband met 70 jaar samenwerking tussen Canada en Nederland. Op 30 maart zette het schip koers naar het Amerikaanse Norfolk. Tijdens de drie weken durende *transit* werd een uitgebreid intern oefenprogramma

afgewerkt voor de 'Chefs Onderwater' in spe.

Jonge bezoekers nemen een kijkje door de periscoop van Zr.Ms. *Bruinvis* tijdens Sail. Amsterdam, 22 augustus 2015.

Het havenbezoek aan Norfolk stond in het teken van vlagvertoon. Zo werd onder andere een bezoek gebracht aan het monument van USS *Cod*, de Amerikaanse onderzeeboot die tijdens de Tweede Wereldoorlog de bemanning van de Nederlandse onderzeeboot *O-19* redde uit zee. Na een havenbezoek aan Port Canaveral heeft Zr.Ms. *Bruinvis* verschillende *Torpedo Firing Excersises* (TFX)-lanceeroefeningen gehouden bij 'The United States Navy's Atlantic Undersea Test and Evaluation Center' (AUTEC)-range op de Bahama's.

Het Caribisch gebied was de volgende bestemming van Zr.Ms. *Bruinvis*, waar het schip een programma van testen, oefeningen en een (korte) operationele inzet heeft uitgevoerd. Hierbij deed de boot ook Willemstad (Curaçao) aan, waar meerdere rondleidingen en andere evenementen aan boord zijn gehouden. Door een technische storing duurde dit havenbezoek langer dan was gepland. Tijdens de terugreis naar Nederland was er genoeg tijd voor het opleiden van de bemanning. Als laatste onderdeel van de reis ondersteunde Zr.Ms. *Bruinvis* het testprogramma van de nieuwe sonar van de recentelijk aangekochte NH90-helikopter.

Na terugkeer stond het representeren van de Koninklijke Marine in het algemeen, en van de onderzeedienst in het bijzonder, op het programma. Hieronder vielen de Marinedagen 2015, de VIP-vaardagen en een varende ouderdag voor de familie van de bemanning. Hierna volgde een welverdiend zomerverlof.

De laatste reis in 2015 duurde van eind september tot eind november. Hoogtepunt was de deelname aan de NAVO-oefening *Trident Juncture* waar onder andere een MARSOF-oefening met *Para-Sub rendez-vous* werd gehouden. De bemanning had grote waardering voor de havenbezoeken aan Rota, Malaga en La Coruña in Spanje. Aan het eind van de reis kon Zr.Ms. *Bruinvis* terugkijken op een druk jaar, waar de bemanning enthousiast en geoefend uitgekomen is.

Zr.Ms. Dolfijn

Commandant: kltz J. van Zanten, vanaf 5 januari 2015 ltz1(TD) B. Wajer

Zr.Ms. *Dolfijn* lag het gehele jaar in onderhoud in verband met het 'Instandhoudingsproject Walrusklasse' (IPW).

Zr.Ms. Walrus

Commandant: ltz1 P.J.L. Peters, vanaf 15 januari 2015 ltz1 W. Veenstra, vanaf 15 maart 2015 kltz G.W. van Beek, vanaf 4 mei 2015 ltz1 B.A. van der Kraats

In 2015 heeft Zr.Ms. *Walrus* grotendeels hetzelfde programma doorlopen als in het voorgaande jaar. Opnieuw is in het voorjaar de *Netherlands Submarine Command Course* (NLSMCC) uitgevoerd, gelijktijdig met de internationale oefening *Joint Warrior*, die uit twee verschillende reizen bestond. Tijdens de eerste reis, die plaatsvond in de Noorse wateren, werd de haven van Bergen aangedaan. Het tweede gedeelte van de NLSMCC vond plaats in de wateren rondom het Groot-Brittannië. Twee studenten rondden de opleiding met succes af, onder wie één Nederlander. Naast deze vier weken durende commandantenopleiding is gedurende drie weken FOST-ondersteuning geleverd, waarvan ook veel van de eigen bemanningsleden zijn gegroeid in hun individuele opleiding en training.
Het najaar stond opnieuw in het teken van een operationele inzet.

Zr.Ms. Zeeleeuw

Commandant: per 24 september 2015 ltz1 E.G.J. Ruijsink

Net als in het voorgaande kalenderjaar was Zr.Ms. *Zeeleeuw* in 2015 ondergebracht bij de Directie Materiële Instandhouding (DMI) voor het doorlopen van het Benoemd Onderhoud (BO) en de uitvoering van het 'Instandhoudingsproject Walrusklasse' (IPW). Op 24 september 2015 kreeg Zr.Ms. *Zeeleeuw* met de aanstelling van LTZ1 E.G.J. Ruijsink voor het eerst sinds het eind van 2012 weer een eigen commandant. De volgende mijlpaal in

Begin van een patrouille met NLMARSOF. De eenheid is onder andere belast met het vergaren van inlichtingen. Gao, 30 juni 2015.

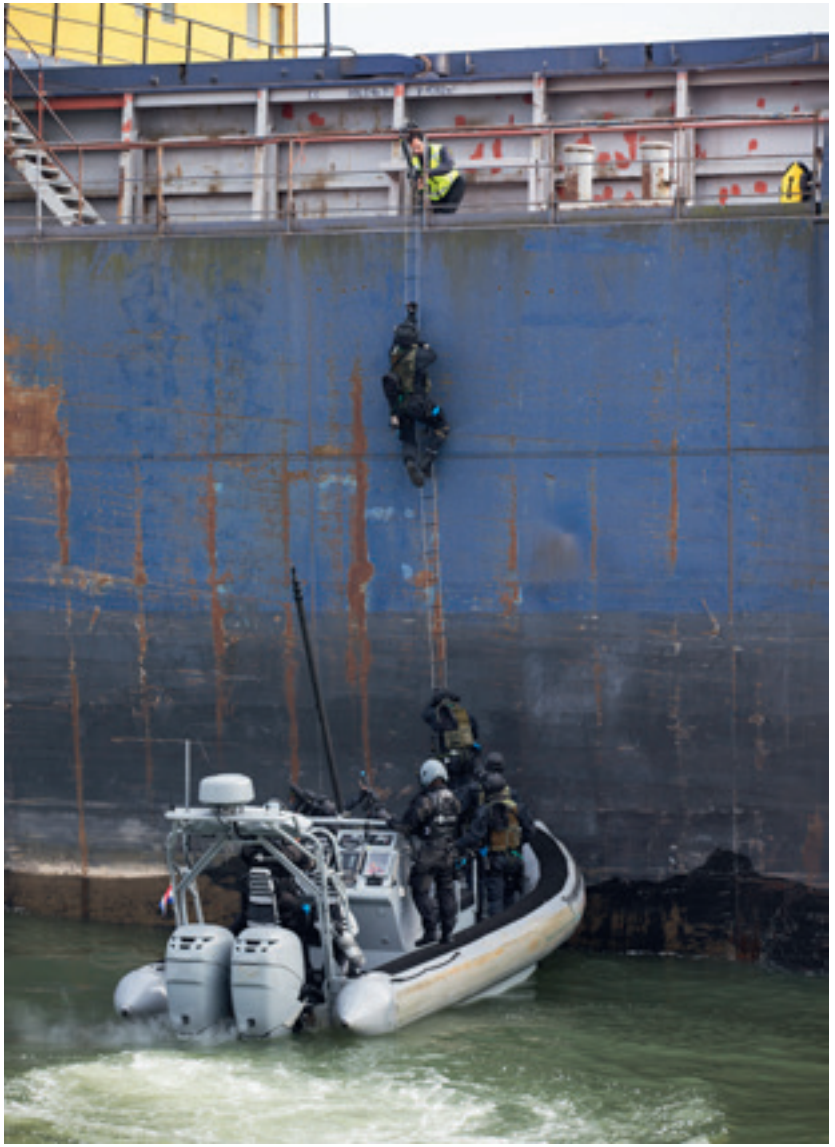
Foto 74, oefening

het BO- en IPW-traject van Zr.Ms. *Zeeleeuw* volgde op 3 december 2015 met de tewaterlating van de boot. Dit vormde een grote stap richting de voltooiing van het BO en IPW. De werkzaamheden om de boot gereed te krijgen voor het opwerktraject in 2016 zijn echter nog niet voltooid. Deze zullen in het voorjaar van 2016 in hoog tempo worden voortgezet.

Werkzaamheden aan Zr.Ms. *Zeeleeuw* in het kader van het instandhoudingsproject Walrusklasse. Den Helder, 6 november 2015.

Een terreurbestrijdingsoefening van NLMARSOF in de Rotterdamse haven, 24 maart 2015.

Zr.Ms. Mercuur

Commandant: ltz1 B.E.A. Kerstens, vanaf 11 augustus 2015 ltz2oc T. van de Ven

In 2015 lag Zr.Ms. *Mercuur* in onderhoud. Formeel begon het onderhoudstraject op 16 maart met een hermotoriseringsproject, uitgevoerd door DMI langszij Steiger 19 op de Nieuwe Haven in Den Helder. Op 7 september begon de volgende onderhoudsfase, bestaande uit het Instandhoudingsprogramma (IP) en het Benoemd Onderhoud (BO). Het IP&BO werden, onder verantwoordelijkheid van DMO, uitgevoerd door Damen Shipyards Den Helder (DSDH). Behalve het hermotoriseringsproject en het IP&BO werd in 2015 ook een begin gemaakt met het aanpassen van de radiocentrale en de aanleg van een satellietcommunicatiesysteem en scheepsnetwerk. Dit project (C4I) viel onder de gedeelde verantwoordelijkheid van het CZSK en de Defensie Materieel Organisatie (DMO).

In 2015 is het schip bemand gebleven, maar in de loop van het jaar is Zr.Ms. *Mercuur* meerdere keren versleept naar een andere steiger op de Nieuwe Haven of naar de commerciële scheepswerf. De bewegingen waren als volgt:

26 maart 2015	: van Steiger 19 (Onderzeedienst) naar Steiger 61 (DMI)
17 juli 2015	: van Steiger 61 naar Steiger 19
7 september 2015	: van Steiger 19 naar Dok 2 te Willemsoord (Den Helder)
30 september 2015	: van Dok 2 naar DSDH

1st Marine Combat Group (1MCG)

Commandant: lkolmarns drs. C.J.J. Schellens EMSD, vanaf 28 augustus 2015 lkolmarns ing. I.D.L. Moerman MMS

2015 was een druk jaar voor de *1st Marine Combat Group* (1MCG), zowel op trainingsgebied als wat betreft operationele inzet. In 2015 heeft het *12 Raiding Squadron* (RSQN) als tweede squadron binnen 1MCG de nieuwe opwerksystematiek voor gereedstelling gevolgd. Daarnaast werden eenheden ingezet in het kader van antipiraterij met *Vessel Protection Detachments* (VPD's), *Enhanced Boarding Elements* (EBE's) en twee *Guard Teams* aan boord van Duitse schepen. Ook hebben eenheden van 1MCG de rotaties 1 en 3 van de *Capacity Building Mission Iraq* (CBMI) gedraaid en heeft een *Raiding Troop* Zr.Ms. *Karel Doorman* ondersteund bij het leveren van hulpgoederen voor de bestrijding van ebola in West-Afrika. Voor nationale operaties zijn *Guard Teams* en detachementen van 1MCG geleverd ter ondersteuning van de civiele autoriteiten op Sint-Maarten.

Eenheden van 1MCG trainen Koerdische Peshmerga-strijders in het optreden in verstedelijkt gebied. Erbil, 14 mei 2015.

Commandowisselingen

Voor wat betreft de subeenheden waren de benoemingen als volgt:

C-10 CSSSQN	: majmarns S. Baan
C-11 RSQN	: majmarns A.T. Broersma (vanaf september 2015)
C-12 RSQN	: majmarns G.C. Oosterhout
C-13 RSQN	: majmarns V.F.C.J. Maas tot juli 2015, van juli t/m september vacant en vanaf oktober 2015 kaptmarns Pieterse
C-14 CSSQN	: majmarns C.A. van der Wel tot juli 2015; de rest van het jaar was de functie vacant.
C-15RSTA	: kaptmarns F.A. Achtien

Enhanced Boarding Elements (EBE's)

Na het succesvol afronden van de 'keten' door het 13 RSQN in 2013/2014 stonden in 2015 verschillende uitzendingen voor het 13 RSQN op het programma. Zo werd vanuit 13 RSQN een EBE geformeerd en uitgezonden aan boord van Zr.Ms. *Johan de Witt*. Daarnaast werden twee teams samengesteld voor de anti-piraterijmissie *Atalanta* aan boord van de Duitse schepen FGS *Lübeck* (27 december 2014 t/m 18 februari 2015) en FGS *Bayern* (22 februari t/m 18 juni 2015).

Capcity Building Mission Iraq (CBMI)

Mariniers van 1MCG hebben van januari 2015 t/m april 2015 (rotatie 1) en van september

2015 t/m januari 2016 (rotatie 3) deelgenomen aan de CBMI-missie. Deze rotaties waren

samengesteld uit mariniers van het 13 RQSN. Ze maakten deel uit van de trainingsmissie,

waarbij *Peshmerga* (strijdkrachten van Iraaks-Koerdistan) aanvullende training doorliepen op diverse trainingskampen in Noord-Irak, alvorens weer ingezet te worden in de strijd tegen Islamitische Staat (IS).

Ebola

Zr.Ms. *Karel Doorman* heeft tweemaal hulpgoederen naar West-Afrika gebracht voor de bestrijding van de ziekte ebola. Gedurende beide transporten waren mariniers van het 13 RSQN aan boord om ondersteuning te bieden bij de levering van de hulpgoederen. Het tweede goederentransport vond plaats van 12 december 2015 t/m 24 januari 2016. De mariniers van 13 RSQN hebben van 5 november 2015 t/m 5 december 2015 Zr.Ms. *Karel Doorman* ondersteund bij het eerste goederentransport.

Mali

Eenheden van 1MCG hebben van april t/m augustus 2015 ondersteuning geleverd aan de *United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali* (MINUSMA). Vanuit 1MCG heeft 15 RSTA met een *Fire Support Team* (FST) en 81 mm-mortieren ondersteuning verleend. Bovendien heeft een *Assault Engineers* (AE)-sectie van 14 *Combat Support* (CS) SQN de missie ondersteund, waarbij twee monteurs van *Control Surveillance and Shooters* (CSS) actief waren.

Eenheden van het Korps Mariniers op patrouille in Gao (Mali) waar ondersteuning

Ondersteuning tijdens de Wereldhavendagen Rotterdam, 5 september 2015.

Commando-overdracht SATG van lkolmarns F. Boots aan lkolmarns J.W. Scheltema op 10 juli 2015.

wordt geleverd ten behoeve van de VN-missie MINUSMA, 29 juni 2015.

Vessel Protection Detachment (VPD)

Net als in voorgaande jaren heeft ook in 2015 de inzet als VPD's een belangrijke rol gespeeld. Conform de opdracht dienden elf VPD's tegelijkertijd inzetbaar te zijn. In de eerste maanden van het jaar tot en met mei werden de VPD's hoofdzakelijk samengesteld uit 11 RSQN. Na het zomerverlof heeft 2MCG deze taak overgenomen.

Guard Teams

In 2015 is een G*uard Team* vanuit 13 RSQN geformeerd als onderdeel van de bemanning van Zr.Ms. *Friesland* voor een *term* als stationsschip in het Caribisch gebied. Het werk bestond uit het onderscheppen van verdachte, bij drugssmokkel betrokken, *go-fast*-bootjes op open zee. Tijdens deze periode zijn meerdere succesvolle acties uitgevoerd, waarbij in totaal 2.620 kg aan drugs in beslag is genomen. De totale straatwaarde van de

De Field Training Excercise (FTX) van 1MCG aan het einde van de wintertraining. Noorwegen, 19 maart 2015.

onderschepte drugs bedraagt naar schatting 170 miljoen euro. Daarnaast voerde het *Guard Team*-operaties uit binnen de territoriale wateren als onderdeel van het vaste takenpakket van de Kustwacht. Hierbij werd samengewerkt met het *boardingteam* van de Kustwacht van het Caribisch gebied.

Sint-Maarten

Personeel van 13 RSQN heeft verschillende rotaties op Sint-Maarten gedraaid. De mariniers leverden waar nodig steun aan de civiele autoriteiten.

Grote oefeningen

Het jaarprogramma van 1MCG was qua trainingen en oefeningen goed gevuld. De grotere oefeningen van 2015 waren de *Joint Arctic Training* (JAT) in Noorwegen, de schiettraining in de Verenigde Staten (*Black Alligator*) en de bergtraining in het Groot-Brittannië. De JAT vond plaats in januari en februari 2015, en werd uitgevoerd in de omgeving van Harstad (Noorwegen). Deelnemende eenheden waren 10 CSS SQN, 12 RSQN, 23 RSQN en 14 CS SQN. Uiteindelijk hebben 92 mariniers van 1MCG de JAT met goed gevolg afgesloten.

De oefening *Black Alligator* vond plaats van 10 augustus t/m 16 oktober bij het *US Marine Corps Air Ground Combat Center* in Twentynine Palms (Mojavewoestijn, Californië). Doelstelling van deze training was de eenheid (12 RSQN+), na het initiële opwerkjaar, een *live tactical firing exercise* op RSQN-level aan te bieden en tot op niveau 4 *combined arms* te laten trainen onder klimatologisch moeilijke omstandigheden.

De bergtraining vond plaats van 12 oktober t/m 16 november in de omgeving van Garelochhead (Schotland). 21 RSQN en ca. 30 novices van andere operationele eenheden (SATG, SSG, 2MCG) hebben tijdens deze training de *Mountain Movement and Survival Course* (MMSC), *Mountain Warfare Training* (MWT) en een eindoefening doorlopen. Daarnaast heeft het MTC een *Cadre Conti*-training verzorgd voor de onderofficieren en officieren. Op deze wijze is er een goede invulling gegeven aan gedifferentieerd trainen, zodat er

een professionele verdiepingsslag gemaakt kon worden. In totaal hebben 34 mariniers van 1MCG de bergtraining met goed gevolg afgesloten.

Opwerkcycli

Tijdens de eerste helft van 2015 heeft het 12e RSQN de opwerkcyclus afgerond. Trainingen in deze periode waren de wintertraining in Noorwegen, de SOUT-training (*Special Operations in Urban Terrain*) in Duitsland, de Basis Helikopter Training (BHT) en *Fast Rope*-training in Nederland en – als afsluiting – de *Maritime Interdiction Operations* (MIO)-training en de *Maritime Special Operations Capable* (MARSOC)-certificeringsoefening. Met de afronding van de opwerkcyclus is 12 RSQN MARC-4 gecertificeerd en gereed voor operationele inzet. In de praktijk betekende dit dat 12 RSQN in de tweede helft van 2015 aangemerkt werd als *Marine Spearhead Task Unit* (MSTU).

De opwerkcyclus van 11 RSQN is pas in september 2015 gestart, en wel met de functieopleidingen voor de verschillende specialisaties binnen het *Raiding Squadron*. Daarna, in

november 2015, vond de Standard Operating Procedure-training plaats. Vanwege de verlate aanvangsdatum moest de bergtraining uit het opwerkprogramma worden geschrapt.

Een *Anti Armour Troop* (AA Tp) is in augustus 2015 begonnen met een eigen opwerkcyclus. Daartoe heeft personeel van AA Tp opleidingen gevolgd op het gebied van het .50 machinegeweer, de *Gill*-antitankraket en voertuigherkenning. Aansluitend is een trainingsprogramma uitgevoerd voor het opwerken tot niveau 3.

Kleinere oefeningen

Naast de grotere oefeningen vonden veel eenheidstrainingen plaats op squadron-niveau of lager. Zo nam 15 RSTA SQN o.a. deel aan de oefening *Joint Fires Exercise* (JFX) in Groot-Brittannië en de oefeningen *Ubique* en *Purple Wind Mill*. Personeel van 15 RSTA SQN heeft verder de oefening *Black Alligator* ondersteund en tevens ondersteuning gegeven aan de *Recce Sniper*-opleiding. 14 CS SQN heeft een schiettraining in Baumholder (Duitsland) uitgevoerd.

Evenementen

Verder hebben subeenheden van 1MCG diverse evenementen en activiteiten ondersteund. In 2015 betrof dat de Veteranendag in Den Haag, de Marinedagen in Den Helder, de Wereldhavendagen en kranslegging bij het Mariniersmonument op het Oostplein – beide in Rotterdam – en natuurlijk de viering van 350 jaar Korps Mariniers aldaar.

Mariniers beoefenen het optreden met de Viking (rupsvoertuig) in combinatie met de .50 mitrailleur in Duitsland, 19 november 2015.
Mariniers trainen Iraakse militairen op het Iraakse kamp Medila, 25 september 2015.

2nd Marine Combat Group (2MCG)

Commandant: ltkolmarns R.A.J. de Wit

De *2nd Marine Combat Group* (2MCG) heeft in 2015 diverse missies uitgevoerd. Zo heeft de groep deelgenomen aan de *Capacity Building Mission in Iraq* (CBMI) om *Peshmerga* (strijdkrachten van Iraaks-Koerdistan) te trainen in hun strijd tegen Islamitische Staat (IS). Daarnaast zijn *Enhanced Boarding Elements* (EBE's) en diverse *Vessel Protection Detachments* (VPD's) geleverd ten behoeve van meerdere anti-piraterijmissies, zoals de EU-missie *Atalanta*, en aan koopvaardijschepen om zich te beschermen tegen mogelijke piraterijaanvallen. Tevens heeft 2MCG in het Caribisch gebied diverse *Guard Teams (GT)* geleverd ten behoeve van counterdrugsoperaties en zijn, ter ondersteuning van de lokale autoriteiten, detachementen op Sint-Maarten geplaatst. In het najaar heeft in Spanje, onder

leiding van de NLMARFOR, de bestendigingsoefening *Trident Juncture* plaatsgevonden ter voorbereiding op het *stand-by*-jaar van de NATO Response Force (NRF). De staf van 2MCG is in 2015 opgewerkt tot de status 'Operationeel Gereed'. De certificering hiervoor geschiedde tijdens de oefening *Joint Warrior.*

20 CSS SQN

20 Combat Service Support Squadron (CSS SQN) was dit hele jaar ook onmisbaar voor 2MCG. Aan elke grote (internationale) oefening (*Joint Warrior*, de *Jungle Warfare Training* en *Trident Juncture)* heeft het ondersteuning geleverd. Ten behoeve van het opwerkjaar van de Marine Training Command en het Joint Kenniscentrum Militair Optreden onder eXtreme omstandigheden (JKC MOX) verzorgde samen met de Koninklijke Landmacht de training 'militaire operaties in de jungle' aan 150 mariniers van 2MCG. Belize, 3 juli 2015.

Raiding Squadrons (RSQN) heeft 20 CSS SQN onder andere de *Close Quarter Battle Instructors Course* en de *Live Fire Special Operations in Urban Terrain*-module ondersteund. Dit betekende wel dat de eigen CSS-trainingen moesten vervallen, omdat daar te weinig ruimte voor was. Naast operationele ondersteuning heeft het 20 CSS ook ondersteuning geboden tijdens de Marinedagen.

21, 22 en 23 Raiding Squadron

In het eerste kwartaal is 21 RSQN, na drie jaar als eenheid te hebben gefungeerd, ontmanteld en weer opnieuw geformeerd. De rest van het jaar heeft het team het opwerkt traject van de RSQN's doorlopen tot en met de *Mountain Warfare Training.* 22 RSQN heeft zich gedurende dit jaar opgewerkt voor diverse maritieme inzetten. Het heeft een EBE en diverse VPD's geleverd aan Zr.Ms. *Groningen*, en daarnaast het *Guard Team* voor Zr.Ms. *Zeeland*. Ook is op Sint-Maarten een rotatie geweest en heeft het squadron *stand-by* gestaan voor de civiel militaire samenwerkingstaak.

De eenheid van 23 RSQN heeft in het eerste kwartaal van 2015 het opwerken afgerond en is daarmee gecertificeerd. Vervolgens is direct na het opwerkjaar door de gehele eenheid een *Jungle Warfare Training* (JWT) uitgevoerd in Belize, nadat deze de staf van 2MCG had ondersteund bij de oefening *Joint Warrior*. Een deel van 23 RSQN heeft ook deelgenomen aan de oefening *Trident Juncture* in Spanje. 23 RSQN heeft in 2015 de tweede rotatie voor een trainingsteam ten behoeve van CBMI geleverd en aan het eind van het jaar di-

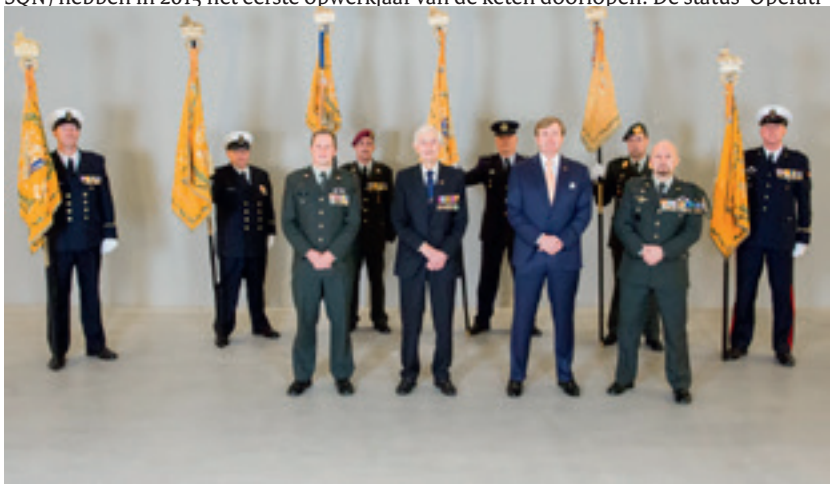
verse VPD-missies uitgevoerd. Speciaal voor de invulling van de VPD-taak is een team tijdens de oefening *Trident Juncture* in Spanje terug naar Nederland gevlogen.

24 Combat Support Squadron

Hoogtepunten voor *24 Combat Support Squadron* (CS SQN) waren de deelnames aan de oe-

feningen *Orange Maraude*, *Joint Warrior* en *Trident Juncture*. Behalve deze oefeningen hebben zij ook een Nationale Operatie uitgevoerd, waarin zij – als onderdeel van de *Marine Spearhead Task Unit* (MSTU) – patiënten hebben geëvacueerd uit het VU-Medisch Centrum te Amsterdam. Tevens hebben ze met *Assault Engineers* (AE) een bijdrage geleverd aan een EBE in de Somalische wateren.

De eenheden van 25 'Reconnaissance Surveillance & Target Aquisition Squadron' (RSTA SQN) hebben in 2015 het eerste opwerkjaar van de keten doorlopen. De status 'Operati-

oneel Gereed' is succesvol bereikt tijdens de *Joint Fire Exercise*-oefening 'Mamba' met het Vuursteun Commando van de Koninklijke Landmacht. Daarnaast heeft het 25e 1- en 2MCG ondersteund bij grote MCG-trainingen, zoals de *Joint Arctic Training*, *Joint Warrior*, *Black Alligator*, *Trident Juncture* en de *Mountain Warfare Training*.

Netherlands Maritime Special Operations Force (NLMARSOF)

Commandant: ltkolmarns J.B.W. van Nee

In lijn met de voorgaande jaren kende 2015 opnieuw een hoog operationeel tempo voor NLMARSOF. In dit jaar heeft een groot aantal trainingen en oefeningen plaatsgevonden en is tevens een aanzienlijke inspanning geleverd in de vorm van inzet. Er is verder, zoals voorheen, een *Enhanced Boarding Element* (EBE) geleverd onder de vlag van de

NAVO anti-piraterijmissie *Atalanta*. Dit EBE bevond zich van eind januari t/m begin juni aan boord van Zr.Ms. *Johan de Witt*. De verschillende EBE's die tot en met 2015 uitgezonden zijn, hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan de daling van kapingen in het inzetgebied. Vanwege deze positieve ontwikkeling zou dit EBE voorlopig het laatste kunnen zijn dat NLMARSOF levert.

Sinds april 2014 neemt Nederland deel aan *The United Nations Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in Mali* (MINUSMA). De eerste *shifts* van deze missie zijn geleverd door het Korps Commandotroepen (KCT), waarbij slechts een aantal individuen van het Korps Mariniers betrokken is geweest. In 2015 heeft NLMARSOF zijn eerste rotatie gedraaid in Mali. De hoofdtaak van de *Special Operations Forces* (SOF) is het uitvoeren van verkenningen en verzamelen van inlichtingen. Deze informatie gebruikt de commandant van de VN-missie in Mali om operaties voor te bereiden. Nadat hiermee al in 2014 een start was gemaakt, is er in de eerste drie maanden van 2015 aan gewerkt om de Special Operations Land Task Group (SOLTG) 'Scorpion' *Full Operational Capable* (FOC) te krijgen.

Deze *endstate* is getest tijdens de oefening *Black Scorpion* door een realistisch aandoend scenario. De uitzending duurde van halverwege april tot halverwege augustus, met het succesvol uitvoeren van een groot aantal opdrachten. De erop volgende shift werd weer

uitgevoerd door het KCT. Na de aflossing kon het personeel veilig terugkeren naar huis.

Islamitische Staat (IS) is nog steeds een enorme dreiging voor een groot deel van de wereld. Deze dreiging heeft de Nederlandse politiek in 2014 doen besluiten een bijdrage te leveren aan de *Capacity Building Mission Iraq* (CBMI). Zo hebben reguliere eenheden van de Landmacht en het Korps Mariniers *Peshmerga*-strijdkrachten in Erbil (Iraaks-Koerdistan) getraind en mariniers van NLMARSOF en militairen van het Korps Commandotroepen hebben commando's opgeleid van de *Iraqi Special Operations Forces* (ISOF) in Bagdad. Deze eenheden worden direct na hun opleiding ingezet op de frontlijn tegen IS. Naast de algemene Iraakse commando-opleiding zijn er ook opleidingen gedraaid om grote aantallen commando's op te leiden tot bijvoorbeeld scherpschutter of *medic*.

Behalve deze internationale inspanningen heeft NLMARSOF ook een continue bijdrage geleverd binnen het nationale domein. De dreiging van actoren als IS werd steeds sterker voelbaar in Europa, en als laatste remedium binnen Nederland staat NLMARSOF hiervoor continu in hoogste staat van paraatheid. De daadwerkelijke inzet bleef in 2015 beperkt tot kleinschalige acties, maar er werd wel continu getraind om gereed te zijn voor het ergst denkbare scenario. Gezien de terroristische aanslagen in de landen om ons heen wordt de noodzaak hiertoe almaar groter.

Daarnaast is Afrika dit jaar een aantal keer bezocht in het kader van *Military Assistance* (MA). De grootschalige oefening die hierbij het meest tot de verbeelding spreekt, was de *Flintlock Exercise*. Hieraan deden een aanzienlijk aantal Afrikaanse landen mee die elk getraind worden door een westerse partnereenheid. NLMARSOF trainde dit jaar een eenheid uit Senegal om zich vervolgens met deze eenheid aan te sluiten bij de grote eindoefening in Tsjaad. Een van de doelstellingen van deze activiteiten is de betreffende eenheden naar een hoger niveau te brengen, opdat ze beter in staat zijn de lokale problematiek zelfstandig aan te pakken. De meerwaarde voor onze eigen eenheden zit in het kunnen samenwerken met verschillende internationale *counterparts* met verschillende culturen en onder uiteenlopende omstandigheden.

Naast deze activiteiten en alle trainingen en oefeningen in Nederland is ook dit jaar met grote regelmaat uitgeweken naar het buitenland om deel te nemen aan oefeningen. In de Verenigde Staten betrof dit onder andere participatie aan *Emerald Warrior* en verschillende *Military Free Fall*-blokken. Verder is onder andere meegedaan aan een internationale oefening op Corsica en een grootschalige duiktraining op Curaçao.

Net als in het voorgaande jaar werd in 2015 eenmaal een NLMARSOF-opleiding gehouden waarvoor mariniers uit alle gelederen binnen het Korps zich konden opgeven. Het

testtraject in de eerste weken is door minder dan de helft van de kandidaten succesvol doorlopen, waarna het opleidingstraject begon. Na een tien maanden durende opleiding stroomden de nieuwe operators in bij de operationele eenheden, om zich daar vervolgens verder te specialiseren.

SeaBased Support Group (SSG)

Commandant: majmarns S. Peters

De doelstelling van de SSG is het leveren van tweedelijns (maritiem) operationele logistieke ondersteuning aan operationele (mariniers)eenheden. De SSG valt, net als de andere operationele eenheden – 1MCG, 2MCG, de *Surface Assault and Training Group (*SATG) en de Netherlands Maritime Special Operations Force (NLMARSOF) – onder auspiciën van het Maritiem Hoofdkwartier ABNL, een van de afdelingen van de Directie Operaties.

Door de nieuwe trainingssystematiek van de operationele eenheden is er op het gebied van logistieke ondersteuning, voorbereiding en afwikkeling het één en ander veranderd. De oefeningen zijn nu iets kleiner van omvang, vinden plaats op verschillende locaties en hebben ieder hun eigen logistieke ondersteuning (in plaats van een compleet bataljon op één locatie met centrale ondersteuning). Dit vereist meer planning en deconflictie. Vooral voor wat betreft de inzet van alle mogelijke POOL-voorraden – zoals materieel, wapens, verbindingsmiddelen, uitrusting en voertuigen – is de beschikbaarheid voor de eenheden sterk verbeterd. Om de logistieke planning verder te optimaliseren, zijn delen van de logistieke planningscellen van de eenheden geïntegreerd binnen de SSG. Op deze wijze is er vanuit de eenheid een directe ingang gecreëerd naar het SSG, wat neerkomt op kortere lijnen, en is efficiënte ondersteuning gegarandeerd.

Ook zijn diverse onvolkomenheden aan het logistieke softwareprogramma SAP (*Systems, Applications and Products for data processing*) opgelost. De fysieke voorraden zijn in lijn gebracht met de aantallen zoals die zichtbaar zijn in SAP en restpunten van onvolledige artikelstamgegevens zijn opgelost. Dit neemt niet weg dat SAP een ingewikkeld systeem is – en blijft – dat door specialisten dient te worden uitgevoerd. Slechts één klein foutje in een invoerveld kan al resulteren in een blokkade in de gehele logistieke keten. Omdat het personeel van de SSG steeds meer ervaring opdoet met SAP is er nu een stijgende lijn in de effectiviteit van het systeem zichtbaar.
Op verbindingsgebied zijn diverse bijdragen geleverd aan upgrades van het *New Integrated*

Marines Communications and Information System, de nieuwe apparatuur die de oude Cougar- en Harris-verbindingsapparatuur vervangt, evenals projecten op verbindingsgebied.

Mariniers trainen Irakese militairen op het kamp Medila. 25 september 2015.
Binnen de SSG zijn vooral specialisten werkzaam. Deze schaarse krachten zijn de afgelopen jaren veelvuldig ingezet voor oefeningen, alsook voor zogenaamde 'ernstinzet'. Denk hierbij aan hooggekwalificeerd personeel van de verbindingsdienst en ICT-personeel van de CIS (*Communication and Information Systems*)-group, automonteurs en munitiespecialisten voor bijvoorbeeld herverpakkingswerkzaamheden. Ook is veelvuldig een beroep gedaan op personeleel van de IATA (*The International Air Transport Association*) om divers strategisch luchttransport mogelijk te maken. De grote *bottleneck* voor deze specialismen blijft echter het (schaarse) aantal opleidingen. Veelvuldige personele wisselingen zijn vanuit dit oogpunt dus niet wenselijk.

Surface Assault and Training Group (SATG)

Commandant: lkolmarns F.O. Boots, vanaf 10 juli 2015 lkolmarns J.W. Scheltema

Eerste Landingcraft Task Unit (LCTU-1)

Na het winterverlof is het *Landing Craft Control Team* (LCCT) 'Heavy' in januari begonnen met het opwerken voor de anti-piraterijmissie *Atalanta*. Na deze missie met Zr.Ms. *Johan de Witt* is LCCT-Heavy ontbonden om vervolgens, na het zomerverlof, te beginnen met het formeren en starten van een schoolperiode. Halverwege 2015 is er in het kader van internationale synchronisatie voor gekozen om LCCT-Heavy om te dopen tot LCTU-1. De eenheid bestond toen uit een staf en een *Amphibious Beach Unit* (ABU). Met de beschikbare mensen en middelen zijn in het derde en vierde kwartaal diverse opleidingen en de SARC-4 van Zr.Ms. *Rotterdam* ondersteund.

Operationele inzet

Na de anti-piraterijmissie in de eerste helft van het jaar begon LCCT-Heavy aan een *Force Integration Training* (FIT) en een *Pre-Deployment Training* (PDT) met 4 *Fast Raiding Interception Special Forces Craft* (FRISC's), een *Landing Craft Utility* (LCU), aangevuld met een CB90 (*Combat Boats*)-detachement. De focus van de missie lag op het uitvoeren van *maritime security operations*. Na terugkomst heeft de eenheid afgewikkeld, gecompenseerd en is ontbonden.

Trainingen en oefeningen

Na het zomerverlof is LCTU-1 begonnen met het formeren en het doorlopen van een scholenperiode. Vanwege het grote aantal individuele opleidingen en cursussen is slechts een beperkt aantal oefeningen gedaan. De focus bij de eigen trainingen lag voor-

namelijk op het aanleren van de basisvaardigheden. Met de mensen en middelen die beschikbaar waren, is een *safeguard*-oefening ondersteund op de Stuifdijk van Texel. Dat bood een goede kans om te zien op welk niveau de eenheid zich op dat moment bevond.

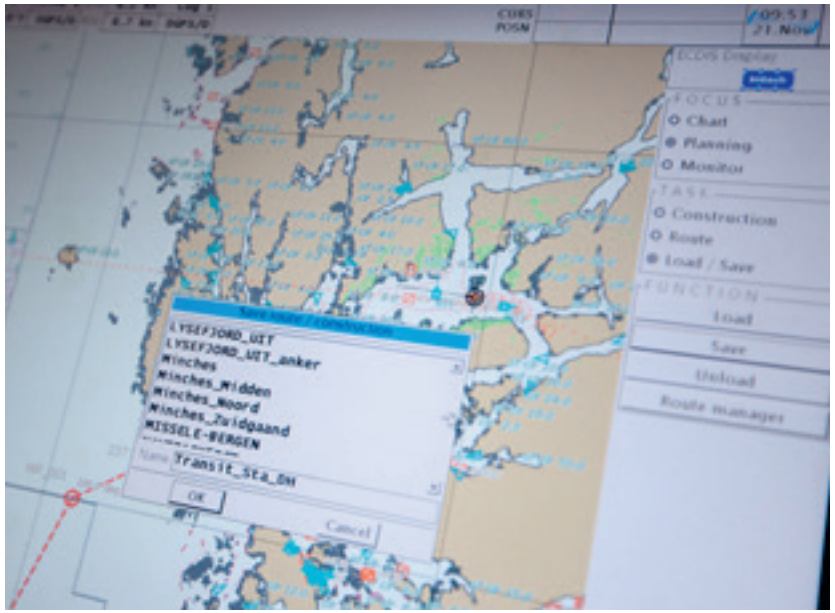

Tijdens de oefening Trident Juncture worden MB's (Mercedes Benz) van de kust gehaald door LCU's. Cadiz, 25 oktober 2015.

De staf van LCTU-1 heeft met drie FRISC-*Raiding Crafts* (RC) de eerste *Life Fire Exercise* (LFX) en *Fast Navigation Training* (FNT) uitgevoerd. Het doel van deze training was om een basis te leggen voor vervolgtrainingen, zodat in de toekomst kan worden voldaan aan het ambitieniveau van het CZCK om één *raiding squadron* vanuit zee aan land te kunnen zetten. De training is uitgevoerd op het eiland Üto nabij Stockholm, waar uitstekende faciliteiten zijn om vanaf zee te kunnen schieten. Daarnaast bood de omgeving de mogelijk om met hoge snelheden te navigeren, wat een enorme uitdaging was. Deze training heeft op verschillende vlakken meerwaarde gehad en het is de moeite waard geweest om deze uit te bouwen naar een grotere opzet.
In de laatste weken voor het winterverlof heeft een samengesteld landingsvaartuigeneenheid onder leiding van de staf van LCCT-Heavy de SARC-4 ondersteund, waarbij de aandacht vooral gericht was op traditionele amfibische *ship to shore*-operaties. Dit bood alle deelnemende eenheden wederom de kans om eventuele knelpunten te traceren en op te lossen.

Tweede Landingcraft Task Unit (LCTU-2)

In januari is LCCT-Light teruggekomen van operatie *Tricolette* (ter bestrijding van de ziekte ebola) en in februari is begonnen met de ondersteuning van de eindoefening van *LC*

3 Finex (*Landing Craft 3 final excercise*). In juni werden de *Maritime Interdiction Operations*-training en de *Certifex* aan het *12 Raiding Squadron* (RSQN) ondersteund. Na de *Certifex* ondersteunde LCCT-Light de Marinedagen. Vóór het zomerverlof vond er vervolgens nog een oefening plaats op de Stuifdijk op Texel. Hierbij werd de eenheid getraind in het inrich-

ten van het strand en het coördineren van de landingen van alle typen landingsvaartuigen. Als afsluiting heeft de eenheid ook nog de Elementaire Militaire Vorming Mariniers (EMV MARNS) uit Rotterdam ondersteund.

De verandering in naamvoering is uiteraard niet voorbijgegaan aan LCCT-Light: het team ging na het zomerverlof door als LCTU-2. In deze hoedanigheid werden de Wereldhavendagen in Rotterdam ondersteund. Aansluitend volgde de ondersteuning van het 21 RSQN bij de uitvoering van de MIO-training. Halverwege oktober heeft LCTU-2, aan boord van Zr.Ms. *Johan de Witt*, ondersteuning geleverd aan de internationale oefening *Trident Juncture* in Zuid-Spanje. Tijdens deze oefening werd, vanwege de slechte weersomstandigheden en het afnemende tij, een groot beroep gedaan op het improvisatievermogen van de bemanning bij het uitvoeren van de landingen. Na een uitdagende *backload* (het transporteren van lading op de terugreis van een schip) van voertuigen is de eenheid in november weer teruggekeerd op Texel. Tot aan het winterverlof werd de

tijd gevuld met onderhoud, deelname aan het *Landing Craft* (LC)-seminar en deelname aan de SARC-4.

FRISC-squadron

Een van de primaire taken van het FRISC-squadron is het aanleveren van vaartuigen ten behoeve van opleidingen en van personeel en vaartuigen aan de diverse taakstellingen van de LCTU's. Daarnaast heeft het FRISC-squadron het hele jaar door intensief getraind met MARSOF-eenheden ten behoeve van de nationale taakstelling op het gebied van maritieme terreurbestrijding. Ook is er aandacht besteedt aan de samenwerking met MARSOF wat betreft training in conventionele ondersteuning, bijvoorbeeld bij infiltratie over water.
In december zijn ten slotte twee FRISC's beschikbaar gesteld voor het *Border Security Team* in Chios (Griekenland). Met ingang van januari 2016 wordt deze eenheid geacht volledig inzetbaar te zijn om bij te dragen aan de grenscontrole van de Europese Unie.

Groepsoudsten
Klein Bovenwater (KBW) en Mijnendienst

Groepsoudste: KTZ J. van Zanten

In 2015 beschikte het CZSK over de volgende 'grote' KBW-eenheden:
zes mijnenjagers: Zr.Ms. *Makkum*, Zr.Ms. *Schiedam*, Zr.Ms. *Urk*, Zr.Ms. *Vlaardingen*, Zr.Ms. *Willemstad* en Zr.Ms. *Zierikzee*, twee hydrografische opnemingsvaartuigen: Zr.Ms. *Luymes* en Zr.Ms. *Snellius*, een torpedowerkschip: Zr.Ms. *Mercuur*. De 'kleine' KBW-vloot bestaat uit duikvaartuigen, sleepboten, LCVP's (*Landing Craft Vehicle Personnel*), LCU's (*Landing Craft Utility*), FRISC's (*Fast Raiding Interception Special Forces Craft*), het Marine Opleidingsvaartuig (MOV) *Van Kinsbergen* en Zr.Ms. *Urania*.

Er wordt een mijn ter ontploffing gebracht tijdens de BALTOPS-oefening in de Oostzee.

Samenstellen en opwerken

De mijnenjagers Zr.Ms. *Willemstad*, *Schiedam* en *Vlaardingen* hebben in 2015 het opwerktraject doorlopen. Van deze schepen hebben Zr.Ms. *Willemstad* en *Schiedam* ook geparticipeerd in de *Mine countermeasures vessels Operational Sea Training* (MOST) in Zeebrugge.

Operationele activiteiten

Zr.Ms. *Willemstad* en Zr.Ms. *Schiedam* maakten in 2015 deel uit van het permanente mijnenbestrijdingseskader van de NAVO: de *Standing NATO Mine Counter Measures Group 1* (SN-

MCMG1). Zr.Ms. *Makkum*, Zr.Ms. *Urk*, Zr.Ms *Zierikzee* en Zr.Ms. *Luymes* namen deel aan de oefening *Eager Archer 2015*. Deze jaarlijks terugkerende Adelborsten Kruisreis werd gecombineerd met de oefening *Baltops 15*. Gedurende deze reis deden de schepen de havens van Göteborg (Zweden), Gdynia (Polen), Kiel (Duitsland) en Arendal (Noorwegen) aan.

Materieel

Op 1 september is het *Binationaal Support Team* (BST) te Zeebrugge opgericht. Dit team ontfermt zich over het Benoemd Onderhoud van Nederlandse en Belgische mijnenjagers, waardoor een bemanning beschikbaar komt en de kosten van Nederlands personeel in België drukt.

Een havencontrole door DBBO. Den Helder, 25 augustus 2015

Onderzeedienst

Groepsoudste: KTZ H.L.J. Ammerlaan

In 2015 hebben de eenheden van de onderzeedienst weer deelgenomen aan internationale oefeningen en de nodige operationele reizen gemaakt. Allereerst is in het begin van het jaar, in combinatie met *Joint Warrior 15-1*, de *Submarine Command Course* gefaciliteerd. Aan het einde van deze intensieve periode mocht de Koninklijke Marine zich gelukkig prijzen met een nieuwe onderzeebootcommandant. Gedurende het voorjaar en de zomer is de nodige support geleverd aan de *Flag Officer Sea Training* (FOST). Na een verdiend verlof voor de meeste opvarenden, werd het najaar in beslag genomen door de operationele inzet voor en deelname aan de grootste NAVO-oefening van het afgelopen decennium: *Trident Juncture*. Met het verlaten van het dok en de te water zetting van Zr.Ms. *Zeeleeuw* is de volgende stap gezet in het 'Instandhoudingsprogramma Walrusklasse' (IPW).

Marineluchtvaartdienst

Groepsoudste: ktz J.C. de Bruijn, vanaf 30 oktober cdr G.A. Polet

Voor de Marine Luchtvaart Dienst was 2015 weer een dynamisch jaar met een wisseling van de wacht aan de top. De nieuwe Groepsoudste MLD, CDR G.A. Polet, benadrukte in zijn toespraak dat de MLD een groep mensen is met een gemeenschappelijk doel die werken vanuit een basis van sterke en verbindende waarden, daarbij gesterkt door de prestaties uit het verleden. Dit is volgens hem echter niet de enige basis die het MLD-personeel bindt. Het doel van de MLD is het leveren van een uitermate hoogwaardig professioneel product in het maritieme domein. Deze basis is te vinden in de luchtvarende cultuur, die veel overeenkomsten heeft met de Luchtmacht en de zeevarende cultuur van de Marine, en in de trots over de prestaties van de MLD in verleden en heden.

In 2015 is de introductie en het daarbij behorende 'Operationele Test en Evaluatie (OT&E)-programma' van de NH90-helikopter voortgezet. Centraal binnen de OT&E stond het testprogramma voor de gevechtscapaciteiten van deze helikopter. Hierbij is het programma opgestart voor de beeldopbouw onder water – ten behoeve van onderzeebootbestrijding – en afgerond wat betreft de beeldopbouw boven water, inclusief wapeninzet door schepen voor *Over The Horizon Targetting*. Beide programma's zijn succesvol verlopen en hebben voldoende data opgeleverd om de opleidingssyllabi voor luchtvarenden te kunnen samenstellen, procedures/inzetdoctrines te schrijven en de materieellogistiek voor operaties aan boord te regelen. Kortom: er is wederom een stevige stap gezet richting volledige *combat ready crews*.

Inzet van de NH-90-helikopter tijdens de oefening Trident Juncture.

In de zomer van 2015 startte de *Basic Helicopter Training* op de EC135-helikopter voor twee aankomend NH90-vliegers bij de *German School of Army Aviation* te Bückeburg (Duitsland). Gedurende een periode van twee jaar zal Defensie bekijken of deze opleiding op de EC135 een betere voorbereiding vormt op hun toekomstige werk als NH90-vlieger dan de basisopleiding bij het *U.S. Army Aviation Center of Excellence* te Fort Rucker, waar deze vliegers tot nu toe werden opgeleid. Nederland heeft daarnaast een *Netherlands Liaison Officer* in Bückeburg gestationeerd, die als instructeur gaat optreden.

Operaties

In totaal zijn dit jaar 1996 vlieguren met de NH90-helikopter gemaakt en twee *deployments* ten behoeve van de EU-operatie *Atalanta* uitgevoerd. Van 24 januari t/m 25 mei was 'vluchteenheid 6' met de N277 geëmbarkeerd voor deze anti-piraterijmissie aan boord van Zr.Ms. *Johan de Witt* en van 9 augustus t/m 11 december aan boord van Zr.Ms. *Groningen* met de N318. Beide commandanten gaven aan dat de NH90-helikopter een *force multiplier* is en dat het opbouwen van een *recognized surface picture* snel verloopt met de inzet van deze helikopter.

Van 30 april t/m 6 augustus is 'vluchteenheid 7' met de N317 aan boord van Zr.Ms. *Tromp* geëmbarkeerd. Het eerste deel van de reis, tot en met 1 juni, werd geopereerd voor de

Standing NATO Maritime Group 2 (SNMG-2), gevolgd door SNMG-1 tot het einde van de reis. Wederom bewees de NH90-helikopter van grote meerwaarde te zijn voor het operationele product.

Van 12 oktober t/m 13 november is een vluchteenheid aan boord van Zr.Ms. *Tromp* geëmbarkeerd voor de oefening *Trident Juncture*. Verder is het testprogramma voor de *HELRAS dipping sonar* uitgevoerd en zijn diverse opleidingen gegeven om het bestand aan NH90-luchtvarenden te vergroten.
Gedurende het jaar zijn nog enkele vluchteenheden kort geëmbarkeerd voor het opwerken van schepen tijdens de SARC-4 (*Safety And Readiness Check 4*) en eenheden in Nederland ingezet voor o.a. Bevrijdingsdag op 5 mei en de Wereldhavendagen van 4 t/m 6 september in Rotterdam. Op 5 mei werd de zanger Jett Rebel, 'ambassadeur van de vrijheid', per NH90-helikopter naar bevrijdingsfestivals in Groningen, Leeuwarden en Den Haag gebracht.

Aan boord bij de NH-90, 13 oktober 2015.

Herdenking

In het kader van '200 jaar Koninklijke onderscheidingen in Nederland' vond op 24 november 2015 een grote bijeenkomst plaats in het Nationaal Militair Museum te Soest. Vanuit alle gemeentes in Nederland waren vertegenwoordigers uitgenodigd om bij deze bijeenkomst aanwezig te zijn. Koning Willem-Alexander was eregast en kreeg het jubileumboek over 200 jaar Koninklijke onderscheidingen cadeau. De koning had tevens een ontmoeting met de meeste nog in leven zijnde dragers van de Militaire Willems-Orde (MWO) en adjudant-onderofficieren vaandeldragers van vaandels met daaraan gehecht de MWO. De eerste eenheid van de Koninklijke Marine die deze hoge onderscheiding – in 1942 – ontving, was de Marine Luchtvaart Dienst.

Het fotomoment: koning Willem-Alexander omringd door alle dragers van de Militaire Willems-Orde. Soest, 24 november 2015

Maritime Warfare Centre

Hoofd: ktz H.H. Janssen, vanaf 15 december 2015 ktz C.M. Vooijs

Na jarenlange reorganisaties is het MWC sinds januari 2015 volgens plan gehuisvest op twee locaties, namelijk Den Helder en Oostende. Op de laatstgenoemde locatie is de maritieme mijnenbestrijdingsexpertise gecolloqueerd met de Belgisch-Nederlandse mijnbestrijdingsschool en het *NATO Naval Mine Warfare Centre of Excellence*. Ook in 2015 on-

dersteunde het MWC operationele eenheden bij het leveren van het veiligheid op en vanuit zee. Lanceringen van wapensystemen en misleidingssystemen zijn opgezet, ondersteund en geanalyseerd. Hoogtepunten hierbij waren de door Nederland georganiseerde *Above Water Warfare Live Firing* (AWWLF) en de *At Sea Demonstration* 2015 (ASD15).

De AWWLF werd ten westen van Noorwegen gehouden met twee schepen, Zr Ms. *De Zeven Provinciën* en USS *Ross*. Met beide werd geoefend in de verdediging tegen anti-scheeps-

raketten door de inzet van raket, kanon en passieve misleidingssystemen. Tijdens de *Maritime Ballistic Missile Defence*-oefening ASD15 is de initiële *Early Warning*-van het LCF succesvol aangetoond. Zowel bij de voorbereiding als de analyse heeft het MWC een voorname rol gespeeld. Ten slotte heeft het MWC de Belgische marine ondersteund met een lancering bij Kreta. Dit jaar heeft het MWC vier extra reservisten ingezet om de database van 'Platform, Wapens en Sensoren' te beheren. Ze vervullen tezamen drie voltijdsfuncties.

Internationale samenwerking

Internationale samenwerking blijft een belangrijke pijler voor het MWC. Naast het in internationaal verband uitvoeren van testen en lanceringen werkt de NAVO mee aan de standaardisatie van doctrines en tactieken door deel te nemen aan onder andere de *Maritime Operations Working Group* en de *Amphibious Working Group*. De *International Tactical Working Group meeting* van het NATO Seasparrow Project Office werd gehouden in het MWC in Den Helder. Ook binationaal wordt samengewerkt. Zo is de samenwerking met de Duitse marine op het gebied van radarsignaalanalyse geïntensiveerd en zijn de contacten met de Britse marine verder aangehaald.

Portret van cdr Frank Sijtsma, Task Group Commander van de ASD, 7 oktober 2015.

Publicaties

In 2015 heeft het MWC weer een flink aantal publicaties uitgegeven. Zo zijn er vijf 'working papers' geschreven – onder andere over de NH90, over *Riverine Operations* en over de *Littoral Zone* –, en vijf voorschriften-CZSK. Verder is het *Handboek lawine veiligheid* gepubliceerd en zijn zes nieuwsbrieven verstuurd. Ten slotte is er een *CZSK Green Paper* gepubliceerd over experimentele tactieken.

Operationele data

Het MWC heeft in 2015 meer dan honderd operationele dataleveranties uitgevoerd aan operationele eenheden en staven. Er zijn zes pre- en post-*deployment briefings* verzorgd en de analisten hebben als *searider* opgetreden ten behoeve van de datacollectie, maar ook ter ondersteuning van trainingen van het Sea Training Command (STC) of eenheden zelf. Het MWC heeft de *Acoustic Consolidation Course*, de *Advanced Acoustic Consolidation Course* en 'Radar Techniek' en 'Operaties' opleiding verzorgd. Gedurende het jaar zijn twee mobiele datacollectiesystemen voor Elektronische Oorlogsvoering (EOV)-data in gebruik genomen en is, om de kwaliteit van operationele databases te verbeteren, de testsoftware Paltester geimplementeerd. Tot slot is eind 2015 de nieuwe softwaretool *Merchant Ship Finder* opgeleverd door JIVC/SATS. Met deze tool is de Lloyds database met beschrijvingen van de civiele scheepvaart makkelijker te doorzoeken.

Militair optreden onder extreme omstandigheden

Om de rol van *Single Service Manager* (SSM) voor militair optreden onder extreme omstandigheden (MOX) voor de gehele Nederlandse krijgsmacht waar te maken, nam het Joint Kenniscentrum MOX (JKCMOX) in 2015 deel aan nationale en internationale overlegstructuren, zoals het *Mountain Training Initiative* (MTI) en het *Internationale Comité for Alpine Rescue* (ICAR). De hier opgedane kennis vond haar weerslag in publicaties en in de ondersteuning van oefeningen, waaronder de *Joint Arctic training* in Noorwegen, de *Advance Module* Lawineveiligheid in Zwitserland en de omscholing van *UK Mountain Leader* naar *Mountain Leader Teacher*.

Alpenproject

Vanuit de *Mountain Leader*-expertise heeft JKC MOX ondersteuning geleverd en deelgenomen aan het Alpenproject. Het Alpenproject was een van de onderdelen die georganiseerd was ter gelegenheid van de viering van '350 jaar Korps Mariniers' en vormde tevens een voorbereiding op de internationale expeditie naar Nepal in 2016. Het gestelde doel was om alle 48 Alpenbergen hoger dan 4.000 meter te beklimmen. Dit doel werd bereikt op 8 september.

Mountain leaders (ML) van het Korps Mariniers trainen in de bergen van Zwitserland, 20 augustus 2015.

Dienst der Hydrografie

Chef der Hydrografie: ktz M.C.J. van der Donck

Door reorganisaties bij de Dienst der Hydrografie en Rijkswaterstaat was de samenwerking binnen het Nederlands Hydrografisch Instituut (NHI) minder effectief geworden. In de loop van 2015 is een *management statement* opgesteld en zijn maatregelen genomen

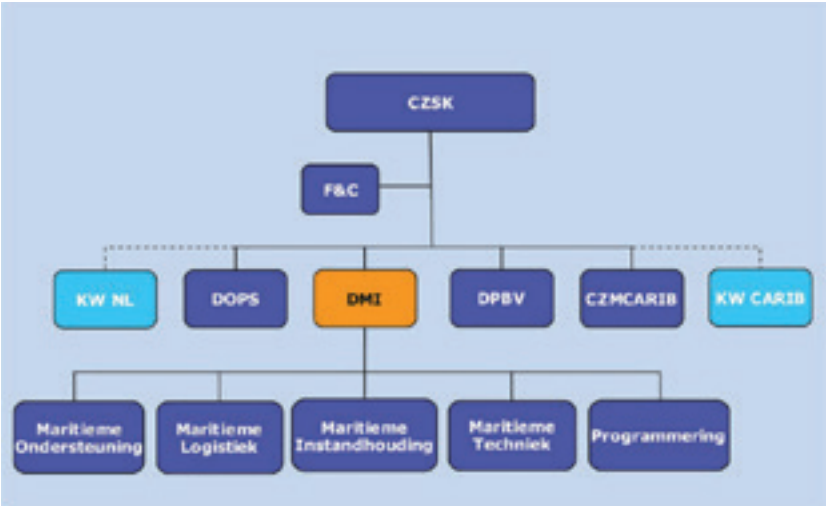
om de samenwerking te moderniseren.
In juli is de nieuwe Europese Richtlijn voor *Public Sector Information* (PSI) ingevoerd in de Nederlandse 'Wet Hergebruik Overheidsdata'. Openbare overheidsdata mogen voortaan alleen geleverd worden tegen minimale voorwaarden en kosten, onafhankelijk van het beoogde gebruik.

In december vond de *Meso American & Caribbean Sea Hydrographic Conference* (MACHC) van de International Hydrographic Organization (IHO) plaats op Antigua. Nederland (de Chef der Hydrografie) zat de conferentie voor. De belangrijke thema's die aan de orde kwamen, waren internationale aansluiting van de zeekaarten, het stimuleren van de

DIRECTIE MATERIËLE INSTANDHOUDING

Organogram DMI

Directeur	: cdr ir. C.H. Boelema Robertus
Maritieme Instandhouding	: ktz (TD) ir. N.T. de Vries
Maritieme Logistiek	: P.W. Ridley
Maritieme Techniek	: drs. P.J. van Noort
Maritieme Ondersteuning	: ktz R.J.A.M. Ramaekers
Programmering	: mw. drs. A.M.A. Reus

De doelstelling van de Directie Materiële Instandhouding is het realiseren van de materiële gereedheid, conform de doelstellingenmatrix uit de *Aanwijzing Gereedstelling CDS*, en het faciliteren van de eenheden in de kazernes en haven.

Maritieme Instandhouding

Hoofd: ktz (TD) ir. N.T. de Vries

Na de grote reorganisatie en evaluatie in 2014 kenmerkte het jaar 2015 zich als zeer divers. Zo werd begonnen met het implementeren van het nieuwe materieel-logistieke

Enterprise Resource Planning (ERP)-systeem. Daarnaast was het aantrekken van jong technisch personeel een belangrijk thema voor dit jaar. Het onderhoud aan de verschillende schepen was uiteraard 'business as usual', met daarin als unieke gebeurtenis het eerste Benoemd Onderhoud (BO) van een OPV: Zr.Ms. *Holland*. Ook de luchtverdedigings- en commandofregatten (LCF's) Zr.Ms. *De Ruyter* en Zr.Ms. *Evertsen* kregen een BO. Daarnaast werd invulling gegeven aan de instandhoudingsprogramma's van het *Joint Support Ship* (JSS) Zr.Ms. *Karel Doorman* en Zr.Ms. *Rotterdam*. Vooral het onderhoud aan Zr.Ms. *Karel Doorman* was, na haar intensieve humanitaire missie, in vergelijking met de andere schepen zeer noodzakelijk. Samengevat was 2015 een dynamisch jaar voor de DMI-organisatie waarin zij zich geconfronteerd zag met een breed scala aan uitdagingen.

De DMI draagt zorg voor het materieel.

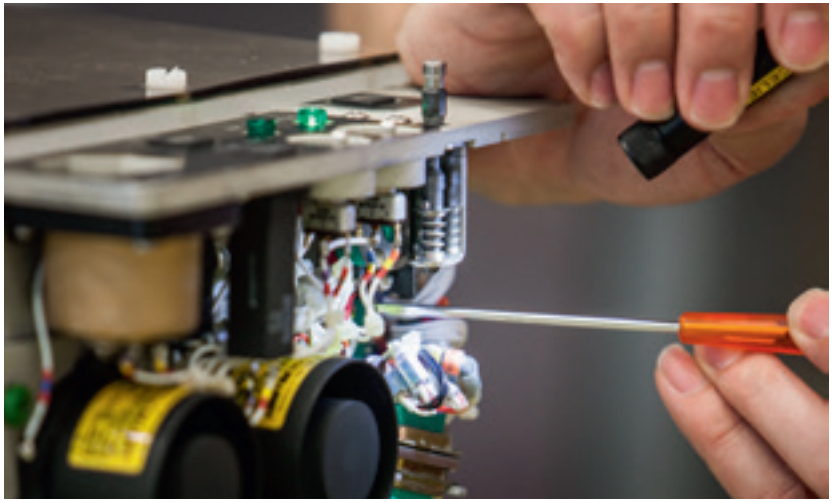
Zo ervoer men in 2015 de nadelige gevolgen van de grootscheepse reorganisatie en bezuinigingen. Het wegvallen van capaciteit zorgde voorts voor een hogere werkdruk binnen de organisatie, wat veel flexibiliteit van het personeel eiste. Het prioriteren met betrekking tot onder meer instandhoudingsopdrachten speelde daarmee samenhangend een steeds belangrijker rol. Ook ontstond er door het uitdijende werkpakket een grotere vraag naar de diensten van de DMI. Zo diende de *Integrated Logistic Support* (ILS) op orde gebracht te worden, de hoofdprocessen te worden geïmplementeerd en geoptimaliseerd, en de plansystematiek doorontwikkeld te worden van macro tot microniveau, in combinatie met systemen als Primavera en SAP.

Een altijd blijvend streven van de DMI is om een betrouwbare partner te zijn binnen de gereedstellingsketen. In het kader hiervan zijn verbeterinitiatieven ontplooit, waaronder het opstarten van de 'materieel bedrijfsvoering autoriteit' (MBVA). De MBVA zal fungeren als aanspreekpunt en spreekbuis ten behoeve van de materieel-logistieke bedrijfsvoering in alle gereedheidsgraden, aan boord van eenheden voor alle entiteiten (zoals het CZSK, de Defensie Materieel Organisatie en Admiral-Benelux-eenheden).

Daarnaast zijn er projectteams ingericht om de processen in de ketenlogistiek, binnen maar ook buiten de organisatie, te continueren en optimaliseren.

Op deze werkplekken realiseert de DMI de materiele gereedheid.

Maritieme Logistiek

Hoofd: P.W. Ridley

In navolging van de migratie naar SAP, in 2014, heeft ook het jaar 2015 nog in het teken gestaan van de verdere inrichting en het werkend maken van processen. Tegelijkertijd heeft het leren werken met SAP veel aandacht gevraagd. In de hele logistieke keten heeft dit capaciteit gekost.
Aan de verdere implementatie van de defensiebrede belegging van assortimenten (AGW) is hard gewerkt. Toch is merkbaar dat nog veel capaciteit opgaat aan het feit dat de assortimenten nog onvolledig belegd zijn. Dit is dan ook nog niet volledig geëffectueerd, waardoor er een discrepantie is ontstaan tussen enerzijds artikeleigenaarschap en anderzijds bevoorrading en begroting. De ad-hoc inspanningen die nodig zijn om dit incidenteel op te lossen, vragen onevenredig veel inzet van de *supply chain* en het assortimentsmanagement, dat geldt ook voor de implementatie van en het werken met vraag- en aanbodmanagement (VAM).

Werkplaatsen van de DMI in Den Helder.

De samenwerking met de industrie, die verschillende vormen heeft, wordt steeds intensiever. Zo is naast inkoopcapaciteit voor herbevoorrading in toenemende mate capaciteit nodig voor het uitbesteden van diensten. In aanvulling hierop wordt inkoopcapaciteit ingezet voor de toename van ad-hoc- en spoedopdrachten. Hierdoor is onder andere de inkoopcapaciteit een continu aandachtspunt. Aanvullend op de projectinspanningen van de DMO wordt ook voor nieuwbouw- en instandhoudingsprojecten in toenemende mate een beroep gedaan op de afdeling 'Maritieme Logistiek'.

Maritieme Techniek

Hoofd Maritieme Techniek: drs. P.J. van Noort

De afdeling Maritieme Techniek staat voor: 'Technische gereedheid van systemen en installaties voor het CZSK en overige partners.' De afdeling is opgebouwd uit een aantal op techniek gerichte groepen met een grote diversiteit aan kennis en kunde, met de focus op vandaag en een blik op de toekomst.
Was 2014 het jaar van een verdere structurering – 'ordening: 'basis op orde' –, 2015 kreeg de slagzin mee: 'bedrijfsvoering, gewoon doen!' De overgang naar SAP heeft het nodige betekend voor veel collega's binnen de organisatie. Een groot deel van de bedrijfsvoering kreeg direct te maken met de migratie naar dit nieuwe systeem, en veel processen liepen anders dan men gewend was. Met in het hoofd de (nieuwe) bedrijfsvoering 'gewoon te gaan doen', met oog en oor voor elkaar, is dit voortvarend opgepakt.

Ten aanzien van onze primaire activiteiten is wederom een veelheid aan uiteenlopende werkzaamheden verricht, variërend van het bieden van directe ondersteuning in de inzetgebieden Afghanistan, Mali en Djibouti (ten behoeve van de anti-piraterijmissie), tot de vele geplande en incidentele werkzaamheden in en rond onze thuisbasis in Den Helder.
Kortom het technische hart van de CZSK-organisatie bestendigt zich en vormt de basis van de materiele gereedheid van het CZSK.

Maritieme Ondersteuning

Hoofd: ktz R.J.A.M. Ramaekers

De doelstelling van de afdeling Maritieme Ondersteuning (MAROST) is om betrouwbare specifieke ondersteunende diensten te verlenen aan het personeel en de (operationele) eenheden van of gevestigd op CZSK-locaties, teneinde de (operationele) output te ondersteunen. Haar motto is 'Thuis voor Vloot en Korps'.

Betrouwbaarheid wil zeggen dat de afdeling zowel voor het heden als de toekomst borgt dat er – in nauwe samenwerking met de ketenpartner Commando Diensten Centra (CDC) – voldoende en adequate werk- en woonaccommodatie, integrale beveiliging, sport- en ontspanningsfaciliteiten en goede catering/voeding in de kazernes van het CZSK beschikbaar zijn. Kazernestaven, de stafbureaus 'Coördinatie en Intendancezaken', 'Veiligheid en Milieu' 'Integrale Beveiliging' en 'Vastgoed', en de productgroepen Havenfaciliteiten, Korps Marinebrandweer en Energiedistributiebedrijf, alsmede musea (tot 1 oktober 2014) leveren – al dan niet samen met afdelingen van het Commando Diensten Centra – ondersteuning aan vloot en korps.

Behalve de samenwerking met andere defensieonderdelen, staat ook civiel-militaire samenwerking prominent op de agenda. Afspraken over gezamenlijke hulpverlening en samenwerking zijn vastgelegd in een convenant tussen het Korps Marinebrandweer, de gemeentelijke brandweer en de Veiligheidsregio Noord-Holland Noord. Ook de samenwerking in de Helderse haven met de Port of Den Helder NV (de internationale zeehaven van Den Helder) heeft dit jaar vorm gekregen. Inmiddels wordt gezamenlijk virtuele kaderuimte gepland en met enige regelmaat zijn offshoreschepen te vinden in de marinehaven.

Stafbureau Coördinatie en Intendance zaken

Hoofd Stafbureau Coördinatie: kltz (LD) ing. K. van der Linden

Het Stafbureau Coördinatie en Intendance Zaken is een van de vier stafbureaus van de afdeling Maritieme Ondersteuning (MAROST) van de Directie Materiele Instandhouding (DMI). Het stafbureau zorgt voor de coördinatie van alle bestuurlijke activiteiten binnen MAROST, vormt het eerste aanspreekpunt voor de overige directies en afdelingen, en treedt op als *demand manager* in de gebruiker-ondersteunerrelatie met CDC-bedrijven in de CDC-divisie Facilitair en Logistiek.

In 2015 heeft het stafbureau samen met de staf van het Facilitair Bedrijf Defensie (FBD) de kazernes weer bezocht om de uitwerking van de lokale dienstverleningsovereenkomsten te beschouwen en, waar nodig of nuttig, te verbeteren. De terug-ontvlechting van de Centrale Bottelarij naar het CZSK heeft vertraging opgelopen omdat de medezeggenschapscommissie DC Paresto op het laatste moment niet kon instemmen met de aanpak via een ontvlechtingsnota. Daarom moest – overigens al in 2014 – alsnog een traject van de Medezeggenschap Defensie worden opgestart. De uiteindelijke overeenkomst wordt daarom pas verwacht in 2016.

Stafbureau Vastgoed

Hoofd Stafbureau Vastgoed: kltz (LD) drs. G.J. Knoeff

Het Stafbureau Vastgoed draagt zorg voor voldoende geschikte en gebruiksgerede infrastructuur (gebouwen, werken, oefen- en schietterreinen) om zijn taakstelling te kunnen uitvoeren. Daartoe worden enerzijds verzoeken aan de defensiestaf gedaan omtrent het opheffen van infrastructurele tekortkomingen en anderzijds overeenkomsten gesloten voor het gebruik van toegewezen infrastructuur.

Stafbureau Integrale Beveiliging

Hoofd Stafbureau Integrale Beveiliging: kltz H.P. Verwijs

In 2013 werd het Marinebedrijf een onderdeel van het CZSK (DMI). De fysieke beveiliging bleek echter verouderd te zijn. In 2015 werd verder gewerkt aan het wegwerken van deze achterstand. Op 2 juni zijn de nieuwe patrouilleboten, *Noorderhaaks* en *Zuiderhaaks*, feestelijk overgedragen aan het CZSK.

Overdracht patrouilleboten Noorderhaaks en Zuiderhaaks van DMO aan DBBO. Den Helder, 2 juni 2015.

De oefening *Trojan Midge* werd dit jaar drie keer uitgevoerd – één keer aangekondigd en twee keer onaangekondigd. Hoofddoel van deze oefening was het verhogen van het beveiligingsbewustzijn bij het CZSK. Elke uitvoering bestond uit meer dan 25 *serials*, waarbij soms binnen één *serial* meerdere acties plaatsvonden. Hiervoor werden reservisten ingezet. Ook werden themamiddagen georganiseerd voor de beveiligingsfunctionarissen en de commandanten.

Stafbureau Veiligheid en Milieu

Hoofd Stafbureau Veiligheid en Milieu: kltz R.A. van Vuure

Het CZSK wil dat veiligheid en milieu integrale onderdelen van de bedrijfsvoering vormen en hanteert daarom een Veiligheid en Milieu Managementsysteem (VMMS). Dit managementsysteem is in de periode september-oktober 2015 wederom getoetst aan de internationale standaarden op het gebied van veiligheids- en milieumanagement door de firma Dekra Certification BV. De uitslag van de *audit* was dat de beheersing van de processen voldoende vertrouwen gaf om de certificering te continueren. Wel zijn enkele tekortkomingen geconstateerd, die gecorrigeerd zijn.

In 2015 is de Veiligheid- en Milieu (V&M)-monitor aangeboden aan de decentrale werkgevers en de objectvergunninghouders om de status van de borging van de V&M-processen te beoordelen. Beide monitorrapportages zijn behandeld in de Admiraliteitsraad, waar besluiten en maatregelen ter verbetering zijn geformuleerd om de geconstateerde tekortkomingen op te lossen. De V&M-monitor beslaat vier aandachtsgebieden:
- het uitvoeren van het V&M-defensiebeleid dat is opgenomen in het bedrijfsplan CZSK,
- de mate van naleving van de wettelijke bepalingen en regelgeving,
- de resultaten uit de diverse interne en externe *audits*, en
- een overzicht van het aantal incidenten binnen de organisatie en geconstateerde trends.

In 2015 heeft het Bevoegd Gezag meerdere handhavingsbezoeken op milieugebied gebracht. Alle geconstateerde tekortkomingen zijn opgelost binnen de gestelde termijnen, waardoor het opleggen van dwangsommen kon worden voorkomen. Tevens is het stafbureau het hele jaar rond bezig geweest met het op orde brengen van de 'Risico Inventarisatie en Evaluatie' (RI&E; veiligheid) en het 'Milieu Aspectenregister' (MAR; milieu bij respectievelijk decentrale werkgevers en objectvergunninghouders), evenals aan de chroom- en asbestproblematiek binnen de organisatie. De RI&E en MAR zijn verankerd in het risicomanagement, zoals dat wordt uitgevoerd binnen het CZSK en is vastgelegd in het voorschrift Risicomanagement CZSK (VCZSK-ALG 008).

Verder is in 2015 veel overleg geweest tussen het stafbureau, de directeuren en de Medezeggenschap om de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden voor het veiligheids- en milieumanagement vast te leggen in de regelgeving VCZSK-ALG-001. Deze regelgeving is ter accordering aangeboden bij de Admiraliteitsraad.

In 2015 zijn in totaal 889 meldingen gedaan van onwenselijke voorvallen, wat neerkomt op 35 meldingen meer dan in 2014. De meldingen zijn als volgt te categoriseren:
- 228 meldingen onveilige situatie,
- 270 incidentmeldingen,
- 381 ongevalsmeldingen.

In 2015 is het aantal meldingen van incidenten en ongevallen licht afgenomen. Daarentegen is het totale aantal meldingen gestegen. Dit komt omdat de gemelde onveilige situaties zijn toegenomen. Door dit soort voorvallen te melden, kunnen incidenten en ongevallen eerder en consequenter worden voorkomen, wat de veiligheid ten goede komt.

Marinebasis Den Helder

Commandant: ltkolmarns P.J. Baijards

De renovatie van de legeringsgebouwen *Kokmeeuw, Stormmeeuw* en *IJsmeeuw* op de marinebasis Den Helder (MBDH) zal medio 2017 gereed zijn. Dit levert zo'n 450 slaapplaatsen op, waardoor de bewoners van de *Sneeuwmeeuw*, de *Mantelmeeuw* en COA's kunnen verhuizen naar de gerenoveerde legeringsgebouwen *Stormmeeuw* en de *IJsmeeuw*.

Infrastructuur

Per 1 februari 2015 is de coördinatie van het bedrijfsafval DMI overgedragen aan de afdeling Infra & TD. Deze afdeling coördineert nu de afvoer van het bedrijfsafval voor de gehele MBDH, met uitzondering van de Marinekazerne Erfprins en de Joost Dourleinkazerne. Vanaf juni 2015 wordt een 'containerregistratie' bijgehouden. Elke zee-, werk-, opslagen/of milieucontainer die tijdelijk op de MBDH wordt geplaatst, dient geregistreerd te worden, zodat gecontroleerd kan worden of de container voldoet aan de geldende wetgeving op V&M-gebied. De controle op de naleving ligt in handen van de afdeling V&M.

Het Facilitair Bedrijf Defensie verzorgt de legering op de kazernes.
Den Helder, 27 januari 2015.

In verband met het gewijzigde gebruik van de steigers ten gevolge van grotere marineschepen, transportmiddelen en mobiele kranen heeft het Rijksvastgoedbedrijf een onderzoek gedaan naar de belastbaarheid van de steigers – dit om de levensduur en het gebruik ervan in de komende jaren te kunnen continueren. In vervolg op het onderzoek is een aantal nieuwe richtlijnen bepaald met betrekking tot het gebruik en de belastbaarheid van de diverse steigers. Richtlijnen met betrekking tot de belastbaarheid zijn per steiger op borden aan de voet van elke steiger weergegeven.

De twee grootste wegen op de Nieuwe Haven te Den Helder zijn voorzien van nieuw asfalt. In 2015 was er bovendien onderhoud aan de Zuidwal. De Koegraszeedijk voldeed niet meer aan de huidige eisen van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. Daarom is deze in opdracht van het Hoogheemraadschap versterkt met een stalen damwand. Ook is begin 2015 een nieuw parkeerbeleid voor de locaties 'Zuidwal' en 'Specifieke werkplaatsen' bepaald, ingegeven door reorganisaties. In lijn met dit nieuwe parkeerbeleid zijn de oude parkeerkaarten vervallen en nieuwe parkeerkaarten verstrekt. Medio 2015 is in het kader van de rationalisatie van het vastgoed de locatie Buitenveld afgestoten en overgedragen aan het RVB.

Veiligheid, Milieu en Bedrijfshulpverlening

Gemiddeld melden zich dagelijks veertig aannemers bij de poorten van de MBDH op de Nieuwe Haven en Marinekazerne Erfprins in Den Helder, om daar uiteenlopende werkzaamheden uit te voeren. Sommige werkzaamheden brengen risico's met zich mee voor de aannemers, alsook voor de defensiemedewerkers die in de directe omgeving werken. Om zoveel mogelijk risico's te mijden en een compleet overzicht te krijgen van de diverse door aannemers uitgevoerde werkzaamheden, is het Aannemersmeldpunt (AMP) ingericht. Met de komst van het AMP is de registratie van aannemers, de beveiliging en de veiligheid van de werknemers verbeterd.

Ook is een Bedrijfsnoodplan (BNP) voor de MBDH geschreven waarin uiteengezet wordt hoe de bedrijfsnoodorganisatie is georganiseerd. Dit vormt de basis voor de inzet van civiele en militaire hulpverleningsdiensten voor het 'Rampenbestrijdingsplan MBDH' en het 'Incidentbestrijdingsplan Waddenzee en Noordzee'. Om dit plan jaarlijks te testen en te evalueren zijn er, in voorbereiding op de Marinedagen, twee multidisciplinaire operationele calamiteitenbestrijdingsoefeningen gehouden. Diverse hulpverleningsorganisaties waren hierbij betrokken en stonden tijdens het evenement paraat om in te grijpen als er iets mis zou gaan.

Om alle diensten in de gelegenheid te stellen de taak die zij tijdens een grootschalige inzet moesten uitvoeren te testen, zijn op 28 mei en 25 juni 2015 de gelijkwaardige GRIP

De Marinedagen in Den Helder, 4 juli 2015.

(gecoördineerde regionale incidentbestrijdingsprocedure)-1 oefeningen 'Op de valreep I & II' uitgevoerd.
Het Marine Operationeel Team (MOT) van de MBDH heeft een belangrijke taak bij de coördinatie van de calamiteitenbestrijding in zijn beheergebied en heeft in 2015 meegedaan aan deze multidisciplinaire operationele calamiteitenbestrijdingsoefeningen.

Logistieke Dienst

De Logistieke Dienst stond in 2015 in het teken van het project 'Poolen Niet Operationeel Dienstvervoer' (PNOD), dat per 1 juni van start ging.
Er werden in 2015 weer veel evenementen georganiseerd, waaronder de traditionele Veteranendag en Marinedagen. Mede door de inspanningen van Bureau Vervoer is personeel van het CZSK doeltreffend en efficiënt naar de plaats van bestemming vervoerd.

Behalve met de dagelijkse werkzaamheden begon het jaar voor de afdeling Transport direct met een aantal stevige opdrachten. Begin januari heeft de verhaalkapitein met zijn crew de Damen Schelde Naval Shipbuilding geassisteerd bij het dokken van Zr.Ms. *De Ruyter*, begin februari bij het ontdokken van het schip en eind februari de *cold move* ervan verzorgd retour Den Helder. Eind mei 2015 is de tweede mobiele kraan door de firma Liebherr afgeleverd in Den Helder en door de afdeling Transport in gebruik genomen.

Bureau Ontwikkeling & Ontspanning (O&O), Autohobbyclub, Houthobbyclub

April 2015 was de verhuizing van het Bureau O&O van gebouw *De Witte Raaf* naar *Het Meeuwennest* een feit en is het vernieuwde bureau O&O MBDH geopend door de commandant MBDH. Bureau O&O MBDH is het aanspreek- en informatiepunt voor alle defensiemedewerkers op de Nieuwe Haven en voor bemanningen van binnenliggende schepen. Ook onze buitenlandse collega's kunnen hier terecht. Door voorlichting aan

boord van de schepen weten de bemanningen steeds beter Bureau O&O en de twee hobbyclubs te vinden. Toch bleven het onder de aandacht brengen van de activiteiten en vergroten van de naamsbekendheid ook in 2015 aandachtspunten. Het aantal leden bij de hobbyclubs is ten opzichte van 2014 gelijk gebleven.

Sport

Uit de registratie kan opgemaakt worden dat er meer sportbeoefenaars in 2015 zijn geweest. Opvallend was het intensieve gebruik van zwembad 'Het Heersdiep' en de grote deelname aan groepsactiviteiten als het Futsal Toernooi, *spinning*, *crossfitt* en circuittraining.

Het Korps Mariniers organiseert een mariniersloop van 6 en 10 kilometer. Bergschenhoek, 29 april 2015.

Marinekazerne Texel

De uitbreiding van de *Surface Assault Training Group* (SATG), de gebruiker van de Joost Dourleinkazerne op Texel, had in 2014 een tekort aan legeringsaccommodaties tot gevolg. In 2015 waren er minder problemen, doordat oploopkamers zijn omgebouwd tot legeringskamers. Zo konden er toch opleidingen worden gegeven als de instructeurs slechts voor korte tijd gelegerd hoefden te worden.

Marinekazerne Erfprins

Het legeringsgebouw *Johan van Nassau* (waar korporaals en manschappen worden ondergebracht) is voorzien van een nieuwe warmwater- en verwarmingsinstallatie. Deze installatie kan in gebruik blijven na de geplande renovatie. Daarnaast zijn er nieuwe – digitale – televisies geïnstalleerd en is het CAI (antenne)-netwerk verbeterd. Middels diverse *quickscans*, demonstraties en een workshop op het gebied van SAP is het personeel van de Marinekazerne Erfprins voorbereid op de implementatie en migratie naar SAP en klaar om met SAP te gaan werken.

In 2015 is, in samenwerking met het Facilitair Bedrijf Defensie (FBD), het contract met Stichting Zorgverlening 's Heeren Loo verlengd. Een kleine groep bewoners van deze zorginstelling zal eens per week het plantsoen en andere onderdelen van Marinekazerne Erfprins gaan onderhouden. Hiermee participeert de kazerne in een maatschappelijke samenwerking.

Ook hebben diverse evenementen op de kazerne plaatsgevonden, zoals de 'Ultimate Crossrun', de 'Halve van Den Helder', de 'Erfprinsloop', een boogschietwedstrijd georganiseerd door het Marinebedrijf Sport en Ontspanningsvereniging Noordkop en het Nederlands Militair Kampioenschap Halve Marathon. Daarnaast hebben de instructeurs van de sportschool de jaarlijkse bowlingwedstrijd in Julianadorp georganiseerd. In samenwerking met het Koninklijk Instituut voor de Marine (KIM) heeft de opening en een gedeelte van de sportwedstrijden van de A&C 2015 plaatsgevonden op Marinekazerne Erfprins.

De vrijwilligersgroep tot behoud van Monumenten op de Marinekazerne Erfprins, 'het Erfdeel', verzorgde in samenwerking met de VVV Den Helder wederom een groot aantal rondleidingen over en in het monumentale gedeelte van de kazerne. Daarnaast is de kazerne gastheer geweest voor een aantal terugkerende reünies van de Wapen Elektronica Monteur/Vuurleiding Monteur (WEMNT/VLMNT), de Geschutkonstabels en de Geschutsmakers.

Marine Etablissement Amsterdam

Commandant: kltz N.J. Vermaire

Het jaar 2015 van het Marine Etablissement Amsterdam stond grotendeels in het teken van de gefaseerde ontruiming van de kazerne, de ondersteuning van SAIL Amsterdam 2015 en de voorbereidingen voor het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie in de eerste helft van 2016. Een deel van de kazerne is vanaf de zomer tijdelijk

overgedragen aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken, waaronder het Evenementen Centrum Amsterdam, het exercitieterrein en de sportvelden. Omdat ook het bedrijfsrestaurant werd 'uitgeleend', is een tijdelijk bedrijfsrestaurant opgetrokken op het terrein achter het helikopterveld. De historische Voorwerf is op 5 januari overgedragen aan het Rijksvastgoed Bedrijf (RVB) en in beheer genomen door het projectbureau Marineterrein Amsterdam dat, namens Rijk en gemeente, de herontwikkeling van het terrein op zich zal nemen. De verhuizing van de kazernestaf van de Voorwerf naar gebouw *024* (de voormalige Logistieke School) is vanwege het verlate vertrek van het Dienstencentrum Re-integratie uitgesteld tot 5 januari 2015. In november 2015 is de kazernestaf opnieuw verhuisd, ditmaal in verband met het versneld afstoten van gebouw *024*. De staf heeft zijn intrek genomen in Het Provoosthuis (gebouw *015*). De intentie is om hier ongeveer één jaar te blijven en dan te verhuizen naar gebouw *012*.

Behalve de ontruimings- en verhuisperikelen speelden de reorganisatie van diverse defensieonderdelen en de invoering van SAP voor walinstellingen dit jaar een belangrijke rol. De gevolgen hiervan waren duidelijk merkbaar, omdat ook de facilitaire en logistieke processen binnen Defensie veranderden. Desondanks heeft het Marine Etablissement Amsterdam in 2015 samengewerkt met lokale ondersteuners als DBBO, Paresto en het FBD, en daarmee wederom laten zien waartoe het etablissement in staat is en wat het betekent voor het CZSK, Defensie, de stad Amsterdam en de maatschappij.

Evenementen in 2015

De zomermaanden werden grotendeels in beslag genomen door ondersteunende werkzaamheden voor SAIL Amsterdam. Feitelijk vond SAIL plaats van 19 t/m 23 augustus, maar al in de weken voorafgaand aan het evenement werd de kazerne in gereedheid gebracht om onderdak te bieden aan ondersteuners van SAIL. Tijdens het evenement was het een drukte van belang, zowel op het terrein zelf als langs de kades. Er waren veel extra vaartuigen van de SATG van Texel en ondersteuningsvaartuigen vanuit Den Helder.

Het aantal bezoekers aan evenementen in de eerste helft van het jaar is nagenoeg gelijk gebleven ten opzichte van 2014. Omdat het evenementencentrum in de tweede helft van het jaar is gesloten, zijn de bezoekersaantallen daar wel wat afgenomen, maar toch minder dan verwacht, omdat alle andere faciliteiten veel intensiever werden bezocht. Het totale aantal bezoekers van evenementen georganiseerd door de Koninklijke Marine lag vorig jaar op 55.487 tijdens 2005 evenementen, terwijl er dit jaar 29.900 bezoekers zijn geteld tijdens 1200 evenementen . Het Marine Etablissement Amsterdam is nog een van de weinige defensielocaties met een flexibele grote-zalencapaciteit. De centrale ligging in Nederland, de binnenstad van Amsterdam op loopafstand en de nabijheid van internationale *entry* en *exit points* maken de kazerne een uitermate geschikte locatie voor overlegfora, symposia en presentaties binnen de internationale defensiewereld. Deze unieke eigenschappen speelden ook mee bij de keuze om daar alle vergaderingen voor het EU-voorzitterschap te beleggen, die vanaf eind november 2015 op de kazerne plaatsvonden.

Legering

Dit jaar zijn er 19.870 reserveringen 'Legering Korte Termijn' verwerkt ten behoeve van activiteiten op en rond het Marine Etablissement Amsterdam.

Zr.Ms. De *Ruyter* vaart mee tijdens Sail Amsterdam.

Havenbezoeken

Naast veel bezoekende buitenlandse zeilopleidingsschepen hebben Zr.Ms. *De Ruyter*, *Zeeland*, *Friesland*, *Bruinvis* en *Urania* deelgenomen aan SAIL. Buiten SAIL is het aantal havenbezoeken dit jaar nagenoeg gelijk gebleven. De grootste aanvragers bleven de Haven en Sleepdienst Den Helder en de Defensie Duikgroep (DDG). In veel gevallen werd een havenbezoek aan Amsterdam gebracht in verband met een doorreis, maar nog vaker voor inzet ter ondersteuning van de nationale autoriteiten. Dit jaar hebben ook diverse buitenlandse eenheden een bezoek aan Amsterdam gebracht. Het meest aanspre-

kende voorbeeld daarvan was het gezamenlijke bezoek van de *Standing NATO Mine Counter Measures Group* (SNMCMG) 1 en 2, en in totaal acht mijnenbestrijdingsschepen. Zij lagen afgemeerd langszij de *Passenger Terminal*.

Activiteiten

Naast alle reguliere defensieactiviteiten en het regelmatig leveren van militaire bijstand in allerlei vormen aan de stad Amsterdam en de omliggende veiligheidsregio's, vond ook dit jaar weer een breed scala aan grootschalige en bijzondere activiteiten plaats. Het Marine Evenementen Centrum Amsterdam, parkeerruimte, catering en legering werden beschikbaar gesteld voor personeel dat aanwezig diende te zijn bij staatsbezoeken (zoals militair personeel voor ceremonieel, paleiswachten, beveiligers en lakeien).

De meest in het oog springende ondersteuning aan de veiligheidsregio was de ontruiming van het VU-Medisch Centrum door mariniers en personeel van het Marine Etablissement Amsterdam. Er zijn ruim 350 patiënten geëvacueerd naar andere ziekenhuizen in de regio, omdat het VU-MC zonder stroom was komen te zitten als gevolg van overstromingen door een gesprongen waterleiding. Ook werd zoals gebruikelijk de Dodenherdenking op 4 mei en het Bevrijdingsfestival 5 mei op de Amstel ondersteund.

De van Ghentkazerne in Rotterdam.

Het jaarlijkse 'Kinderbeestfeest' voor ernstig zieke kinderen en de 'Cito uitblaasdag' voor scholieren uit groep 8 zijn succesvol verlopen, evenals de vierde editie van de 'Amsterdam City Swim': het grootse zwemfestijn ten behoeve van fondsenwerving voor de

bestrijding van de spierziekte Amyotrofische Laterale Sclerose (ALS). Dit jaar was het aantal deelnemers nog groter dan in 2014, en deze stijgende lijn zal vermoedelijk doorzetten in het komende jaar. Hoewel de 'Voorwerf' van het Marine Etablissement niet meer in gebruik is, konden ook andere 'vaste' activiteiten van de stad Amsterdam – zoals de Koetsentocht, de intocht van Sinterklaas en het Nationaal Aftelmoment – er zoals vanouds probleemloos en zonder overlast plaatsvinden.

Toekomst en Infra

Naar aanleiding van de bestuursovereenkomst van december 2013, is in april van dit jaar gebouw *027*, de E-vleugel (de voormalige monteursvleugel van de Technische Opleidingen KM) overgedragen. Het gebouw zal worden gerenoveerd om tijdens het EU-voorzitterschap als 'Europa-huis' te kunnen worden gebruikt. In december is het Dienstencentrum Re-integratie verhuisd van het MEA naar Utrecht, en is gebouw *024* geheel ontruimd. Het terrein langs de Oosterdokkade, inclusief gebouw *024*, zal per 4 januari 2016 worden overgedragen aan het RVB en in beheer worden genomen door het projectbureau Marineterrein Amsterdam dat, namens het Rijk en de gemeente, de herontwikkeling van het terrein op zich zal nemen. Hierdoor zal het kazerneterrein letterlijk in tweeën gesplitst worden door hekken. In het najaar van 2015 is een fietsbrug aangelegd over de Dijksgracht, vanaf de hoek Dijksgracht-Oosterdokkade naar de overzijde, waardoor een rechtstreekse fiets- en wandelroute van het Centraal Station naar het Kattenburgerplein is gecreëerd. Deze brug zal op 1 januari 2016 officieel worden geopend. Het Marine Etablissement Amsterdam zal, ondanks de afgenomen grootte, de stad Amsterdam de komende jaren Amsterdam blijven dienen en ondersteunen, zoals dat sinds 1655 het geval is.

Marinebasis Rotterdam

Commandant: lkolmarns W.J. Briggen

De Van Ghentkazerne in Rotterdam heeft als hoofdtaak ondersteuning te bieden aan het Mariniers Opleidingscentrum (MOC), de Marinierskapel der Koninklijke Marine en de Marinekazerne Vlissingen. Paresto, het Facilitair Bedrijf Defensie (FBD), de afdeling Geneeskundige en Personele Zorg (GPZ) en de Defensie Vastgoed Dienst (DVD) staan hierin bij. De kazerne treedt ook met regelmaat faciliterend op in de regio Rotterdam. Voorbeelden hiervan zijn het leveren van ondersteuning tijdens de diverse kransleggingen op en rond 4 mei, het organiseren van Koningsspelen, het opzetten van de jaarlijkse Rotterdamse Veteranendag in nauwe samenspraak met de gemeente en de Wereldhavendagen. Ook heeft de Van Ghentkazerne vele reünies, jaarvergaderingen en beëdigingen van het MOC gefaciliteerd..

De belangrijkste opleidingen van het MOC zijn de 'Eerste Militaire Vakopleiding' (EMV MARNS), de 'Voortgezette Vak Opleiding' (VVO) en de 'Praktische Opleiding Tot Officier der Mariniers' (POTOM). Ook vinden de praktijkweken van de ROC-opleidingen 'Veiligheid & Vakmanschap' (VeVa) plaats op en vanuit de Van Ghentkazerne.

In 2015 kwam er een vervolg op de nieuwbouwplannen met de ondertekening van een bestuursakkoord – op 5 maart – door de minister van Defensie, de minister van Veiligheid en Justitie en burgemeester A. Aboutaleb. Hierin werd vastgelegd dat de kazerne ten minste de komende 25 jaar zal voortbestaan, wat mede is bereikt dankzij de steun van de gemeente Rotterdam. Bepaald is verder onder meer dat de Veiligheidsregio Rotterdam Rijnmond, de dienst Stadstoezicht en handhaving, en de politie, samen met de oorspronkelijke bewoners, gebruik zullen gaan maken van de faciliteiten die de kazerne biedt. Realisatie van deze plannen is voorzien voor 2016.

Dit jaar werd, net als de vorige jaren, gekenmerkt door een volle evenementenkalender. De EMV en de POTOM hebben voor het eerst een gezamenlijke *Final Excercise* afgelegd waarbij ca. 140 man getest werden op hun vaardigheden. Het jaar werd zoals gebruikelijk afgesloten met de kranslegging op het Oostplein, gevolgd door de viering van de 350ste Korpsverjaardag.

Marinekazerne Vlissingen

Commandant: ltz1 P.C.B. Dijkhuizen, later ltz1 H.W.M. Veldhuizen

In 2015 is de Marinekazerne Vlissingen (MKVLIS) volop gebruikt voor haar hoofdtaak: het accommoderen van scheepsbemanningen en militairen op oefening en steunverlening in Zeeland. Achtereenvolgens lagen Zr.Ms. *De Ruyter* (voor kortdurend onderhoud) en Zr.Ms. *Evertsen* afgemeerd bij Damen Shiprepair Vlissingen voor een onderhoudsperiode. Van begin januari tot eind mei 2015 waren zodoende de scheepsbemanningen van zowel Zr.Ms. *De Ruyter* als van Zr.Ms. *Evertsen* op de kazerne gelegerd. Na Zr.Ms. *Evertsen* hebben er geen CZSK-eenheden meer voor onderhoud in Vlissingen gelegen, waardoor de legering van scheepsbemanningen is gestagneerd. Wel heeft MKVLIS een groot aantal oefeningen, van zowel CZSK-eenheden als eenheden van de andere Operationele Commando's (OPCO's), facilitair ondersteund.

Duikvaartuigen en duikteams waren regelmatig in de regio om explosieven voor de Zeeuwse kust te onderzoeken of onschadelijk te maken. In juni beleefde de *Hydra* nog

een hoogtepunt tijdens de ondersteuning van duikwerkzaamheden, toen het schip een derde en tevens laatste poging ondernam om de *Walcheren*, een zeventiende-eeuws admiraals- en vlaggenschip van de Zeeuwse Admiraliteit, voor de kust van Vlissingen te lokaliseren.

De betrokkenheid bij en samenwerking van de Marinekazerne Vlissingen met de Veiligheidsregio Zeeland (VRZ) zijn in mei verder bestendigd door beproeving van de afspraken die in een convenant met de VRZ waren gemaakt. Tijdens een *tabletop*-sessie zijn alle betrokkenen wederom bewust gemaakt van de mogelijkheden die de MKVLIS heeft te bieden in het geval zich een calamiteit op de Westerschelde voordoet. Ook heeft de VRZ gedurende het jaar een tweetal themaweken op MKVLIS georganiseerd, waarvan dagelijks tot zo'n tachtig werknemers gebruik hebben gemaakt. Verder heeft de brandweer uit de regio Walcheren de kazerne met regelmaat benut ten behoeve van brandbestrijdingsoefeningen, in nauwe samenwerking met de bemanning van de MKVLIS.

Een andere dienst die MKVLIS leverde, was het bieden van permanente kantoor- en andere faciliteiten aan de medewerkers van Toezicht Defensieleveranciers van DMO en het bataljon 30 Nationale Reserve (NATRES) van de A-compagnie.

De kazernefaciliteiten zijn in 2015 verder regelmatig benut voor *battlefield tours*, teambuildingsessies, themadagen, vergaderingen, reünies en recepties etc., door collega's van de overige krijgsmachtdelen en door diverse overheidsorganisaties binnen het bredere bereik van nationale veiligheidsstructuren (het Korps Landelijke Politie Diensten (KLPD) – Dienst Speciale Interventies (DSI), de Militaire Eenheid (ME), Veiligheidsregio *Zeeland*, Douane, etc.).

Met het oog op het 350-jarig bestaan van het Korps Mariniers en de toekomstige verhuizing van marinierseenheden vanuit Doorn naar Vlissingen zijn de mariniers in 2015 in de gelegenheid gesteld *battlefield tours* in Vlissingen bij te wonen. Aan dit tweedaagse evenement dat maandelijks plaatsvond, hebben per maand tot een maximum van vijftig mariniers deelgenomen, met als hoogtepunt – in mei – een tour georganiseerd door de Stichting QPO, met deelname van Commandant Zeestrijdkrachten, ltgenmarns R. Verkerk, en Directeur Operaties, briggenmarns mr. R.G. Oppelaar.

Het hele jaar door heeft de MKVLIS deelgenomen aan herdenkingen rondom de strijd om Zeeland en de 'slag om de Schelde' in de Tweede Wereldoorlog, o.a. in Vlissingen, op de Sloedam, in Kapelle en in Bergen op Zoom. Tevens is op 13 juni ondersteuning verleend aan de tiende Zeeuwse Veteranendag in Middelburg.

Naast de vermelde activiteiten is nog een aantal hoogtepunten te melden die in 2015 zijn gepasseerd. Zo vond op 27 januari in de Vlissingse bioscoop 'Cinecity' de feestelijke galapremière plaats van de film *Michiel de Ruyter*, die muzikaal werd opgeluisterd door de Tamboers en Pijpers van het Korps Mariniers. Op 22 april organiseerde de Marinekazerne Vlissingen voor de 35ste keer de 'Ronde van Walcheren', met medewerking van de Koninklijke Marechaussee. Bijna driehonderd fietsers reden mee met deze wielertoertocht van ca. 90 km. Tot slot heeft de Marinierskapel op 10 juli een concert gegeven in de Sint-Jacobskerk te Vlissingen ter gelegenheid van het 350-jarig jubileum van de mariniers.

Van Braam Houckgeestkazerne Doorn en Mobilisabel Complex Maartensdijk

Commandant: kltz (LD) drs. J.P.S.M. de Rooij

De reorganisatie is afgerond en volledig geïmplementeerd in de bedrijfsvoering van de kazerne. Ook de invulling van het kader heeft bijgedragen aan een betere uitvoering van de belegde taken. In de loop van het jaar zijn tevens de functiebeschrijvingen op orde gebracht. Door het jaar heen is met regelmaat gecommuniceerd met de gebruikers over de verantwoordelijkheden van de diverse entiteiten binnen de kazerne. Er is hard aan gewerkt om dit onder de aandacht te brengen. Andere belangrijke onderwerpen die binnen de kazerne zijn uitgedragen, zijn de handhaving van gedragsnormen en controles op het gebied van veiligheid en milieu.

In de loop van 2015 hebben de technische staat van de kazerne en de woon- en leefomstandigheden wederom ruime aandacht gekregen, mede op grond van de eerder opgestelde lijst van knelpunten. Inmiddels zijn een paar grote installaties vervangen, o.a. de kombuisinstallatie in de kombuis en de cv-installaties in een van de kantoorgebouwen en in de legering. Ook is sprake geweest van diverse lekkages, vooral in de oudere gebouwen op de kazerne. Dat probleem is, na een kosten-batenanalyse, symptomatisch is aangepakt. In de legering kreeg de brandveiligheid bijzondere aandacht, vooral waar het ging om de middelenvoorziening. Voor wat betreft de bedrijfsvoering kan vermeld worden dat aan het begin van het jaar pinfaciliteiten in de catering in bedrijf zijn genomen, wat een aanzienlijke verbetering inhield ten opzichte van de voorgaande jaren.

De samenwerking met andere defensiebedrijven binnen de kazerne verliep met vallen en opstaan. Bij het Facilitair Bedrijf Defensie (FBD) was een groot verloop onder het personeel, hetgeen niet heeft bijgedragen aan de kwaliteit van de facilitaire dienstverlening. Ook de geringe capaciteit als gevolg van de reorganisatie speelde daarbij een rol. Desondanks is het gelukt om, door een continue communicatie en samenwerking, een basisniveau te garanderen voor service, waaraan dus nog wel wat verbeterd kan worden. De vergrijzing onder het personeel van de Defensie Bewakings- en Beveiligingsorganisatie (DBBO) maakte nieuwe instroom van personeel noodzakelijk. Het intern opleiden vergde de nodige inspanning, en het duurde enige tijd voordat het betreffende personeel zich de beveiligingsroutine van deze kazerne had eigen gemaakt.

Met regelmaat is de kazernestaf benaderd met de vraag of zij in enigerlei vorm steunverlening aan derden kon bieden. Dit jaar was de toename van dit soort ondersteunende activiteitent niet excessief. De vaste jaarlijkse activiteiten (Veteranendag, sportdag COM, studiedagen Korps Mariniers, sportdag personeel van de kazerne) stonden ook dit jaar weer op het programma. Daarbuiten werd bijgedragen aan de organisatie van thuisfrontinformatiedagen van de Netherlands Maritime Special Operations Force (MARSOF) en een medailleparade georganiseerd voor militairen die hebben deelgenomen aan de *United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali* (MINUSMA). Voor het eerst werd dit jaar rond Kerstmis het 'buddydiner' ondersteund – een diner voor collega-mariniers en hun familie die het om een of andere reden moeilijk hebben. Dit grote diner in kerstsfeer was georganiseerd met behulp van vrijwilligers.

De activiteiten rond het 350-jarig Korpsjubileum concentreerden zich voornamelijk in Rotterdam, al is het initiatief om in dit kader een speedmars te organiseren naar het Glazen Huis in Heerlen ten behoeve van de radio 3FM-actie *Serious Request*, lopend via Rotterdam en Vlissingen, vanuit Doorn gekomen. Dit werd een succes, mede doordat € 30.000 werd opgehaald voor het goede doel.
Een voor de kazerne belangrijke datum dit jaar was 22 juni. Toen werd de aftrap gegeven voor de herbestemming van de kazerne met de ondertekening van een samenwerkingsconvenant tussen de provincie Utrecht, de gemeente Utrechtse Heuvelrug en het Rijks Vastgoed Bedrijf (RVB). Afgesproken werd dat gezamenlijk een traject zou worden doorlopen om de herbestemming van de kazerne in de toekomst in zo goed mogelijke banen te leiden, waarin burgerparticipatie een belangrijk aandeel zal krijgen. Als uitvloeisel hiervan werd de kazernestaf vanaf die datum veelvuldig belast met het verzorgen van rondleidingen aan stakeholders.

Ook de bouw van de nieuwe kazerne in Vlissingen heeft het nodige beslag gelegd op een aantal stafleden van de kazerne. Veel tijd en capaciteit is besteed aan het beoordelen van de behoeftestelling; die is uiteindelijk, na twee herijkingen, vastgesteld en kon daarna verder worden uitgewerkt.

Productgroep Korps Marinebrandweer

Commandant: Adj. hoofdcommandeur A.F.M. Langenhuizen BBA

De afgelopen jaren kenmerkten zich door vele veranderingen, zowel in de personele en materiële sfeer, als op het gebied van infrastructuur en logistiek. Na de renovatie van de gebouwen *Flevo* en *Gruno* in 2013 en de aanschaf van schuim- en lenscapaciteit is 2015 een relatief rustig jaar geweest. Veel energie is gestoken in het coachen van de staf.

De in 2013 gestarte samenwerking met de Veiligheidsregio Noord Holland-Noord is in 2015 uitgebreid door (eerder benoemde) beschikbaar gestelde lens- en schuimcapaciteit. Op afroep zijn beide voorzieningen nu beschikbaar voor de Veiligheidsregio Noord Holland-Noord, en zijn ze tevens opgenomen in de catalogus van de Nationale Operaties (NATOPS). Een ander aspect inzake de samenwerking betreft het aantal keren dat het Korps Marinebrandweer is uitgerukt op het grondgebied van Den Helder; in 2015 was dat ruim zestig maal. Bovendien is, ten behoeve van het CZSK, ruim 1500 keer een beroep gedaan op de bedrijfsbrandweer van het CZSK.

Productgroep Havenfaciliteiten

Hoofd: kltz E.A. Willemsen

Er stonden in 2015 drie thema's centraal voor de productgroep Havenfaciliteiten: het continueren van alle coördinerende en uitvoerende werkzaamheden in de haven, de uitbreiding van de vloot met twee nieuwe vaartuigen en het voorbereiden op de komst van een nieuw type sleepboot. Het Haven Operaties Coördinatie Centrum coördineert allerlei werkzaamheden in de haven. Het is een constante uitdaging gebleken de vele scheepsgebonden activiteiten op effectieve wijze te coördineren, zoals daar zijn steigerplanning, olielaad- en losplanning, munitielaad- en losplanning, het geven van rondleidingen, praktijklesplanning en de inzet van sleepbootbemanningen.

Wijzigingen van vaarschema's en bijvoorbeeld ook het inspelen op extreme weersomstandigheden hebben de coördinatie van activiteiten in 2015 dynamisch gemaakt. Om de planning en coördinatie te verbeteren, is een eerste aanzet gegeven tot het professionaliseren van het roostermanagement. In combinatie met een verbeterslag in het werkrooster voor de sleepbootbemanningen is het streven om de coördinatie en planning te blijven verbeteren. De civiel-militaire samenwerking met de Port of Den Helder heeft verdere invulling gekregen, en meerdere civiele schepen hebben gebruikgemaakt van militaire steigercapaciteit.

De verkeersleiding, die uit naam van de Rijkshavenmeester verkeersbesluiten neemt om de scheepvaartbewegingen veilig en soepel te verlaten verlopen, heeft afscheid genomen van twee verkeersleiders. Twee nieuwe verkeersleiders hebben deze openstaande plekken na het behalen van hun examens ingevuld. Het aantal verkeersleiders blijft hiermee op zeven, waardoor de verkeersleiding op volle sterkte is blijven draaien. Andere onderdelen binnen de productgroep havenfaciliteiten hebben wel te maken gehad met een personele onderbezetting. Het Kabelgat en Steiger 19 (de havenwachters) hebben desondanks veel faciliterende werkzaamheden kunnen verrichten voor de operationele vloot. Zo heeft het vormen van 'meerploegen', het (ver)plaatsen van vlotten en *fenders* en het plaatsen van valrepen continue doorgang gevonden.

Bij de centrale walbewaking (CWB) heeft de trend van de laatste jaren doorgezet dat er voortdurend eenheden voor langere periodes bij aangesloten zijn. Ruim twee derde van het jaar maken eenheden gebruik van de CWB, waardoor scheepsbemanningen worden ontzien bij het wachtlopen. Op 24 december is de waardering voor de CWB tot uiting gekomen in een bezoek van de CDS, generaal T.A. Middendorp. Het overbrengen van gelukwensen voor het nieuwe jaar is zeer positief ontvangen door het lopende wachtvolk.

Het tweede grote thema dat in 2015 speelde bij de productgroep was de toevoeging van twee nieuwe multifunctionele havenvaartuigen: de *Marsdiep* en de *Landtdiep*. Deze voormalige patrouillevaartuigen van de Koninklijke Marechaussee zijn voornamelijk voor lesdoeleinden opgenomen in de vloot. De productgroep Havenfaciliteiten beheert de vaartuigen, de Defensie Vaarschool (DVS) verzorgt de inzet. De samenwerking met de DVS heeft hierdoor in 2015 verder gestalte gekregen.

Het laatste grote thema was de komst – vanaf begin 2016 – van nieuwe sleepboten. Personeel van de sleepdienst heeft, naast de reguliere werkzaamheden, grote inzet getoond bij de voorbereidingen daartoe en het opleiden en bijscholen van de Defensie Materieel Organisatie (DMO), waarmee intensief is samengewerkt. De opleidingsdruk zorgde voor een verhoogde werkdruk bij de sleepbootbemanningen. Desondanks zijn de sleepboten meerdere keren ingezet voor binnenlands vlagvertoon in diverse Nederlandse havens en bij de vertegenwoordiging van het CZSK.

Productgroep Energiedistributiebedrijf

Hoofd: mw. drs. A.M. Valent-Groot

Het Energiedistributiebedrijf is sinds 1957 de energieleverancier en netbeheerder van de defensielocaties in Den Helder. Elektriciteit wordt opgewekt met de eigen centrale, het Krachtwarmtestation (KWS). Met de daarbij vrijkomende warmte wordt ongeveer de helft van de gebouwen aan de Nieuwe Haven voorzien van warmte. De basislast elektriciteit wordt ingekocht, de piekbelasting wordt verzorgd door het KWS.

Defensiebreed verzorgt het Energiedistributiebedrijf het contractbeheer en de factuurcontrole voor elektriciteit, gas, water en CAI of kabeltelevisie. Ook wordt invulling gegeven aan de behoeftestelling en worden de verbruikscijfers gerapporteerd en gebruikt om adviezen te geven over vermindering van het energiegebruik.

Op 27 maart 2015 is de elektriciteitsvoorziening in Den Helder – maar ook in grote delen van Noord-Holland en zelfs daarbuiten – ongeveer anderhalf uur lang uitgevallen door een storing bij de regionale netbeheerder Liander. Het opstarten van het KWS na de stroomuitval verliep in delen en was vrijwel voltooid op het moment dat Liander de elektriciteitsvoorziening weer hersteld had.

Op 29 april was sprake van langduriger stroomuitval. Vanwege werkzaamheden door Liander aan ons inkooppunt werd tijdelijk gebruikgemaakt van onze *back-up*-voorziening in de Vogelwijk. Een verbinding in een van de twee voedingskabels naar de Vogelwijk begaf het rond half elf in de ochtend, waardoor de gehele elektriciteitsvoorziening uitviel. Pas rond half vijf 's middags kon er weer gebruik worden gemaakt van ons reguliere inkooppunt. Binnen een uur na de stroomuitval kon het KWS de eerste steigers en gebouwen weer voorzien van elektriciteit, waardoor de nadelige gevolgen van de uitval voor de medewerkers in Den Helder beperkt bleven.

In mei werden fouten ontdekt in de jaarrekening van elektriciteitsleverancier Delta, wat een voordeel voor Defensie opleverde van 1,9 miljoen euro. De fouten waren vooral veroorzaakt doordat de door windmolens in Coevorden geleverde elektriciteit verkeerd was opgenomen.

Op 4 juli – tijdens de Marinedagen – viel 's middags de stroomvoorziening op de schepen uit. De opengestelde schepen zijn toen op eigen voorzieningen verder gegaan waardoor de negatieve effecten beperkt bleven. Het probleem werd veroorzaakt door een computerstoring en is aan het begin van de avond verholpen, waarna de schepen weer konden vertrouwen op de walspanning.

Op 15 september werd in het KWS de eerste van twee nieuwe suppletieketels geplaatst. Deze voorzien, tezamen met de warmte die vrijkomt bij de productie van elektriciteit, het stadsverwarmingssysteem op de Nieuwe Haven van warmte. De ketels hebben elk een vermogen van 7,5 mW en voldoen aan de strengere emissie-eisen die op 1 januari 2017 zullen ingaan. Bovendien is het rendement hoger dan bij de oude ketels.

Marinierskapel der Koninklijke Marine

Commandant: *kaptmarns A.J. Doosjen*
Dirigent: *majmarnskap P.B. Kleine Schaars*
Kapelmeester: *eltntmarnskap P. Bongaerts*

In 2015 werden meerdere jubilea gevierd, waaronder '350 jaar Korps Mariniers' en '70 jaar Marinierskapel'. Hieraan werd vooral in de tweede helft van het jaar aandacht besteed met diverse optredens. Als tastbare herinnering is de cd *Semper Iuvenalis* – met achttien internationale marsen – opgenomen, waarvan het eerste exemplaar op 21 juli werd overhandigd aan Korpscommandant briggenmarns mr. R.G. Oppelaar. Bovendien werd tijdens een aantal veteranenconcerten, onder meer in Vaassen, Zegveld en Zierikzee, de fantasievoorstelling *Marinier van Michiel de Ruyter* van theatermaker F. Groothof gegeven.

De Marinierskapel treedt op tijdens de Volvo Ocean Race in Scheveningen, 18 juni 2015.

Gedurende het hele jaar verzorgden de Tamboers & Pijpers van het Korps Mariniers de muzikale omlijsting van diverse ceremoniële diensten, zoals de erewachten bij de overhandiging van Geloofsbrieven door nieuwe ambassadeurs op paleis Noordeinde en de ontvangst van de Oostenrijkse Defensieminister op het Binnenhof en de CDS van Finland in Den Haag. Op 26 januari kreeg het eerste Chinese eskader in Nederland een muzikale aubade op de Holland Amerikakade in Rotterdam. Nieuwe mariniers die hun opleiding afsloten met een *Final Exercise* werden op 19 maart toegespeeld op de Van Ghentkazerne, en de daaropvolgende lichting in de Rotterdamse binnenstad. In Den Helder vond op 24 april de indienststelling plaats van Zr.Ms. *Karel Doorman*, met aan boord een grote medaille uitreiking. In oktober reikte de minister van Defensie, mevrouw J.A. Hennis-Plasschaert, bovendien dapperheidsonderscheidingen uit op de Van Ghentkazerne.

Naast de jaarlijks terugkerende concerten voor het Marine Sanatorium Fonds (dit jaar op 10 februari) en het Koninklijk Instituut voor de Marine (op 1 april) in Den Helder, werden onder meer benefietconcerten voor het Verzetsmuseum Zuid-Holland in Gouda gespeeld en voor de Oranjevereniging in Werkendam.

Educatieve inzet was er ook op verschillende momenten. Samen met de Bond van Orkestdirigenten is een workshop dirigeren ontwikkeld en verleende de kapel haar medewerking aan een masterexamen op het Tilburgs conservatorium dat is uitgezonden door Radio 4. Tijdens interactieve concerten gegeven ten overstaan van duizenden schoolkinderen in Rotterdam en Veenendaal, werden op speelse wijze de verschillende taken van een militair harmonieorkest uitgelegd. In november is in Breda een *play-in* georganiseerd tezamen met lokale verenigingen. Aan het eind van de dag trad een mega-orkest op, bestaande uit professionals en amateurs.

Bijzonder was de uitnodiging om een klassiek lunchconcert te verzorgen in het Koninklijk Concertgebouw te Amsterdam. Dat gebeurde op 11 maart onder leiding van gastdirigent Arie van Beek. De goed gevulde grote zaal werd aangenaam verrast door het hoge uitvoeringsniveau, wat resulteerde in een vervolguitnodiging. Op 14 maart werd de eerste 'Nacht van de Militaire Muziek' in het Nationale Militaire Museum te Soesterberg gegeven, die was georganiseerd door het Impresariaat Militaire Muziek Krijgsmacht; hierbij presenteerden ensembles vanuit de verschillende orkesten zich aan het grote publiek.

Na de jaarlijkse 'Marinetaptoe' in Den Helder ter gelegenheid van Koningsdag volgde een periode van muzikale ondersteuning bij een aantal herdenkingsmomenten. Zo was er op 2 mei de herdenking van '70 jaar voedseldroppings' bij het monument Terbregge in Rotterdam, gevolgd door de traditionele 4 Mei Herdenking om 11.00 uur in Den Helder. 's Avonds speelde de Marinierskapel de muziek van de Nationale Dodenherdenking op de Dam (live uitgezonden op televisie). Solo-trompettist SGTBDMZKT J. Schippers speelde daarbij om 20.00 uur voortreffelijk het Taptoe-signaal.
Ook was er op 14 mei de herdenking van '75 jaar bombardement Rotterdam' en op 28 mei de jaarlijkse herdenking van overleden marinepersoneel in Den Helder. In het Theater aan het Vrijthof in Maastricht speelde de Marinierskapel bij de herdenking van '70 jaar adoptie Amerikaanse begraafplaats Margraten'.

Optredens met weer een heel ander muzikaal genre vonden plaats op 5 mei tijdens het jubileumconcert '70 jaar Dutch Swing College Band' in de Anton Philipszaal te Den Haag, het Jazzfestival van Breda op 15 mei, en het groots opgezette buitenconcert in Scheveningen ter gelegenheid van het 'Volvo Ocean Race Festival' op 18 juni. Hierbij werden o.a. populaire artiesten als Waylon, Barry Hay en Di-Rect begeleid.

Onder leiding van gastdirigent Theo Wolters zijn op 12 en 13 juni klassieke concerten gegeven voor jubilerende verenigingen in Roermond en Puth. Vanwege het mooie weer in juni konden veel optredens plaatsvinden in de buitenlucht, zoals die op het exercitieterrein van de Van Braam Houckgeestkazerne in Doorn voor veteranen en oud-marinepersoneel. Ook werd een aubade gehouden tijdens de Veteranendag op de Van Ghentkazerne in Rotterdam, werd muzikale ondersteuning geboden tijdens de beëdiging van nieuwe marineofficieren op het KIM, en een Spaans getint muziekprogramma ten beste gegeven tijdens een festival in Zoetermeer. Op de Nationale Veteranendag is, naast het grote defilé in Den Haag voor koning Willem-Alexander, ook een concert gegeven op het Malieveld, onder andere met de soliste Anita Meyer. Vóór het zomerverlof zijn nog een aantal lunchconcerten gespeeld tijdens de Marinedagen, bij het Mariniersmuseum in Rotterdam en in Cuijk. Tijdens de intocht van de Vierdaagse van Nijmegen marcheerde een groot detachement mariniers vanwege het '350 jarig jubileum van het Korps Mariniers' achter hun muzikale collega's.

Op organisatorisch vlak werden twee belangrijke vacante functies opnieuw vervuld: aoobdmzkt J.A. van der Dussen (slagwerk) ging als *roadmanager* aan de slag om met name logistieke zaken voor te bereiden en euphoniumspeler sgtbdmzkt Burghgraef

werd benoemd tot assistent-dirigent om de chef-dirigent te ontlasten. Aan het eind van het jaar ontving hij als aanstormend dirigeertalent de prestigieuze 'Kersjesprijs' in het Concertgebouw.

Na het zomerverlof werden, samen met solist Jeroen van der Boom, grote concerten gespeeld tijdens SAIL Amsterdam en de Wereldhavendagen in Rotterdam (op 5 september). Op het laatstgenoemde event was er een varend concert te horen aan boord van Zr.Ms. *Zeeland*. Hierna reisde de kapel af naar Londen, om op 14 september, samen met de bemanning van Zr.Ms. *Johan de Witt*, op het historische binnenterrein van de Tower of Londen de traditionele ceremonie van de *Constable Due's* uit te voeren.
Na de jaarlijks terugkerende ceremonies van Prinsjesdag en de installatie van Adelborsten op het KIM, volgde eind september een week met uitvoeringen tijdens de Nationale Taptoe. Onder leiding van smjrmarnalg *tambour-maître* J.G. Oosterom was hiervoor een muzikale show ingestudeerd waarbij met een klank- en lichtspel hulde werd gebracht aan '350 jaar Korps Mariniers', met medewerking van drummers van *Her Majesty's Royal Marines*.

In oktober werd gestart met de concertserie *Around the world in 90 minutes*, samen met *jazz-fusion Trompettist* Eric Vloeimans, en werd in Den Helder de nieuwe schouwburg (het nieuwe theater 'de Kampanje') geopend met twee openingsconcerten onder leiding van gastdirigent Jos Schroevers. Ondersteuning was er van solisten, onder andere de tenor Arnold Bezuyen en de slagwerkgroep Percossa. Ook verscheen medio oktober de cd *Music for Wind Band* van John Philip Sousa (van het Amerikaanse platenlabel Naxos), waarvan de opnamen waren gemaakt in 2013. In dat jaar vond ook de release van de eerste cd plaats (van in totaal twee).

Twee Korpsconcerten in De Doelen te Rotterdam op 24 en 25 november markeerden de viering van '350 jaar Korps Mariniers'. Vele genodigden genoten onder meer van het Brabant Koor en solist-bariton Bastiaan Everink – een oud-marinier die een succesvolle carrièrewending heeft gemaakt als operazanger. Het jubileumjaar naderde zijn einde met het jaarlijkse (besloten) Prinses van Oranje-concert op 7 december in de Raad van State, o.l.v. de 77-jarige Franse dirigent Roberto Benzi. De kapel bracht een Frans georienteerd programma ten gehore, en als solist trad de fluitiste sgtbdmzkt M. van der Kooi op.

Na de (koude) herdenkingsbijeenkomst op 10 december op het Oostplein in Rotterdam volgde het hoogtepunt van de viering van '350 jaar Korps Mariniers': de muzikale begeleiding van het groot defilé over de Coolsingel te Rotterdam, langs het bordes van het stadhuis, voor koning Willem-Alexander.

Een optreden van de Marinierskapel tijdens de Nijmeegse Vierdaagse, 21 juli 2015.

Marinemuseum

Directeur: kltz (SD) drs. H. de Bles

Na meer dan vijftig jaar onderdeel te zijn geweest van de Koninklijke Marine is het Marinemuseum dit jaar een van de vier vestigingen van de Koninklijke Stichting Defensiemusea (KSD) geworden. Tijdens een geanimeerde bijeenkomst op 1 april in de Marineclub bedankte de directeur de aanwezige marineautoriteiten voor de ondersteuning die

het museum al die jaren van de KM heeft mogen ontvangen, zonder welke het zijn huidige vorm en kwaliteit niet had kunnen ontwikkelen. In zijn antwoord bevestigde plaatsvervangend Commandant Zeestrijdkrachten sbn B.W.J. Bekkering het einde van een tijdperk en stak hij de medewerkers een hart onder de riem door hun te verzekeren dat het Marinemuseum ook na de formele ontvlechting lid van de 'marinefamilie' zal blijven.

Het verslagjaar begon met asbest-inventarisatieonderzoeken aan boord van alle drie de museumschepen. Dit gebeurde naar aanleiding van de ontdekking van asbest aan boord van de nog operationele Zr.Ms. *Zeeleeuw*. In enkele kleef- en materiaalmonsters aan boord van de drie museumschepen werd wel asbest aangetroffen, maar de luchtmonsters die in de museumschepen zijn genomen, gaven geen reden tot zorg. De kans dat bezoekers hadden blootgestaan aan asbest werd daarom door de GGD Hollands Noorden zo goed als verwaarloosbaar geacht. Het bedrijf dat het onderzoek uitvoerde, adviseerde de asbestbronnen te verwijderen of duurzaam af te schermen en een asbestbeheersplan op te stellen. De Minister van Defensie stelde de Tweede Kamer in twee brieven op de hoogte van deze bevindingen en de daaropvolgende aanpak. Gedurende de asbestsanering, vanaf het moment dat het asbest-inventarisatieonderzoek op 13 januari begon, bleven de museumschepen gesloten voor medewerkers en bezoekers. In mei waren alle schepen weer toegankelijk voor publiek.

De collectie werd uitgebreid met een aantal belangrijke stukken, waaronder twee fotoalbums uit de nalatenschap van vice-admiraal Albertus Samuel Pinke (1894-1966), een smeedijzeren haardstuk ter nagedachtenis aan het sneuvelen van de stoker Johannes Thomas Martens (1915-1942) aan boord van de kruiser Hr.Ms. *De Ruyter*, tijdens de Slag in de Javazee op 27 februari 1942, en een scheepsmodel van het schroefstoomschip der vierde klasse Zr.Ms. *Bonaire* van hoge kwaliteit. Tientallen 'moderne' Nederlandse militaire onderscheidingen, verkregen via het Commando Diensten Centra, vulden een belangrijk hiaat in de collectie. Op de valreep van 2015 verwierf het Marinemuseum een olieverfschilderij van J.H.L. Meijer, voorstellende de redding van de Spaanse brik *La Bella Antonia* door de Nederlandse korvet *Juno* bij Cadiz op 26 december 1846. Deze aanwinst werd medegefinancierd door Stichting Vrienden van het Marinemuseum.

De vernieuwde website in KSD-huisstijl ging op 20 juni *live*. Hierna werd de nieuwe huisstijl ook elders toegepast. Als bijdrage aan de herdenking van de 'mobilisatie 1914-1918' organiseerde het museum aan boord van het museumschip *Schorpioen* de tijdelijke tentoonstelling *In staat van beleg. Den Helder 1914-1918*, die op 26 juni werd geopend. De expositie *Oranje en de Vloot* werd verlengd. Op 14 augustus presenteerde de Stichting Oorlogsgetroffenen in de Oost (S.O.O.) haar nieuwe website, waarop 1803 vertaalde registratiekaarten te vinden zijn van marinemensen die de Japanse bezetting van Nederlands-Indië, van 1942 tot 1945, hebben doorgebracht in Japanse krijgsgevangenschap. Het museum faciliteerde deze presentatie, ontving nabestaanden en stond de media te woord.

Het Marinemuseum deed bovendien mee aan landelijke evenementen, zoals het Museumweekend, de Kinderboekenweek, de RABO Museumkidsweek, de Maritieme week, Open Monumentendag, het Wetenschapsweekend en de Maand van de Geschiedenis. Ook zijn tijdens de schoolvakanties leuke activiteiten georganiseerd in het kinderatelier. In de kerstvakantie nam het Marinemuseum deel aan de nieuwjaarskaartenactie 'Stay safe', waarbij bezoekers werden uitgenodigd een groet aan militairen in missiegebieden te sturen. Het promotieteam werd breed ingezet voor diverse evenementen, variërend van de Helderse Visserijdagen tot de Wereldhavendagen. Tijdens de Marinedagen bevond het promotieteam zich aan boord van Zr.Ms. *Johan de Witt*. Ook op de Helderse Juttersmarkt en bij tal van andere publieksevenementen in de regio bracht het promotieteam het museum onder de aandacht.
Het Marinemuseum mocht in 2015 88.489 bezoekers ontvangen.

Mariniersmuseum

Directeur: H. Sonnemans

Het eerste jaar dat het Mariniersmuseum volledig onder de vlag van de Koninklijke Stichting Defensiemusea (KSD) viel, stond vooral in het teken van de 'ontvlechting' van de Koninklijke Marine. Drie medewerkers stapten over van het Ministerie van Defensie naar de stichting, en twee vacatures werden ingevuld. Allerlei bedrijfsprocessen – van ICT, huisvesting tot betalingsverkeer – moesten worden losgekoppeld van het CZSK en aangekoppeld bij het nieuw opstartende bedrijfsbureau van de KSD.
De prioriteiten in de nieuwe setting zijn het:
- aantrekkelijker maken voor een breder publiek,
- sterk verbeteren van de vaste presentatie in het museum en
- beter zichtbaar worden in de stad Rotterdam.

Dit kan worden bereikt door samenwerkingsverbanden aan te gaan met andere partijen, in en buiten de directe omgeving van het museum. Het museum dient zich letterlijk meer naar buiten te richten, en zich te verankeren met Rotterdam, een stad waarmee de mariniers van oudsher een bijzondere band hebben.

De belangrijke stakeholders van het Mariniersmuseum blijven de Koninklijke Marine en – daarbinnen – in de eerste plaats het Korps Mariniers, Stichting Historische Verzameling Korps Mariniers, Stichting Vrienden van het Mariniersmuseum, Stichting Rotterdam en de Mariniers, de gemeente Rotterdam, de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, het Maritiem District (samenwerkingsverband van bewoners, instellingen en bedrijven in het gebied) en Stichting Erfgoedhavens.

Er zijn ook diverse nieuwe samenwerkingen opgestart, zoals met het inpandig gelegen restaurant *Mooii*. Vanaf de hal van het museum is een doorgang gecreëerd naar het restaurant, wat niet alleen aantrekkelijk is voor bezoekers, maar ook handig bij ontvangsten en voor cateringsactiviteiten (nog steeds uitgevoerd ten behoeve van Defensie). Bezoekers kunnen voortaan het dak van het naastgelegen 'Witte Huis' bezoeken, dat een uniek uitzicht biedt over de historische omgeving. Het museum heeft zich aangesloten bij de ondernemersvereniging 'Oude Haven' en neemt deel aan evenementen in het gebied (Oude Haven-festival, Wijnhavenfestival, Wereldhavendagen).

De Marinierskapel verzorgde zeker driemaal per jaar een concert op het achter het museum gelegen Gelderseplein en de Tamboers en Pijpers van het Korps Mariniers gaven er workshops voor scholen. De *Battlefield tours* door de historische omgeving van Rotterdam (de strijd om de Maasbruggen in mei 1940) werden verzorgd door een nieuwe partner, namelijk Strijd om de Maasbruggen. Kortom, het streven is om zoveel mogelijk mariniersactiviteiten te organiseren in het Maritieme District, het gebied tussen de Leuvehaven en het Oostplein, met het Witte Huis en het museum in het hart daarvan!

De presentaties in het Mariniersmuseum zelf werden ook aangepakt. In juni 2015 werd *Expeditie Speurneus* geopend, een educatieve expositie waarbij de jeugdige bezoekers leren 'speuren als een marinier'. Deze tentoonstelling loopt tot het voorjaar van 2017. Verder zijn er diverse mini-exposities gemaakt, die waren opgesteld in de gang van het Rotterdamse Stadhuis, aan boord van Zr.Ms. *Rotterdam* tijdens de Marinedagen en in de hal van het eigen museum tijdens de 'Maand van de Geschiedenis'. De mini-expositie *Een kazerne voor de mariniers* is sinds begin december te bezichtigen in de hal van de Van Ghentkazerne. Ook heeft het Mariniersmuseum een bijdrage geleverd aan *De Aanval*, een grote expositie van Museum Rotterdam over het bombardement op de stad in mei 1940.

Er zijn schetsontwerpen gemaakt voor de herinrichting van de derde verdieping en er is een aanzet voor een concept geleverd van de herinrichting van een deel van de tweede

etage. Hier zullen dilemma's rond vrede en veiligheid worden uitgewerkt (nu zijn dat de missies in Uruzgan en Somalië). Ook zijn delen van de vaste presentatie verbeterd. De Duitse rubberboot die is gebruikt in de meidagen van 1940, afkomstig van het Nationaal Militair Museum (NMM), kreeg een plaats in de presentatie over Rotterdam en de mariniers. Tot slot zijn drie moderne mariniersfiguren geplaatst bij de thema's 'Uruzgan' en 'Somalië'.

Om de entree van het Mariniersmuseum een meer 'militaire aanblik' te geven, is een Landrover Defender aan een binnenmuur gemonteerd. Het voertuig is geschikt om in te klimmen, *hands on* dus, en daardoor multifunctioneel van aard. De balie werd te groot bevonden is vervangen door een geschikter exemplaar. Verder heeft de winkel een ander assortiment gekregen. Ook de collectie van het museum is uitgebreid. In 2015 werd een aquarel met tamboers en pijpers verworven m.b.v. Stichting Vrienden van het Mariniersmuseum' – een topstuk van Maarten Krabbé uit 1994. Ook het – geschonken – schilderij van een brandende Marinierskazerne aan het Oostplein in de meidagen van 1940 (gedat. 1941) is een bijzondere aanwinst. Verder zijn meerdere fotoalbums aangaande de Mariniersbrigade op Oost-Java aan het museum geschonken.

Het Mariniersmuseum heeft in 2015 11.498 bezoekers mogen ontvangen. Dit is aanzienlijk minder dan de ruim 20.000 die voor 2014 waren geregistreerd. De Stichting Historische Verzameling Korps Mariniers, tot 1 november 2014 verantwoordelijk voor de bedrijfsvoering, heeft hier intern onderzoek naar gedaan. Haar conclusie luidde dat het aantal betalende bezoekers in 2015 met ruim 15% is gestegen ten opzichte van de vijf voorgaande jaren (waarin de toegang in veel gevallen gratis was) en dat de terugval van niet-betalende bezoekers mogelijk te maken heeft met de registratie in het verleden.

Opleidingsvaartuigen

Marine Opleidingsvaartuig (MOV) Van Kinsbergen

Kapitein civiele bemanning: ing. M. de Wijn
Commandant militaire bemanning: ltz2oc W. Nieland

In 2015 is het Marine Opleidingsvaartuig (MOV) *Van Kinsbergen* veelvuldig (ruim 27 weken) ingezet voor het verrichten van opleidingstaken voor het Koninklijk Instituut voor de Marine (KIM), de Defensie Vaarschool (DVS) en het Maritiem Instituut Willem Barentsz. Hiernaast werd het schip, dat inmiddels zestien jaar oud is, onderworpen aan een groot onderhoud bij 'Shipyard Royal Niestern Sander', een externe werf in Delfzijl.

Vanwege het zeer intensieve vaarprogramma voer het MOV *Van Kinsbergen* met een dubbele bemanning. Zowel de burgerbemanning als de militaire bemanning bestond uit vijf personen die compleet uitwisselbaar waren. Dit deel van de bemanning werd, behalve voor werkzaamheden aan boord – mede ingezet als instructeur op het KIM om les te geven in de *Ship Handling Simulator*.

De *Van Kinsbergen* heeft, verspreid over het jaar, achttien weken voor het KIM gevaren, waarbij het schip zich vooral in de Oostzee bevond. Dit gebied is uitermate geschikt om adelborsten de beginselen van de navigatie op zee bij te brengen vanwege de vele mogelijkheden aldaar om navigatorisch interessante en uitdagende trajecten te volgen. Ook de drukke scheepvaart en het feit dat de wind er minder vrij spel heeft dan op de Noordzee maken het tot een ideaal oefengebied. Zo is er veelvuldig geoefend in de Kleine Belt, Agerso en Omo sund, Grote Belt, Flensburgerförde, en de aanloop naar Svendborg (alle in Denemarken). Op de laatste veertiendaagse reis heeft het MOV *Van Kinsbergen* voornamelijk in de Noorse territoriale wateren gevaren.

Tijdens deze navigatieoefeningen moesten de adelborsten laten zien dat zij over de benodigde theoretische en praktische kennis beschikten. Daarbij kwam het juiste gebruik van praktische middelen als kaartpassen en radarnavigatie, alsook (W)ECDIS-varen,

Het opleidingsschip Zr.Ms. *Urania* tijdens Sail Amsterdam, 22 augustus 2015.

Directie Materiële Instandhouding

aan bod. Van adelborsten wordt verwacht dat ze – ook onder tijdsdruk – een goede (reis) voorbereiding kunnen neerzetten en, met een team, goed doordachte beslissingen kunnen nemen. De nadruk verschoof van technische vaardigheden tijdens de eerste en tweede reis naar niet-technische vaardigheden tijdens de derde en vierde reis. Hierbij werd vooral gewerkt met de *7-skills* als CRM-tool.

Naast de inzet in de Oostzee voor het KIM, werd MOV *Van Kinsbergen* zes weken lang ingezet voor de DVS ten behoeve van de NAVO-specialisatie, de Zeewachtstandaard K (ZWST-K)-opleiding en de navigatiemodule. Tijdens deze reizen voer het MOV voornamelijk op de rede van Den Helder, de Texelstroom richting Harlingen en Terschelling, en op de Noordzee langs de Nederlandse kust.

De *Van Kinsbergen* is daarnaast ingezet voor het opleiden van studenten van het MIWB. Het ging hierbij voornamelijk om manoeuvreertraining en een brandbestrijdingsopleiding, waarbij het schip dienstdeed als platform. Tussen KIM en MIWB bestaat een convenant dat inhoudt dat docenten van het MIWB lesgeven op het KIM, met als tegenprestatie dat het MIWB het platform van het KIM kan gebruiken.

Zr.Ms. Urania

Commandant: ltz1 H.P.A. Dekkers

Na een periode van onderhoud bij Scheepswerf van der Hoeven in Drimmelen is het vaarseizoen van Zr.Ms. *Urania* begonnen met de Race of the Classics voor studenten vanuit Rotterdam. Omdat het weer in de eerste week van april zeer onstuimig was, is slechts een aantal korte races gevaren. Aansluitend zijn opleidingsweken met adelborsten op de Noordzee gehouden en heeft Zr.Ms. *Urania* twee weken lang VIP-tochten gevaren vanuit Enkhuizen. Hierna is het opleidingsprogramma van de adelborsten vervolgd in de Noordzee en het Engels Kanaal. In deze periode heeft het schip ook deelgenomen aan de Franse *Naval Grand Prix* te Brest (Frankrijk) en het jaarlijks maritieme festival 'Oostende voor Anker' in Oostende (België).

Tijdens de 'Volvo Ocean Race' in juni werd Zr.Ms. *Urania* ingezet als persboot en gaf de bemanning het startschot voor het eerste vertrekkende schip. Daarnaast gebruikten officials van de race het zeilende opleidingsschip als verbindingsplatform voor de kleinere veiligheidsboten op het water.

Na een week compensatie heeft Zr.Ms. *Urania* zich opgemaakt voor de *Tall Ships Races*, wat het schip van de Ierse Zee, via Noorwegen, naar de Oostzee heeft gebracht. Aansluitend zijn de evenementen 'Hanse Sail', 'Sail Bremerhafen' en 'SAIL Amsterdam' bijgewoond. Tijdens de Tall Ships Races heeft Zr.Ms. *Urania* de etappe van Belfast naar Ålesund bij zwaar weer op zijn naam geschreven. In september en oktober verzorgde het vier weken lang VIP-tochten vanuit Enkhuizen, Scheveningen en Rotterdam, om op 10 oktober wederom af te meren in de Veerhaven te Rotterdam voor de afsluiting van de *Race of the Classics voor Young Professionals*. De bemanning tijdens de 'rees' bestond uit een team van Jong Defensie (het jongerennetwerk voor militairen en burgers). Zeilervaring is bij deze reis niet vereist; de deelnemers worden begeleid door ervaren schippers en bemanningsleden. Zo ervoeren de jonge talenten hoe het eraan toegaat op een zeilschip op de Noordzee. Stichting *Race of the Classics* is vooral gericht op het behoud van het varend erfgoed en doet daarom aan de wedstrijd mee met klassieke zeilschepen.
In Den Helder is Zr.Ms. *Urania* weer gereedgemaakt voor haar jaarlijkse onderhoud te Drimmelen. Daar is het eind november naartoe gevaren via de 'staande mast route' door hartje Amsterdam.

COMMANDEMENT DER ZEEMACHT IN HET CARIBISCH GEBIED

Organogram CZMCARIB

Staf

Commandant der Zeemacht in het Caribisch Gebied, directeur Kustwacht voor het Koninkrijk der Nederlanden in het Caribisch gebied en Commander Task Group 4.4:	cdr H.R. Lodder
Plaatsvervangend C-ZMCARIB	: ktz W.L. van Zanten, *vanaf 1 juli 2015 kolmarns P.J. de Vin*
Hoofd Maritiem Hoofdkwartier Carib	: kltz R.O.P. Pulles EMSD
Hoofd Afdeling Materiële Instandhouding	: kltz (TD) ing. A. Schaap, Msc.
Directie controller CZMCARIB	: kltz (LD) drs. J.P. van Roon
Kustwacht voor het Koninkrijk der Nederlanden in het Caribisch gebied	
Directeur KWCARIB	: cdr H.R. Lodder
Plaatsvervangend directeur KWCARIB	: drs. J.J.M. Schreuder

Luchtfoto van de binnenkomst van Zr.Ms. *Karel Doorman* op Curaçao. Willemstad, 24 juni 2015.

Missiestatement CZMCARIB

De visie van deze eenheid luidt: 'In 2018 is CZMCARIB de onmisbare maritieme en veiligheidspartner in het Caribisch gebied, als onderdeel van het CZSK.' CZMCARIB is voor

iedereen in de regio dé vanzelfsprekende en betrouwbare partner als het gaat om maritiem optreden en veiligheid in het Caribisch gebied. Wanneer gevraagd wordt om expertise, ondersteuning, inzet of bijstand, staat het commandement hiervoor klaar. CZMCARIB heeft een goede band met zijn partners in de veiligheidsketen, en die weten het commandement op hun beurt te vinden.

Algemeen

De focus in het jaarplan 2015 lag op 'één team CARIB'. CZMCARIB is in 2015 nog meer één team geworden, onder meer door het leidende en verbindende operationele product; er is meer verbondenheid gegroeid tussen de verschillende eilanden, kazernes en afdelingen. Iedereen die werkzaam is bij of voor CZMCARIB is onderdeel van het team. Men is zich bewust van elkaars rollen en heeft interesse in elkaars werk. Samen leverden de eenheden in 2015 een topproduct af. Ze zijn zich blijven inzetten om de onderlinge banden te versterken, intensiever samen te werken en goed met elkaar te communiceren. Bijzonder was de bijstand die CZMCARIB verleende op het eiland Dominica, dat was getroffen door de tropische storm 'Erika'. Door zware regenval waren diverse dorpen afgesneden van het vasteland en moest evacuatie en bevoorrading over zee gebeuren met de FRISC.

Trainen en ondersteunen

Naast de eigen trainingen ondersteunde CZMCARIB ook trainingen van belangrijke strategische partnerlanden in het Caribisch Gebied (Verenigde Staten, Frankrijk). CZMCARIB-eenheden hebben zelf ook in het buitenland getraind, op 'Camp Lejeune' in de VS (*Military Operations in Urban Terrain*) en in Frans-Guyana en Martinique (voor de *Unit Cohesion Training*).

De strijd tegen drugs

Kordaat optreden voor het waarborgen van de veiligheid op en vanuit zee vergt continu waakzaamheid. CZMCARIB is een '24/7-organisatie': het Operatiecentrum van het Maritiem Hoofdkwartier Carib (MHKC) is 24 uur per dag, 365 dagen per jaar bezet. Dit levert elk jaar operationele successen op. Het afgelopen jaar werd bijvoorbeeld om en nabij de 11.000 kg aan contrabande van de markt gehaald.

Maritiem Hoofdkwartier Carib (MHKC)

Hoofd: kltz R.O.P. Pulles EMSD

Het MHKC heeft in 2015 de operaties en oefeningen van de eigen en bezoekende militaire eenheden in het Caribisch gebied gecoördineerd en aangestuurd. Tevens is het

opgetreden als commandant militaire middelen bij diverse militaire bijstandsverzoeken van de lokale overheden van de (ei)landen in het Caribisch deel van het koninkrijk. Om te voldoen aan de vlieguurbepalingen uit het convenant met de Kustwacht is een Cougar-helikopter van het Commando Landstrijdkrachten op Curaçao gestationeerd. Deze helikopter had als primaire taak om te voldoen aan de 290 vlieguren ten bate van KWCARIB. Het CZMCARIB heeft de helikopter daarnaast ingezet voor diverse andere taken.

Stationsschepen

In 2015 zijn wederom drie schepen als Stationsschip Caribisch Gebied (SSCG) onder bevel gesteld van de Commandant der Zeemacht in het Caribisch Gebied (C-ZMCARIB). Het OPV Zr.Ms. *Zeeland* is eind januari onder *operational control* van CZMCARIB gekomen, waarna het eind mei werd opgevolgd door Zr.Ms. *Van Amstel*. Eind augustus kwam vervolgens de aflossing door Zr.Ms. *Friesland*. In 2015 zijn de stationsschepen zonder boordhelikopter naar het Caribisch gebied overgekomen. In verband daarmee is het samenwerkingsverband met het *U.S. Coast Guard Helicopter Interdiction Tactical Squadron* (USCG HITRON), dat was opgezet in 2014, voortgezet. Dat squadron heeft voor de twee OPV's en het M-fregat een helikopter geleverd die tijdens de counterdrugsoperaties aan boord opereerde.

Counterdrugs

Alle drie de stationsschepen hebben zowel gepatrouilleerd voor de Kustwacht van het Caribisch gebied als voor de *Commander Task Group 4.4* (CTG 4.4) en daarbij diverse successen geboekt. In samenwerking met internationale eenheden is in 2015 om en nabij de 11.000 kg contrabande door CTG 4.4 van de markt gehaald. Deze internationale operaties zijn uitgevoerd met diverse andere landen, waaronder de Verenigde Staten, Frankrijk, Colombia, Groot-Brittannië en de Dominicaanse Republiek. De opvallendste onderscheping betrof die van 6.000 kg drugs tijdens een actie van Zr.Ms. *Zeeland*, in goede samenwerking met FRISC-vaartuigen, een HITRON-helikopter en een Maritime Patrol Aircraft van de Verenigde Staten. Ook Zr.Ms. *Friesland* voerde diverse onderscheppingen uit, met een resultaat van in totaal meer dan 2.500 kg cocaïne, in oktober en november 2015.

Orkaannoodhulp

Bijzonder aan de jaarlijks terugkerende *Hurricane Relief Exercise* (HUREX) was dit jaar de deelname vanaf Martinique van een Frans peloton van de *33 Regiment D'Infanterie de Marine* en het Franse LST *Dumont D'Urville*. Ook Zr.Ms. *Karel Doorman* maakte tijdens zijn warmweerbeproevingen deel uit van de oefening door de diverse eenheden terug te brengen naar Aruba.

Het marinedetachement op Sint-Maarten heeft dit jaar stand-by gestaan om noodhulp te verlenen in de periode van 22-29 augustus na de passage van de orkaan 'Danny' en

Zr.Ms. *Pelikaan* en Zr.Ms. *Karel Doorman* voor de kust van Aruba, 17 juni 2015.

tropische storm 'Erika'. Personeel van het MHKC heeft in diezelfde periode bijstand verleend op Sint-Eustatius.

Na de passage van de tropische storm 'Erika' heeft CZMCARIB, in de periode van 3 t/m 23 september, internationale noodhulp verleend op Dominica. Door de overvloedige regenval werden diverse gebieden verwoest en een paar andere onbereikbaar voor de buitenwereld. Mariniers van 32RSQN hebben, samen met Zr.Ms. *Pelikaan*, FRISC-vaartuigen, de AW-139 helikopter van de kustwacht en de genie van de Compagnie in de West, noodhulp verleend. Deze eenheden hebben ervoor gezorgd dat de afgesloten gebieden weer bereikbaar werden, mensen in nood konden worden geëvacueerd en drinkwater op het gehele eiland werd gedistribueerd.

Militaire bijstand

CZMCARIB heeft in 2015 zachte en harde militaire bijstand verleend aan de autoriteiten van de landen en eilanden van het koninkrijk. Een overzicht:

- Op Marinierskazerne Savaneta op Aruba zijn in januari tijdelijk wrakstukken opgeslagen van een vliegtuig dat in de nabijheid van Aruba was neergeschoten door de Venezolaanse overheid.
- Op Sint-Maarten heeft het detachement in september bijgedragen aan de beveiliging tijdens het korte bezoek van de Franse president.

- Op Bonaire heeft de CidW de oostkust beveiligd na het aanspoelen van een aanzienlijke hoeveelheid drugs.
- De Curaçaose Militie (CURMIL) heeft in de eerste helft van 2015 militaire bijstand geleverd in het kader van de decentrale voortzetting van criminaliteitsbestrijdingsprogramma *Ta Basta Awor* op Curaçao.
- Op Curaçao heeft de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EODD) een mortiergranaat geruimd die was aangetroffen in de achtertuin van een burger.
- Op Sint-Maarten en Sint-Eustatius hebben het MHKC en het mariniersdetachement zachte en harde militaire bijstand geleverd bij de passage van de tropische stormen 'Danny' en 'Erika'.
- Genisten van de CidW hebben enkele malen ondersteuning geboden aan de politie op Curaçao bij het doorzoeken van woningen en percelen in het kader van justitieel onderzoek.
- Op Sint-Maarten is assistentie verleend bij het doorzoeken van cellen van de penitentiaire inrichting op verboden genotsmiddelen, mobiele telefoons en wapens.

Een militair van het 43 Verkenningseskadron lanceert de 'Raven', een klein verkenningsvliegtuigje met camera's aan boord die de operator op de grond kan voorzien van live luchtopnames. Curaçao, 12 februari 2015.

Landmachtcompagnie in de West

De rotaties van de Landmachtcompagnie in de West (CidW) hebben in 2015 een afwisselend en uitdagend oefenprogramma afgewerkt. De vier rotaties werden verzorgd door:

- CidW 17 (43 Brigade Verkenning Eskadron, Regiment Huzaren van Boreel),
- CidW 18 (B/ Pegasuscompagnie 13 Infanteriebataljon Air Assault Regiment Stoottroepen Prins Bernard) ,
- CidW 19 (C/ Tijgercompagnie) , en CidW 20 (A/ Koningscompagnie 11 Infanteriebataljon Air Assault Garderegiment Grenadiers en Jagers).

Alle rotaties hebben bijstand verleend. CidW 17 begon direct van 25 december t/m 13 januari met de beveiliging van de voormalige Koraal Spechtgevangenis. De overige rotaties hebben met hun geniecapaciteit veelvuldig de lokale autoriteiten op Curaçao ondersteund tijdens het zoeken naar bewijsmateriaal. De sergeant geniespecialist die in 2015 op Tijdelijke Tewerkstelling (TTW)-basis bij het MHKC was geplaatst, heeft zijn meerwaarde meer dan bewezen, zowel bij deze operaties als op Dominica. De CidW 19 heeft op Curaçao ondersteuning verleend aan een grootschalige rampenbestrijdingsoefening die was georganiseerd door de Curaçaose autoriteiten en waarbij nauw werd samengewerkt met de lokale hulpdiensten.

Bezoekende eenheden

Gedurende 2015 zijn verscheidene eenheden naar Curaçao en Aruba gegaan om trainingen te volgen. Het Instituut Defensie Relatieziekenhuizen heeft, speciaal voor civiele medici die ingezet kunnen worden in uitzendgebieden, de terugkerende eindoefening *Daktari* uitgevoerd op Curaçao. Andere bezoekende Nederlandse eenheden waren *snipers* van het Korps Mariniers, NLMARSOF, de Defensieduikschool, de Duik- en Demonteergroep en het Korps Commando Troepen (KCT). Het FORCE RECON IIMEF USMC heeft in september een maritieme (duik)training uitgevoerd op Aruba.

Zr.Ms. Karel Doorman

De warmweerbeproevingen van Zr.Ms. *Karel Doorman* in het Caribisch gebied zijn gecombineerd met het ondersteunen van de HUREX-oefening op Sint-Maarten en een demonstratie van een amfibische landing op Aruba. Op Curaçao en Aruba werd het schip ter bezichtiging opengesteld voor het publiek.

350 jaar Korps Mariniers

Uiteraard is ook in het Caribisch gebied stilgestaan bij de viering van '350 jaar Korps Mariniers'. Zo werd speciaal hiervoor op 29 november, tijdens de 'KLM-marathon' – een 16,65 km lange *trailrun* op Curaçao – georganiseerd en is op Aruba op de korpsverjaardag deelgenomen aan een *Ultimate Athlete Challenge* en een *funstacle course*. Ook de (oud-)mariniers van Curaçao en Bonaire waren hierbij van de partij. Het marinedetachement op

Sint-Maarten had voor het event 'Beat the Marines' een amfibische cross opgezet waarbij de lokale hulpdiensten werden uitgedaagd de mariniersteams te verslaan. Ter referentie het onderstaande overzicht van de door het Integraal Jaarplan aangestuurde (grotere) activiteiten:

Mariniers oefenen een amfibische landing op het strand van Sint-Maarten, waarbij zij ondersteunt worden door een Cougar-transporthelikopter, 19 juni 2015.

Oefeningen/operaties	Datum	Betrokken
Korps Commando Troepen (KCT)	19 jan. – 14 feb.	KCTww
MOUT/HELI/RIVERINE Camp Lejeune training (VS)	09 – 27 mrt.	MHKC 32RSQN FRISC TP CURMIL ARUMIL

Oefeningen/operaties	Datum	Betrokken
MARSOF-training Curaçao	01 – 25 mei	NLMARSOF Zr.Ms. *Bruinvis* Zr.Ms. *Pelikaan* FRISC section CUR
USMC (duik)training Aruba	01 – 30 sept.	USMC 32RSQN FRISC TP Zr.Ms. *Pelikaan* Zr.Ms. *Van Amstel*
Unit Cohesion Training Martinique en Frans-Guyana	13 okt. – 23 nov.	32RSQN FRISCTP Zr.Ms. *Pelikaan* ARUMIL
Counterdrugsoperatie *Carib Venture*	Heel 2015	Zr.Ms. *Zeeland* Zr.Ms. *Van Amstel* Zr.Ms. *Friesland* Diverse maritieme patrouillevliegtuigen *US Coast Guard*
HUREX Sint-Maarten en Sint-Eustatius	08 – 21 mei	Zr.Ms. *Pelikaan* 32RSQN incl. ARUMIL Marinedetachement SXM MHKC CURMIL Frans LST *Dumont D'Urville* Peloton 33 RIMA
HUREX Saba	Week 42	MSTPPB Zr.Ms. *Pelikaan* MHKC

Directie control

Directie controller: kltz (LD) drs. J.P. van Roon

In het verlengde van de nieuw opgestelde visie het CZMCARIB is het jaarplan CZMCARIB opgesteld. Gedurende het jaar zijn er, zowel ter verantwoording richting CZSK als voor de interne sturing binnen CZMCARIB, kwartaalrapportages opgesteld. De ondersteuning van de lijnorganisatie van CZMCARIB wordt uitgevoerd door bureau 'Management Informatie'. Het jaar 2015 stond voor wat betreft de bedrijfsvoering in het teken van de implementatie van SAP *Finad & Matlog* (M&F) binnen CARIB. Op 24 november is SAP M&F *live* gegaan. Er is besloten dat het huidige dienstenassortiment van CARIB in de periode 2016-2017 zal worden geëvalueerd, waarbij het uitgangspunt is: 'Overdracht naar Nederland, tenzij…'.

Financiën

Het financiële beheer kreeg ook in 2015 de nodige aandacht, mede vanwege het belang van verrekening tussen het CZSK en de Kustwacht (KW)CARIB. De Audit Dienst Rijk (ADR) heeft – na zijn jaarlijkse audit – wederom een goedkeurende accountantsverklaring afgegeven. Het tijdelijk bij de Directiecontroller (DCON) CARIB ondergebrachte 'betaalkantoor CARIB' heeft in 2015 voor ruim 57,9 miljoen euro aan facturen betaald, onder meer ten laste van de Kustwacht, CZMCARIB, de Koninklijke Marechaussee en de DMO. Deze 'omzet' is 15% hoger dan in 2014, hetgeen vooral te maken heeft met de lagere waarde van de euro ten opzichte van de dollar.

Tijdens de oefening Hurex 2015 oefenen civiele hulpdiensten samen met militairen van het Korps Mariniers het zoeken, verzorgen en afvoeren van gewonden na een orkaan. Sint-Maarten, 16 juni 2015.

Het realisatiejaar 2015 was voor CZMCARIB in financieel opzicht lastig, en ook dit heeft alles te maken met de lage eurokoers. De beschikbaar gestelde budgetreeks in euro's levert aanmerkelijk minder lokale valuta op dan eerder was voorzien. CZMCARIB heeft de opgedragen operationele activiteiten en ondersteuning hierdoor niet binnen het toegekende budget van ruim 19,1 miljoen euro kunnen uitvoeren. Als gevolg van een relatief vroege kassluiting zijn facturen ter waarde van 1,4 miljoen euro doorgeschoven naar 2016. Hierdoor zal het begrotingstekort in 2016 toenemen tot 6,5 miljoen euro en zijn aanzienlijke besparingsmaatregelen noodzakelijk.

Ondersteuningsvaartuig en stationsschepen

Zr.Ms. Pelikaan

Commandant: ltz1 C. Dekker, vanaf 11 december ltz1 M.E. van der Eerden.

Zr.Ms. *Pelikaan* startte het kalenderjaar 2015 met de driejaarlijkse, twee weken durende dokking, die plaatsvond in Cartagena (Colombia). Aansluitend hieraan lag Zr.Ms. *Pelikaan* de resterende vier weken van het Benoemd Onderhoud tegen de RIMA-steiger op Marinebasis Parera. Vervolgens vonden de varende beproevingen plaats, inclusief de jaarlijkse *Continuation Training* onder leiding van SEATRAIN. Het operationele programma begon daarna met een transport van de CLAS-compagnie (de Compagnie in de West) naar Bonaire.

Medio maart stond de eerste transportweek van het jaar gepland, waarbij het schip alle eilanden van Caribisch Nederland bezocht voor materiaaltransport. Het bezoek aan Sint-Maarten werd gecombineerd met een amfibische training van het roterend element van de mariniers op Point Blanche. Halverwege de reis bracht Zr.Ms. *Pelikaan* voor het eerst een havenbezoek aan Sint-John's op het eiland Antigua.

In april ondersteunde Zr.Ms. *Pelikaan* de maritieme *snipertraining* en werd het transport ten behoeve van de jaarlijks terugkerende 'Ronde van Aruba' verzorgd. Het grootschalige evenement 'Sail Aruba' werd van 1 tot 3 mei gehouden in Oranjestad. Na het transport van de 18e CidW naar Bonaire werd op het laatste moment een *exit and re-entry*-oefening voor de Maritime Special Operating Forces gecanceld in verband met een technische storing aan boord van de aanwezige onderzeeboot, Zr.Ms. *Bruinvis*.

De jaarlijkse HUREX-oefening, waarbij wordt geoefend in het bieden van humanitaire noodhulp aan de Bovenwindse Eilanden na de passage van een categorie 4/5-orkaan, vond in 2015 wederom plaats vóór het zomerverlof. Na afloop van de HUREX werden, op

verzoek van de Nature Foundation op Sint-Maarten, onder de kust van het eiland diverse ankerblokken gepositioneerd ter bescherming van de koraalriffen. Begin juli nam Zr.Ms. *Pelikaan* de heen- en terugreis van de CidW naar Aruba voor haar rekening.

Na het zomerverlof moest het schip een extra week in onderhoud blijven vanwege de inbouw van een Satcom-satelliet met de bijbehorende netwerken. Begin september werden diverse *trials* uitgevoerd voor de opmaak van een scheepsdevies. Direct na afloop kreeg het schip de opdracht zich voor te bereiden op een ernstinzet op Dominica waar de tropische storm 'Erika' veel schade had aangericht. Zr.Ms. *Pelikaan* bracht daarop de Mariniers Compagnie in de Caribbean en een genie-eenheid van de CidW naar Dominica om het zwaar getroffen eiland een week lang te helpen met de wederopbouw.

Na het transport van en naar Curaçao voor de *Live Firing Tactical Training* (LFTT) voer Zr.Ms. *Pelikaan* medio oktober naar de Bovenwindse Eilanden in het kader van de 'Transportweek'. Deze week werd gecombineerd met een HUREX op Saba, waarbij ook een evacuatieoefening werd verricht in samenwerking met het mariniersdetachement op Sint-Maarten. Daarnaast werden ankerblokken op de Saba-bank geplaatst en werd het 'Zr.Ms. *Pelikaan*-rif' bij Sint-Maarten gedoopt, op de locatie waar Zr.Ms. *Pelikaan* in juni een ankerblok had geplaatst. Tevens bracht het schip een kort havenbezoek aan Basseterre, op het eiland Saint Kitts.

In november werden diverse amfibische scenario's onder de kust van Martinique beoefend, waarbij Zr.Ms. *Pelikaan* tevens een aantal zeemanschappelijke oefeningen uitvoerde met haar Franse zusterschip, *Durmont d'Urville*. Hierna werd Sinterklaas zoals gebruikelijk feestelijk binnengehaald op Marinebasis Parera.Begin december volgde de ondersteuning van de opleiding tot kikvorsman en verzorgde Zr.Ms. *Pelikaan* het transport van alle op Curaçao geplaatste mariniers naar Marinierskazerne Savaneta voor de viering van '350 jaar Korps Mariniers'.

Zr.Ms. Zeeland

Commandant: kltz H.J.F. Toebast

Zr.Ms. *Zeeland* mocht zich net als in 2014 opmaken voor een West-*deployment*. Op 21 januari vertrok het schip naar het Caribisch gebied. De eerste tussenstop was in Mindelo (Kaapverdië), waar diverse trainingen aan de Kaapverdische kustwacht werden gegeven. De tweede tussenstop was in Port-of-Spain (Trinidad), waar een receptie werd gefaciliteerd ter ondersteuning van een mogelijke verkooporder. Scheepsbouwer Damen Shipyards heeft uiteindelijk een order voor de bouw van twaalf kustwachtvaartuigen mogen ontvangen van de overheid van Trinidad en Tobago.

Het West-*deployment* was grofweg verdeeld in twee onderdelen. Het eerste deel bestond uit het uitvoeren van kustwachttaken onder de Dutch Caribbean Coast Guard (DCCG) met aan boord verschillende teams van de Kustwacht Caribisch Gebied (KWCARIB). Na de *midterm* begon de *counter drugs*-periode onder *Commander Task Group* (CTG) 4.4, waarvoor een *US Coast Guard Law Enforcement Detachment* en *United States Coast Guard Helicopter Interdiction Tactical Squadron* (USCG HITRON) MH-65 *Dolphin*-helikopter aan boord van Zr.Ms. *Zeeland* geëmbarkeerd waren.

De patrouilles voor de DCCG vonden eerst twee weken plaats nabij Aruba, Bonaire en Curaçao, en daarna een maand bij Sint-Maarten, Saba en Sint-Eustatius. Om zich voor te bereiden op de mogelijke inzet na een ramp werd een *Disaster Exercise* uitgevoerd op Marinierskazerne Savaneta (Aruba). Zr.Ms. *Zeeland* heeft, naast het uitvoeren van patrouilles, bijgedragen aan de veiligheid op zee tijdens de 'Heineken Regatta' en fungeerde als schietbaan voor het personeel van het kustwachtsteunpunt op Sint-Maarten. Er is één *search & rescue* (SAR)-inzet geweest bij een jacht met motorpech: de drie opvarenden en het schip zijn op sleeptouw genomen naar het eiland Antigua.

De bemanning van het fregat Zr.Ms. *Van Amstel* maakt zich op voor het vertrek naar het Caribisch Gebied. Den Helder, 17 mei 2015

Na een welverdiende *midterm*-periode werd een certificeringprogramma uitgevoerd onder leiding van tijdelijk extra geëmbarkeerd personeel van de *US Coast Guard District* 7. Tussendoor vond een SAR-inzet plaats waarbij twee personen gered zijn uit zee, nadat zij dagenlang in een klein rubberbootje hadden rondgedreven.

Tijdens patrouilles is een *go-fast* gevonden met motorpech. Er was geen contrabande meer aan boord, en om die reden is de zaak afgehandeld als SAR-actie en zijn de drie opvarenden aan boord genomen. Vervolgens zijn ze overgedragen aan de Venezolaanse Marine. Het havenbezoek te Oranjestad (Aruba) stond in het teken van 'Sail Aruba'. Zr.Ms. *Zeeland* was hier het vlaggenschip. Na een *sailpast*, met kanonsaluut door de haven van Oranjestad, is het koninklijk paar aan boord ontvangen.
Op 13 mei is tijdens een *boarding* op het vissersschip M/V *Caribbean Soul* 5.950 kg marihuana aangetroffen – de grootste Nederlandse drugsvangst ooit in de Caribische Zee! Het schip is opgebracht te Ponce (Puerto Rico) en overgedragen aan de Amerikaanse *Drug Enforcement Administration* (DEA). Door deze vangst is het geplande havenbezoek aan Santo Domingo (in de Dominicaanse Republiek) komen te vervallen. Desondanks ging de bemanning met een zeer voldaan gevoel terug naar Nederland.

Zr.Ms. *Van Amstel*

Commandant: kltz D. van der Neut

Zr.Ms. *Van Amstel* volgde Zr.Ms. *Zeeland* op als tweede stationsschip in de West en liep op 1 juni ceremonieel de haven van Willemstad binnen. Op de stafheuvel van CZMCARIB werd de scheepsstaf d.m.v. verschillende briefings voorbereid op de aankomende periode, waarna het schip op 5 juni de Caribische zee opvoer voor taken onder de vlag van CZMCARIB.

Op 9 juni voerde de bemanning van Zr.Ms. *Van Amstel* een *Disaster Relief Training Exercise* (DISTEX) uit op de Marinierskazerne Savaneta op Aruba, die bestond uit het helpen van het stadje Happy City nadat dit ongelukkigerwijs was getroffen door de orkaan 'Eva'. Van 15 tot 23 juni bracht het schip, in samenwerking met de Colombiaanse marine (waarmee meer maritieme samenwerking is aangegaan binnen dit gebied), de operatie *Vista Del Condor* ten uitvoer. Dit leverde een drugsvangst op van 52 kg cocaïne die werd ingenomen van een vissersvaartuig bij Aruba.

Op 25 juni meerde het schip als eerste Nederlandse SSCG in jaren af op de Britse Maagdeneilanden, op het pittoreske eiland Tortola. Na het hosten van een receptie voor Nederlandse expats op het eiland vertrok het schip op 28 juni weer naar zee om van 10 tot

17 juli haar *midterm* te houden in Willemstad. Daar werd een Amerikaans *Law Enforcement Detachment* (LEDET)-team met bijbehorende HITRON (*Helicopter Interdiction Tactical Squadron*)-helikopter geëmbarkeerd, waarna een periode volgde met voornamelijk counterdrugsoperaties. In deze periode werd bovendien een Belgische zeilboot op sleep genomen die al enige tijd stuurloos had rondgedreven vanwege een afgebroken giek. Begin augustus bracht het schip een bezoek aan Philipsburg op Sint-Maarten.

Op 12 augustus brak er een kleine brand uit in de achter-machinekamer, waardoor de toevoerventilator van de machinekamer defect raakte. Hierdoor moest het geplande havenbezoek aan San Juan (Puerto Rico) worden geannuleerd en lag het schip ongepland een week in Willemstad voor herstelwerkzaamheden. Het probleem kon worden verholpen doordat vanuit Nederland een complete ventilator werd ingevlogen. Na het uitvoeren van de werkzaamheden werd het *deployment* voortgezet en meerde het schip op 1 september af in Cartagena (Colombia). Hier werd een receptie georganiseerd waarop onder andere de minister van Infrastructuur en Milieu, mevrouw M.H. Schultz van Haegen, aanwezig was om diverse *Memoranda Of Understanding* (MOU's) te tekenen. Na dit havenbezoek volgde nog een korte logistieke stop in Willemstad, alvorens het schip zijn terugreis inzette. Op 23 september meerde Zr.Ms. *Van Amstel* na 4,5 maand weer af in de thuishaven Den Helder, waarna het met verlof ging.

Zr.Ms. *Friesland*

Commandant: kltz H. Suurveld Msc. EMSD

Op 7 september vertrok Zr.Ms. *Friesland* richting de West om daar als laatste stationsschip in 2015 te dienen. Dit vertrek was ongeveer een maand verlaat, zodat er ook tijdens de feestdagen een eenheid aanwezig zou zijn in de West. Vanwege deze wijziging is de overtocht rechtstreeks uitgevoerd en niet via de 'Highway 10', de bekende drugstransportroute tussen de Kaapverdische Eilanden en het Caribisch gebied.

Na het embarkeren van het briefingteam nabij Sint-Maarten is Zr.Ms. Friesland Willemstad op 21 september ceremonieel binnengelopen. De eerste patrouille van de West-termijn door de Dutch Carribean Coast Guard (DCCG) vond plaats in het gebied nabij de Bovenwindse Eilanden. Tijdens het havenbezoek aan San Juan (Puerto Rico) zijn de leden van het *Law Enforcement Detachment* (LEDET) en de helikopter van de US Coast Guard aan boord gekomen. Nadat de beide teams waren geïntegreerd met de scheepsbemanning begon Zr.Ms. *Friesland* met patrouilles voor de Commander Task Group (CTG) 4.4. Op zaterdag 17 oktober werd met behulp van radar een 'stilliggend contact' ontdekt. Nadat een FRISC-vaartuig voor onderzoek was gelanceerd, ging het contact er met hoge

Luchtfoto van Marinebasis Parera.

snelheid vandoor. Toen dit tot stoppen was gebracht en de vlaggenstaat toestemming had verleend de boot te onderzoeken, werd er 440 kg cocaïne op aangetroffen.

Na een onderhoudsperiode in Willemstad (Curaçao), is op dinsdag 27 oktober bij Aruba een saluut afgegeven aan de gouverneur, die vervolgens aan boord werd ontvangen. Een volgende onderschepping – van 315 kg cocaïne – volgde op zondag 1 november. Hierbij heeft de helikopter van de US Coast Guard na waarschuwingsschoten ook gericht vuur uitgebracht om het *go-fast*-bootje dat dit vervoerde tot stoppen te dwingen. Op 15 november, een dag na de *midterm*, werd met inzet van beide FRISC-vaartuigen opnieuw een *go-fast* tot stoppen gebracht; ditmaal werd 515 kg cocaïne aan boord aangetroffen en in beslag genomen.

Omdat de bemanning met de feestdagen niet thuis kon zijn, zijn op zaterdag 21 november, samen met het thuisfront op voormalig Marine Vliegkamp Valkenburg, opnames gemaakt voor de tv-uitzending *Missie Max*. Familie van de bemanning kon zodoende een persoonlijke boodschap overbrengen aan de geliefden op zee.

In een hevige storm is op zondag 29 november wederom een *go-fast* gelokaliseerd. De zes inzittenden van de boot wierpen, na ontdekking van de helikopter, naar schatting

ruim 2.000 kg cocaïne overboord. Na het stoppen van de *go-fast* middels waarschuwingsschoten en het uitschakelen van de buitenboordmotoren kon nog zo'n 1.350 kg cocaïne uit het water worden opgevist. Vanwege het invallen van de duisternis en het slechte weer was het niet mogelijk om alle smokkelwaar veilig uit het water te halen.

Na de periode van patrouilles die werden gehouden ten behoeve van CTG 4.4 zijn patrouilles voor de DCCG uitgevoerd. Nabij Sint-Maarten zijn hiervoor, naast een *boarding team* van de DCCG, ook liaisonofficieren van de eilanden Anguilla, Saint Kitts en Nevis geëmbarkeerd. De commandant heeft bovendien op 15 december een bezoek gebracht aan de gezaghebber, J.G.A. Johnson, op Saba. De Kerstdagen zijn doorgebracht op zee en op 30 december is Aruba aangelopen voor een havenbezoek tijdens de viering van Oud en Nieuw.

Kazernes

Marinebasis Parera

Commandant: kltz (SD) W. de Vries, vanaf 10 juli 2015 kltz E.G.J. Hekkers

In maart 2015 is de kazernestaf van Marinebasis Parera op Curaçao verhuisd van gebouw *Korsóu* naar het gerenoveerde gebouw *Karel Doorman*. Behalve de kazernestaf heeft ook personeel van HRM, lokaal personeel, het Diensten Centrum Internationale Ondersteuning Defensie (DCIOD), Bedrijfsmaatschappelijk Werk en de Geestelijke verzorging zijn intrek genomen in het gerenoveerde gebouw. Door de verhuizing kon de Compagnie in de West (CidW) het voor haar bestemde gebouw *Korsóu* betrekken.

Zoals gebruikelijk heeft de marinebasis in 2015 drie rotaties van de CidW gehuisvest en ondersteund. Deze ondersteuning behelsde de gebruikelijke facilitaire zaken op de kazerne en die tijdens oefeningen met de veldkombuiswagen. De Marinebasis biedt ondersteuning bij diverse evenementen op de basis of het eiland. In 2015 waren dat onder andere de nieuwjaarsreceptie van CZMCARIB en de Kustwacht, de viering van Koningsdag, Dodenherdenking, de Veteranendag en de Kerstnachtviering. In voorkomende gevallen levert de marinebasis ondersteuning aan operationele inzet. In 2015 is dat twee keer voorgekomen: ten eerste instantie tijdens de inzet van de CidW bij de gevangenis op Curaçao, de tweede keer tijdens de noodhulpoperatie op Dominica, waarbij op korte termijn voeding en personele ondersteuning is geleverd.

Ten slotte is in 2015 SAP geïntroduceerd in het Caribisch gebied en zijn er, behalve het leveren van ondersteuning voor de opleidingen en enkele bijeenkomsten ten behoeve

van SAP, diverse personeelsleden van de kazernestaf opgeleid om met dit softwareprogramma om te gaan.

Accommodatie

De klimaatbeheersing in de accommodaties had, mede vanwege de hoge bezetting én de tropische omstandigheden, de grootste prioriteit. Hiervoor is in 2015 een plan van aanpak gemaakt dat in 2016 zal worden geïmplementeerd.

Bedrijfsrestaurant

Het bedrijfsrestaurant *Lamunchi* draait nagenoeg het hele jaar door en verzorgt ca. 150 maaltijden per dag. Gezien het intensieve gebruik van het kombuis en de verouderde staat van de apparatuur heeft het vervangingsplan voor het kombuis in 2015 extra aandacht gekregen. Die vervanging zal medio 2016 plaatsvinden.

Fysieke training en sport

Een noemenswaardig evenement waaraan bureau Fysieke Training en Sport ondersteuning heeft geleverd, is de jaarlijks terugkerende 'KLM Curaçao Marathon' met de *16,65 QPO trailrun*. De *trailrun* stond dit jaar onder andere in het teken van '350 jaar Korps Mariniers'.

Marinekazerne Suffisant

Commandant: majmarns C.E. Dwarshuis

In 2015 is bij de Curaçaose Militie (CURMIL) een professionaliseringsslag doorgevoerd. De opleidingen zijn herschreven, waardoor de uitvoering er ook anders is komen uit te zien. Dit heeft geleid tot een kwaliteitsimpuls. In het voorjaar hebben negen personen (vijf van de Arubaanse Militie en vier van de CURMIL) hun Voorgezette Vakopleiding afgerond en hun korporaalsstrepen verdiend. In het voorjaar is een opleiding 'Bewaking en Beveiliging' gegeven. Het bijzondere van deze (pilot)opleiding is dat er voor het eerst een diploma aan is gekoppeld. Na het zomerverlof is de Elementaire Militaire Vorming (EMV) aangevangen. Dit jaar was het voor het eerst dat de EMV ook voor de Arubaanse Militie (ARUMIL) werd gegeven. Inmiddels is het grootse gedeelte van deze opleiding, waarbij eveneens duidelijk een kwaliteitsimpuls zichtbaar was, achter de rug.

Het groene peloton CURMIL

Het groene peloton is de CURMIL-eenheid die operationeel inzetbaar is. 2015 was voor deze relatief jonge eenheid een goed trainingsjaar. De deelname aan de *Military Operati*

Zr.Ms. *Pelikaan* en Zr.Ms. *Karel Doorman* voor de kust van Aruba, 17 juni 2015.

ons in Urban Terrain (MOUT)-training in de VS en de HUREX op de Bovenwindse Eilanden maakten duidelijk dat de eenheid zijn plek heeft gevonden tussen de andere operationele eenheden van CZMCARIB. Na het zomerverlof vond binnen de eenheid een grote personeelswisseling plaats. De rest van het jaar is grotendeels in beslag genomen door opwerken en trainen. Daarnaast heeft de CURMIL nog verscheidene trainingen en opleidingen ondersteund en met een detachement deelgenomen aan de Vierdaagse van Nijmegen en een (para)springweek in Nederland.

Sociaal Vormings Traject (SVT)

Het Sociaal Vormings Traject (SVT) is gericht op het bewerkstelligen van een positieve gedragsverandering bij *social drop-outs* en kansarme jongeren. Sommige onderdelen van de vorming zijn militair georiënteerd en gericht op het ontwikkelen van verschillende competenties. Het militair georiënteerde traject van vijf maanden, dat aangeboden wordt op Marinekazerne Suffisant, maakt deel uit van het totale traject van het Ministerie van Onderwijs van Curaçao dat iets langer dan een jaar duurt. Helaas is het SVT dit voorjaar om verschillende redenen niet doorgegaan. Aan het tweede SVT van 2015 deed slechts een kleine groep mee. Vlak voor de jaarwisseling werd de groep 'naar binnen geklapt' op Marinebasis Parera door de gehele kazerne en hun trotse familie. Deze jongeren hebben met het volgen van het SVT een nieuwe kans gekregen om zich verder te ontwikkelen en eventueel een baan te krijgen, waardoor ze een positieve bijdrage kunnen leveren aan de samenleving van Curaçao.

Algemene Dienst

De Algemene Dienst bood in 2015 allerlei soorten van ondersteuning aan verschillende opleidingen, het SVT, het groene peloton en de vaste staf van het kamp, en ook dit jaar waren er weer bezoekende eenheden die een beroep deden op deze afdeling. Een aantal van deze opleidingen wordt inmiddels jaarlijks herhaald vanwege de goede faciliteiten en lokale trainingsgebieden. Zo waren onder meer de Defensie Duikschool (DDS), *snipers* van het Korps Mariniers en ook de MTT weer van de partij en heeft de Defensie Duikgroep (DDG) een training kunnen uitvoeren vanaf Marinekazerne Suffisant.

Marine Steunpunt Pointe Blanche

Commandant: majmarns J. Abma

De aanwezigheid van het Mariniersdetachement op Sint-Maarten ging in 2015 zijn tweede jaar in. Ook dit jaar is de hulp van het detachement verscheidene malen ingeroepen voor het geven van harde militaire bijstand. In een aantal gevallen zijn de aanvragen gehonoreerd. Zo heeft het detachement in september ondersteuning gebo-

den tijdens een bezoek van de Franse president, F.G.G.N. Hollande, waarbij het detachement werd ingezet als *Quick Reaction Force*. Vervolgens werd in oktober wederom een beroep gedaan op de mariniers ten behoeve van ondersteuning bij het doorzoeken van de gevangenis in Pointe Blanche. Tijdens deze zoekactie zijn meerdere verboden artikelen en drugs aangetroffen en in beslag genomen.

De doelstelling voor 2015 was het standaardiseren van het oefenprogramma voor de bezoekende eenheden en het inregelen en borgen van een robuuste bedrijfsvoering van het vaste element. Buiten de reguliere oefeningen, die nu per rotatie goed zijn ingericht en gestandaardiseerd, heeft de HUREX op Sint-Maarten en Saba plaatsgevonden. Er is bij de HUREX gekozen voor een nieuwe opzet wat betreft het *command & control*, wat zeer goed is bevallen. Dit heeft geresulteerd in een verbeterde samenwerking tussen de civiele instanties onderling én met de eenheden van CZMCARIB. Ook op Saba is gekozen voor een nieuwe opzet, waarbij de civiele instanties van Saba eveneens werden ondersteund door een detachement van de marinierseenheid.

De eilanden Sint-Maarten, Saba en Sint-Eustatius werden gedurende het orkaanseizoen lange tijd bedreigd door de mogelijke komst van de orkanen 'Danny' en 'Erika'. Toch was inzet van de parate eenheden van het mariniersdetachement op Sint-Maarten niet nodig omdat beide orkanen het eiland aan de zuidzijde passeerden. Helaas werd het eiland Dominica wel zwaar getroffen. Eenheden van het 32e RSQN hebben daar de nodige noodhulp geboden.

Het jaar werd in december feestelijk afgesloten met de viering van de korpsverjaardag. De mariniers hadden hiervoor het sportevenement *Beat The Marines SXM* georganiseerd, waarvoor alle civiele partners waren uitgenodigd. Het evenement was een groot succes, en er zijn voornemens om het elk jaar rond de korpsverjaardag te organiseren.

Materiële Instandhouding

Hoofd: kltz (TD) ing. A. Schaap Msc.

De afdeling Materiële Instandhouding (MI) is verantwoordelijk voor de instandhouding en het beheer van het materieel, waaronder voertuigen, vaartuigen, wal(communicatie)systemen en andere operationele middelen vallen, zoals wapens en munitie ressorterend onder CZMCARIB en de directeur KWCARIB. Daarnaast zorgt de afdeling voor transportondersteuning en alle logistieke processen. Ten slotte is zij verantwoordelijk voor het verwerven van en voorzien in materieel en diensten, alsook het lokaal afstoten daarvan. De afdeling Materiële Instandhouding bestaat uit drie bureaus: 'Technische Ondersteuning' (TO), 'Logistiek & Transport' (L&T) en 'Inkoop'.

Hoewel de FRISC een *game changer* is gebleken, blijven de problemen met de levering en beschikbaarheid van reserveonderdelen voor de instandhouding een groot punt van zorg.

Zr.Ms. Pelikaan

Het transportschip heeft begin 2015 een Benoemd Onderhoud ondergaan. Dit bestond uit een externe dokking van twee weken bij Cotecmar Shipyards in Cartagena (Colombia) en vier weken langszij de RIMA Steiger op Marinebasis Parera in Curaçao.

Kustwacht CARIB

Voor de Kustwacht is ook in 2015 de samenwerking met zowel de lokale partners als regionale en internationale partners binnen de (maritieme) rechtshandhavingsketen van essentieel belang geweest. Een gedegen samenwerking, structurele onderlinge informatie- en kennisuitwisseling en het gezamenlijk nadenken over de meest efficiënte en effectieve wijze van opereren, voor nu en in de toekomst, zijn voor de Kustwacht randvoorwaarden om haar medewerkers verder te professionaliseren.

Ondanks de verminderde beschikbaarheid van het walradarsysteem en enkele vaartuigen vanwege intensief onderhoud in verband met ouderdom, alsmede een geringere beschikbaarheid van personeel door de vele opleidingen waarin is geïnvesteerd, heeft de Kustwacht goed gepresteerd. Bijna alle prestatie-indicatoren uit het Jaarplan zijn behaald. De Kustwacht heeft zelf, op basis van detectie en in nauwe samenwerking met (buitenlandse) partners, bijna 9.000 kg aan verdovende middelen onderschept. Ook is het aantal illegale migranten dat de Kustwacht heeft aangehouden, toegenomen, is zij streng opgetreden tegen overtredingen, zijn bijna 175 *search & rescue* (SAR)-meldingen professioneel afgehandeld en is het aantal overtredingen op de Sababank aanzienlijk gedaald. Hoewel het bezit en transport van vuurwapens een speerpunt is van de Kustwacht en haar ketenpartners, heeft zij die in 2015 niet aangetroffen bij drugstransporten en/of intensieve controles.

Ten behoeve van de operationele inzet van mensen en middelen is in 2015 het belang van Informatie Gestuurd Optreden sterk benadrukt. Inzet van middelen vindt vooral plaats door gerichte keuzes op basis van alle beschikbare informatie. Het nieuw ingevoerde bedrijfsprocessensysteem ACTPOL, dat ook gebruikt wordt door de lokale partners, heeft daaraan een grote bijdrage geleverd. Een gezamenlijk bedrijfsprocessensysteem zal op termijn de uitwisseling van gegevens met andere partners in de justitiële keten verbeteren, en daarmee de effectiviteit van de rechtshandhaving door de gehele keten.

De KWCARIB heeft op dit moment de beschikking over tien *Super Rigid Hull Inflatable Boats*, ofwel Super-RHIBS (SR's). Het einde van de technische levensduur is bijna bereikt

en er worden voorbereidingen getroffen om eind 2016 een vervanger beschikbaar te hebben. Dit jaar zijn bij alle drie de cutters de hoofdtandwielkasten verwisseld in het kader van een vervangingsprogramma, waardoor de kasten nu tot het einde van de levensduur van de schepen meekunnen. Ook zijn de nieuwe bijboten voor de cutters geleverd. De levering van *Integrated Logistic Support* (ILS)-producten is dit jaar moeizaam op gang gekomen.

SEWACO-systemen

Het onderhouden van straalpadverbindingen tussen de eilanden bleek ook in 2015 gepaard te gaan met de nodige uitdagingen. De systemen verouderen en vervanging laat helaas nog op zich wachten. Een ander probleem is de levering van de gewenste aantallen en soorten munitie vanuit Nederland vanwege de afwijkende, operationele functie van Defensie in de CARIB.

Logistiek & Transport

De afdeling Logistiek & Transport beschikt over de uitvoerende capaciteit om de operationeel logistieke activiteiten van de eenheden, zoals (strategische) verplaatsingen van materieel en personeel, te ondersteunen. Het gaat hierbij zowel om eigen eenheden als bezoekende nationale en internationale eenheden. In dit kader zijn in 2015 verschillende oefeningen en trainingen vanuit Curaçao en op locatie ondersteund, waaronder de jaarlijkse *Hurricane Exercise* op de Bovenwindse Eilanden, de terugkerende oefeningen van de compagnie in de West (CidW) op Aruba en Bonaire, en de trainingen in Frans-Guyana en Martinique. Verder was de ernstinzet in het kader van de noodhulp op het eiland Dominica op logistiek gebied een van de hoogtepunten van het jaar. Hierbij is voor vertrek in zeer korte tijd een omvangrijk en divers noodhulppakket van voertuigen en ander materieel samengesteld en vervolgens beladen op Zr.Ms. *Pelikaan*.

Wat betreft de logistieke bevoorrading moet vermeld worden dat de migratie naar het logistieke softwareprogramma SAP een fundamentele wijziging is geweest in de bedrijfsvoering, die zeer arbeidsintensief is gebleken. Met name de datamigratie vanuit een aantal unieke *legacy*-systemen van de CZMCARIB maakte dit project complex.

De oude vervoersmiddelen Landrover en Mercedes Benz 290 zijn verruild voor de Mercedes Benz 280CDI, waarmee CZMCARIB nu de beschikking heeft over veel breder inzetbare tactische voertuigen. Ten slotte heeft de Kustwacht CARIB in 2015, tezamen met DMO en CZSK/DMI, de ziekenauto's vervangen door een voor CZMCARIB aangepast *Commercial Off The Shelf*-voertuig.

Personeel en Organisatie Advies

Sr P&O adviseur: ltz1 (TD) ir. O.R.W. Binnenhei

In het jaarplan van 2015 werd benadrukt dat CZMCARIB tot dusver de operationele doelstellingen heeft kunnen behalen door de inzet en loyaliteit van het personeel. 'Goed werkgeverschap' bleef daarom ook in 2015 van essentieel belang om te kunnen beschikken over voldoende geschikt en gemotiveerd personeel. De medewerkers van P&O Advies CARIB leverden hieraan een continue bijdrage, onder andere door een actief personeelsvullingsbeleid te voeren in overleg met P&O CZSK. Dit was noodzakelijk want vanwege de kleinschaligheid van de organisatie van CZMCARIB, is er weinig tot geen personele redundantie. Daarnaast fungeerde P&O Advies CARIB ook in 2015 weer als vraagbaak voor zowel de lijnmanager als de medewerker voor alle personeel-gerelateerde zaken.

Wederom brachten in het voorjaar diverse loopbaanbegeleiders van de afdeling LBB P&O CZSK een werkbezoek aan CZMCARIB. Het personeel stelt deze mogelijkheid om een persoonlijk gesprek te hebben erg op prijs. Op 31 december 2015 bedroeg de totale personele vulling van het Nederlands defensiepersoneel bij CZMCARIB 98%. Binnen CZMCARIB was de vulling op Aruba 97%, op Sint-Maarten 100% en op Curaçao 98%. De vullingsgraad door lokaal personeel bij CZMCARIB bedroeg 88%, waarvan 94% vulling door lokaal personeel op Curaçao, 86% bij de CURMIL, 92% bij het lokale personeel op Aruba en 84% bij de ARUMIL.

Veiligheid en Milieu

Sr. medewerker: ltz2 (TD) E.G.A. van Wamel

Energiebesparing

Het energieverbruik op Marinebasis Parera te Curaçao was dit jaar hoger dan in 2014. Dit hing samen met aanpassingen in de bedrijfsvoering (het inpandig uitvoeren van onderhoud van FRISC-vaartuigen en geconditioneerd opslaan van onderdelen en middelen waardoor grote aircosystemen moesten worden ingezet). Het verbruik op de Marinekazernes Savaneta en Suffisant was vergelijkbaar met dat in 2014. Ten opzichte van 2012 hebben de drie kazernes (Parera, Suffisant en Savaneta) in 2015 gezamenlijk 26% bespaard op elektriciteit en 5% op water. In 2015 is verder invulling gegeven aan het 'Fase 3 Solar project': het plaatsen van 650 kW aan zonnepanelen. Marinebasis Parera is inmiddels voorzien van zonnepanelen met een totaal vermogen van 1 Megawatt, Savaneta met 300 kW en Suffisant met 350 kW. In 2015 is 95% van de waterleidingen op Marinebasis Parera en Marinekazerne Suffisant vervangen. Hierdoor is het aantal lekkages afgenomen.

Milieu

Al sinds enige tijd is het op Aruba en Curaçao niet meer goed mogelijk om gevaarlijke afvalstoffen te verwerken, omdat de verbrandingsovens van de eilanden deze niet of niet voldoende kunnen afbreken. Het milieu wordt daardoor onnodig belast. Inmiddels is het voor Defensie mogelijk om gevaarlijke afvalstoffen naar Nederland te verschepen en aldaar te laten verwerken. In juni 2015 heeft er een transport van vier 20ft containers met zulk afval plaatsgevonden, uitgevoerd door Zr.Ms. Karel Doorman.
In 2015 heeft de afdeling Materiële Instandhouding de aanvragen van de milieuvergunningen van Marinebasis Parera en Marinekazerne Suffisant opgesteld en aangeboden aan de lokale autoriteiten.

Veiligheid en Gezondheid

In het najaar van 2015 is een 'Veiligheids en Milieu Management Systeem' (VMMS)-*audit* uitgevoerd door Dekra Certification. Hierbij zijn geen *majors* vastgesteld maar wel zes *minors*, waarvan er inmiddels vijf zijn opgelost.
Toezichthouders en de adviseurs 'gevaarlijke stoffen' hebben in het Caribisch gebied inspecties uitgevoerd, waarvan de uitkomst is vastgelegd in rapporten. De adviezen zijn beoordeeld en waar relevant uitgevoerd.

In 2015 zijn een aantal langlopende veiligheidsknelpunten uit de Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E's) en *audits* opgelost of is daarmee een start gemaakt, onder andere met betrekking tot de klimaatbeheersing van de loodsen van de afdeling Materiële Instandhouding en de aanbesteding van de vervanging van de kookketels in de bedrijfsrestaurants. Naar aanleiding van deze voorvallen is achtmaal een Commissie van Onderzoek aangesteld.

V&M deskundige ondersteuning

Naar aanleiding van de evaluatie van de reorganisatie is bij de staf van het CZMCARIB de functie van 'stafofficier veiligheid en milieu' in het leven geroepen, die inmiddels is vervuld. De deskundige ondersteuning op het gebied van veiligheid en milieu ligt daarmee in handen van vier veiligheidskundigen.

Opleidingen

In 2015 zijn de opleidingen 'Bedrijfshulpverlening' (BHV) uitbesteed aan een lokaal opleidingsbureau. C-ZMCARIB heeft het Hoofd Opleidingen Koninklijke Marine (H-OKM) laten weten dat CZMCARIB er de voorkeur aan geeft dat deze opleiding wordt verzorgd door de 'School voor Chemische, Biologische, Radiologische en Nucleaire Verdediging, Damage Control en Bedrijfsveiligheid' (de SCBRNDCBV). De SCBRNDCBV heeft deze wens beoordeeld en gehonoreerd, met als gevolg dat de school de BHV-opleidingen in

2016 zal verzorgen. Eerdere capaciteitsproblemen bij de school hadden grote consequenties voor de opleidingen in het veiligheids- en milieumanagementsysteem en voor de basisveiligheid aangezien meer dan 65% van de V&M-functionarissen geen V&M-opleiding heeft genoten. In het voorjaar van 2016 zal de SCBRNDCBV de opleidingen VMS-defensie en VCA (Veiligheid, gezondheid en milieu, Checklist Aannemers) in de CARIB gaan verzorgen. Het uitgangspunt is nu dat de werknemers, voorafgaand aan hun plaatsing in de CARIB, de vereiste opleiding(en) in Nederland gevolgd dienen te hebben.

Diensten Centrum Bedrijfsmaatschappelijk Werk (DC BMW) regio CARIB

Hoofd: ltz1 (SD) H.J.H. Goetzee

De belangrijkste taken die het Dienstencentrum Bedrijfsmaatschappelijk Werk (DC BMW) in het Caribische gebied vervult, zijn hulpverlening, dienstverlening, berichtgeving en opvang na schokkende gebeurtenissen en crisisinterventie. Vooral bij het overlijden van een defensiemedewerker als gevolg van een ongeval is de waarde van DC BMW voor het thuisfront en medewerkers dit jaar weer onomstotelijk aangetoond. Dit zijn helaas momenten in het leven die je liever niet meemaakt, maar wanneer het gebeurt, maken ze een onuitwisbare indruk. Een dergelijk moment dat veel indruk maakte deed zich bijvoorbeeld voor toen toen er door de duikploeg en alle aanwezigen een erehaag werd gevormd op de plek van het ongeval bij het wegrijden van het slachtoffer. Zowel die erehaag als de aanwezigheid bij de herdenking, hebben laten zien dat het personeel van de Carib er voor elkaar is.

Dit jaar is tevens een vervolg gegeven aan het initiatief om adequater om te gaan met problematiek waarbij huiselijk geweld een rol speelt. Hierin heeft DC BMW weer een training gegeven aan relevante spelers van de Koninklijke Marechaussee CARIB, de medische dienst en een aantal docenten van lokale scholen waarop veel kinderen van defensiemedewerkers zijn geplaatst.

Diensten Centrum Internationale Ondersteuning Defensie (DCIOD)

Commandant: lkol T.J.C. Plijner, vanaf 8 oktober 2015 F.H. Schotman

De voorgenomen reorganisatie van de Internationale Ondersteuning Carib (RIO CARIB) was in 2015 nog niet voltooid. De werkorganisatie die in 2013 werd opgericht in verband

met het uitblijven van de formele goedkeuring van de reorganisatie is in 2015 opgeheven op voorspraak van de medezeggenschapscommissie (MC) DCIOD.

Net als in voorgaande jaren hebben, zowel in Nederland als op de eilanden in het Caribisch gebied, de gebruikelijke voorlichtingsbijeenkomsten plaatsgevonden. Voor de nieuwkomers is in maart voorlichting gegeven op het Marine Etablissement in Amsterdam en in november heeft de voorlichter van het cluster 'Amerika/Carib', tijdens een reis door het Caribisch gebied, de voorlichting verzorgd voor de *repatters* op de eilanden Sint-Maarten, Curaçao, Aruba en Bonaire. Op Curaçao en Aruba werd hij daarin bijgestaan door een vertegenwoordiger van het verhuisbedrijf NEDVAN International B.V. uit Zoeterwoude. Zo is ook in 2015 geborgd dat iedereen die een nieuwe functie krijgt en in een andere woonomgeving komt. Hetzij in Nederland, hetzij in het Caribisch gebied – de gelegenheid krijgt zich daar goed op voor te bereiden. Vanwege de overwegend positieve reacties op de individueel gegeven voorlichting op het huisadres in Nederland en op de Kromhout Kazerne in Utrecht, is dit initiatief voortgezet en waar mogelijk geïntensiveerd. Ten slotte zijn in 2015 de declaratiemogelijkheden voor wat betreft de en de reisvergoedingen (in selfservice) vergroot.

IVENT

Met de nalevering van de benodigde monitoren is de vervanging van alle netwerk-communicatieapparatuur (de *Lifecycle End user Devices*, LED) afgerond. Ook zijn alle oude computers vervangen door computers met MS Windows 7 en een beeldscherm van ten minste een 19 inch-formaat.

WAN CARIB

Aruba, Sint-Maarten en Curaçao zijn in 2015 ontsloten op het nieuwe Caribische *Wide Area Network* (WAN). Het oude netwerk is daarbij ontmanteld.

Overdracht dienstverlening (JIVC03)

De overdracht van de dienstverlening wordt opnieuw aangelopen. De projectorganisatie zal hierop worden ingericht

Medische dienst CZMCARIB

Hoofd: kltz (AR) C. Spaargaren

De Medisch dienst CZMCARIB heeft in 2015, naast de reguliere zorg voor militairen en hun gezinnen, meerdere activiteiten ondersteund, zoals het leveren van materieel en personeel aan verschillende oefeningen en evenementen, alsmede ten behoeve van

operationele inzet. Het spectrum aan oefeningen was wederom erg breed. Zo zijn er oefeningen geïnitieerd vanuit Marinekazerne Suffisant en de CidW, was er de jaarlijkse HUREX op Sint-Maarten, waar sprake was van een belangrijke medische inbreng, de *Jungle Warfare Course* (JWC) in Martinique en Frans-Guyana, en de duikmedische ondersteuning aan de duikoefening *Western Partnership*.

De medische dienst participeerde in zowel de voorbereiding als de uitvoering van de 'KLM Curaçao Marathon'. Daarnaast werd personeel geleverd ten behoeve van de 'Ennia Triatlon'. In samenwerking met de ziekenboeg van Marinierskazerne Savaneta werd noodhulp geboden aan het door storm getroffen eiland Dominica. Met man en macht is gewerkt om binnen 24 uur personeel en materieel gereed te krijgen voor vertrek. Naast ondersteuning voor eigen militairen is ook ondersteuning geleverd aan het land. Zo doneerde de Medische Dienst een uitgebreid medisch pakket en boden de arts en verpleegkundigen hulp aan de lokale diensten.

BIJLAGEN

Vlagofficieren-dienstoudsten 2015

Operationele Dienst	: cdr R.A. Kramer
Korps Mariniers	: briggenmarns mr. R.G. Oppelaar
Technische Dienst	: sbn (TD)/vadm (TD) dr. A.J. de Waard
Logistieke Dienst	: cdr (LD) drs. L.H.I. Brummelaar

Koninklijk Instituut voor de Marine

Commandant	: ktz drs. C.L. Turnhout, *vanaf 18 september 2015* *ktz P. van der Berg*
Decaan Faculteit Militaire Wetenschappen	: prof. dr. H. Rudolph

De adelborsten van het KIM starten hun opleiding met een introductieperiode op Texel, 24 augustus 2015.

De introductieperiode van de adelborsten van het KIM. Texel, 24 Augustus 2015.

Het jaar 2015 was er andermaal één waarin de noodzaak van onze krijgsmacht ten volle is gebleken. Door de toegenomen internationale spanningen en conflicten lijkt men zich steeds meer bewust te worden van de relevantie van onze krijgsmacht. In het kader van die ontwikkeling is het dan ook niet verrassend dat het Koninklijk Instituut voor de Marine dit jaar de grootste opkomst aan aspirantofficieren in jaren had. Op 11 augustus 2015 verschenen 120 mannen en vrouwen op de traptreden van het KIM.

Er volgde een intensieve maritieme introductieperiode (MIP), waarin de aspiranten al snel kennismaakten met de Koninklijke Marine. Tijdens het eerste gedeelte van deze introductieperiode embarkeerden zij namelijk aan boord van Zr.Ms. *Rotterdam*, wat de MIP maritiemer maakte dan ooit tevoren. Zo werd de eerste stap in hun maritieme carrière gezet, die bepalend is voor de verdere vorming van adelborst tot officier. Meer dan ooit leidt het KIM haar adelborsten op tot officieren die, bij de complexe hedendaagse conflicten, in staat zijn snel en weloverwogen besluiten te nemen.

Het jaar 2015 was voor het KIM niet alleen één van voortzetting van de nieuw ingeslagen koers, maar ook één waarin zich grote veranderingen voordeden. Het Assaut vond, zo zou later blijken, voor de laatste maal plaats in het voorjaar. Vanaf 2004 tot dit jaar was dit bal een jaarlijks terugkerend evenement rond Koningsdag. Van 17 t/m 29 april 2015 was het 't Zaaltje van het KIM omgetoverd tot de prachtige balzaal, gelijkend op die welke zich aan boord van de *Titanic* bevond. Het thema *Heart of the Ocean* was een verwijzing naar de bekende blauwe diamant uit de film *Titanic*. Van 30 april t/m 2 mei ontvingen de adelborsten hun gasten en bedankten zij op deze wijze eenieder voor de ondersteuning tijdens hun opleiding.
Op 26 juni vond wederom een groot evenement plaats op het KIM: een nieuwe lichting officieren werd beëdigd, ditmaal door onze nieuwe Commandant Zeestrijdkrachten, ltgenmarns R. Verkerk.

In het najaar konden twee prachtige evenementen gecombineerd worden. Op vrijdag 18 september 2015 droeg ktz C.L. Turnhout het bevel over het KIM over aan ktz P. van den Berg. Deze commando-overdracht ging gepaard met de installatie van de nieuwe lichting adelborsten. Met een nieuwe commandant en een nieuw geïnstalleerde promotiegroep begon het KIM aan een nieuwe fase.
Onder leiding van ktz Van den Berg werkt het KIM aan een steeds verdergaande integratie van de officiersopleidingen uit verschillende krijgsmachtdelen. Meer dan ooit vormen de vormingsinstituten van de NLDA een sterke eenheid die gereed is voor de uitdagingen van de toekomst. In het licht van deze integratie mocht het KIM dit jaar dan ook een grote groep cadetten van de Koninklijke Land- en Luchtmacht verwelkomen. Deze collega-aspirant-officieren zijn inmiddels volledig geïntegreerd in het leven op het in-

stituut. Met de genoemde commando-overdracht blijft het doel immer onveranderd: het opleiden van krachtige leiders die de toekomst van onze krijgsmacht (en de marine in het bijzonder) zullen gaan vormgeven.

Kustwacht Nederland

Directeur: ktz R.J. Blok Msc.

De Nederlandse Kustwacht is dienstverlener en handhaver tegelijk. De Kustwacht beschermt en bevordert het verantwoord gebruik van de Noordzee én bewaakt de Nederlandse grenzen, maar doet dat niet alleen. Zij werkt in opdracht van vijf ministeries: Infrastructuur & Milieu, Defensie, Veiligheid & Justitie, Financiën en Economische Zaken. Medewerkers van de Kustwacht hebben zich in 2015, samen met het personeel van de participerende diensten – Rijkswaterstaat, Koninklijke Marine, Politie, Douane, Koninklijke Marechaussee, Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit, Koninklijke Luchtmacht, Inspectie Leefomgeving & Transport en het Staatstoezicht op de Mijnen – ingezet voor de veiligheid (*safety & security*) en economische belangen van ons land.

SAR-helikopter Noordzee Helikopters Vlaanderen maakt entree

De Kustwacht spant zich in om drenkelingen, schipbreukelingen of andere personen die op zee in nood of gevaar verkeren, op te sporen en te redden. 24 uur per dag zet de Kustwacht schepen, helikopters en vliegtuigen in voor deze *search & rescue* (SAR)-taak. Behalve voor het eigen materieel maakt zij gebruik van reddingboten van de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij (KNRM) en van schepen, helikopters en vliegtuigen van het Ministerie van Defensie. De speciale SAR-helikopters worden ingezet voor reddingsoperaties en patiëntenvervoer. Zo worden bewoners van de Waddeneilanden en bijvoorbeeld bemanning en passagiers van schepen en boorplatformen als dat nodig is met deze helikopters naar ziekenhuizen op het vasteland overgebracht.
In 2015 is een einde gekomen aan de samenwerking met de Nederlandse Olie en Gas Exploratie en Productie Associatie, NOGEPA (de overkoepelende belangenbehartiger van bedrijven die in Nederland gas of olie opsporen en winnen). Jarenlang heeft de Kustwacht gebruikgemaakt van één van de helikopters van NOGEPA. Deze helikopter had een speciale uitrusting voor *offshore*-gerelateerde reddingsacties.

Als gevolg van capaciteitsproblemen bij het Defensie Helikopter Commando zijn er geen defensiehelikopters meer beschikbaar voor SAR-taken. Vanaf dit jaar maakt de Kustwacht daarom gebruik van drie SAR-helikopters van Noordzee Helikopters Vlaanderen (NHV). Twee helikopters vliegen vanaf Maritiem Vliegkamp De Kooy ten zuiden van Den Helder en twee vanaf de Pistoolhaven op de Maasvlakte in Rotterdam.

BroNS team operationeel

Bij brand aan boord kunnen passagiersschepen en veerboten een beroep doen op een mobiel brandweerteam van de Kustwacht. Dit team levert advies en assistentie bij de bestrijding van brand, zodat een (grootschalige) evacuatie van opvarenden kan worden voorkomen. Dit speciale brandweerteam (Brandweer op de Noordzee pre SAR, BroNS) wordt geleverd door de Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond en is binnen een uur beschikbaar. Het afgelopen jaar is hiervoor het nodige voorwerk gedaan en sinds 1 juli 2015 is het team operationeel.

Hulp op zee

De Kustwacht voert haar SAR-taken uit op de Noordzee (in de territoriale zee en binnen de Nederlandse Exclusieve Economische Zone), Waddenzee, IJsselmeer, Randmeren, Zuid-Hollandse en Zeeuwse stromen. In 2015 zijn er 1676 hulpverlenings- en reddingsacties uitgevoerd. Als er een noodsituatie is op een schip, wordt de Kustwacht om hulp gevraagd. Dit gebeurt bijvoorbeeld als een schip vastloopt of in aanvaring komt met een ander schip, maar ook als het niet meer bestuurbaar is of als de motor kapot is. De Kustwacht schiet tevens te hulp als iemand overboord is geslagen, ernstig ziek is of als er aan boord een ongeluk is gebeurd. 24 uur per dag is de Kustwacht bereikbaar, via radiofrequenties, satelliettelefoon, mobiele telefoon, telex, fax en e-mail.

In 2015 kwamen 2919 nood- en spoedmeldingen binnen, waarvan 502 onbedoeld waren. Net als vorig jaar was een groot deel van deze valse meldingen – te weten 406 stuks – afkomstig van de Marokkaanse vissersvloot. Dit aantal lag lager dan in 2014, maar het probleem is zeker nog niet opgelost. De Kustwacht heeft het daarom gemeld bij internationale instanties, met het verzoek er actie tegen te ondernemen. De belangrijkste hulpoproepen/-inzetten in 2015 van de Kustwacht betroffen de vermissing van de *Z85* in januari en de aanvaring van de MV *Flinterstar* met de LNG tanker *Al Oraiq* in oktober.

Aanvaring MV Flinterstar en LNG tanker Al Oraiq

In de nacht van 5 op 6 oktober komen de *Flinterstar* (een Nederlands schip) en de LNG tanker *Al Oraiq* met elkaar in aanvaring in de aanloop naar Zeebrugge. De *Flinterstar* maakt water en zinkt ter plaatse. Alle opvarenden worden gered met behulp van Belgische en Nederlandse reddingsdiensten. De *Al Oraiq* heeft lichte schade en vervolgt na inspectie zijn weg naar Zeebrugge. In verband met het verlies van olie uit de *Flinterstar* worden diverse eenheden, waaronder het Kustwachtvaartuig *De Arca*, ingezet om die op te ruimen.

De Kustwacht handhaaft

Voor een veilige en vlotte afwikkeling van het scheepvaartverkeer op de Noordzee houdt de Kustwacht toezicht op het naleven van de geldende verkeers- en gedragsregels. De 'Handhavingsdesk' maakt onderdeel uit van het Kustwacht Coördinatie en Communicatiecentrum. De handhavingsmedewerkers ondernemen zelfstandig actie op basis van informatie uit computersystemen of sturen kustwachteenheden aan die inspecties of controles uitvoeren en handhavend optreden. Uit de cijfers van 2015 blijkt dat het aantal overtredingen op de verplichte vaarroute voor tankers sterk is toegenomen (van 6 naar 27 overtredingen). Boetes hiervoor bedragen duizenden euro's. Veel informatie wordt verkregen via allerlei geautomatiseerde systemen, maar surveillance met behulp van schepen, vliegtuigen en helikopters levert eveneens belangrijke aanvullende (detail)informatie op over mogelijk strafbare lozingen van vervuild afvalwater of olie. In het jaar 2015 zijn in totaal 105 strafbare lozingen volgens de criteria van het *Bonn Agreement Report* waargenomen. Samen met de Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit controleert de Kustwacht visserijlogboeken, vangstsamenstellingen, opslagruimen en verboden netvoorzieningen. Ook sluit zij bepaalde gebieden voor visvangst en handhaaft zij het visverbod. In 2015 zijn 275 inspecties uitgevoerd, waarbij 35 strafbare feiten zijn geconstateerd en 9 proces-verbalen opgemaakt. Er zijn 24 waarschuwingen gegeven en twee bestuurlijke maatregelen genomen.

Herinrichting Technisch Domein KM

Projectleider: ktz (TD) ir. J.W. Hartman

De Koninklijke Marine heeft de ambitie om met schaars technisch personeel, toenemende technische complexiteit en beperkte financiële middelen ook in de toekomst een innovatief onderdeel van de krijgsmacht te blijven en haar materiële gereedheid op goede wijze te borgen. Om dit doel te bereiken, is na gedegen onderzoek in 2013 het programma 'Herinrichting Technisch Domein KM' (HTD) gestart.

Een belangrijke eerste stap in het programma HTD vormde de samenvoeging van de Technische Dienst (TD) en de Wapentechnische Dienst (WD). Dit gebeurde op 7 mei 2014. Met de samenvoeging is het zittend personeel nu ondergebracht in één dienst: de Technische Dienst (TD). In 2015 vonden uiteenlopende projecten en proefnemingen

plaats om de technische bedrijfsvoering aan boord van de operationele eenheden te veranderen, werden opleidingen gestroomlijnd en werd onderzoek gedaan naar de mogelijkheid tot verdergaande technische ondersteuning van het personeel aan boord. Verder is begonnen een reorganisatietraject om het functiebestand voor personeel van de TD optimaal af te stemmen op de veranderingen die vorm kregen met het programma. De voornaamste onderwerpen van deze afstemming waren:

- het meewegen van opleiding, ervaring en competentie bij functietoewijzing,
- de wijziging van functies als gevolg van veranderingen in de bedrijfsvoering.

Bijlagen

Bestand van schepen op 31 december 2014

Naam en naamsein	Bouwwerf	Kiellegging Doop Indienst-stelling	Grootste lengte in meters	Grootste breedte in meters	Diepgang in meters	Water-verplaatsing toegeladen in tonnen (1000 kg)	Voortstuwing	Vermogen in pk	Snelheid in knopen	Aantal schroeven	Bemanning	Voornaamste bewapening en verdere bijzonderheden
Luchtverdedigings- en commandofregat												
De Zeven Provinciënklasse												
De Zeven Provinciën F 802	Koninklijke Schelde Groep Vlissingen	1-9-1998 8-4-2000 26-4-2002					2 gasturbines Rolls Royce Marine Spey SMIC	52.300	30			Evolved Sea Sparrow geleid wapensysteem tegen luchtdoelen Standard Missile tegen luchtdoelen
Tromp F 803	Koninklijke Schelde Groep Vlissingen	3-9-1999 7-4-2001 14-3-2003	144	17	7	6050	2 kruisvaart diesel motoren Wartsila	13.600		2 (verstel-baar)	202	Oto Breda 127 mm kanon Harpoon geleid wapensysteem tegen oppervlakte doelen Goalkeeper 30mm snelvuurkanon torpedo wapensysteem voor onderzeebootbestrijding NH90
De Ruyter F 804	Koninklijke Schelde Groep Vlissingen	1-9-2000 13-4-2002 22-4-2004										
Evertsen F 805	Koninklijke Schelde Groep Vlissingen	6-9-2001 19-4-2003 10-6-2005										
Amfibisch Transportschip/Landing Platform Dock												
Rotterdam L 800	Koninklijke Schelde Groep Vlissingen	23-2-1996 22-2-1997 18-4-1998	166	27	6	12.750	diesel-elektrisch	21.000	21	2	130	Goalkeeper 30mm snelvuurkanon .50 mitrailleurs 4 landingsvaartuigen 6 helikopters accommodatie voor 604 'embarked forces'
Johan de Witt L 801	Koninklijke Scheldegroep Vlissingen	18-6-2003 13-5-2006 30-11-2007	176	29	6	15.500	POD (Podded Propulsors)	19.800	19	2	146	Goalkeeper 30mm snelvuurkanon .50 mitrailleurs 4-6 landingsvaartuigen 6 helikopters accommodatie voor 555 'embarked forces'

Bijlagen

Naam en naamsein	Bouwwerf	Kiellegging Doop Indienst-stelling	Grootste lengte in meters	Grootste breedte in meters	Diepgang in meters	Water-verplaatsing toegeladen in tonnen (1000 kg)	Voortstuwing	Vermogen in pk	Snelheid in knopen	Aantal schroeven	Bemanning	Voornaamste bewapening en verdere bijzonderheden
Multipurposefregatten												
Van Amstel F 831	Koninklijke Schelde Groep Vlissingen	3-5-198 19-5-1991 27-5-1993	122	14,4	6,2	3340	2 Rolls Royce Spey 1A gasturbines	34.000	29	2	154	Harpoon geleid wapensysteem tegen oppervlakte doelen OTO-Melara 76mm kanon
Van Speijk F 828	Koninklijke Schelde Groep Vlissingen	1-10-1991 26-3-1994 7-9-1995					2 Stork Werk-spoor kruisvaart dieselmotoren	10.000				Nato Sea Sparrow missiles tegen luchtdoelen torpedo wapensysteem voor onderzeebootbestrijding Goalkeeper 30mm snelvuurkanon NH90
Patrouilleschepen												
Holland-klasse												
Holland P840	Damen Schelde Naval Shipbuilding	8-12-2008 2-2-2010 6-7-2012	107,9	16	4,55	3750	Dieselelektrisch	14.500	20	2	50	OTO-Melara 76mm kanon
Zeeland P841	Damen Schelde Naval Shipbuilding	21-9-2009 20-11-2010 23-8-2013										2 op afstand bedienbare 12,7mm-zware mitrailleurs
Friesland P842	Damen Schelde Naval Shipbuilding	26-11-2009 4-11-2010 22-1-2013										6 affuiten voor handbediende MAG-middelzware mitrailleurs
Groningen P843	Damen Schelde Naval Shipbuilding	9-4-2010 21-4-2011 29-11-2013										Waterkanon NH90

Bijlagen

Naam en naamsein	Bouwwerf	Kiellegging Doop Indienst-stelling	Grootste lengte in meters	Grootste breedte in meters	Diepgang in meters	Water-verplaatsing toegeladen in tonnen (1000 kg)	Voortstuwing	Vermogen in pk	Snelheid in knopen	Aantal schroeven	Bemanning	Voornaamste bewapening en verdere bijzonderheden
Mijnenbestrijdingsvaartuigen												
Alkmaarklasse												
Makkum M 857	Van der Giessen de Noord Alblasserdam	28-2-1983 23-2-1985 13-5-1985										
Schiedam M 860	Van der Giessen de Noord Alblasserdam	6-5-1984 26-4-1986 9-7-1986	51,5	8,9	3,8	543	1 Stork Werkspoor dieselmotor voor (vrije vaart) 2 ADEC actieve roeren voor mijnenjagen	1860 240	13	1	33-38	2 PAP's of 26 Seafoxen .50 mitrailleurs (3 stuks)
Urk M 861	Van der Giessen de Noord Alblasserdam	1-10-1984 4-10-1986 10-12-1986										
Zierikzee M 862	Van der Giessen de Noord Alblasserdam	25-2-1985 4-10-1986 7-5-1987										
Vlaardingen M 863	Van der Giessen de Noord Alblasserdam	6-5-1986 10-12-1988 15-3-1989										
Willemstad M 864	Van der Giessen de Noord Alblasserdam	3-10-1986 10-12-1988 20-9-1989										
Hydrografisch opnemingsvaartuigen												
Snellius A 802	Damen Shipyard Galatz Roemenië (casco) Schelde Marinebouw Vlissingen	25-6-2002 13-9-2003 11-12-2003	75	13,1	4	1875	diesel-elektrisch	1564	12	1	18	De schepen zijn uitgerust met o.m. een Multibeam Echolood (Simrad EM 3000), een gesleepte magnetometer (Seaspy), een gesleepte High Resolution High Speed Side Scan Sonar (Klein 5500)
Luymes A 803	Damen Shipyard Galatz Roemenië (casco) Schelde Marinebouw Vlissingen	25-6-2002 17-1-2004 3-6-2004										

Bijlagen

Naam en naamsein	Bouwwerf	Kiellegging Doop Indienst-stelling	Grootste lengte in meters	Grootste breedte in meters	Diepgang in meters	Water-verplaatsing toegeladen in tonnen (1000 kg)	Voortstuwing	Vermogen in pk	Snelheid in knopen	Aantal schroeven	Bemanning	Voornaamste bewapening en verdere bijzonderheden
Onderzeeboten												
Walrusklasse												
Walrus S 802	Rotterdamse Droogdok mij. N.V. Rotterdam	11-10-1979 28-10-1985 25-3-1992										
Zeeleeuw S 803	Rotterdamse Droogdok mij. N.V. Rotterdam	24-9-1981 20-6-1987 25-4-1990										
Dolfijn S 808	Rotterdamse Droogdok mij. N.V. Rotterdam	12-6-1986 25-4-1990 29-1-1993	68	8,5	7	b.w. 2.350 o.w. 2.650	2 Pielstick elektromotoren 12PA 400 VG	6.300	13 20	1	55	4 torpedolanceerrichtingen (Mark 67) voor torpedo's Mk 48
Bruinvis S 810	Rotterdamse Droogdok mij. N.V. Rotterdam	14-4-1988 25-4-1992 5-7-1994										
Marine Opleidingsvaartuig												
Van Kinsbergen A 902	Scheepswerf Damen Gorinchem	5-11-1998 6-9-1999 2-11-1999	41,5	9,2	3,3	600	2 dieselmotoren	2 x 408	12,8	3*	5	* 2 scheepsschroeven 1 elektrisch aangedreven boegschroef
Torpedowerkschip												
Mercuur A 900	Koninklijke mij. De Schelde Vlissingen	6-11-1985 25-10-1986 21-8-1987	65	12	4,3	1400	2 dieselmotoren	1630	14	2	39	1 torpedolanceerinrichting voor oefendoeleinden

Bijlagen

Naam en naamsein	Bouwwerf	Kiellegging Doop Indienst-stelling	Grootste lengte in meters	Grootste breedte in meters	Diepgang in meters	Water-verplaatsing toegeladen in tonnen (1000 kg)	Voortstuwing	Vermogen in pk	Snelheid in knopen	Aantal schroeven	Bemanning	Voornaamste bewapening en verdere bijzonderheden
Kustwachtcutter												
Jaguar P 810	Damen Schipyards Gorinchem	18-8-1997 21-8-1998 12-11-1998										
Panter P 811	Damen Shipyards Gorinchem	20-10-1997 4-11-1998 18-1-1999	42,8	6,7	2,5	195	2 Caterpillar dieselmotoren	2 x 2088	27	2 (verstelbaar)	11	12,7mm mitrailleur (Kustwacht voor de Nederlandse Antillen en Aruba)
Poema P 812	Damen Shipyards Gorinchem	5-1-1998 7-10-1999 19-3-1999										
Ondersteuningsvaartuig												
Pelikaan A 804	Damen Shipyards Roemenië/ Gorinchem	..... 7-2-2006 12-6-2006	65	13,20	4	1.150	2 Caterpillar dieselmotoren		14,5	13		2 Fixed Pitch Propeller schroeven - ondersteuningsvaartuig Caribisch gebied - accommodatie voor
Duikvaartuigen												
Cerberus A 851	Scheepswerf Visser Den Helder	15-4-1991 18-12-1991 18-2-1992	27,3	8,7	1,5	223	2 Volvo Penta dieselmotoren	760	10	2	3	
Argus A 852	Scheepswerf Visser Den Helder	16-9-1991 14-3-1992 2-6-1992										
Duikvaartuig/communicatievaartuig												
Hydra A 854	Scheepswerf Visser Den Helder	11-6-1992 11-9-1992 20-11-1992	37	8,7	1,5	265	2 Volvo Penta dieselmotoren	760	10	2	5	
Nautilus A 853	Scheepswerf Visser Den Helder	16-3-1992 10-6-1992 18-9-1992										

Bijlagen

Naam en naamsein	Bouwwerf	Kiellegging Doop Indienst-stelling	Grootste lengte in meters	Grootste breedte in meters	Diepgang in meters	Water-verplaatsing toegeladen in tonnen (1000 kg)	Voortstuwing	Vermogen in pk	Snelheid in knopen	Aantal schroeven	Bemanning	Voornaamste bewapening en verdere bijzonderheden
Kustsleepboten												
Linge-klasse												
Linge A 874	Delta Shipyard, Sliedrecht	12-6-1986 15-11-1986 20-2-1987										
Regge A 875	Delta Shipyard, Sliedrecht	23-6-1986 10-1-1987 6-5-1987	27,45	8,3	2,7	200	2 Stork Werkspoor dieselmotoren	2 x 800	12	2	5	
Hunze A 876	Delta Shipyard, Sliedrecht	17-12-1986 9-6-1987 20-10-1987										
Rotte A 877	Delta Shipyard, Sliedrecht	17-12-1986 23-6-1987 20-10-1987										
Gouwe A 878	Delta Shipyard, Sliedrecht	13-5-1996 25-11-1996 21-2-1997	27,45	8,3	2,7	200	2 Caterpillar dieselmotoren	2 x 816	12	2	5	
Zeilend opleidingsschip **Urania**	Gier en Bezaan, Jachtbouw Enkhuizen	2002 2003 1-6-2004	26,7*	6	2,6	75	Caterpillor diesel	253	8** 12	1	3-5 (staf)	Getuigd als Bermuda Kits Grootzeil 104 m² Bezaan 55 m² Genua I 160 m² Genua II 130 m² Genua III 100 m² Kluiver 88 m² Boomfok 56 m² Gennaker 285 m² Spinnaker 260 m² Bezaanstagzeil 170 m² Stormkluiver 30 m²

* incl. boegspriet
** 8 kts (motor)
12 kts (zeil)

Bijlagen

Naam en naamsein	Bouwwerf	Kiellegging Doop Indienst-stelling	Grootste lengte in meters	Grootste breedte in meters	Diepgang in meters	Water-verplaatsing toegeladen in tonnen (1000 kg)	Voortstuwing	Vermogen in pk	Snelheid in knopen	Aantal schroeven	Bemanning	Voornaamste bewapening en verdere bijzonderheden
Landing Craft Utility (LCU)												
L 9525	Scheepswerf Visser Den Helder	28-4-1997 - 7-4-1998										
L 9526	Scheepswerf Visser Den Helder	28-9-1998 25-6-1999 31-7-1999										
L 9527	Scheepswerf Visser Den Helder	28-9-1998 30-8-1999 24-9-1999	35,8	6,84	1,00	2,57	2 pumpjets dieselmotoren	612 2x	9		5	12,7mm mitrailleurs (2 stuks) 2 pomjets
L 9528	Scheepswerf Visser Den Helder	- 22-10-1999					Caterpillar 3412 DI-DA					
L 9529	Scheepswerf Visser Den Helder	- 12-11-1999 20-12-1999										
Landingsvaartuigen MkII (LCVP)												
L 9530	Rijkswerf Willemsoord Den Helder	15-4-1982 - 10-10-1984										
L 9531	Rijkswerf Willemsoord Den Helder	16-11-1982 - 20-12-1984										
L 9534	Rijkswerf Willemsoord Den Helder	1-4-1985 - 13-12-1985	16	4,2	1,4	16,5	Daf dieselmotor	200	11,6	1	5	1 MAG
L 9535	Rijkswerf Willemsoord Den Helder	5-12-1985 - 5-1-1987										

Bijlagen

Naam en naamsein	Bouwwerf	Kiellegging Doop Indienst-stelling	Grootste lengte in meters	Grootste breedte in meters	Diepgang in meters	Water-verplaatsing toegeladen in tonnen (1000 kg)	Voortstuwing	Vermogen in pk	Snelheid in knopen	Aantal schroeven	Bemanning	Voornaamste bewapening en verdere bijzonderheden
Logementschip												
Thetis A 887	Koninklijke mij. De Schelde Vlissingen	12-10-1982 27-1-1983 18-4-1998	68	12		800					106	Duik- en Demonteer Opleidingen Den Helder
Rondvaartboot												
Nieuwediep Y 8005	Akerboom Leiden	1972 10-2-1992 10-2-1992	17,75	4,3	1,45	27	2 Volvo Penta	2 x 100	13	2		Rondvaartboot Den Helder
Havencommunicatievaartuigen												
Y 8200	Damen Shipyards Gorinchem	12-5-1989 - 15-11-1989										
Y 8201	Damen Shipyards Gorinchem	3-7-1989 - 8-12-1989										
Y 8202	Damen Shipyards Gorinchem	4-9-1989 - 16-2-1990										
Y 8203	Damen Shipyards Gorinchem	16-10-1989 - 16-3-1990	8,6	2,95	0,8		2 Volvo Penta	220	23	2		
Jonge Prins 3 WM1-9001	Damen Shipyards Gorinchem	11-12-1989 - 27-4-1990										
Jonge Jan WM1-9002	Damen Shipyards Gorinchem	10-4-1989 - 8-12-1989	8,6	3,15	0,6		2 Volvo Penta	220	20	2		
Olietransportschip												
Patria Y 8760	Scheepswerf De Hoop Schiedam	10-7-1997 10-11-1997 9-6-1998	44,25	6,5	2,8	450	Volvo Penta	380	8	1	2	

Naam en naamsein	Bouwwerf	Kiellegging Doop Indienst-stelling	Grootste lengte in meters	Grootste breedte in meters	Diepgang in meters

JSS Karel Doorman

Water-verplaatsing toegeladen in tonnen (1000 kg)	Voortstuwing	Vermogen in pk	Snelheid in knopen	Aantal schroeven	Bemanning	Voornaamste bewapening en verdere bijzonderheden

Bestand van lichte vaartuigen op 31 december 2015

(Op 2 juni werden om deze reden de nieuwe patrouilleboten, Noorderhaaks en Zuiderhaaks, feestelijk overgedragen aan het CZSK.)

BOUWPROGRAMMA VARENDE EENHEDEN

Met het groot onderhoud van Zr.Ms. *Vlaardingen* was al begonnen in 2014 en het werd afgerond eind april 2015. Bij dit onderhoud is onder andere de hoofdmotor volledig gereviseerd en heeft het schip een nieuw 'J dek' gekregen. Daarnaast zijn de sportfaciliteiten aan boord uitgebreid. De eerste vaardag vond plaats op 11 mei. In de periode mei tot juli zijn de *Safety and Readiness Checks* (SARC) uitgevoerd. Zr.Ms. *Dolfijn* heeft het gehele jaar in onderhoud gelegen om het 'Instandhoudingsproject Walrusklasse' (IPW) te ondergaan.

Zr.Ms. *Rotterdam* lag gedurende het eerste kwartaal van 2015 in Den Helder voor het (benoemd) onderhoud. Op 14 april werd de eerste (SARC-1) uitgevoerd, daarna volgde SARC-2 en 3, en van 8 juni tot 26 juni werden de varende materieelbeproevingen uitgevoerd. Zr.Ms. *De Ruyter* lag ook gedurende de eerste maanden van 2015 in onderhoud voor het laatste deel van een intensieve onderhoudsperiode, zoals het 'Haven Opwerk Programma' (HOP) in maart. Hierna is begonnen aan het opwerktraject van het schip. De SARC-1 vond plaats op 25 mei. Vervolgens heeft Zr.Ms. *De Ruyter* op 24 juni met succes de SARC-2 afgelegd, waarna het op 5 juli voor het eerst weer naar zee voer om de SARC-3 af te leggen.

Zr.Ms. *Holland* heeft na januari 2015 haar Benoemd Onderhoud (BO) ondergaan, terwijl SAP werd geïmplementeerd en het project-OPV werd afgerond. Eind mei vond in Dok VI, in de *Longroom* van het schip, de 'Go Live-ceremonie' van de SAP-implementatie plaats. Het projectteam 'Vloot' en de bemanning van Zr.Ms. *Holland* waren hierbij aanwezig. Ook Zr.Ms. *Evertsen* heeft geheel 2015 doorgebracht in BO: eerst in Vlissingen voor het externe onderhoud, Vier dieselgeneratoren zijn toen vervangen, daarna (vanaf 18 mei) in Den Helder.

Op 24 april 2015 is in Den Helder het *Joint logistic Support Ship* (JSS) *Karel Doorman* officieel in dienst gesteld door de minister van Defensie (en tevens doopster van het schip) mevrouw J.A. Hennis-Plasschaert, in het bijzijn van de Commandant der Strijdkrachten gen T.A. Middendorp en C-ZSK ltgenmarns R. Verkerk. Het grootste schip van het CZSK heet sindsdien 'Zijner Majesteits *Karel Doorman*'. Het had echter al wel eerder in 2015

De indienststelling van Zr.Ms. *Karel Doorman* en de daaropvolgende medalparade. Den Helder, 24 april 2015.

gevaren ten behoeve van operatie *Tricolette*, de Nederlandse bijdrage aan de *United Nations Mission Ebola Emergency Response* (UNMEER).
Zr.Ms. *Van Speijk* is na juni zijn BO ingegaan, waarbij het meerdere malen is gedokt.
In het najaar vond het Jaarlijks Onderhoud (JO) van Zr.Ms. *Willemstad* plaats te Zeebrugge. Tijdens het JO is de radiocentrale van het schip gemodificeerd. Eind september heeft het 'Binationaal Support Team Mijnenbestrijdingsvaartuigen' in Zeebrugge, Zr.Ms. *Makkum* als eerste 'Alkmaarklasse Mijnenbestrijdingsvaartuig' (AMBV) onder zijn hoede gekregen voor een onderhoudsperiode van zo'n tien maanden.

Buitenlandse Havenbezoeken

Zr.Ms. Bruinvis

Canada	Halifax	26 maart	- 30 maart
Verenigde Staten	Norfolk	7 april	- 10 april
Verenigde Staten	Port Canaveral	21 april	- 26 april
Verenigde Staten	Port Canaveral	3 mei	- 5 mei
Groot-Brittannië	Plymouth	2 oktober	- 5 oktober
Spanje	Cádiz	15 oktober	- 19 oktober

Spanje	Cádiz	20 oktober	- 21 oktober
Spanje	Malaga	6 november	- 10 november
Spanje	La Coruña	19 november	- 22 november

Zr.Ms. De Ruyter

België	Antwerpen	11 juli	- 14 juli
Noorwegen	Kristiansand	4 september	- 7 september
Duitsland	Hamburg	18 september	- 21 september
Schotland	Leith	25 september	- 28 september
Noorwegen	Bergen	16 oktober	- 19 oktober

Zr.Ms. De Zeven Provinciën

Noorwegen	Bergen	6 februari	- 9 februari
Noorwegen	Trondheim	14 februari	- 16 februari
Noord-Ierland	Belfast	26 april	- 29 april
Groot-Brittannië	Southampton	12 juni	- 15 juni
Noord-Ierland	Dublin	10 september	- 13 september
Groot-Brittannië	Faslane	1 oktober	- 4 oktober
Groot-Brittannië	Faslane	15 oktober	- 18 oktober

Zr.Ms. Dolfijn

De boot lag gedurende 2015 in onderhoud.

Zr.Ms. Evertsen

Het schip lag gedurende 2015 in onderhoud.

Zr.Ms. Friesland

Groot-Brittannië	Newcastle-Upon-Tyne	27 februari	- 2 maart
Zweden	Göteborg	1 mei	- 4 mei
Groot-Brittannië	Plymouth	31 mei	- 4 juni
Groot-Brittannië	Plymouth	5 juni	- 8 juni
Groot-Brittannië	Plymouth	12 juni	- 15 juni
Groot-Brittannië	Plymouth	18 juni	- 22 juni
Curaçao	Willemstad	21 september	- 25 september
Puerto Rico	San Juan	4 oktober	- 7 oktober
Curaçao	Willemstad	20 oktober	- 27 oktober
Saint Thomas	Charlotte Amalie	5 november	- 9 november
Colombia	Cartagena	22 november	- 25 november
Curaçao	Willemstad	3 december	- 4 december

Antigua & Barbuda	Saint John's	8 december	- 11 december
Saint Kitts & Nevis	Basseterre	18 december	- 21 december
Aruba	Oranjestad	30 december	- 4 januari

Zr.Ms. *Johan de Witt* tijdens de oefening Trident Juncture. Cadiz, 25 oktober 2015.

Zr.Ms. Groningen

Duitsland	Hamburg	26 juni	- 29 juni
Oman	Salalah	6 september	- 10 september
Verenigde Arabische Emiraten	Dubai	5 oktober	- 12 oktober
Seychellen	Port Victoria	27 oktober	- 31 oktober
Kenia	Mombassa	7 november	- 9 november
Oman	Salalah	19 november	- 22 november
Djibouti	Djibouti	24 november	
Spanje	Malaga	4 december	- 6 december

Zr.Ms. Holland

Het schip lag gedurende 2015 in onderhoud

Zr.Ms. Johan de Witt

Griekenland	Kreta	5 februari	
Djibouti	Djibouti	2 februari	- 13 februari
Oman	Muscat	22 februari	- 26 februari
Tanzania	Dar es Salaam	22 maart	- 26 maart
Seychellen	Victoria	7 april	- 10 april
Oman	Duqm	28 april	- 1 mei
Jordanië	Aqaba	10 mei	- 13 mei
Groot-Brittannië	Londen	11 september	- 15 september
Spanje	Rota	7 oktober	- 7 oktober
Portugal	Lissabon	7 oktober	- 9 oktober
Spanje	Rota	18 oktober	- 20 oktober

Zr.Ms. Luymes

Groot-Brittannië	Leith (HOV-C)	4 april	- 7 april
Zweden	Göteborg (HOV-A)	29 mei	- 1 juni
Polen	Gdynia (HOV-A)	5 juni	- 8 juni
Polen	Swinoujscie (HOV-A)	14 juni	- 14 juni
Duitsland	Kiel (HOV-A)	18 juni	- 22 juni
Noorwegen	Arendal (HOV-A)	26 juni	- 29 juni
Duitsland	Bremen (HOV-A)	30 oktober	- 2 november
Groot-Brittannië	Londen (HOV-B)	19 november	- 22 november

Zr.Ms. Makkum

België	Zeebrugge	6 januari	- 16 februari
België	Zeebrugge	20 februari	- 23 februari
België	Zeebrugge	27 februari	- 1 maart
België	Zeebrugge	6 maart	- 9 maart
Groot-Brittannië	Glasgow	11 april	
Groot-Brittannië	Glasgow	24 april	- 27 april
Zweden	Gotenborg	29 mei	- 1 juni
Polen	Gdynia	5 juni	- 8 juni
Zweden	Götenborg	29 mei	- 1 juni
Polen	Swinoujscie	14 juni	
Duitsland	Kiel	19 juni	- 22 juni
Noorwegen	Arendal	26 juni	- 29 juni
België	Zeebrugge	25 september	- 31 december

Zr.Ms. Mercuur

Het schip lag gedurende 2015 in onderhoud.

Zr.Ms. Rotterdam

Groot-Brittannië	Portsmouth	20 november	- 23 november

Zr.Ms. Schiedam

Groot-Brittannië	Leith	20 maart	- 23 maart
Duitsland	Hamburg	4 september	- 7 september
Denemarken	Fredrikshaven	11 september	- 14 september
Duitsland	Kiel	25 september	- 28 september
Spanje	Cartagena	20 oktober	- 22 oktober
Spanje	Cartagena	28 oktober	
Spanje	Rota	2 november	- 3 november
Portugal	Lissabon	6 november	- 9 november
Spanje	Vigo	13 november	- 16 november
Frankrijk	Brest	20 november	- 23 november
Groot-Brittannië	Londen	26 november	- 1 december

Zr.Ms. Snellius

België	Antwerpen (HOV-B)	16 juli	- 18 juli
Groot-Brittannië	Newcastle (HOV-C)	6 augustus	- 9 augustus
Spanje	Cádiz (HOV-C)	5 oktober	- 19 oktober
Spanje	Vigo (HOV-C)	4 november	- 7 november

Zr.Ms. Tromp

Groot-Brittannië	Plymouth	17 januari	- 19 januari
Groot-Brittannië	Plymouth	9 februari	- 12 februari
Groot-Brittannië	Plymouth	13 februari	- 16 februari
Groot-Brittannië	Plymouth	20 februari	- 24 februari
Groot-Brittannië	Plymouth	27 februari	- 2 maart
Groot-Brittannië	Plymouth	6 maart	- 9 maart
Groot-Brittannië	Plymouth	12 maart	- 14 maart
Noorwegen	Bergen	1 mei	- 4 mei
Denemarken	Kopenhagen	16 mei	- 19 mei
Letland	Riga	22 mei	- 26 mei
Estland	Tallinn	29 mei	- 31mei

Portugal	Lissabon	6 juni	- 10 juni
Portugal	Lissabon	12 juni	- 16 juni
Griekenland	Souda	26 juni	- 27 juni
Bulgarije	Varna	2 juli	- 3 juli
Bulgarije	Varna	5 juli	- 8 juli
Roemenië	Constanta	10 juli	- 13 juli
Turkije	Istanbul	24 juli	- 28 juli
Portugal	Lissabon	17 oktober	- 20 oktober
Spanje	Cadiz	5 november	- 9 november

In de Triton 12 trainen de toekomstige MARSOF duikers de exit uit een onderzeeboot.
Den Helder, 4 november 2015.

Zr.Ms. Urania

België	Zeebrugge	9 april	- 10 april
België	Antwerpen	10 april	- 13 april
Frankrijk	Boulogne sur Mer	8 mei	- 10 mei
Frankrijk	Camaret sur Mer	12 mei	- 13 mei
Frankrijk	Brest	13 mei	- 15 mei
Frankrijk	Camaret sur Mer	16 mei	- 17 mei
Frankrijk	Brest	17 mei	- 18 mei

Groot-Brittannië	Dartmouth	19 mei	- 20 mei
Groot-Brittannië	Weymouth	20 mei	- 22 mei
Groot-Brittannië	Portsmouth	22 mei	- 24 mei
Groot-Brittannië	Brighton	24 mei	- 26 mei
Groot-Brittannië	Ramsgate	26 mei	- 28 mei
België	Oostende	28 mei	- 1 juni
Groot-Brittannië	Lymington	24 juni	- 25 juni
Groot-Brittannië	Weymouth	25 juni	- 26 juni
Groot-Brittannië	Plymouth	26 juni	- 27 juni
Noord-Ierland	Dun Laoghaire	29 juni	- 1 juli
Noord-Ierland	Belfast	2 juli	- 5 juli
Noorwegen	Ørsta	10 juli	- 12 juli
Noorwegen	Ålesund	13 juli	- 18 juli
Noorwegen	Måløy	18 juli	- 20 juli
Noorwegen	Bergen	20 juli	- 21juli
Noorwegen	Sandnes	21 juli	- 23 juli
Noorwegen	Kristiansand	24 juli	- 28 juli
Denemarken	Ålborg	31 juli	- 4 augustus
Denemarken	Rødbyhavn	5 augustus	- 6 augustus
Duitsland	Warnemunde	6 augustus	- 9 augustus
Duitsland	Laboe	9 augustus	- 10 augustus
Duitsland	Cuxhaven	10 augustus	- 11 augustus
Duitsland	Bremerhaven	11 augustus	- 16 augustus

Zr.Ms. Urk

België	Zeebrugge	1 januari	- 19 januari
Zweden	Göteborg	29 mei	- 31 mei
Polen	Gdynia	5 juni	- 7 juni
Duitsland	Kiel	19 juni	- 21 juni
Noorwegen	Arendal	26 juni	- 28 juni
Spanje	Cádiz	15 oktober	- 18 oktober
Spanje	Cartagena	20 oktober	- 21 oktober
Spanje	Cartagena	22 oktober	- 25 oktober
Spanje	Vigo	5 november	- 8 november

Zr.Ms. Van Amstel

Groot-Brittannië	Liverpool	16 januari	- 18 januari
Groot-Brittannië	Plymouth	21 februari	- 2 maart
Groot-Brittannië	Plymouth	6 maart	- 9 maart

Groot-Brittannië	Plymouth	13 maart	- 16 maart
Groot-Brittannië	Plymouth	20 maart	- 23 maart
Groot-Brittannië	Plymouth	27 maart	- 30 maart
Curaçao	Willemstad	1 juni	- 5 juni
Aruba	Oranjestad	12 juni	- 15 juni
Britse Maagdeneilanden	Road Town	25 juni	- 28 juni
Curaçao	Willemstad	10 juli	- 17 juli
Sint-Maarten	Philipsburg	31 juli	- 3 augustus
Curaçao	Willemstad	14 augustus	- 21 augustus
Columbia	Cartagena	1 september	- 4 september
Curaçao	Willemstad	10 september	- 11 september

Zr.Ms. *Johan de Witt* neemt deel aan de missie *Atalanta*. Mombassa, 16 maart 2015.

Zr.Ms. Van Speijk

Noorwegen	Bergen	6 februari	- 9 februari
Noorwegen	Trondheim	21 februari	- 23 februari
Zweden	Göteborg	1 mei	- 4 mei

Zr.Ms. Vlaardingen

Duitsland	Lehmbek	7 juni	- 9 juni
België	Oostende	22 juni	- 24 juni
Schotland	Dundee	3 juli	- 6 juli
Groot-Brittannië	Portsmouth	30 oktober	- 1 november

Zr.Ms. Walrus

Noorwegen	Bergen	3 februari	- 6 februari
Groot-Brittannië	Plymouth	20 maart	- 23 maart
Groot-Brittannië	Plymouth	26 maart	- 30 maart
Groot-Brittannië	Faslane	12 april	- 13 april
Groot-Brittannië	Edinburgh	28 april	- 2 mei
Noorwegen	Bergen	5 november	- 9 november
Zweden	Göteborg	11 december	- 14 december

Zr.Ms. Willemstad

Frankrijk	Cherbourg	20 maart	- 22 maart
Groot-Brittannië	Falmouth	2 april	- 6 april
Groot-Brittannië	Glasgow	10 april	- 11 april

Zr.Ms. *De Ruyter* tijdens de Guardex-oefening. Den Helder, 6 oktober 2015.

Groot-Brittannië	Glasgow	23 april	- 24 april
Zweden	Göteborg	1 mei	- 3 mei
Litouwen	Klaipeda	8 mei	- 10 mei
Estland	Tallinn	16 mei	- 17 mei
Estland	Tallinn	29 mei	- 1 juni
Polen	Gdynia	5 juni	- 8 juni
Duitsland	Kiel	18 juni	- 21 juni

Zr.Ms. Zeeland

Kaapverdië	Mindelo	29 januari	- 30 januari
Trinidad & Tobago	Port of Spain	6 februari	- 7 februari
Curaçao	Willemstad	9 februari	- 12 februari
Bonaire	Kralendijk	25 februari	- 27 februari
Martinique	Fort-de-France	11 maart	- 13 maart
Curaçao	Willemstad	27 maart	- 2 april
Puerto Rico	San Juan	15 april	- 17 april
Aruba	Oranjestad	1 mei	- 4 mei
Curaçao	Willemstad	18 mei	- 21 mei
Sint-Maarten	Philipsburg	23 mei	- 24 mei

Zr.Ms. Zierikzee

Zweden	Göteborg	29 mei	- 31 mei
Polen	Gdynia	5 juni	- 7 juni
Duitsland	Kiel	18 juni	- 21 juni Kiel
Noorwegen	Arendal	27 juni	
Duitsland	Frederikshaven	11 september	- 13 september
Denemarken	Aalborg	25 september	- 27 september

Opleidingsvaartuig Van Kinsbergen

Denemarken	Aarhus	15 januari
Duitsland	Kiel	18 januari
Denemarken	Aarhus	22 januari
Duitsland	Kiel	25 januari
Denemarken	Aarhus	29 januari
Duitsland	Kiel	1 februari
Denemarken	Kopenhagen	5 februari
Duitsland	Kiel	8 februari
Denemarken	Kopenhagen	13 februari

Denemarken	Sonderborg	26 maart	- 27 maart
Duitsland	Kiel	29 maart	- 30 maart
Denemarken	Sonderborg	2 april	- 3 april
Duitsland	Kiel	6 april	- 7 april
Denemarken	Sonderborg	9 april	- 10 april
Duitsland	Kiel	11 april	- 12 april
Denemarken	Sonderborg	16 april	- 17 april
Noorwegen	Stavanger	14 mei	- 15 mei
Noorwegen	Bergen	17 mei	- 18 mei
Duitsland	Kiel	24 mei	- 25 mei
Noorwegen	Stavanger	28 mei	- 29 mei
Noorwegen	Bergen	31 mei	- 1 juni

De Marinierskapel geeft een optreden op Zr.Ms. *Zeeland* tijdens de Wereldhavendagen. Rotterdam, 6 september 2015.

Denemarken	Aarhus	8 oktober	- 9 oktober
Duitsland	Kiel	11 oktober	- 12 oktober
Denemarken	Aarhus	15 oktober	- 16 oktober
Duitsland	Kiel	18 oktober	- 19 oktober
Denemarken	Aarhus	22 oktober	- 23 oktober
Duitsland	Kiel	25 oktober	- 26 oktober
Denemarken	Aarhus	29 oktober	- 27 oktober
Duitsland	Kiel	1 november	- 2 november
Denemarken	Aarhus	5 november	- 6 november
Duitsland	Kiel	8 november	- 9 november
Denemarken	Aarhus	12 november	- 13 november
Duitsland	Kiel	15 november	- 16 november

Register KM-functionarissen

Akerboom, E.S.M.
Ammerlaan, H.L.J.
Assen, A.M. van der
Baars, E.P.J.
Baijards, P.J.
Bargerbos, B.W.
Beek, A
Beek, G.W. van
Bekkering, B.W.J.
Berg, L.G.J. van der
Berg, van den, P.
Bindt, P.J.
Binnenhei, O.R.W.
Bloemendaal, R.J.
Boelema Robertus, C.H.
Boer, W.C.
Bles, H. de
Boots, B.G.F.M.
Boots, F.O.
Borsboom, M.J.M.
Briggen, W.J.
Bruijn, J.C. de
Brummelaar, L.H.I.
Brust, E.B.
Clasen, B.R.P.
Dejaghere, R.
Dekker, C.
Dekkers, H.P.A.
Diepstraaten, F.
Dijk, Q.R.J.
Dijkhuizen, P.C.B.
Dijkstra, H.
Donck, M.C.J. van der
Doosjen, A.J.
Ede, A.G. van
Eupen, P.H.T. van
Faber, W.
Feitsma, H.C.M.
Foreman, F.
Freen, L.
Frielink, J.M.S.
Gans, R.
Gazenbeek, M.
Gerritsen, G.
Goetzee, H.J.H.
Groenewoud, M.
Hansen, W.A.
Haperen, J.W. van
Hartman, J.W.
Harting, D.
Heeren, G.
Hekkers, E.G.J.
Hennis-Plasschaert, J.A.
Herman de Groot, F.M.
Hiemstra, H.
Hoitink, B.
Hofman, M.J.P.
Hofkamp, S.P.
Hulsker, J.H.
Hut, J.
Itzig Heine, H.
Jansen, E.C.W.
Janssen, H.H.
Jasper, H.A.
Jolink, E.C.J.
Kamp, J.P.A.
Kerstens, B.E.A.
Kleine Schaars, P.B.
Knoeff, G.J.
Koch, D.A.A.
Koerse, R.
Kok, W.H.

Portret van een onderofficier van het Korps Mariniers tijdens een opwerkoefening voor MINUSMA.

Korte, R. de
Kramer, R.A.
Kraan, A. van der
Langenhuizen, A.F.M.
Linden, K. van der
Lodder, H.R.
Loos-Gelijns, A.C.
Lugtenburg, P.G.
Menning, J.C.M.
Middendorp, T.A.
Morsink, H.
Nee, J.B.W. van
Neervoort, M.J.W.H.
Neut, D. van der
Noort, P.J. van
Ooij, P.J.A.M. van
Oppelaar, R.G.
Oppeneer, J.J.
Peters, P.J.L.
Peters, S.
Pulles, R.O.P.
Reesink, P.F.M.
Renard, C.L.E.F.
Ramaekers, R.J.A.M.
Reus, A.M.A.
Ridder de van der Schueren, E.T.A.J.M.

Rooij, J.P.S.M. de
Roon, J.P.
Rudolph, H.
Sande, A. van der
Schaap, A.
Scheffel, R.J.
Schelkers-Breed, E.M.
Schellens, C.J.J.
Schellekens, G.J.A.M.
Schmid, G.R.
Schoonen, R.W.J.
Schoonhoven, van, F.
Schot, S.L.
Schreuder, J.J.M.
Sonnemans, H.
Souer, G.
Spaargaren, C.
Spierings, M.F.C.M.
Stunnenberg, P.R.G.
Swart, F.R.
Suurveld, H.
Teertstra, J.J.
Turnhout, C.L.
Valent-Groot, A.M.
Willemsen, E.A.
Wit, R.A.J. de
Zaalen, J.P.D. van
Zanten, W.L.
Zanten, J. van
Veenstra, F.M.
Veenstra, W.
Verkerk, R.
Vermaire, N.J.
Verschoor, D.F.
Verwijs, H.P.
Vin, P.J. de
Visser, B.A.
Vliet, B. van
Vooijs, C.M.
Vooijs, W.S.
Vries, N.T. de
Vries, W. de
Vuure, R.A. van
Waard, A.J. de
Warnaar, A.S.
Walters, N.J.M
Wamel, E.G.A.
Weel, D.M. van
Wehren, J.H.
Werff, R.V.E. van der
Wijn, M. de
Willemse, P.F.

Register scheepsverslagen

Zr.Ms. *Amsterdam*
Zr.Ms. *Bruinvis*
Zr.Ms. *De Ruyter*
Zr.Ms. *De Zeven Provinciën*
Zr.Ms. *Dolfijn*
Zr.Ms. *Evertsen*
Zr.Ms. *Friesland*
Zr.Ms. *Groningen* 8
Zr.Ms. *Holland*
Zr.Ms. *Johan de Witt*
Zr.Ms. *Luymes*
Zr.Ms. *Makkum*
Zr.Ms. *Mercuur*
Zr.Ms. *Pelikaan*
Zr.Ms. *Rotterdam*
Zr.Ms. *Schiedam*
Zr.Ms. *Snellius*
Zr.Ms. *Tromp*
Zr.Ms. *Urania*
Zr.Ms. *Urk*
Zr.Ms. *Van Amstel*
Zr.Ms. *Van Speijk*
Zr.Ms. *Vlaardingen*
Zr.Ms. *Walrus*
Zr.Ms. *Willemstad*
Zr.Ms. *Zeeland*
Zr.Ms. *Zeeleeuw*
Zr.Ms. *Zierikzee*

Marine Opleidingsvaartuig *Van Kinsbergen*
Joint Support Ship *Karel Doorman*

Mariniers in opleiding tot officier. Den Helder, 27 mei 2015.

Afkortingen

AA Tp	Anti Armour Troop
AAW	Anti Air Warfare
ABNL	Admiral Benelux
ABU	Amphibious Beach Unit
ADR	Audit Dienst Rijk
AE	Assault Engineers
AGCDS	Aanwijzing Gereedstelling van de Commandant der Strijdkrachten
AGW	Assortimentsgewijs werken
AMA	Algemeen Militair Arts
AMBV	Alkmaarklasse mijnenbestrijdingsvaartuigen
AMP	Aannemersmeldpunt
AMV	Algemeen Militair Verpleegkundige
AMST	Arctic Movement and Survival Training
APS	African Partnership Station
ART	Advanced Resuscitation Team
ARUMIL	Arubaanse Militie
ASIC	All Source Intelligence Cell
ASTT	Action Speed Tactical Trainer
ASW	Anti Submarine Warfare
AWC	Air Warfare Course
AWT	Arctic Warfare Training
AWWLF	Above Water Warfare Live Firing
Baltops	Baltic Operations
BAZ	Bericht aan Zeevarenden
BC	Beneficial Cooperation
BeNeSaM	Belgisch-Nederlandse Samenwerking
BES-eilanden	Bonaire, Sint-Eustatius en Saba
BGO	Beroepsgericht opleiden
BHT	Basis Helikopter Traiing
BHV	Bedrijfshulpverlening
BIP	Bandbreedte Investeringsplan
BME	Basis Medische Eenheid
BNO	Beproevingen na onderhoud
BNP	Bedrijfsnoodplan
BO	Benoemd Onderhoud
BOZ	Bevoorrading op zee
BPL	Bureau Praktijkleren

Portretfoto gemaakt tijdens de Marinedagen in Den Helder.

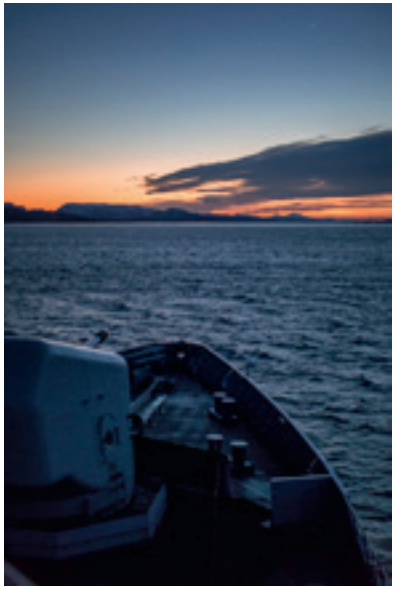

CRM	Crew Resource Management
CS	Combat Support
CSS	Control Surveillance and Shooters
CT	Continuation Training
CTF	Commander Task Force
CTG	Commander Task Group
CTU	Commander Task Unit
CUP	Capability Upgrade Programma
CURMIL	Curaçaose Militie
CWB	Centrale Walbewaking
CZB	Centrale Ziekenboeg
CZMCARIB	Commandement der Zeemacht in het Caribisch Gebied
CZSK	Commando Zeestrijdkrachten
C-ZSK	Commandant Zeestrijdkrachten
DAOG	Directie Aansturen Operationele Gereedheid
DBBO	Defensie Bewakings- en Beveiligingsorganisatie
DC BMW	Dienstencentrum Bedrijfsmaatschappelijk Werk
DCCG	Dutch Caribbean Coast Guard
DCIOD	Dienstencentrum Internationale Ondersteuning Defensie
DCP	Defensie Conditie Proef
DDG	Defensie Duikgroep
DDS	Defensie Duikschool
DGLC	Defensie Grondgebonden Luchtverdedigingscommando
DHC	Defensie Helikopter Commando
DISTEX	Disaster Exercise
DMC	Duikmedisch Centrum
DMC	Defensieonderdeel Medezeggenschapscommissie
DMI	Directie Materiële Instandhouding
DMO	Defensie Materieel Organisatie
DOPS	Directie Operaties
DPBV	Directie Personeel en Bedrijfsvoering
DPOD	Divisie Personeel en Organisatie Defensie
DRP	Definitieve Reorganisatieplan
DSI	Dienst Speciale Interventie
DTD	Defensie Tandheelkundige Dienst
DVD	Dienst Vastgoed Defensie
DVM	Directie Vastgoedmanagement
DVS	Defensie Vaarschool
DSOT	Daily System Operability Tests

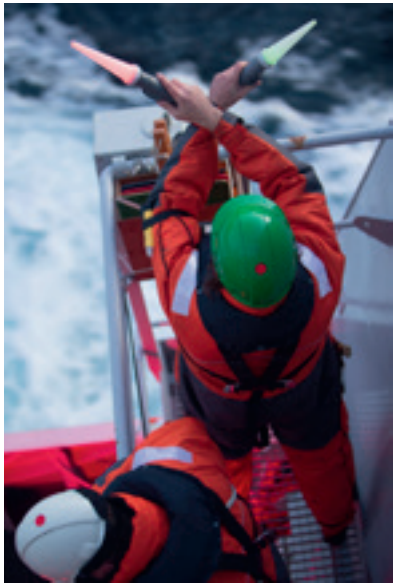
EBE	Enhanced Boarding Element
ECOD	Expertisecentrum voor Opleidingskunde Defensie
EDB	Energiedistributiebedrijf
EEZ	Exclusieve Economische Zone
EMEL	Educatieve Multimedia en E-learning
EMMV	Eerste Maritiem Militaire Vorming
EMODnet	European Marine Observation and Data Network
ENC	Electronic Naval Chart
EODD	Explosieven Opruimingsdienst Defensie
EOV	Elektronische oorlogsvoering
ERP	Enterprise Resource Planning
ESB	Expeditionaire Survey Boat
ESSM	Evolved Sea Sparrow Missiles
ETV	Emergency Towing Vessel
EU	Europese Unie
EUNAVFOR	European Naval Force Somalia Operation Atalanta
EVO	Elementaire Vakopleiding
FABK	Financieel Administratie en Beheer Kantoor
FBD	Facilitair Bedrijf Defensie
F&C	Financiën & Control
FGO	Formerings en Gereedstelling Opdracht
FIMU	Fleet Information Management Unit
FIT	Force Integration Training
FLO	Functioneel Leeftijdsontslag
FNT	Fast Navigation Training
FPBO	Force Protection & Boarding Operations
FST	Fire Support Team
FOC	Full Operations Capable
FOST	Flag Officer Sea Training
FRISC	Fast Raiding Interception and Special Forces Craft
GBW	Grote bovenwatereenheden
GNSS	Global Navigation Satellite System
GMO	Grondslagen Maritiem Optreden
GPZ	Geneeskundige en Personele Zorg
GSP	Gereedstellingsplan
GT	Guard Team
HDO	Helikopter-directieofficieren
HDP	Hydrografisch Producten Systeem/Hoofddirectie Personeel
HDV	Hogere Defensie Vorming

De Zeven Provinciën oefent met raketten tijdens de jaarlijkse oefening Northern Archer in Noorwegen, 18 februari 2015.

In zee, 7 oktober 2015. .Zr. Ms. Zeven Provinciën ging olieladen met de Amerikaanse tanker USNS William Mclean.

HITRON	Helicopter Interdiction Tactical Squadron
HOP	Haven Opwerk Programma
HOV	Hydrografische Opneming Vaartuigen
HSSC	Hydrographic Standards and Services Committee
HTD	Herinrichting Technisch Domein
HTZ	Hoofd Tandheelkundige Zorg
HUREX	Hurricane Relief Exercise
HVD	Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie
HQ	Helicopter Qualification
IAMD	Integrated Air and Missile Defence
ICAR	Internationale Comite for Alpine Rescue
IC-ENC	International Centre for Electronic Navigational Charts
IED	Improvised Explosive Device
IGK	Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht
IHO	International Hydrografic Organisation
ILS	Integrated Logistic Support

ILT	Inspectie Leefomgeving en Transport
INEC	International Naval Engineering Conference
IMO	International Maritime Organisation
IMS	Internationale Militaire Samenwerking
IP	Instandhoudingsprogramma
IPW	Instandhoudingsproject Walrusklasse
IRTC	Internationally Recommended Transit Corridor
ISOF	Iraqi Special Operations Forces
IVENT	Informatievoorziening en - Technologie
JAT	Joint Arctic Training
JDKAZ	Joost Dourleinkazerne
JISTRAC	Joint Intelligence, Surveillance, Target Acquisition & Reconnaissance Commando
JIVC	Joint Informatie Voorziening Commando
JKC MOX	Joint Kenniscentrum Militair Optreden onder eXtreme Omstandigheden
JMG	Joint Meteorologische Groep
JO	Jaarlijks Onderhoud
JSS	Joint Support Ship
JWIC	Jungle Warfare Instructors Course
KBW	Kleine Bovenwatereenheden
KCG&G	Kenniscentrum Geodesie & Getijden
KCT	Korps Commandotroepen
KIK	Kwaliteitsborging, Innovatie en Kennismanagement
KIM	Koninklijk Instituut voor de Marine
KLV	Kleine en lichte vaartuigen
KMA	Koninklijke Militaire Academie
KMB	Korps Marine Brandweer
KMTO	Koninklijke Marine Technische Opleidingen
KNRM	Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij
KLPD	Korps Landelijke Politie Diensten
Klu	Koninklijke Luchtmacht
KP	Kwalificatieprofiel
KPA	Korps Politie Aruba
KPC	Korps Politie Curaçao
KWCARIB	Kustwacht voor het Koninkrijk der Nederlanden in het Caribisch Gebied
KWNL	Kustwacht Nederland
KWS	Krachtwarmtestation
LCCT	Landing Craft Control Team
LCF	Luchtverdedigings- en Commandofregatten

LCU	Landing Craft Utility
LCVP	Landing Craft Vehicle Personnel
LMCB	Local Maritime Capacity Building
LCRM	Landing Craft Rubber Motorised
LEDET	Law Enforcement Detachment
LFAPS	Low Frequency Active and Passive Sonar
LMV	Leergang Management Vorming
LOOOP	Leidraad Ontwerpen, Organiseren Opleidingen
LPD	Landing Platform Dock
LZV	Landelijke Zorgsysteem Veteranen
M-fregatten	Multipurpose-fregatten
MA	Military Assistence
MAD	Medische Aspecten Duiken
MAR	Milieu Aspectenregister
MARIN	Maritiem Research Instituut Nederland
MAREODCIE	Maritieme Explosieven Opruimingsdienst Compagnie
MAROST	Maritieme Ondersteuning
MARSOC	Marine Special Operations Capable
MATEX	Materiele exploitatie
MBDH	Marinebasis Den Helder
MBPAR	Marinebasis Parera
MBS	Maritime Battle Staff
MBV	Militaire Basisvaardigheden
MBVA	Materieel Bedrijfsvoering Autoriteit
MCC	Maritime Component Commander
MCM	Mine Counter Measures
MCG	Marine Combat Group
MEA	Marine Etablissement Amsterdam
MEIC	Maritime Environmental Information Centre
Metoc	Meteorologie en oceanografie
MHKC	Maritiem Hoofdkwartier Carib
MINUSMA	Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali
MIO	Maritime Interdiction Operations
MIP	Maritieme Introductie Periode
MIST	Maritime Intermediate Searchteam
MJO	Meerjaarlijks onderhoud
MKERF	Marinekazerne Erfprins
MKVLIS	Marinekazerne Vlissingen
ML	Mountain Leader

MLU	Mid Life Update
MMST	Mountain Movement and Survival Training
MOB	Man Over Boord
MOC	Mariniers Opleidingscentrum
M(CMV)OST	Mine (Counter Measures Vessels) Operational Sea Training
MOT	Marine Operationeel Team
MOU	Memoranda of Understanding
MOV	Marine Opleidingsvaartuig
MPA	Maritime Patrol Aircraft
MSDEBT	Maltese Special Duties Enhanced Boardingteam
MSF	Marine Sanatorium Fonds
MSO	Maritime Special Operations
MSKSAV	Marinierskazerne Savaneta
MSTU	Marine Spearhead Task Unit
MTC	Marine Training Command
MTI	Mountain Training Initiative
MULTEX	Multithreat Exercise
MVKK	Marine Vliegkamp De Kooij
MWC	Maritime Warfare Centre
NATOPS	Nationale Operaties
NATRES	Nationale reserves
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
Navo	Navigatieofficier
NCP	Nederlands Continentaal Plat
NCSR	Navigation, Communications and Search and Rescue
NEVREF	Vertical Reference for the Netherlands Mainland, Wadden Islands and Continental Shelf
NCAGS	Naval Co-operation and Guidance for Shipping
NH90	NATO-helicopter for the 90's
NIMCIS	New Integrated Marines Communications and Information System
NLBEOPS	Nederlands-Belgische Operationele School
NLDA	Nederlandse Defensie Academie
NLMARFOR	Netherlands Maritime Force
NLMARSOF	Netherlands Maritime Special Operations Force
NLSMCC	Netherlands Submarine Command Course
NMIOTC	Nato Maritime Interdiction Operations Training Centre
NMM	Nationaal Militair Museum
NNMWC	Naval Mine Warfare Conference
NMW	Naval Mine Warfare
NMWMSC	Naval Mine Warfare Mission Support Centre

NNVO	Nationale Nautische Verkeersdienst Opleiding
NOST	Netherlands Operational Sea Training
NRF	NATO Response Force
NSS	Nuclear Security Summit
ODF	Operationele Data Faciliteit
OEDOE	Duiken, Onderwaterwapens en Explosieven
OEMED	(Duik) Opleidingseenheid 'Medisch'
OESPECOPS	(Duik) Opleidingseenheid Speciale Operaties
OJP	Operationeel Jaarplan
OKM	Opleidingen Koninklijke Marine
OPCO	Operationele Commando
OPP	Operational Planning Process
OPV	Oceangoing Patrol Vessel
OT&E	Operationele Test & Evaluatie
OZD	Onderzeedienst
PC-ZSK	Plaatsvervangend Commandant Zeestrijdkrachten
PDT	Pre Deployment Training
PDTL	Project Doorlopende Technische Leerlijnen
PERSEX	Personele exploitatie
PFP	Partnership for Peace
PNOD	Poolen Niet Operationeel Dienstvervoer
POD	Printing on Demand
POTOM	Praktische Opleiding tot Officier der Mariniers
POWCT	Platform Onder Water Centrale Trainer
P&O	Personeel en Organisatie
PWONMW-N	Principal Warfare Officer Naval Mine Warfare - N
RAS	Replenishment at Sea
RC	Raiding Craft
RCC	Reddings en Coördinatie Centrum
RE	Roterend Element
REA	Rapid Environmental Assessment
REMUS	Remote Environmental Monitoring Unit System
RGD	Rijksgebouwendienst
Rhib	Rigid hulled inflatable boat
RI&E	Risico Inventarisatie en Evaluatie
RO&T	Regieoverleg Opleiden & Trainen
R&R	Rest & Recreation
RSTASQN	Reconnaissance Surveillance and Target Aquisition Squadron
RVOB	Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf
SAP	Systems Applications and Products for data processing

SAR	Search and Rescue
SARC	Sea Acceptance and Readiness Check
SAT	Sea Accptance Trial
SATG	Surface Assault Training Group
SBC OKM	Sturing, Beheersing & Coördinatie Opleidingen Koninklijke Marine
SCC	Support Craft Caribean
SCWG	Surface Current Working Group
SDM	Stichting Defensiemusea
SEWACO	Sensoren Wapen- en Commandosystemen
SHS	Ship Handling Simulator
SMCC	Submarine Command Course
SMD	Sociaal Medische Dienst
SMVBO	School voor Maritieme Vorming en Bedrijfsvoering Onderwijs
SNMCMG	Standing NATO Mine Counter Measures Group
SNMG	Standing NATO Maritime Group
SOC	Special Operations Capable
SOCEUR	Special Operations Command Europe
SOF	Special Operations Forces
SOLTG	Special Operations Land Task Group
SPOT	Standaardiseren van Processen, Opleiden en Trainen
SPVDS	Self Propelled Variable Depth SonaSR Super Rhib
SSCG	Stationsschip Caribisch Gebied
SSG	Sea-based Support Group
SSM	Single Service Management
STC	Sea Training Command (Seatrain)
STOP	Standaardisatie Opleidingsprocessen
SVT	Sociaal Vormings Traject
SVO	Systeem Verantwoordelijk Officier
SWOD	Stichting Werken onder Overdruk
TD	Technische Dienst
TITAAN	Theatre Independent Tactical Army Air Force Network
TG-SWS	Techniekgroep Sensor- en Wapensystemen
TNO	Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk Onderzoek
TEF	Total Electric Failure
TFX	Torpedo Firing Exercise
TRiM	Trauma Risico Management
TTW	Tijdelijke tewerkstelling
UAV	Unmanned Aerial Vehicle
UKHO	United Kingdom Hydrografic Office
UNMEER	United Nations Mission Ebola Emergency Response

USBL	Ultra Short Baseline System
USMC	United States Marine Corps
USCG HITRON	U.S. Coast Guard Helicopter Interdiction Tactical Squadron
UXO	Unexploded ordnance
VAM	Vraag-en aanbodmanagement
VBS	Virtual Battle Space
VDO	Vliegdekofficier
VeVa	Veiligheid en Vakmanschap
VGB	Verklaring geen bezwaar
VGKAZ	Van Ghent Kazerne
VHBKAZ	Van Braam Houckgeestkazerne
Vlicozee	Vliegdienst Controle op Zee
VMMS	Veiligheid en Milieu Managementsysteem
VN	Verenigde Naties
VPD	Vessel Protection Detachment
VRZ	Veiligheidsregio Zeeland
VVO	Voortgezette Vakopleiding
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WD	Wapentechnische Dienst
WFP	World Food Program
WLLW	Werkend Leren, Lerend Werken
WOP	Walondersteuningsploeg

Certificering van de 2 Marine Combat Group, om deel uit te mogen maken van de NATO Response Force, 22 april 2015.

Colofon

Samenstelling: kabinet C-ZSK / Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)

Eindredactie: J. Gerritsen-Schutmaat MA, T. Mulders MA / NIMH /
m.m.v. kltz W.A. Kramer, kabinet C-ZSK

Foto's: Media Centrum Defensie, Mediatheek Rijksoverheid en de diverse afdelingen/schepen van CZSK (tenzij anders vermeld)

Lay-out en drukwerk: Xerox OBT, Den Haag